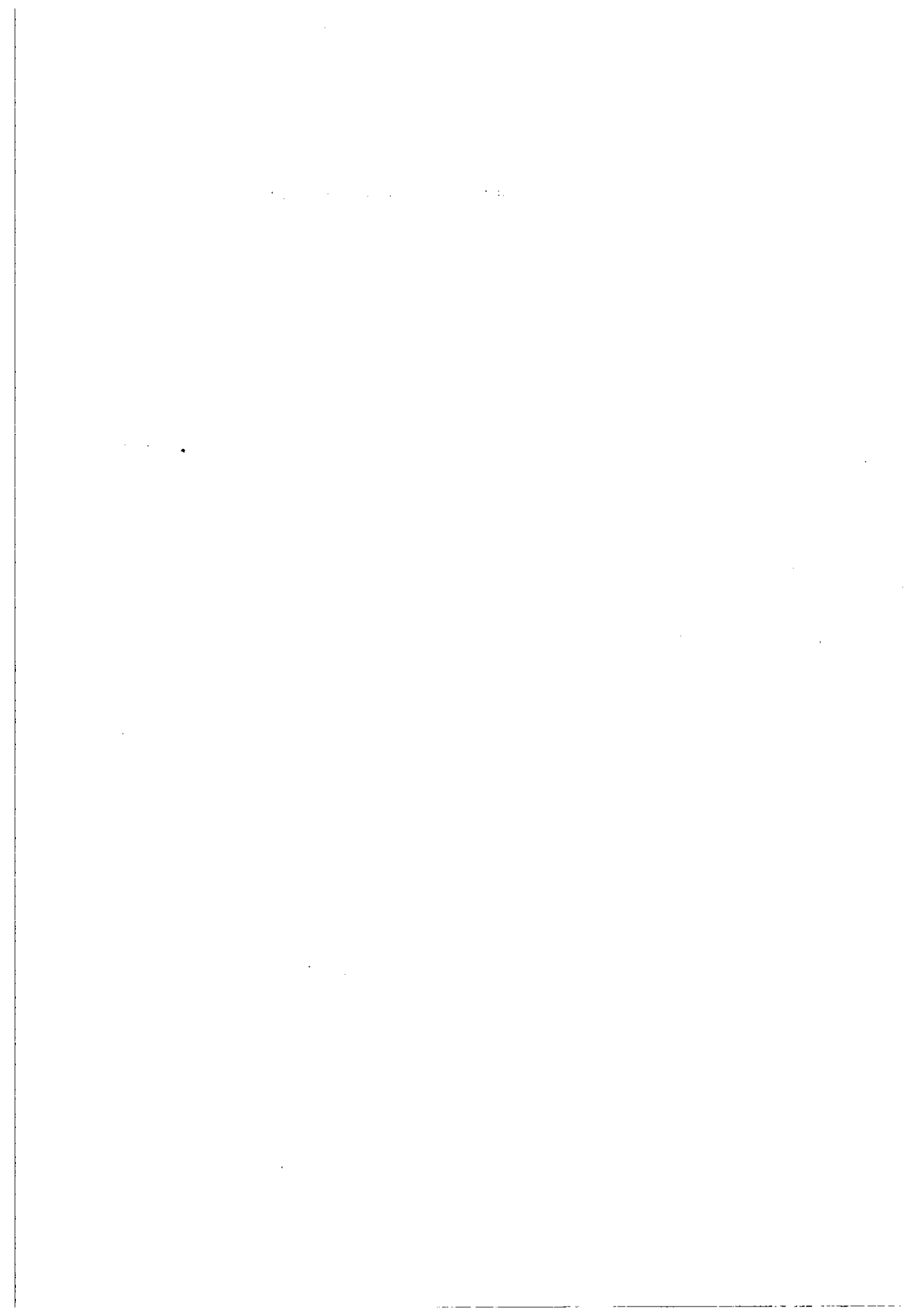

Melding for året 1968
fra
Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1969

Dokument nr. 4.

(1968—69)

Melding for året 1968

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1969

Innhold.

	Side
Innledning	5
I. Institusjonens alminnelige forhold.	
1. Personalforhold	6
2. Ombudsmannsordningen og kommunalforvaltningen	6
II. Opplysninger om sakene.	
1. Sakmengden	8
2. Resultatet av saksbehandlingen	9
A. Avviste saker	9
B. Realitetsbehandlede saker	10
III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i tidligere årsmeldinger	11
IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.	
1. Lønn for tjenestemann under permisjon	12
2. Sensorhonorar kunne ikke settes lavere enn gjeldende satser	13
3. Spørsmål om erstatning for tapt arbeidsinntekt under tjenestegjøring på sivilforsvarskurs	15
4. Lønnsansiennitet for midlertidig tilsatt gymnaslærer	17
5. Spørsmål om forbigåelse ved læreransettelser i yrkesskolen	20
6. Ansettelse av timelærer i ungdomsskole ikke foretatt på riktig måte	23
7. Oppsigelse av midlertidig lærer fra spesialskole	25
8. Spørsmål om tjenesteforhold var brakt til opphør på riktig måte	27
9. Forskjellsbehandling ved overgang til ny ordning for boliggodtgjørelse	28
10. Valg av tjenestemannsrepresentant i ansettelsesråd. Habilitetsspørsmål	29
11. Justeringer på arbeidsstedoverenskomst for Forsvaret etter lønnsrevisjon	30
12. Spørsmål om oppsigelse ved overgang under spesielle forhold fra stats- og fylkeskommunal stilling	35
13. Utilstrekkelig grunnlag for oppsigelse av rengjøringshjelp	36
14. Berettiget oppsigelse av arbeider i Vassdragsvesenet	38
15. Lønns- og arbeidsvilkår for bruvokter i Vegvesenet	40
16. Varetektsfengslede rettigheter	42
17. Innsattes anonymitet ved utenforståendes besøk i fengselsanstalter	46
18. Behandlingstid for søknader om prøveløslatelse fra Ungdomsfengslet	47
19. Avbrudd i soning av fengselsstraff	48
20. Penger, tilhørende arrestant, bortkommet under polititransport	49
21. Spørsmål om berettigelsen av å tilintetgjøre brennevin tilhørende innsatt, ved hans løslatelse etter soning	50
22. Opprettholdelse av beslag ikke forelagt for retten	51
23. Spørsmål om berettigelsen av politiets disponering av beslaglagt beløp og medvirkning ved salg av løsøre for fornærmedes regning	52
24. Fra hvilket tidspunkt uførepensjon skulle løpe	54
25. Skogsarbeiders arbeidsuker før pensjonstrygdlovens ikrafttrede godskrevet som pensjonsgivende	54
26. Midlertidig statstjeneste godskrevet som pensjonsgivende	55
27. Sen behandling av søknad om faglærerkompetanse	55
28. Behandlingstid i uføretrygdsak	56
29. Behandlingstid ved ankeforberedelse til Trygderetten i uføretrygdsaker	57
30. Arbeidsgivers plikt til å sende skademelding etter yrkesskadetrygdloven	59

	Side
31. Utskrift av kontrollkomisjonens kjennelse unnlatt utlevert pasient, uten at kommisjonen hadde bestemt det	59
32. Distriktslege pliktet å gi pasients advokat utskrift av erklæring legen hadde avkrevd pasienten	59
33. Bidragspliktige ikke underrettet om bidragsfogdens krav på innfordringsgodtgjørelse. Foreldelsestiden for slike krav	62
34. Uklare regler om krav til vandel for å få skipsmaskinistsertifikat	64
35. Tilleggsutdannelse i tegning ga ikke faglærerkompetanse	65
36. Klargjøring av skjema for søknad om lån fra Statens lånekasse	66
37. Underretning om klageadgang til namsretten ved lønnstrekk	67
38. Høgskoles behandling av sak om skifte av ekstralærer	68
39. Godskriving av tidligere tjeneste ved beregning av lønnsansiennitet i ny stilling	69
40. Kritisert at departementet ikke sendte melding om avgjørelse til partens advokat	70
41. Flytningsgodtgjørelse for lærer ved fylkeskommunal yrkesskole	71
42. Behandling av sak om byggetillatelse og dispensasjon fra bestemmelsen om byggeavstand	73
43. Erstatning for ulovlig slaktet rein	75
44. Kunstgjødsestilsnitt tildelt i strid med reglene. Spørsmål om godtroende mottagers tilbakebetalingsplikt	76
45. Spørsmål om eksporttillatelse til frossenfiskprodusent; forholdet mellom departementet, Eksportutvalget og Frionor	76
46. Reindriftsmyndighetens adgang til å gripe inn i drift av privat reindriftslag	82
47. Tolking av anbudsregler. Spørsmål om mangler ved autorisasjon av entreprenør	88
48. Kompetanseforholdet Riksrevisjonen—ombudsmannen i anbudssak om tannlegeutstyr	93
49. Prisrådsvedtak angivelig satt til side av part; spørsmål om Prisrådets plikt til å gripe inn	94
50. Lotteritillatelse til organisasjoner som arbeider for fritidsvirksomhet	94
51. Tolltariffering av stol til bruk i fotpleieklinikk	96
52. Støtte fra Feriefondet til feriereiser for pensjonister, også til pensjonistforeninger utenfor landsforbundet	97
53. Ikke berettiget å kreve vareparti tilintetgjort før behandling av søknad om tollrefusjon ..	98
54. Avslått søknad om etterbevilling av fri sakførsel	99
55. Analogisk anvendelse av regler for statstilskott til innlosjering av skolebarn	100
Register	102

Til Stortinget.

I henhold til § 12 i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962, med endringer av 22. mars 1968, jfr. § 14 i Stortingets instruks av 8. juni 1968, skal jeg med dette få gi melding om institusjonens virksomhet i 1968.

I avsnitt I om institusjonens alminnelige forhold er det bl. a. gjort rede for foreløpige retningslinjer som er tenkt fulgt ved håndhevelsen av ombudsmannstilsynet med kommunalforvaltningen. Avsnitt II gir opplysninger om saktilgangen og resultatet av klagebehandlingen, og i avsnitt III er det inntatt tilleggsopplysninger om forføyninger fra administrasjonens side i saker som er referert i tidligere årsmeldinger. I avsnitt IV er gitt referat av 55 enkeltsaker som antas å ha mer alminnelig interesse.

Oslo i januar 1969.

Andreas Schei.

I. Institusjonens alminnelige forhold.

1. Personalforhold.

Som opplyst i fjorårsmeldingen ble en konsulentstilling, som var ledig fra 1. oktober 1967, foreløpig holdt ubesatt, bl. a. fordi det av hensyn til spørsmålet om hvilke kvalifikasjonskrav som burde stilles, var ønskelig først å få fastslått ombudsmannens arbeidsområde innenfor kommunalforvaltningen. I stillingen har Stortingets Presidentskap i samsvar med min innstilling, senere ansatt konsulent i Telegrafstyret, Arne Aanes, som tiltrådte 1. oktober 1968.

Konsulent Sverre Thune har fått permisjon uten lønn i 1 år fra 31. august 1968 for å overta stilling som advokatfullmektig. Som vikar for ham har Presidentskapet på mitt forslag ansatt dommerfullmektig Lars Mæhlumshagen.

Av hensyn til den økning i arbeidsmengden som ombudsmannskontrollen med kommunene kan ventes å medføre, er det på budsjettet ført opp bevilgning til to nye stillinger, — en saksbehandler og en kontorassistent. Jeg har ansett det for riktig å vente med å besette disse stillingene til en ser hvor stor sakmengden blir. Det antas at det i en kortere mellomtid vil være mulig å overkomme den påregnelige økede arbeidsmengde, bl. a. ved bruk av overtid og — om nødvendig — ved engasjert ekstrahjelp.

Det har ellers ikke vært endringer i personal- eller kontorforhold siden forrige melding.

2. Ombudsmannsordningen og kommunalforvaltningen.

Ved lov av 22. mars 1968 om endringer i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962 og Stortingets instruks for ombudsmannen av 8. juni 1968 er ombudsmannens arbeidsområde utvidet til å omfatte også den kommunale og fylkeskommunale forvaltning. Etter stortingsvedtak av 8. juni 1968 trådte endringsloven i kraft den 1. januar 1969, og den nye instruks er gitt virkning fra samme dag.

Ombudsmannsordningen omfatter etter kompetanseutvidelsen hele den kommunale og fylkeskommunale forvaltning, med et enkelt unntak. Etter instruksens § 3 punkt 4 omfatter arbeidsområdet ikke

«avgjørelser som etter bestemmelse i lov skal treffes av kommunestyre eller fylkesting, med mindre myndighet til å treffe avgjørelse kan overføres til et annet kommunalt eller fylkeskommunalt organ eller avgjørelse er truffet av formannskapet etter kommunestyrelovens § 22 eller av fylkesutvalget etter lov om fylkeskommuner § 24.»

I § 3 siste ledd er likevel bestemt:

«Avgjørelser som nevnt i punkt 4 kan Ombudsmannen likevel ta opp til undersøkelse av eget tiltak når han finner at hensynet til rettssikkerheten eller andre særlige grunner tilsier det.»

Når det gjelder den informasjon som er gitt om kompetanseendringen, bemerkes:

Utvidelsen av arbeidsområdet er besørget kunngjort av Statens informasjonstjeneste ved annonser i landets aviser. Ombudsmannen har sendt ut opplysningsstoff, som er spredt på forskjellige måter. Ordningen er således forklart i pressemelding, utsendt gjennom Norsk Telegrambyrå og i intervjuer med NTB, Norsk Rikskringkasting og forskjellige aviser og tidsskrifter. Det er dessuten gitt ut en trykt orientering om hovedpunktene i ordningen, og i denne brosjyren er også loven og instruksens tatt inn. Orienteringen, som foreligger på begge målføre, er beregnet både på publikum og forvaltningsorganene, og er bl. a. sendt til departementene, til alle kommuner og fylkeskommuner, til alle lensmannskontorer og til aviser og forskjellige tidsskrifter. Den er til salgs i bokhandlene (for ca. kr. 3,—), og også dette er det gitt opplysning om i annonsene om kompetanseutvidelsen.

Jeg har ansett det for vesentlig å søke oppnådd at kommuner og fylkeskommuner kan medvirke positivt ved gjennomføringen og håndhevelsen av ordningen. I uformelle samtaler med fylkesmenn og representanter fra en rekke kommuner og fylkeskommuner rundt om i landet har det vært orientert om de retningslinjer som tenkes fulgt, ikke minst for å få et inntrykk av hvordan folk som er fortlørlige med styre og stell i kommunene, ser på opplegget. Tilsvarende møte har vært holdt med styrene i Norges Herredsforbund og Norges Byforbund, og Kommunal- og arbeidsdepartementet har likeledes vært orientert.

Med støtte også i disse samtaler er det trukket opp nærmere retningslinjer for gjennomføring av ordningen. Retningslinjene tar særlig sikte på sakområder som reguleres av kommuneloven, og det er gjort rede for opplegget i et rundskriv som er sendt alle kommuner og fylkeskommuner gjennom fylkesmennene. Rundskrivet er i første rekke utformet med herreds- og bykommunene for øye, fordi det er på deres områder man må vente de fleste klager innenfor kommunalforvaltningen. Det må antas at primærkommunene behandler relativt langt flere saker som berører den enkelte borgers partsinteresser enn fylkeskommunene gjør. Så langt retningslinjene passer, vil de imidlertid bli gitt til-

svarende anvendelse også på behandlingen av klager mot fylkeskommuner.

Det er uten videre klart at retningslinjer som trekkes opp alt nå, må bli av foreløpig karakter. Erfaringene får så vise hvilke endringer det måtte bli behov for.

Utenom retningslinjer for selve klagebehandlingen er det i rundskrivet også tatt med enkelte andre forhold som kan ha interesse i denne forbindelse. Hovedpunktene i rundskrivet er i store trekk følgende:

a) De kommunale myndigheter bør i størst mulig utstrekning få anledning til selv å rette på mulige feil eller skjvhetser som måtte foreligge i de saker klagen gjelder, før ombudsmannen tar standpunkt til dem. Allerede hensynet til det kommunale selvstyre gjør dette rimelig, og også andre forhold trekker i samme retning. Jeg nevner her at det i den egentlige kommunalforvaltning — den delen av forvaltningen som reguleres av kommuneloven (og fylkeskommuneloven) — ikke, slik det er vanlig i statsforvaltningen, er noen fastsatt ordning med rett for parter til å påklage underordnede organers avgjørelser til høyere forvaltningsmyndighet. Mens svært mange av de klagesaker som gjelder avgjørelser i statsforvaltningen, har vært behandlet i full bredde i to administrative instanser før ombudsmannen kommer inn i bildet, vil avgjørelser av forvaltningsorganer, opprettet etter kommuneloven, normalt bare ha vært behandlet i én instans. At administrativ overprøvelse således ikke har funnet sted, kan tale for at kommunen selv etterprøver avgjørelser som er påklaget av partene. Dette vil også være i samsvar med praksis i mange kommuner når parter klager til formannskapet.

I informasjonene om ordningen er derfor parter som måtte være misnøyd med avgjørelser eller andre forhold i kommunen, oppfordret til å overveie om de ikke bør vende seg til formannskapet med sine invendinger og se om det fører frem, før de i tilfelle går til ombudsmannen. Om partene likevel klager direkte til ombudsmannen, — og det må en regne med vil bli gjort i stor utstrekning — kan det, når sakene ligger til rette for det, bli aktuelt å henvise klageren til først å ta forholdet opp med kommunen på ny. Spesielt vil det være grunn til dette når parten påberoper seg nye opplysninger som gjør det naturligere at saken søkes gjenopptatt i kommunen, enn at det klages til et utenforstående kontrollorgan.

Er det ikke grunnlag for å henvise klageren til å ta saken opp igjen med kommunen, og klagen heller ikke blir avvist, skal den normalt forelegges for kommunen, instruksens § 7 annet ledd. I disse tilfeller er formannskapet oppfordret til ikke å nøye seg med å gi ut-

talelse til ombudsmannen, men se på realiteten i sakene og vurdere klagerens opplysninger og argumenter. Kommer formannskapet så til at det er grunn til å endre et påklaget vedtak, bør dette gjøres før saken sendes tilbake til ombudsmannen.

Det er neppe grunn til å anta at forvaltningens arbeid med å overveie sakene på ny vil bety noe vesentlig tillegg til arbeidet med å gi uttalelse til ombudsmannen. I svært mange tilfeller vil sikkert sakene også være så vidt klare at det ikke blir aktuelt med noen omfattende revurdering.

Det er i rundskrivet understreket at forutsetningen for at den skisserte linje skal kunne følges, er at kommunene er villige til å medvirke positivt og at ordningen ikke fører til vesentlig forsinkelse av klagebehandlingen.

b) Det antas hensiktsmessig at ombudsmannen i klagesaker som angår den egentlige kommunalforvaltning, kan holde seg til formannskapet, selv om det er et annet kommunalt organ klagen retter seg mot. Det vil være en fordel at ett organ i kommunen har samlet oversikt over det som kommer av klager mot den og tar hånd om all klagebehandling på kommunelovens sakområde, og formannskapet peker seg her naturlig ut, fordi det er kommunens tilsynsorgan etter kommunelovens § 21. Det kommunale organ som klagen retter seg mot, må da få seg forelagt saken gjennom formannskapet.

c) Kommunene er i rundskrivet oppfordret til å overveie å gi regler for kommuneadministrasjonens behandling av klagesaker, med sikte på at klager kan bli undersøkt så raskt og betryggende som mulig og lagt frem for formannskapet innen rimelig tid. Retningslinjer kan vanskelig trekkes opp generelt fordi den kommunale behandling av klager vil måtte tilpasses den enkelte kommunes administrasjon.

Kommunene er også bedt om å se på om deres kontaktordning med publikum er god nok, og å søke den bedret, hvis den ikke er det. Særlig i større kommuner kan det være vanskelig for menigmann å finne frem i administrasjonen, og problemet er neppe mindre i kommuner der deler av befolkningen etter omfattende kommunesammenslutninger står overfor en administrasjonsordning som er ny for dem. En god opplysnings- og rettleidningstjeneste vil kunne forebygge misforståelser og etterfølgende klager. Det er understreket at det må anses for å høre med til de ansattes alminnelige tjenesteplikt å bistå publikum med å finne frem til rette vedkommende i den sak eller på det sakområde de søker opplysninger om.

d) Det er i rundskrivet pekt på visse svakheter som er konstatert i enkelte statlige forvaltningsorganers saksbehandling og som har gått igjen så vidt ofte og i så vidt mange administrasjonsgrener, at de vanskelige kan betraktes som enkeltstående, tilfeldige arbeidsuhell. Et klagemål som har gått igjen, er at administrasjonen unnlater å svare på brev og til dels også på purringer. Det har også vært tilfeller der saker er blitt liggende ubehandlet gjennom lengre tid fordi det ikke har vært ført tilstrekkelig kontroll med at innkomne saker blir ekspedert rimelig raskt. Ikke minst når saker forelegges for andre kontorer eller etater til uttalelse, kan de iblant bli liggende uforholdsmessig lenge uten at det blir minnet om dem fra det kontor som saken hører hjemme i. Disse og andre forhold har vært tatt opp generelt med administrasjonen, og ved kgl. resolusjon av 16. juni 1967 er det foretatt endringer i reglementet for regjeringskontorene, med sikte på å få manglene rettet, jfr. melding for 1967 — dokument nr. 7 (1967—68), side 10—11.

De svakheter som har vist seg å foreligge, har ikke knyttet seg til forhold som er sær-

egne for statsforvaltningen, og det er neppe urimelig å anta at de kan være å finne også enkelte steder i den delen av den offentlige forvaltning som kommunene skjøtter. Jeg har derfor funnet det riktig å henlede kommunenes oppmerksomhet på enkelte av de forhold det gjelder.

e) Det er forutsatt at fylkesmennene normalt kan være mellom-menn mellom ombudsmannen og kommunene ved klagebehandlingen. De står forholdene i fylkets kommuner langt nærmere enn et sentralt organ som ombudsmannsinstitusjonen og vil kunne gi verdifull medvirkning når ordningen skal gjennomføres og håndheves. En slik medvirkning vil også ligge vel på linje med fylkesmannens oppgave som ledd i det regulære statstilsyn med forvaltningen i kommunene etter kommune-lovens kap. 8.

f) Til orientering er det i rundskrivet også gitt enkelte praktiske opplysninger om saksbehandlingen ved ombudsmannsinstitusjonen og kort gjort rede for enkelte veiledende kriterier ved avgjørelsen av tvilstilfeller når det gjelder ombudsmannens kompetanseområde.

II. Opplysninger om sakene.

1. Sakmengden.

a) Tilgangen på saker.

Det kom i 1968 inn 952 klager, mens 35 saker ble tatt opp av eget tiltak, tilsammen 987 saker. Klage tilgangen gjennom året fremgår av følgende oversikt, der også tallene for 1966 og 1967 er tatt med til sammenligning:

Klager	1966	1967	1968
Januar	93	99	88
Februar	93	80	85
Mars	104	94	115
April	83	123	86
Mai	89	106	82
Juni	79	90	73
Juli	58	79	57
August	62	79	71
September	88	92	80
Oktober	91	75	71
November	97	93	79
Desember	61	79	65
	998	1089	952
Hertil kommer saker tatt opp til undersøkelse av eget tiltak	16	14	35
Saker i alt	1014	1103	987

Nedgangen i klagetallet faller i alt vesentlig på den delen av sakene som er avvist. Antallet av realitetsbehandlede saker er noe høyere enn i fjor.

Det er foretatt en endring i statistikkføringen når det gjelder saker som er tatt opp av eget tiltak. Som nevnt i tidligere årsmeldinger har lovens ett-års frist for å inngi klage ikke vært håndhevet strengt, — det er realitetsbehandlet ganske mange klager som kom inn etter fristens utløp. Disse sakene er i tidligere år statistikkført som klager, ikke som saker tatt opp av eget tiltak. Instruksens ordning er imidlertid at ombudsmannen kan behandle også forhold som er påklaget etter foreldelsesfristens utløp, men at han da gjør det av eget tiltak, instruksens § 6 siste ledd, jfr. lovens § 6 tredje ledd. Jeg antar at det vil være riktigst at også statistikken følger denne ordning, og at foreldede klager som realitetsbehandles derfor registreres som eget tiltak-saker. Dette er gjort for 1968. Det ble da tatt opp til behandling 17 klager som var inngitt etter årsfristens utløp. I 1967 ble det tatt opp til behandling 18 klager som var inngitt etter foreldelsesfristens utløp.

Det har i 1968 vært ca. 350 personlige besøk av klagere som har ønsket å legge sin sak frem muntlig.

b) *Hvor klagen kommer fra.*

Ved den geografiske fordeling av klagen er, som tidligere, ikke tatt med klager som er innkommet fra sentrale anstalter med klientel fra hele landet eller fra større deler av det. Fra sentrale anstalter, vesentlig fengselsanstalter, kom det inn 217 klager og fra utlandet 8 klager. Tilbake blir da $952 \div 225 = 727$ klagesaker, som fordeler seg slik på fylkene:

Fylke	Antall klager	Klager i % av samlet klagetall	Folkemengde i % av rikets — 1960
Østfold	33	4,5	5,6
Akershus	49	6,7	7,0
Oslo	117	16,1	13,2
Hedmark	31	4,3	4,8
Oppland	19	2,6	4,5
Buskerud	30	4,1	5,1
Vestfold	26	3,6	4,4
Telemark	24	3,3	4,2
Aust-Agder	15	2,0	2,1
Vest-Agder	20	2,8	3,1
Rogaland	46	6,3	6,7
Hordaland	25	3,4	6,3
Bergen	41	5,6	3,2
Sogn og Fjordane	13	1,7	2,7
Møre og Romsdal	28	4,0	5,9
Sør-Trøndelag	37	5,1	5,9
Nord-Trøndelag	12	1,7	3,2
Nordland	75	10,3	6,6
Troms	50	6,9	3,5
Finmark	36	5,0	2,0
	727	100 %	100 %

Tallet på klager fra innsatte i fengselsvesenets anstalter er fortsatt høyt, 186 mot 198 i 1967. 73 av klagen er i første omgang henvist til tilsynsrådet eller til høyere administrativ myndighet.

2. Resultatet av saksbehandlingen.

Etter instruksens § 14 skal ombudsmannens melding til Stortinget om arbeidet i det forløpne år avgis innen 1. april. Meldingene har tidligere vært levert i mars måned, og de saker som meldingen omhandler — saker innkommet i meldingsåret og tidligere år — har vært fulgt frem til 1. mars. Av forskjellige grunner har jeg funnet det mest hensiktsmessig at meldingen søkes avgitt umiddelbart over nyttår, og det er da naturlig at kalenderåret følges helt ut også når det gjelder resultatet av klagebehandlingen. I stedet for de tall som i forrige melding side 8, første spalte,

ble ført opp pr. 1. mars 1968, angis tallene pr. 1. januar 1968, slik at sammenligning kan foretas. Også i senere årsmeldinger vil det bli forholdt på denne måten.

Pr. 1. jan. 1968 gjensto avsluttet 91 saker
Nye saker i 1968 987 »

Til behandling i året 1 078 saker
Herav var avsluttet pr. 31. desember 1968 1 016 »

Beholdning av saker 1. januar 1969 62 saker

Beholdningen av uavgjorte saker gikk i 1968 således ned med 29 saker. De saker som ikke var avsluttet ved årsskiftet, skriver seg fra følgende år:

1967	3 saker
1968	59 »
	<u>62 saker</u>

A. *Avviste saker.*

Av de 1 016 saker som ble avgjort i 1968, har 710, eller ca. 70 %, ikke gitt grunnlag for behandling. Det tilsvarende prosenttall i fjor var ca. 75 også når kalenderåret følges ved beregningen.

Etter avvisningsgrunnen kan de avviste sakene grupperes slik:

1. Forhold utenfor kompetanseområdet:	
a) Domstolenes virksomhet	78
b) Tidligere behandlet av Stortinget	4
c) Avgjørelser i statsråd	3
d) Kommunale forhold	75
e) Andre utenforliggende forhold	62 222
2. Forholdet foreldet	35
3. Klagerett til høyere administrativ myndighet	188
4. Klager uten tilstrekkelig grunnlag	200
5. Tilbakekalte klager	11
6. Anonyme og uforståelige henvedelser	3
7. Forespørsler m. v. uten tilknytning til klagesak	51
	<hr/>
	710
	<hr/>

Nedgangen i antallet av avviste saker sammenlignet med fjoråret faller vesentlig på gruppene klager over domstolenes virksomhet, kommunale forhold, klager uten tilstrekkelig grunnlag og forespørsler.

I tidligere årsmeldinger er det knyttet bemerkninger til enkelte av gruppene under avviste saker, se således meldingen for 1967

side 8. Det som der er sagt, har fortsatt sin gyldighet.

B. Realitetsbehandlede saker.

Det er i 1968 undersøkt og tatt standpunkt til 306 saker. I forrige meldingsår ble realitetsbehandlet 287 saker.

Av sakene har 238 angått forvaltningsavgjørelser og 68 saksbehandlinger eller forhold av generell karakter.

Av de 238 saker som har angått avgjørelser, har 76 vært klager fra tjenestemenn, — oftest over lønns- og pensjonsforhold, beregning av ansiennitet og forbigåelse ved ansettelse.

Av klagenes over saksbehandlingen har 26 angått behandlingstiden. I 9 tilfeller har det vært klaget over tjenestemenns forhold.

Sakene fordeler seg slik på de forskjellige forvaltningsorganer:

Finans- og tolldepartementet	17
Ligningskontorer	2
Skattedirektøren	6
Skatteinspektører	3
Statens Landbruksbank	2
Tolldirektoratet	4
Fiskeridepartementet	7
Forsvarsdepartementet	6
Departementet for handel og skipsfart	2
Direktoratet for sjømenn	1
Departementet for industri og håndverk	3
Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen	2
Justis- og politidepartementet	13
Ansettelsesråd for lensmenn	1
Bidragsfogder	4
Fengselsanstalter	13
Fengselsstyret	14
Fylkesmenn	2
Politi- og påtalemyndighet	31
Sivilforsvarets sentralledelse	1
Kirke- og undervisningsdepartementet	29
Det norske meteorologiske institutt	1
Lærerutdanningsrådet	2
Norges tekniske høyskole	1
Skole	1
Statens lånekasse for studerende ungdom	1
Universitet	1
Kommunal- og arbeidsdepartementet	2
Arbeidsdirektoratet	2
Den norske stats husbank	2
Distriktenes utbyggingsfond	1
Feriefondet	1
Fylkesarbeidskontor	1
Sjømannsnemnda	1
Landbruksdepartementet	10
Fylkeslandbruksstyre	1
Norges landbrukshøgskole	2

Lønns- og prisdepartementet	5
Prisdirektoratet	4
Prisrådet	1
Statens pristilsyn	1
Samferdselsdepartementet	7
Luftfartsdirektoratet	2
Norges Statsbaner	9
Postmestere	2
Poststyret	6
Statens bilsakkyndige	1
Telegrafverket	7
Vegdirektoratet	5
Sosialdepartementet	7
Ankenemnda for uføretrygden og enke- og morstrygden	4
Barnevernsnemnd	1
Edruskapsnemnd	1
Forsikringsrådet	1
Helsedirektoratet	5
Legeskontor for sjømenn	1
Overlege ved hospital	1
Pensjonsordningen for statens arbeidere	1
Pensjonstrygden for sjømenn	2
Psykiatriske sykehus (med kontrollkommisjoner)	9
Rikstrygdeverket (med ankenemnder)	14
Statens klinikk for narkomane	3
Statens pensjonskasse	1
Trygdekasser	6
Trygderetten	2
Åndssvakeomsorg	3
Utenriksdepartementet	1
	<u>306</u>

I 125 saker er behandlingen avsluttet uten at det har vært nødvendig å forelegge sakene for administrasjonen. Allerede en gjennomgåelse av saksdokumentene, til dels supplert med enkelte undersøkelser, har i disse tilfeller vært tilstrekkelig til å vise at klagen ikke kunne føre frem.

I 181 saker er det gitt uttalelse av forvaltningsorganene.

216 av sakene har ikke gitt grunn til kritikk eller bemerkninger overfor administrasjonen.

I 90 saker har klagen ført frem helt eller delvis eller forhold, tatt opp av eget tiltak, gitt grunn til forslag eller bemerkninger for øvrig. 21 av disse sakene har vesentlig angått behandlingstiden, 60 enkeltavgjørelser eller andre saksbehandlingsforhold enn behandlingstiden, og 9 mangler ved administrative bestemmelser eller praksis.

46 saker er avsluttet med kritikk, 36 med forslag eller henstillinger til administrasjon, og i 8 saker har forvaltningsorganene rettet opp forholdet uten bemerkninger fra ombudsmannen. Henstillingene har dels vært oppfordringer til vedkommende forvaltningsorgan

om å se på saken på ny og overveie det påklagede vedtak med sikte på omgjøring eller å søke skadevirkninger avbøtet på annen måte, dersom omgjøring ikke kunne foretas eller ville være utilstrekkelig til å oppveie tap som var lidt. Dels har forvaltningsorganet vært bedt om å overveie tiltak av generell karakter. I 9 saker er således spørsmålet om å få rettet på mangler ved administrative forskrifter eller administrativ praksis tatt opp (nr. 16, 17, 33, 34, 35, 36, 37, 44 og 52).

I alt har forvaltningsorganene rettet de forhold sakene gjaldt i 68 tilfeller. For de sakers vedkommende der administrasjonen kan rette på forholdet, men ved årets utløp ennå ikke hadde tatt standpunkt til ombudsmannens uttalelse, vil det i kommende årsmeldinger på vanlig måte bli gitt tilleggsopplysning om resultatet.

III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i tidligere årsmeldinger.

Melding for 1965.

Nr. 45 (side 68—70, 1965).

Spørsmål om en tjenestemann som søker avansementsstilling, har krav på å få se overordnede uttalelser om ham.

På grunnlag av opplysninger om forskjellig praksis i en del større statsetater tok jeg opp med Lønns- og prisdepartementet spørsmålet om det ikke var grunn til å gi alminnelige bestemmelser om en tjenstemanns rett til å se overordnede uttalelser om ham når han søker avansementsstillinger. Lønns- og prisdepartementet opplyste at spørsmålet ville bli tatt opp i forbindelse med den videre behandling av Tjenestemannslovkomitéens innstilling. I brev av 16. mars 1968 har departementet anført:

«Lønns- og prisdepartementet oppnevnte i februar 1967 et utvalg til å gjennomgå og vurdere Tjenestemannslovkomitéens innstilling av 27. juli 1964 og de innkomne uttalelser m. v.

Utvalget fremla 14. desember 1967 en tilleggsinnstilling med et revidert utkast til ny lov om offentlige tjenestemenn. — — —

En viser til Lønns- og prisdepartementets brev til ombudsmannen av 6. desember 1965 og henleder oppmerksomheten på side 13—15 i tilleggsinnstillingen hvor man har behandlet spørsmålet om en søker til en høyere stilling bør få gjøre seg kjent med tjenestuttalelser og personvurderinger som gjelder ham selv.»

Utvalget konkluderte med at det bør gis generelle bestemmelser på dette område for hele statsforvaltningen.

Det er gitt erstatning eller foretatt tilbakebetaling eller etterbetaling til klagerne i 9 saker (nr. 1, 2, 11, 20, 24, 39, 41, 43 og 55).

Som anført under III, tilleggsopplysninger om saker referert i tidligere årsmeldinger, har administrasjonen i sak nr. 45 i meldingen for 1965 sagt seg enig i mitt forslag om generelle bestemmelser på området, i sak nr. 13 i meldingen for 1967 har klageren fått personlig tillegg som oppveier det økonomiske tap ved forbigåelsen, i sak nr. 14 i meldingen for s. å. er klageren ansatt i tilsvarende stilling som den forbigåelsen gjaldt, og i sak nr. 17 i meldingen for 1967 er den påklagede nekter å utstede pass omgjort.

Melding for 1966.

Nr. 57 (side 85—86, 1966).

Justis- og politidepartementets adgang til å forlenge tiden for inndragning av et førerkort, som innehaveren hadde søkt om å få tilbake før den fastsatte inndragningstid var omme.

Ved lov av 21. juni 1968 om endring i vegtrafikkloven av 18. juni 1965 er tatt inn en ny § 39 a om klage og omgjøring i saker om inndragning av førerkort m. m. Paragrafens annet ledd inneholder følgende bestemmelse:

«— — — Uten hensyn til om det er klaget, kan departementet forlenge den fastsatte inndragningstid dersom melding om omgjøring blir sendt vedkommende innen 3 måneder etter at vedtaket om inndragning ble gyldig truffet. Dersom det foreligger et vesentlig misforhold mellom den fastsatte inndragningstid og det forhold som ligger til grunn for inndragningen, er det dog tilstrekkelig at melding om forlengelsen blir sendt vedkommende innen 2/3 av den fastsatte inndragningstid er ute.

I Ot. prp. nr. 52 (1967—68) uttaler departementet at det ved formuleringen har «lagt vekt på at adgangen til å forlenge bør omgjøres med visse kauteler for ikke å virke alt for urimelig overfor den som rammes».

Melding for 1967.

Nr. 13 (side 31—33, 1967).

Forbigåelse ved ansettelse av budsjeff ved politikammer.

Jeg fant at utenforliggende hensyn hadde veiet med ved ansettelsen, og ba administrasjonen overveie å finne frem til en ordning

slik at klageren ikke ble skadelidende.

I brev av 19. desember 1968 meddelte Justis- og politidepartementet:

«I det en viser til herr ombudsmannens brev hit av 4. oktober 1967, meddeles at spørsmålet om personlig avlønning for kontorfullmektig A. har vært tatt opp med Lønns- og prisdepartementet som i dette helt spesielle tilfelle har funnet å kunne samtykke i at A. gis personlig avlønning i lønnsklasse 11 med virkning fra 1. april 1967.

Justisdepartementet har idag bedt om at det blir foretatt etterbetaling til kontorfullmektig A. i samsvar med denne avgjørelse. En har videre samtykket i at A. gis fri telefon enten han har stilling ved Oslo politikammer som betinger dette eller ei.»

Nr. 14 (side 33—35, 1967).

Spørsmål om forbigåelse ved ansettelse av politiførstebetjent. — Avansementskurs som vilkår for opprykk.

Etter at klagesaken var avsluttet, ble klageren av ansettelsesrådet ansatt i den ene nye førstebetjentstilling. Et mindretall anket til Justis- og politidepartementet, som har opplyst at anken ikke ble tatt til følge.

Nr. 17 (side 37, 1967).

Nektelse av pass.

Justis- og politidepartementet hadde i klagesaken om passnektelse bl. a. vist til at klageren helt var nektet adgang til å ta hyre, og fant at et initiativ for å få omgjort passnektelsen i tilfelle burde begynne med å få hyre- nektelsen omgjort. En høyesterettsadvokat tok på vegne av klageren senere saken opp igjen og anførte at spørsmålet om å få opphevet hyre- nektelsen ikke lenger var aktuelt, fordi klagerens helsetilstand nå var slik at han ikke kunne gjøre tjeneste i handelsflåten. Det ble også opplyst at klageren fra juli 1968 har fått et vesentlig tillegg til sin pensjon, slik at han vil kunne klare seg i utlandet. De nye opplysninger ble forelagt departementet, med

spørsmål om de ga grunn til et annet standpunkt til spørsmålet om å la klageren få pass. Departementet fant etter omstendighetene grunn til å gi klageren en ny sjanse, og bestemte at han skulle få pass, foreløpig med en gyldighetstid på 1 år.

Nr. 23 (side 42—44, 1967).

Fylkeslandbruksstyre kunne ikke omgjøre sitt tidligere vedtak om ikke å gjøre gjeldende forkjøpsrett til eiendom. Fristen i Jordlovens § 13.1 var bindende også for Landbruksdepartementet.

Ved avslutningen av saken ba jeg Landbruksdepartementet overveie om det var grunn til å orientere fylkeslandbruksstyrene om at de ikke selv kunne omgjøre vedtak som det foreliggende, og innskjerpe betydningen av at anker sendes videre til departementet så raskt som mulig.

I brev av 30. mars 1968 opplyste Landbruksdepartementet at det underhånden hadde fått opplyst at forvaltningsloven antagelig vil tre i kraft 1. juli 1969. Etter forvaltningslovens § 33 første ledd vil underinstansen kunne omgjøre et påklaget vedtak selv om endringen er til skade for en part. Videre henviste departementet til at konsesjonslovkomitéen i sin innstilling av 21. desember 1966 har foreslått at statens forkjøpsrett etter jordloven skal oppheves mot at staten får forkjøpsrett etter den påtenkte konsesjonslov. Etter komitéens forslag skal departementet avgjøre om staten skal bruke forkjøpsretten (kom. utkast § 12).

På denne bakgrunn var departementet i tvil om det var hensiktsmessig å sende ut en orientering som nevnt. Fra min side var det etter det opplyste intet å bemerke til dette.

Landbruksdepartementet opplyste videre at det hadde inntrykk av at fylkeslandbruksstyrene etter hvert var blitt oppmerksom på betydningen av at ankesakene blir sendt inn så raskt som mulig, men at det likevel ville innskjerpe dette på ny.

IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.

1.

Underordnet forvaltningsorgans vedtak om permisjon med full lønn endret av departementet til permisjon med halv lønn. Etter klage omgjorde departementet sitt vedtak.

(Sak 160/68).

En herredsaagronom klaget over at han bare hadde fått halv lønn under permisjon på kurs ved Norges landbrukshøgskole. Han opplyste at styret i vedkommende fylkeslandbruks- selskap hadde innvilget permisjon med full lønn, slik han hadde søkt om. Etter at han var

begynt på kurset, fikk han imidlertid melding om at Landbruksdepartementet bare ville godkjenne halv lønn i permisjonstiden, fordi dette var regelen for tjenestemenn uten forsørgelsesbyrde. Klageren mente at denne regelen ikke kunne være avgjørende i hans sak. Han hadde ikke kjent til den og var reist til kurset i tillit til landbruksselskapets vedtak om full lønn. Han ville ikke ha reist dersom han på forhånd hadde visst at han bare ville få halv lønn, og krevde full lønn etterbetalt.

Landbruksdepartementet uttalte bl. a.:

«— — — Det synes å være på det rene at — — — (klageren) da han reiste hadde fått melding om at han etter vedtak i fylkeslandbruksstyret ville få full lønn i kurstiden, og at han således reiste i forvisning om dette. Fylkeslandbruksstyret burde i sitt vedtak tatt forbehold om departementets godkjennelse, men styret kjente da ikke til Lønns- og prisdepartementets avgjørelse om at bare personer med forsørgelsesbyrde tilstås full lønn under permisjoner av denne art.

Etter at en underhånden har drøftet saken med Lønns- og prisdepartementet finner Landbruksdepartementet i dette spesielle tilfelle ikke å ville motsette seg at — — — (klageren) får beholde sin lønn fullt ut under kurset. Melding om dette er i dag sendt — — — landbruksselskap.»

Det var på det rene at landbruksselskapet hadde gått utenfor de regler som er fastsatt for lønn under permisjon til tjenestemenn uten forsørgelsesbyrde. Etter det standpunkt departementet hadde tatt, fant jeg ikke grunn til å gå inn på spørsmålet om staten var bundet av det tilsagn landbruksselskapet feilaktig hadde gitt.

2.

Regning for sensorhonorar, bygget på oppgitte satser, kunne ikke reduseres av departementet. (Sak 255/68).

En magister som var sensor ved eksamener i juni og august 1967 ved Pedagogisk seminar for yrkeslærere, klaget i brev av 21. mars 1968 over at han ennå ikke hadde fått utbetalt sitt tilgodehavende for sensorarbeidet. Han sendte inn regninger i november 1967 og i januar 1968, og hadde ved telefonhenvendelse til Lærerutdanningsrådet fått opplyst at regningene var oversendt Kirke- og undervisningsdepartementet for nærmere vurdering av de satsersatser som regningene bygget på. At satsene skulle undergis noen vurdering, kunne ikke klageren godta. Hans regninger var satt opp på grunnlag av de satser han hadde fått oppgitt før sensorarbeidet tok til, og de andre sensorer hadde fått honorert sine regninger uten vanskeligheter på grunnlag av samme satser.

Kirke- og undervisningsdepartementet ga følgende uttalelse til klagen:

«Ved Lærerutdanningsrådet's skriv 6. januar 1968 ble departementet gjort kjent med at Pedagogisk seminar for yrkeslærere i skriv 24. november 1967 hadde bedt om å få anvist kr. 16 443,— i sensorhonorar til magister — — — (klageren). På grunn av beløpets størrelse hadde Lærerutdanningsrådet bedt seminaret om en nærmere forklaring om regningen m. v. I seminarets svar 14. desember 1967 ble det blant annet opplyst at samlet utgift for skriftlig sensur til eksamen i juni og august 1967 beløper seg til ca. kr. 80 100. Halvparten av dette beløp gjør magister — — — (klageren) krav på som honorar for sitt arbeid.

Lærerutdanningsrådet fant foreløpig ikke å kunne an vise noe til magister — — — (klageren) og tok saken opp med departementet.

Departementet ba over telefon Lærerutdanningsrådet om en del opplysninger, blant annet om selve eksamen og de sensurgodtgjørelser som har vært brukt. Disse spørsmål fikk departementet svar på i Lærerutdanningsrådet's skriv 5. mars 1968. Samtidig viste rådet til et skriv 29. februar 1968 fra magister — — — (klageren), som ba om å få sitt tilgodehavende, eventuelt å få en forklaring om «hvilke ulovligheter eller uregelmessigheter» han kan ha gjort seg skyld i. Hvis saken ikke ble oppklart snarlig, ville han søke juridisk bistand. Herr — — — (klageren) har for øvrig også tidligere gjort henvendelse til Lærerutdanningsrådet for å få sitt tilgodehavende utbetalt.

De faste sensorhonorar for skriftlig eksamen ved Pedagogisk seminar for yrkeslærere er følgende:

Pedagogikk og psykologi pr. oppgave kr. 18,65	
Regnskapslære og regning	» 18,65
Andre fag	» 15,—
Minstehonorar	» 37,25

Disse satser som gjaldt fra 1. august 1967, er de samme som er fastsatt for lærerskolen for skriftlige fag og forutsetter at eksamen skal ha vart i 6 timer.

Etter det som går fram av Lærerutdanningsrådet's opplysninger har seminaret fortolket departementets skriv om sensorgodtgjørelser slik at hver oppgave både i pedagogikk og psykologi skulle betales med kr. 18,65, selv om eksamen i begge disipliner holdes på samme dag og varer 3 timer for hver disiplin. Det samme har seminaret gjort gjeldende for prøver i andre skriftlige fag som metodikk, arbeidsfysiologi og skoledrift, selv om eksamen for disse også holdes på samme dag i løpet av 6 timer fordelt med 2 timer på hver disiplin.

Saken har vært behandlet i to forskjellige kontorer i Kirke- og undervisningsdepartementet som dessverre ennå ikke kan løse de problemer saken reiser uten en rekke nye opplysninger som Lærerutdanningsrådet er bedt om å skaffe.

Etter vår oppfatning kan det være grunn til å anta at seminaret, eventuelt sensorene har ført opp sensorhonorar etter satser som de måtte forstå ikke var i samsvar med gjeldende regler.

Departementet antar at magister — — — s (klagerens) tilgodehavende for sensurarbeid i 1967 skal beregnes slik:

Juni-eksamen.

210 oppgaver i pedagogikk og psykologi	à kr. 18,65
209 oppgaver i metodikk, arbeidsfysiologi og skoledrift	à kr. 15,00

August-eksamen.

280 oppgaver i pedagogikk og psykologi	à kr. 18,65
280 oppgaver i metodikk, arbeidsfysiologi og skoledrift	à kr. 15,00

I skriv i dag har vi meddelt Lærerutdanningsrådet at magister — — — (klageren) kan få restoppgjør på grunnlag av beregningen ovenfor. Lærerutdanningsrådet må imidlertid først undersøke om herr — — — (klageren)

har sensurert i arbeidsfysiologi til augusteksamen. Her er det uoverensstemmelse mellom seminarets og herr — — —s (klagerens) opplysninger.»

Klageren godtok ikke oppgjør etter departementets beregningsmåte.

I brev til departementet ba jeg om nærmere opplysninger bl. a. om hvilken informasjon Pedagogisk seminar hadde fått om sensorsatsene, hvordan seminaret hadde forstått reglene og hvilken underretning sensorene hadde fått om honoraret. Det ble pekt på at klageren hadde navngitt andre sensorer som han hevdet hadde fått utbetalt godtgjørelse etter de samme satser som var nektet godtatt for hans vedkommende. Det ble bedt opplyst om dette var riktig og, i tilfelle, på hvilket grunnlag klageren var satt i forskjellig stilling.

Videre ble vist til at klageren hadde vært sensor også de to foregående år og at beregningsmåten den gang syntes å ha vært den samme som den klageren nå hadde fulgt.

I svarbrev fra departementet ble bl. a. anført:

«— — — Det er riktig at andre sensorer ved Pedagogisk seminar for yrkeslærere i 1967 fikk utbetalt sensorgodtgjøring etter de samme satser som magister — — — (klageren) har beregnet sitt honorar etter. Magister — — —s (klagerens) regning var imidlertid så uforholdsmessig stor at Lærerutdanningsrådet fant å måtte undersøke saken nærmere. Som nevnt tidligere i skriv 3. april 1968 viste det seg at seminaret har tolket departementets skriv feil, dette til tross for at seminaret i skriv 28. februar 1968 uttaler at satsene har vært Kirke- og undervisningsdepartementets sensorsatser for lærerskolen i henhold til gjeldende rundskriv.

Det er meget beklagelig at seminaret over hodet ikke har reagert på at sensorhonorarene ikke stod i rimelig forhold til arbeidet som sensor. Lærerutdanningsrådets sekretariat har heller ikke tidligere vært oppmerksom på forholdet og vedkommende som har anvist sensorhonorarene har kun kontrollert utregningen av sensorregningene.

Etter forholdene må Kirke- og undervisningsdepartementet gå med på at — — — (klageren) får oppgjør etter de feilaktige satser som er oppgitt fra seminaret. Vi har bedt Lærerutdanningsrådet om å utbetale ham det honorar han har gjort krav på.»

Selv om klagesaken etter dette var ordnet, tok jeg opp med departementet spørsmålet om hjemmelen for den beregningsmåte departementet mente skulle vært lagt til grunn. Jeg anførte bl. a.:

«— — — Så vidt skjønnes har departementet funnet at de satser som er angitt i brevet av 27. oktober 1967 til bl. a. Pedagogisk seminar for yrkeslærere bare gjelder når eksamen i vedkommende fag varer i 6 timer. Hvis

eksamenstiden er 3 eller 2 timer, skulle satsene nedsettes til henholdsvis halvparten og en tredjedel av de oppgitte beløp. Siden det ikke kan sees at samme forutsetning er kommet til uttrykk i brevet eller i de rundskriv departementet har sendt med — nr. 14 As T 1965 av 15. mai 1965 og nr. 16 av 22. juni 1967 — og det i departementets brev hit av 28. juni d. å. (1968) er vist til sensorsatsene for lærerskolen i henhold til gjeldende rundskriv, bes opplyst om det foreligger andre rundskriv som klargjør departementets syn på beregningsmåten.

Det fremgår av de tilsendte rundskriv at sensorsatsene er fastlagt etter forhandlinger med Embetsmennes landsforbund. Jeg vil derfor gjerne høre om det under forhandlingene er avtalt eller forutsatt en slik differensiering av satsene som departementet har gitt uttrykk for. Det vil sees at Pedagogisk seminar i brev av 27. mai d.å. (1968) til Kirke- og undervisningsdepartementet har opplyst at Embetsmennes landsforbund har hatt den samme oppfatning som seminaret med hensyn til beregningen av sensorgodtgjørelsen.»

Departementet uttalte om spørsmålet:

«På Ombudsmannens spørsmål om det foreligger andre rundskriv enn de som er vedlagt saken og som bedre klargjør departementets syn på beregningsmåten for sensorhonorarene ved Pedagogisk seminar for yrkeslærere, kan vi opplyse at det ikke foreligger slike rundskriv eller skriv.

Når det gjelder siste avsnitt i Ombudsmannens skriv 21. august 1968 kan vi opplyse at det etter forhandlinger med Embetsmennes landsforbund er inngått avtale for lærerskolens vedkommende, men at det ikke direkte er inngått tilsvarende avtale for Pedagogisk seminar for yrkeslærere. Imidlertid anvendes de samme sensorsatser.

Da avtalen med Embetsmennes landsforbund ble inngått, må det ha vært klart hvilket omfang den oppgave hadde som skulle dekkes av sensorhonoraret, nemlig en 6 timers oppgave. Splitter en opp prøven i flere mindre, anser departementet det for en selvfølge at honoraret reduseres tilsvarende. Det har vært en underforstått forutsetning fra departementets side. At Pedagogisk seminar for yrkeslærere eventuelt har oppfattet forholdet på en annen måte og at departementet ikke var oppmerksom på muligheten for misforståelser og derfor ikke uttrykkelig gav mer spesifiserte retningslinjer, kan nå bare beklages.

Ved de neste forhandlinger om sensorgodtgjørelser vil vi passe på at sensorhonorarene blir spesifisert både når det gjelder de enkelte fag og eksamensoppgavens antatte varighet eller omfang.»

I avsluttende brev til departementet uttalte jeg:

«De foreliggende rundskriv om sensorsatsene — rundskriv nr. 14 As T 1965 og rundskriv nr. 16 av 22. juni 1967 — er stilet til lærerskolene og faglærerskolene og angir de satser som man etter forhandlinger med Embetsmennes landsforbund var blitt enige om i de forskjellige fag. Rundskrivene inneholder intet forbehold om at satsene skulle reduseres dersom eksamenstiden i de enkelte fag ikke var 6 timer. Heller ikke i Kirke- og under-

visningsdepartementets brev av 27. oktober 1967 til bl. a. Pedagogisk seminar for yrkeslærere om sensorsatsene er sagt noe om at de der oppgitte satser skulle anvendes på den måte som departementet har gitt uttrykk for i brev av 3. april d. å. (1968) til Lærerutdanningsrådet. Etter opplysningene i brev av 28. februar d. å. (1968) fra Pedagogisk seminar til Lærerutdanningsrådet har den eksamen det her gjaldt, i alle år hatt samme omfang både hva angår fag og tid. Sensorene har etter det opplyste fått honorar etter «Kirke- og undervisningsdepartementets sensorsatser for lærerskolen i henhold til gjeldende rundskriv», så vidt skjønnes uten at det tidligere har vært reagert mot det.

Selv om departementets forutsetning om reduksjon av honoraret ved oppgaver av vesentlig mindre omfang i seg selv ikke virker urimelig, var det etter min oppfatning ikke grunnlag for å gjennomføre den i den foreliggende sak, når forbehold ikke var tatt. Det er etter det som foreligger ikke holdpunkt for å bygge på, — slik departementet har gitt uttrykk for bl. a. i brev hertil av 3. april d. å. (1968) — at det kunne «være grunn til å anta at seminaret, eventuelt sensorene har ført opp sensorhonorar etter satser som de måtte forstå ikke var i samsvar med gjeldende regler».

Sensorene ved eksamen i 1967 er så vidt forstås utbetalt honorar i henhold til de satser som rundskrivene gir uttrykk for, og saken foranlediger da ikke mer herfra.»

3.

Spørsmål om erstatning for tapt arbeidsinntekt under tjenestgjøring på befalskurs i sivilforsvaret (Sak 719/67).

En kommunal tjenestemann klaget over at sivilforsvarsdistriktet og senere Sivilforsvarets sentralledelse hadde avslått å gi ham erstatning for tapt arbeidsfortjeneste i den tid han hadde deltatt i et befalskurs i sivilforsvaret.

Saksforholdet var i store trekk dette:

Klageren ble i stensilert innkallingsordre av 15. juni 1965 innkalt til befalskurs på en distriktsskole i tiden 23. august — 13. november 1965. En tid tidligere hadde det lokale sivilforsvarskontor spurt ham i telefonen om han var villig til å delta, og til det hadde han svart at han nok var villig, men at han var avhengig av permisjon og av hvordan de økonomiske betingelser var.

Tre uker før kurset skulle ta til, fikk han rede på at kommunen ikke ville betale ham lønn i kurstiden, og han oppsøkte da sivilforsvarskontoret. Han opplyser at han bad om å bli fritatt, medmindre den økonomiske side av saken ble ordnet. Han anfører at det på kontoret ble svart at 4 av 6 innkalte fra stedet var fritatt, men at behovet for befall var stort. Den by det her gjaldt måtte ha noen med på kurset, og når så mange var fritatt, hadde det alt av den grunn liten hensikt for ham å søke. Han opplyser at det ble vist til straffebestemmelsene for uteblivelse.

Klageren møtte og fullførte kurset. I brev av 22. november 1965 til sivilforsvarskretsen

anførte han at han hadde gått ut fra at deltagelsen i kurset var tvungen, men at han under kurset hadde fått rede på at så ikke var tilfelle. Han mente derfor å ha krav på full dekning av sitt økonomiske tap. Sivilforsvarskretsen sendte brev med anbefaling til sivilforsvarsdistriktet, som imidlertid avslø. Distriktet viste særlig til to punkter i innkallingsordren og anførte at det måtte «bero på mangelfull iakttakelse av innkallingsordrens innhold» når klageren «har møtt i god tro om at kursdeltakelsen ikke vil gå ut over hans økonomi.»

Sivilforsvarets sentralledelse hadde innhentet uttalelser fra tjenestemenn i sivilforsvarsdistriktet og sivilforsvarskretsen for å søke brakt på det rene hva som hadde foregått mellom disse myndigheter og klageren før befalskurset. Sjefen for sivilforsvarskretsen anførte i brev til sivilforsvarsdistriktet av 10. november 1966 bl. a.:

«Jeg har gjennomgått sakens dokumenter. Det synes å være helt på det rene at — — — (klageren) ikke burde ha vært innkalt. Under en hver omstendighet kunne han bedt seg fritatt under henvisning til uttrykkelige opplysninger i innkallingsordren. . . . Hvis man ikke skal legge avgjørende vekt på at — — — (klageren) tross alt var interessert i selve kurset, mener jeg at han har krav på å bli holdt økonomisk skadeløs, altså å få utbetalt differansen mellom tapt arbeidsfortjeneste og den godtgjørelse han fikk under kurset.»

Sivilforsvarsdistriktet sluttet seg i sin konklusjon til denne uttalelse.

Sivilforsvarets sentralledelse foreslo i brev til Justis- og politidepartementet av 13. januar 1967 at klagerens krav skulle avslås. Sentralledelsen fant at det etter sivilforsvarsloven var full adgang til å innkalle klageren til kurset. Sentralledelsen viste også til at mange av klagerens kategori gjennom årene hadde vært pålagt tjeneste av ulik lengde i sivilforsvaret og fant at heller ikke billighetserstatning burde gis.

Justisdepartementet kom til at det ikke forelå grunnlag for erstatning og anførte i brev til sivilforsvarsledelsen av 18. juli 1967 bl. a.:

«Departementet mener at — — — (klageren) — slik som pkt. 5 i innkallingsordren av 15. juni 1965 er utformet — straks selv burde ha forstått at han kunne ha bedt seg fritatt for å delta i befalskurset. Det vises for så vidt til at tre andre uttatte deltakere fra — — — til samme kurs, som tidligere hadde avtjent militærtjenesten, umiddelbart ble fritatt etter at de hadde meldt fra at de ikke ønsket å delta i kurset.

Departementet vil også peke på at det klart fremgår av pkt. 4 i den forhåndsorientering som fulgte som bilag til innkallingsordren, hvilke økonomiske ytelser som ville bli tilstått kursdeltakerne fra sivilforsvarets side.

Departementet antar således at — — — (klageren) selv må bære ansvaret om fritakingsadgangen og de økonomiske vilkår under

kurset ikke var blitt tilstrekkelig klare for ham forut for kurset.»

I brev til Justisdepartementet av 16. oktober 1967 pekte jeg på at distriktsledelsens mening etter de uttalelser som forelå, hadde vært at klagerens deltagelse i kurset skulle skje på frivillig basis, slik at en anmodning om å bli fritatt uten videre ville ha blitt tatt til følge. Ville han delta, måtte det imidlertid skje på de økonomiske vilkår som gjaldt for deltagerne. Det som forelå tydet imidlertid på at dette ikke hadde stått helt klart for krets-kontoret. På min anmodning innhentet Justisdepartementet gjennom Sivilforsvarets sentralledelse en del nye opplysninger og anførte deretter i brev til meg av 23. februar 1968 bl. a.:

«Justisdepartementet har ment at — — — (klageren) har fått tilstrekkelige opplysninger til å bedømme sin egen situasjon og kan ikke se at de nye opplysninger og det nye materiale har brakt saken i noen ny stilling forsåvidt.

Justisdepartementet finner derfor å måtte fastholde sin avgjørelse i brev av 18. juli 1967, med den begrunnelse som der er gitt.»

I brev til Justisdepartementet av 16. april 1968 bemerket jeg bl. a.:

«— — — Etter det opplyste må legges til grunn at — — —s (klagerens) eventuelle deltakelse i befalskurset høsten 1965 var ment å skulle være frivillig, slik at han — dersom han ba om det — uten videre ville blitt fritatt for kurset og den økonomiske belastning et slikt 3-måneders kurs medførte.

— — — (klageren) synes imidlertid ikke for avreisen til kurset å ha forstått at situasjonen var denne, men synes å ha trodd at det her var tale om obligatorisk tjeneste — jfr. bl. a. hans søknad av 10. august 1965 til distriktsskolen, der han som argument for å få dekket løpende utgifter, peker på at det var tvungen tjeneste han gjorde. — — — Ifølge hans brev av 22. november 1965 til Sivilforsvaret (dok. 7), var det først etter at $\frac{3}{4}$ av kurstiden var gått at han fikk vite at det gjaldt frivillig tjeneste.

Spørsmålet i saken er om det fra Sivilforsvarets side er gitt slike opplysninger at dette burde stått klart for ham tidligere.

— — — (klageren) ble innkalt til kurset ved brev av 15. juni 1965 fra — — — sivilforsvarsdistrikt (dok. 3). Brevet har som overskrift «Innkallingsordre» og mottakeren får beskjed om at han «innkalles» og at han «skal» møte. I slutten av brevet er presisert at unnlattelse av å møte er forbundet med straffeansvar. Slik brevet er formulert, fremtrer det umiddelbart som et påbud om å møte på kurset. At det i punkt 5 i innkallingen er gitt uttrykk for at «mannskaper som har avtjent hel eller delvis militærtjeneste og som ved gjennomgåelse av befalskurs i sivilforsvaret med etterfølgende tjenesteplikt vil få lengre samlet tjenesteplikt enn normalt for vedkommende årsklasse kan innkalles til kurset dersom de uttrykker villighet om det», er

i seg selv ikke tilstrekkelig til å klargjøre for vedkommende mottaker at kurset for ham var frivillig. Etter sin ordlyd synes nevnte punkt for øvrig å forutsette at det krevdes et positivt samtykke før innkalling skulle skje og at det var innkallingsmyndighetens sak å innhente dette samtykke før innkalling ble iverksatt. Den fremlagte søknad av 18. juni 1965 — fra — — — synes å bekrefte at heller ikke han hadde forstått Sivilforsvarets innkalling. Det skulle for hans — og klagerens — vedkommende ha vært tilstrekkelig bare å si at de ikke var villige.

Etter at — — — (klageren) fikk vite at kommunen ikke ga ham lønn i kurstiden, oppsøkte han etter det opplyste det lokale sivilforsvarskontor. Hvilke opplysninger han fikk der, er fremdeles ikke helt klart. Det er opplyst at det ble vist til punkt 5 i innkallingen; men fordi — — —s (klagerens) militære rulleblad ikke var til stede, ble så vidt skjønnes ikke spørsmålet om hans samlede tjenestetid klarlagt. Under enhver omstendighet synes det å være på det rene at — — — (klageren) heller ikke da fikk klar beskjed om det som var forutsetningen for hans vedkommende — at kurset skulle være frivillig.

Spørsmålet om et kurs av en lengde som dette skal være frivillig eller ikke, er så vesentlig, ikke minst hensett til de økonomiske konsekvenser, at det må være et rimelig krav at det fra Sivilforsvarets side sies klart fra om dette. Som nevnt var formuleringen av innkallingen ikke egnet til å skape klarhet i spørsmålet om kurset var frivillig for den enkelte deltaker. Heller ikke da — — — (klageren) før avreisen henvendte seg til Sivilforsvaret og som han selv uttrykker det «gjorde dem oppmerksom på den økonomiske situasjon samt ba om fritakelse fra kurset, medmindre den økonomiske side kunne ordnes, — — —», fikk han noen klar orientering om situasjonen. Hvis spørsmålet om — — —s (klagerens) stilling i henhold til innkallingens punkt 5 ikke kunne besvares av det lokale sivilforsvarskontor på grunn av de manglende data om hans tjenestetid, ville vel en telefon til overordnet myndighet — eventuelt distriktsskolen — kunne klarlagt saken, slik det ble gjort for — — —s vedkommende. Ifølge — — —s forklaring skulle for øvrig krets-kontoret den gang ha fått beskjed om at også klageren var i samme stilling.

Den uklarhet som har vært til stede med hensyn til spørsmålet om — — —s (klagerens) deltakelse skulle være frivillig, skyldes etter mitt syn i det vesentlige mangelfull orientering og saksbehandling fra Sivilforsvarets side. Det synes klart at — — — (klageren) selv ikke kan ha ment frivillig å delta i kurset på egen bekostning og at heller ikke de stedlige sivilforsvarsmyndigheter kan ha trodd det. Dertil var det økonomiske offer dette ville kreve, for stort.

Jeg har funnet det riktig å peke på disse punkter for at det ærede departement kan få anledning til å overveie dem, før det blir tatt standpunkt til klagen. — — —»

Justisdepartementet forela igjen saken for Sivilforsvarets sentralledelse. Sentralledelsens og departementets standpunkt fremgår av Justisdepartementets brev til Finans- og tolldepartementet av 19. juni hvorav gjenpart

ble sendt meg og hvor det bl. a. heter:

«— — — I brev av 29. mai 1968 (dok. 34) gir Sivilforsvarets sentralledelse uttrykk for at de senere innkomne opplysninger i saken etter dens mening ikke har brakt saken i noen vesentlig annen stilling. Sentralledelsen avslutter imidlertid sitt brev med følgende anførsel:

«— — — (klageren) kan således ikke antas å ha noe rettslig krav på erstatning for tapt arbeidsfortjeneste. Allikevel vil Sivilforsvarets sentralledelse ut fra den uklarehet som råder med hensyn til hvilke opplysninger som det lokale sivilforsvars kontor gav — — — (klageren) under hans henvendelse der før kurset tok til, og det forhold at — — — (klageren) ved å delta i tre-måneders kurset kom i en særstilling i sammenlikning med andre av hans kategori som ble innkalt men fritatt etter søknad, ikke ha noe å bemerke til at — — — (klageren) tilstås en billighetserstatning.» Justisdepartementet mener fortsatt at — — — (klageren) — på bakgrunn av de opplysninger som var inntatt i innkallingsordren og forhåndsorienteringen — selv må bære en vesentlig del av skylden, hvis fritakingsadgangen og de økonomiske vilkår under kurset ikke var blitt tilstrekkelig klare for ham forut for kurset. Man viser i den forbindelse til — — —s (klagerens) brev av 9. mai 1965 til sivilombudsmannen (dok. 12) der han selv opplyser at han «har mottatt takkeskriv samt ordre om tjenestefrihet fra militære plikter, utstedt av militære myndigheter».

Etter sivilombudsmannens uttalelse finner Justisdepartementet likevel å burde slutte seg til forslaget fra Sivilforsvarets sentralledelse om å tilstå — — — (klageren) billighetserstatning.

Som det fremgår (dok. 11 og dok. 28) ville — — —s (klagerens) bruttolønn i — — — kommune i tidsrommet 23. august til 16. november 1965 utgjort kr. 4 682,— (nettolønn ca. kr. 3 270,—) mens han i kurstiden fikk utbetalt av sivilforsvaret et samlet kurstillegg på kr. 456,—. — — —»

Klageren meddelte deretter at han aksepterer at hans sak blir behandlet som søknad om billighetserstatning, og har gitt oppgave over sin tapte arbeidsfortjeneste med fradrag av utbetalte dagpenger og innsparte kostpenger hjemme. Det er fra Finansdepartementet underhånden opplyst at saken antas å ville bli behandlet i Billighetserstatningsutvalgets første møte i 1969.

4.

Lønsansiennitet for mellombels tilsett lærar i gymnaset (Sak 709/67).

A. klaga over at han ikkje fekk tene opp lønsansiennitet i stilling som mellombels lærar i den høgre skolen. Han hadde vore tilsett som mellombels lærar sidan 1. januar 1961, først ved realskole og høgre allmennskole og seinare ved gymnas. Heile tida hadde han hatt grunnløn for lærar, utan tillegg. Han

meinte å ha krav på å få tene opp lønsansiennitet og hadde teke saka opp med Kyrkje- og undervisningsdepartementet, men ikkje fått medhald.

Klagaren har examen artium og eksamen frå pedagogisk seminar, men ikkje anna fullført utdanning. Han opplyser at han har studert i 2 ½ år ved tannlækjarhøgskolen i Kiel, og viser til at ein lærarkollega — B. — ved same gymnaset har fått tene opp lønsansiennitet på grunnlag av ei utdanning som klagaren meiner ikkje er betre enn den han sjølv har.

Klaga vart lagt fram for Kyrkje- og undervisningsdepartementet, som i brev frå 25. september 1967 gjorde greie for vilkåra for å tene opp alderstillegg. Det heiter her m. a.:

«For å tene opplønsansiennitet i realskole eller gymnas må ein ha minst eit mellomfag (filologisk fag) eller ei 20 punktgruppe i eit realfag frå universitet eller høgskole eller tilsvarende utdanning frå annan institusjon i Noreg eller i utlandet. Lærarprøve eller utdanning frå godkjende faglærarskolar gir og høve til å tene opp alderstillegg.

Inntil utfyllande reglar til Lov av 16. juni 1961 om utdanningskrav for lærarar vart gjevne (15. juni 1963), tok Gymnaskontoret i kvart einskilt høve stode til om lærarane hadde utdanning som burde gi rett til opptening av lønsansiennitet. Det vart ikkje fastsett lønsansiennitet for lærarar som ikkje hadde noka form for fullført utdanning etter examen artium eller anna allmennutdanning. Mellombels lærar A. har ikkje fullført utdanning ut over examen artium. — — —»

På tilleggsspørsmål om heimelen for dei krav departementet hadde sett for opptening av alderstillegg, svara departementet i brev frå 27. mars 1968 m. a.:

«Så langt ikke annet er bestemt ved lov, reglement eller særskilt regulativ, følger lærernes lønns- og arbeidsvilkår av lønsregulativet for statens tjenestemenn. Arbeidsvilkårene for lærerne i realskoler og gymnas har for den vesentligste del vært fastsatt i lov og reglement, og derfor har det ikke vært utarbeidet noe særregulativ for disse skoleslag.

Det har imidlertid vært forutsetningen at lærerne i de forskjellige skoleslag såvidt mulig skulle ha samme lønsvilkår, og at avlønningen skulle være avhengig av lærernes kvalifikasjoner, se f. eks. innstilling fra Statens lønnskomité av 1946 side 22:

«Når en samordning og rasjonell utbygging av det samlede skolevesen nå skal settes i verk, er det en viktig forutsetning at lønninger og krav til utdanning står i samsvar med hverandre.

Komiteén har derfor i dette regulativ søkt å få en rasjonell sammenheng i lønningene ved alle skoler og undervisningsanstalter som er henlagt under Kirke- og undervisningsdepartementet. De samme lønninger har en også gjennomført ved de skoler som henhører under andre departementer.»

Lærerlønskomiteén av 1954 bygger forslagene i sin innstilling på et lønssystem

etter tre hovedgrupper av lærere, lærergruppen («Lærergruppen bygger i hovedsaken på utdanningsnivået ved fullført lærerskole»), adjunktgruppen og overlærer/lektorgruppen. Om lærere uten utdanning sier komitéen på side 59 i sin innstilling:

«For de andre skoleslag hvor det kreves lærerutdanning ved tilsettingen, har komitéen ikke funnet grunnlag for å foreslå vesentlige endringer i kravene til godkjent utdanning. Når det tilsettes lærere i disse skoleslagene i full post uten godkjent utdanning, finner komitéen det rimelig å holde på den ordning som gjelder nå at disse lærerne gis lavere lønn enn lærerne med godkjent utdanning.»

For folke- og framhald- og ungdomsskolens vedkommende var avlønningen av lærere uten fullstendig utdanningse hjemlet i det av Stortinget vedtatte særregulativ av 1.1. 1948 § 3, pkt. 7, hvor det heter:

«Tjenestetid en lærer har hatt før han har fått fullstendig lærerutdanning, regnes ikke med i lønnsansienniteten i fullstendig post i folkeskolen. Tjenestetid en lærer, som ansettes i framhalds- eller ungdomsskole, har hatt før han har fått en utdanning som godkjennes for vedkommende post, regnes ikke med i lønnsansienniteten i posten.»

Hvordan denne bestemmelse ble tolket, går frem av innstillingen fra lærerlønnskomiteén av 1954, side 91, hvor den gjeldende ordning er nevnt sammen med forslaget om at tidligere tjeneste skulle kunne medregnes når læreren skaffet seg godkjent utdanning:

«Lærere uten vanlig lærerutdanning skal gis grunnlønn i samme lønnsklasse som andre lærere, men får ikke alderstillegg eller ansiennitetsopprykk. Men dersom en lærer uten vanlig lærerutdanning skaffer seg en slik utdanning, bør han kunne bli godskrevet sin tidligere tjenestetid.»

For framhaldsskolen foreslo komitéen samme regler på side 96 i innstillingen. Om realskolens lærere heter det på side 97:

«Komitéen foreslår at realskolens lærere gis samme lønsmessige plassering som framhaldsskolelærere i normal post, dvs. begynnerlønn i lønnsklasse 7 med ett alderstillegg og med opprykk til lønnsklasse 11 hvor toplønn (regulativlønn 12 300 kr.) nås etter 16 år. Lærerne skal også kunne oppnå utdanningsopprykk etter de samme regler som i framhaldsskolen.»

Lærerlønnskomiteéns forslag ble vedtatt ved St. prp. nr. 135 for 1956.

Spørsmålet om avlønning av ukvalifiserte lærere i realskole og gymnas ble ikke drøftet av noen av de nevnte lærerlønnskomiteer, sannsynligvis fordi problemet ikke eksisterte før mot slutten av 1950-årene. At man så sent som i 1956 ikke tenkte seg at lærere uten utdanning skulle kunne gjøre tjeneste i realskolen, fremgår av St. prp. nr. 135 side 5:

«I en rekke skoleslag er det nødvendig å heve lærernes utdanningsnivå. For å stimulere til en slik tilleggsutdanning foreslår komitéen et system med lønnstillegg (utdanningsopprykk) for lærer som skaffer seg utdanning utover det minimum som kreves for stillingen. Denne ordning har også til oppgave å knytte sammen lønssystemene for de forskjellige grupper av lærere.

Allerede i dag finnes det i realskolen en del lærere uten universitetsutdanning, som underviser i de samme fag som adjunktene. Dersom disse lærerne bygger ut sin lærerskoleutdanning, slik at den kommer til å svare til adjunkts utdanningsnivå, bør de etter komitéens syn også lønsmessig stilles likt. Komitéen antar at tilgangen på universitetsutdannede lærere til realskolen i tiden fremover antakelig på langt nær vil dekke behovet i de nærmeste 10 år. En vil da også i teoretiske fag i større utstrekning måtte bruke lærere uten adjunkteksamen fra universitetet.»

På den tid da spørsmålet om avlønning av lærere uten godkjent utdanning ble aktuelt i realskolen og gymnaset, var det i folkeskolen, framhaldsskolen og enkelte andre skoleslag fast etablerte ordninger for avlønning av disse lærerne. For Kirke- og undervisningsdepartementet var det av vesentlig betydning at man unngikk forskjellsbehandling av lærerne, og at man så hele gruppen «lærere uten godkjent utdanning» som en enhet. Lærere uten godkjent utdanning vil som følge av at de ikke kan få fast tilsetting, ofte ha en nokså løs tilknytning til den enkelte skole eller det enkelte skoleslag. De tilsettes bare for ett skoleår om gangen, og kan for eksempel det ene året undervise i folkeskolen, det neste i realskolen for så det tredje året å gå over i framhaldsskolen. Ulike avlønningsregler vil derfor i sterk grad komplisere disponeringen av disse lærerne. Den lønnsordning som er kommet til uttrykk i rundskriv nr. 26 As E 1960, er i samsvar med regelen som på denne tid ble brukt i andre skoleslag under Kirke- og undervisningsdepartementet.

Det kan for øvrig opplyses at den etablerte ordning fullt ut har vært akseptert av Norsk lektorlag, og at det fra organisasjonenes side ikke har vært hevdet at medlemmer uten godkjent utdanning skulle ha rett til å tjene opp lønnsansiennitet.

Ved Stortingets vedtak av 22. juni 1962 ble det fastsatt nytt lønnsregulativ for lærerne i folkeskolen og i framhaldsskolen gjeldende fra 1. juni 1962. I dette regulativets § 3 pkt. 4, 1. heter det:

« $\frac{2}{3}$ av den tjenestetid en lærer har hatt i skolen før han har fått godkjent lærerutdanning, regnes med i lønnsansienniteten fra det tidspunkt vedkommende har skaffet seg slik utdanning.»

I forbindelse med lønnsforhandlingene for tariffperioden 1964/66 framla Norsk lektorlag i brev av 14. april 1964 til Kirke- og undervisningsdepartementet en rekke særkrav vedrørende lønns- og arbeidsvilkårene i den høgre skolen. I pkt. 20 i dette brev heter det:

«Opptjening av ansiennitet før full utdanning.

Krav: a. Lærere i den høgre skole får samme rett til opptjening av $\frac{2}{3}$ ansiennitet som lærerne i folke-, framhalds- og ungdomsskolen. Det gjelder ikke bare lærere som gjør tjeneste før lærerskoleeksamen, men også før eksamen fra de enkelte fag-skoler.

b. Adjunkter og lektorer bør ha samme rett til å søke individuelt om bedret lønnsansiennitet på grunnlag av undervisningspraksis før full utdanning. Slike saker bør drøftes mellom departementet og

Norsk lektorlag for hvert enkelt tilfelle.»

De reiste særkrav ble behandlet i forhandlingsmøte i Kirke- og undervisningsdepartementet den 27. juni 1964, hvor representanter fra Norsk lektorlag, Lønns- og prisdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet deltok.

Man kom på møtet fram til at de spørsmål som var reist i pkt. 20 i Norsk lektorlags brev av 14. april 1964, måtte anses løst i departementets rundskriv nr. 18 R 1964 av 25. april 1964. De regler som er fastsatt i nevnte rundskriv, er derfor å anses som ledd i den inngåtte tariffavtale. — — —»

Kyrkje- og undervisningsdepartementet gjorde óg greie for utdanninga til den læraren klagaren har samanlikna seg med. I departementet sitt brev frå 25. september var opplyst følgjande:

«— — — Da Lønns- og prisdepartementet fastsette lønnsansiennitet for lærar B. hadde han denne utdanninga:

Realartium

6 mnd. handelsskole

13 mnd. russiskkurs

10 mnd. telegrafist-skole for 2. kl. sertifikat

12 mnd. telegrafist-skole for 1. kl. sertifikat

Sommersemesterundervisning i matematikk frå Universitetet med korrespondanseundervisning i vintersemesteret. Lærar B. fullførde eksamen i matematikk i august 64 og lærarprøva våren 1965. Som det går fram av dette, hadde lærar B. meir enn $3\frac{1}{2}$ år skolegang med fullførde eksamenar ut over examen artium da han vart tilsett i skolen. Frå 1964 hadde han i alle tilfelle krav på alderstillegg og også på å få rekna tidlegare statsteneste med i sin lønnsansiennitet.»

Og i brev frå 27. mars 1968 gjorde departementet gjeldande m. a.:

«— — — Som det fremgår av brevet til Ombudsmannen, ble det inntil 15. juni 1963 avgjort ved skjønn om en lærer med avviken- de utdanning var kvalifisert til å opptjene lønnsansiennitet i skolen. Den generelle regel var at lærere for å kunne opptjene alderstillegg måtte ha avsluttet utdanning av minst ett års varighet utover examen artium som måtte antas å være av betydning for skolearbeidet.

Herr A. hadde som bekjent ikke noen form for avsluttet utdanning utover examen artium, mens herr B. hadde telegrafistsertifikat av 1. kl., handelsskole og russisk kurs med skriftlige oppgaver på bifagsnivå. Selv om man skulle finne at departementet var for «liberalt» lempelig da det utøvet sitt skjønn i B.s tilfelle, må dette være uten betydning for herr A., som klart manglet de kvalifikasjoner som ble krevet for å opptjene alderstillegg såvel i 1961 som nå.»

I brev til klagaren, dagsett 2. mai 1968, skreiv eg m. a.:

«— — — Etter den ordning Kyrkje- og undervisningsdepartementet har fylgt og følger, er det eit vilkår for å tene opp alderstillegg at vedkomande har fullført utdanning ut over examen artium. Om departementet sin praksis og dei krav som vert sett, viser

eg til den utgreiinga departementet har gjeve i brev dagsett 25. september 1967. Jfr. elles Kyrkje- og undervisningsdepartementet sitt rundskriv 26 E 1960, dagsett 16. september 1960, der det m. a. heiter:

«Vikarer som ikke har lærerutdanning (adjunkt- eller lektoreksamen, lærerprøve, herunder også lærerprøve i ferdighetsfag eller eksamen i minst ett grunnfag som antas å ha betydning for undervisningen), opptjener vanligvis ikke lønnsansiennitet og skal således ha utbetalt lærers grunnlønn.»

Vidare kan visast til departementet sitt rundskriv 18-R-1964, dagsett 25. april 1964, der det m. a. heiter:

«4. Den som underviser i skolen uten å ha lærer-, faglærer-, adjunkt-, lektor- eller tilsvarende godkjent utdanning — og som heller ikke kommer inn under punktene 2 og 3 ovenfor, skal ha lønn som lærer uten godkjent utdanning (i folkeskolen og framhaldsskolen: lønnsklasse 11, etter 1 års tjeneste lønnsklasse 12, 0; i øvrige skoleslag: lærers grunnlønn). I enkelte skoleslag kan lønsplasseringen ved vikariat eller midlertidig tilsetning i helt spesielle tilfeller fastsettes særskilt av Kirke- og undervisningsdepartementet.

5. — — — Den som går inn under punkt 4, 1. punktum ovenfor, kan få medregnet lønnsansiennitet for $\frac{2}{3}$ av sin tjenestetid i skolen når han har skaffet seg godkjent utdanning.»

Dei reglar som departementet praktiserar for den høgre skolen, ligg heilt på line med lønsregulativet for folke- og framhaldsskolen § 3 pkt. 4. Vidare er det opplyst at det som er kome til uttrykk i rundskriv nr. 26 E 1960, var i samsvar med regelen som på den tid vart brukt i andre skoleslag under Kyrkje- og undervisningsdepartementet, jfr. Kyrkje- og undervisningsdepartementet sitt brev dagsett 27. mars 1968 s. 3.

Departementet har óg peika på at det heile tida har vore føresetnaden at lærarane i dei ulike skoleslag så langt råd er, skal ha same lønsvilkår og at lønene skal stå i samsvar med lærarane sine kvalifikasjonar. Jfr. Kyrkje- og undervisningsdepartementet sitt brev dagsett 27. mars d. å. (1968) med tilvising til utsegner frå Statens lønnskomité frå 1946 og Lærarlønnskomitéen frå 1954. Departementet har i sitt brev frå 27. mars d.å. (1968) gjeve uttrykk for dei omsyn som talar for å ha same regel for dei ymse skoleslag. Det heiter om dette m. a.: (Attgjeve framanfor).

Nemast kan óg at Norsk lektorlag etter det som er opplyst, ser på spørsmålet om opp- tening av alderstillegg på same måte som Kyrkje- og undervisningsdepartementet.

Etter det som ligg føre, er det såleis klart at departementet si avgjerd er i samsvar med den praksis departementet hittil alltid har fylgt i slike saker. Sidan denne praksis samnhøver med det som gjeld for andre skoleslag og dessutan er i tråd med det syn som er kome til uttrykk i samband med dei ålmenne utgreiingane av lønstilhøva for lærarar, er det etter mi meining ikkje grunnlag for å fastslå at departementet si avgjerd er feil. Det er her óg grunn til å feste seg ved at Norsk lektorlag har same syn på spørsmålet som departementet. — — —»

Eg la til at spørsmålet i siste omgang hørde under domstolane og at det var høve til å søkje Justis- og politidepartementet om fri sakførsle.

Heller ikkje samanlikninga med den andre læraren kunne etter mi meining setje saka i noka anna stode. Endå om det skulle vere slik at denne læraren — B. — hadde fått meir enn han hadde krav på, noko eg ikkje fann grunn til å gå nærare inn på, kunne dette ikkje gjeve klagaren større rett.

5.

Spørsmål om forbigåelse ved ansettelse av to lærere i yrkesskolen. Betydningen av forbehold i søknaden

(Sak 89/68).

A. mente seg forbigått ved to ansettelser Kirke- og undervisningsdepartementet hadde foretatt i yrkesskolen. Stillingene som henholdsvis førstelærer og teorilærer i vedkommende skole var lyst ledige, og klageren hadde søkt begge to, med teorilærerstillingen som alternativ 1 og førstelærerstillingen som alternativ 2. For begge stillingene hadde han anført at han kunne undervise i realfag, tekniske fag og maskinistfag, men ikke i språkfag. I kunngjøringen av stillingene var det ikke angitt noe om hvilke fag de tilsatte skulle undervise i. Teorilærerstillingen var for øvrig den samme som klageren kort tid forut hadde sagt fra seg. Om grunnen til at han nå søkte på ny, viste han til to brev til skolen som var vedlagt søknaden.

Rektor ved yrkesskolen innstilte klageren som nr. 1 til teorilærerstillingen, mens han til førstelærerstillingen ikke ble innstilt i det hele tatt. I sin begrunnelse for innstillingen til Utvalet for verkstadskulane uttalte rektor bl. a.:

«— — — A. som tidlegare har vore teori-faglærer ved skulen, så opp stillinga i vår, men søkjer no primært på samme stillinga. I sin søknad tek han atterhald om ikkje å undervisa i språkfag. Det har for skulen alltid vore vanskar med å få kvalifiserte timelærarar til språkfaga.

Frå 1959 til 1961 hadde A. all norskundervisninga. Frå 1961 til i år har vi hatt timelærarar i språkfaga. Dette har vore husmødre som har eksamen artium og tildeis anna utdanning. Ofte har desse ikkje kunna ta alle språkfagtimane, og teori-faglærer, i seinare år også 1. lærar hatt resten.

For skuleåret 1966—67 har vi ein student som er spesielt interessert i språkfag for undervisning i norsk, engelsk og dels kroppsøving. For å sikra oss dekkjing av denne undervisninga har vi og gitt han tilsagn om tilsvarande timar i 1967—68. Det var etter at han hadde fått tilsagn om arbeid i ungdomsskulen. Vedkommande vil ta vidareutdanning, og vi kan derfor ikkje rekna med han utover kommande skuleår. Eg finn det ikkje rett at ein ved tilsetting bitt skulen ved å fritta ein lærar for undervisning i spesielle fag når ved-

kommande i visse høve er best kvalifisert (av moglege) for faga og faga dertil normalt ligg under den stillinga han skal ha.

Språkfaga har ikkje vore, og vil av meg ikkje verta pålagd i utrengsmål.

Sidan skuleåret 1963—64 tok til har det kvart år vore skifte av teori-faglærarar i skuleåret. Dette har vorte dels for skuld permisjonar og dels for skuld sjukdom. Det er no ønskjeleg om vi kan få stabil undervisning.

Om utvalet finn at herr A. bør innstillast, og for at vi ikkje også i år skal verta for seine med endeleg tilsetting, vonar eg at fylkesskulestyret vil senda han melding om innstilling med merknad om språkfag, om at vidare permisjon ikkje kan påreknast dei første åra og med kort svarfrist.

Gjenpart av slikt brev må følgje søknadene til departementet. — — —»

Utvalet for verkstadskulane gjorde samme innstilling som rektor, men bemerket vedrørende teorilærerstillingen at utvalet ikke kunne godta at klageren ble fritatt for undervisning i språkfag.

Departementet tilsatte innstilte nr. 2 både i førstelærerstillingen og teorilærerstillingen. Da den tilsatte førstelærer trakk seg, ble innstilte nr. 1 tilsatt.

I brev til ombudsmannen anførte klageren bl. a.:

«— — — Den angivelige grunn til at jeg ikke ble tilsatt ved — — — er at jeg i søknaden min gjorde oppmerksom på at jeg ikke kunne undervise i språkfag. Når nå de som ble tilsatt ikke underviser i språk, er det sårt å måtte være tilskuer til denne utvikling. For dersom begge eller den ene av de nå tilsatte helt eller for det vesentligste slipper språkundervisning, mener jeg at jeg med min kompetanse burde aspirere til en avstillingene. — — —»

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som i brev av 28. mai 1968 uttalte:

«A. ble tilsatt som faglærer i teori-fag ved — — — yrkesskole fra 1. august 1959 og seinere fast tilsatt ved samme skole fra 1962. I skuleårene 1963/64 og 1964/65 hadde han permisjon for vidareutdanning (examen artium m. m.) I skuleåret 1965/66 var han i stillingen, men søkte igjen om studiepermisjon fra 1. september 1966, primært for et tidsrom av 4—4½ år for å studere ved Norges tekniske høgskole.

Det var tildels vanskelig å skaffe vikarer til stillingen, og en fant det vanskelig å gi permisjon for ett år av gangen over en 4-års periode (departementets ekspedisjon 27. juli 1966). Etter fornyet søknad fant en likevel å kunne innvilge permisjon for ett år, slik at søkeren i løpet av dette året kunne komme til klarhet om han ville føle seg i stand til å gjennomføre studiet ved Norges tekniske høgskole (departementets ekspedisjon av 23. august 1966).

Etter forespørsel fra skolen meddelte så A. at han ønsket å si opp sin lærerstilling ved — — — yrkesskole fra utløpet av permisjons-

tiden 31. juli 1967 (brev av 13. februar 1967). Oppsigelsen var begrunnet i den antakelse at teorilærerstillingen i yrkesskolen vesentlig ville bli belagt med undervisning i ikke-tekniske fag, dvs. norsk, samfunnsfag og språkfag. Det kan her tilføyes at dette forholdet har skapt problemer ved flere yrkesskoler, i det teorilærere som vesentlig har sine interesser og sin utdanning i teknisk retning blir henvist til å overta timer i de ikke-tekniske fag i yrkesskolen. Samtidig med at teorilærerstillingen ved skolen ble utlyst, ble det også utlyst ledig førstelærerstillingen ved — — — yrkesskole.

I et personlig brev til rektor ved skolen datert 13. april 1967 gjorde så A. rede for sine grunner til å søke de ledige stillingene ved skolen, hvorav den ene stillingen var den samme som var blitt ledig etter at han hadde sagt den fra seg. Det ble her tatt forbehold med hensyn til fagkrets for undervisningen, og det ble også gitt uttrykk for at klageren for en del satte sin lit til at det ville bli knyttet teknisk fagskole til yrkesskolen. Han uttalte imidlertid at han var forberedt på å fortsette sine studier ved Norges tekniske høgskole, dersom han ikke ble tilsatt ved yrkesskolen i en av de utlyste stillingene.

I sin søknad til stillingene, datert 3. mai 1967, opplyste A. at han ønsket å undervise i realfag, tekniske fag og maskinfag, men ikke i språkfag.

A. kom ikke med på innstillingen til førstelærerstillingen, hverken fra skolens utvalg eller fra fylkesskolestyret, og det var således ikke aktuelt å tilsette ham i denne stillingen.

Når det gjaldt teorilærerstillingen, var det fra skolens side uttrykt ønske om å få mere stabile forhold, i det en hadde hatt skifte hvert år av teorifaglærer. Fra rektors side ble det bedt om at dersom A. ble innstilt, måtte det gjøres anmerkning vedrørende undervisning i språkfag, og dessuten var det ønskelig at A. fikk beskjed om at videre permisjon ikke kunne påregnes de første årene og med kort svarfrist.

I sine brev til skolen og departementet har A. gjort rede for hvorledes tilsetningsforhold og fagfordeling ved skolen etter hans mening burde ordnes. Han satser her sterkt på at en av de ledige stillingene etter hans mening burde tilsettes med en språklærer.

Etter forslag fra skolens rektor ble A. av fylkesskolestyret innstilt til teorilærerstillingen, men fylkesskolestyret anførte samtidig at en ikke kunne godta hans forbehold om å bli fritatt for undervisning i språkfag.

Som nevnt ovenfor, ble A. ikke innstilt fra fylkesskolestyret til førstelærerstillingen. Det var heller ikke aktuelt å tilsette en språklærer i førstelærerstillingen. En del av A.s forutsetninger for sin søknad til lærerstillingen måtte således sies å være bortfalt, selv om en ikke kunne legge helt avgjørende vekt på dette moment. Etter en samlet vurdering fant departementet at en burde tilsette innstilte nr. 2. som også måtte ansees å ha meget gode kvalifikasjoner for lærerstilling i yrkesskolen. — — —

Etter å ha fått seg forelagt departementets uttalelse, redegjorde klageren nærmere for sitt syn. Hva særlig angikk førstelærerstillingen

anførte han at grunnen til at han ikke ble innstilt, visstnok var at rektor regnet med at han ville få teorilærerstillingen. Videre hevdet han at departementet, da det viste seg ikke å være aktuelt å tilsette en «språkmann» som førstelærer, burde ha innhentet uttalelse om klageren. Likeledes burde ny innstilling vært innhentet da den først ansatte ikke tok førstelærerstillingen og departementet måtte tilsette ny mann.

Jeg ba etter dette departementet om å innhente uttalelse fra vedkommende rektor. I uttalelsen het det bl. a.:

«— — — Det går tydelig fram av tidligere brev til skolen fra herr A., og likedan av hans muntlige uttalelser at han ikke er interessert i førstelærerstillingen på grunn av denne stillings arbeidsområde, men er interessert i teknisk-teoretisk undervisning. Ved første gangs tilsetning av førstelærer ble heller ikke herr A. innstilt. Han har senere uttalt at han heller ikke hadde tatt den da han regnet med at samarbeidet (med undertegnede) ikke ville gå. Forholdene er ikke så endret at det ville sikret et heldig utfall.

Ut fra mitt brev av 13.5.68 til Utvalet for verkstadskulane til — — — fylke og utvalgets innstilling regnet jeg med at herr A. fikk teorifaglærerstillingen dersom han gikk fra sitt krav om absolutt fritaking for språkfag. Såvidt jeg kjenner til har han ikke fått forespørsel om det, og departementet har tilsatt ut fra hans søknad. — — —»

I tilknytning til rektors skriv uttalte departementet:

«— — — For ordens skyld vil vi gjøre oppmerksom på at det må bero på en misforståelse når klageren anfører at departementet kunne «ta hensyn til» hans søknad til førstelærerstillingen, selv om han ikke var kommet på innstillingen. Tilsetning av lærere i yrkesskolen foregår etter reglene i lov om offentlige tjenestemenn, og departementet kan bare foreta tilsetning blant de kandidater som er kommet med i innstillingen fra innstillingsmyndighetene. Dersom en ønsker å tilsette en søker utenfor innstillingslisten kan dette bare foregå ved kongelig resolusjon, en form som praktisk talt ikke har vært nyttet i tilsettingsaker i yrkesskolene.»

Videre anførte departementet i brev av 24. september 1968:

«— — — Når klageren angir en antagelig grunn for at han ikke ble innstilt til førstelærerstillingen ved — — — yrkesskole, vil vi for ordens skyld gjøre oppmerksom på at den anførte grunn ikke er i samsvar med vanlig praksis. Innstillingsmyndigheten innstiller søkere til stillingen uansett om vedkommende samtidig også er innstilt til annen stilling. Dette er en nødvendig foranstaltning, idet tilsettingsmyndigheten jo ikke er bundet til å tilsette nr. 1 på innstillingen til den andre stillingen.

Når det gjelder tilsettingsmyndighetens avgjørelse om å sende en innstilling tilbake til ny uttalelse, vil dette selvsagt alltid være et vurderings spørsmål for tilsettingsmyndig-

heten. Det er ikke tilstrekkelig grunn at den først tilsatte i stillingen har trukket seg, hvis de øvrige innstilte synes kvalifiserte for stillingen, og det ikke er andre søkere som særlig peker seg ut fremfor de innstilte til stillingen. I dette tilfellet forelå det et sterkt ønske fra skolen om å få tilsatt innstilte nr. 1 som førstelærer, noe som for øvrig var oppgitt som grunn for at den opprinnelig tilsatte førstelærer trakk seg fra stillingen. Det kan også nevnes at innstilte nr. 3 seinere er blitt tilsatt som rektor ved en annen yrkesskole.»

I et nytt brev til departementet pekte jeg på at innstillingsmyndigheten kunne ha sett bort fra klagerens søknad om teorilærerstillingen og unnlatt å innstille ham på grunn av hans forbehold. Når utvalget likevel innstilte klageren som nr. 1 med merknad om at det ikke kunne godtas reservasjonen i språkfag, kunne dette vanskelig oppfattes annerledes enn at innstillingsmyndigheten ikke tok klagerens forbehold som absolutt, men regnet med at det kunne bli frafalt og mente at han i så fall burde få stillingen. Jeg viste i så måte til rektors innstilling, hvor han oppfordret innstillingsmyndigheten til å ta forbeholdet opp med klageren. Når innstillingsmyndigheten hadde tatt dette standpunkt, hadde departementet etter mitt syn to mulige veier å gå dersom språkreservasjon ikke kunne godtas. Klageren kunne ha vært spurt om han var villig til å trekke forbeholdet tilbake. Dersom han ikke ville det, var det klart at han ikke hadde noe krav på å komme i betraktning. Eller departementet kunne ha sendt søknadene tilbake til innstillingsmyndigheten med beskjed om at klagerens forbehold ikke kunne godtas og bedt om ny innstilling. Når innstillingsmyndighetens forutsetning for første innstilling falt bort ved at departementet i det hele tatt ikke ønsket å spørre klageren, måtte meget tale for å gi innstillingsmyndigheten anledning til å foreta en ny vurdering.

Departementet uttalte til dette i brev av 7. november 1968:

«I brev av 5. august 1966 til Kirke- og undervisningsdepartementet søkte A. om studiepermisjon for å ta videregående studier ved Norges tekniske høgskole.

I sitt brev sier han bl. a. følgende:

«Sidan eg har teknisk utdanning, vil det høva dårleg for meg å undervisa i språk- og samfunnsfag, både med omsyn til kvalifikasjonar, og kanskje særleg med omsyn til interessene mine.»

Han gir uttrykk for at han vil «falla mellom to stolar»:

«Ikkje er eg kvalifisert (eller nok interessert) til å undervisa i språk- og samfunnsfag i ordinær verkstadskule, og ikkje er eg kvalifisert til å undervisa på det mellom-tekniske trinnet...»

I nytt brev av 8. august 1966 ber han seg løst fra stillingen som teorilærer ved — yrkesskole, dersom hans permisjonssøknad ikke blir innvilget.

A. fikk innvilget permisjon for skoleåret 1966/67 for å finne ut om han ville fullføre studiet ved Norges tekniske høgskole.

I brev av 13. februar 1967 til — — yrkesskole sier A. opp sin stilling ved skolen. Han sier her bl. a.:

«... vil det etter mi tolking av forsøksplanen frå departementet, i framtida truleg berre vera behov for teorilærer i språk- og samfunnsfag (+ gymnastikk) ved ein så relativt liten skule som — — yrkesskule, og som før nemnt kjenner eg meg korkje nok kvalifisert eller interessert til å undervisa i desse faga. Med andre ord vil eg i alle høve måtta seia frå meg stillingen dersom forsøksplanen vert innført. Alternativt må eg «omskulerast» for å undervisa i typiske ikkje-tekniske fag. Dette alternativet ser eg på som ureelt, p. g. a. manglande interesse for slike fag.

Konklusjonen må då bli at eg ikkje har noko val...»

Etter at A. hadde sagt opp sin stilling ved — — yrkesskole ble teorilærerstillingen lyst ledig for vanlig tilsetning, mens denne i tidligere år bare hadde vært ledig som årsvikariat.

I sitt brev av 13. april 1967 til skolen skriver A. at han i sin søknad til teorilærerstillingen og førstelærerstillingen vil gjøre det klart at «eg ikkje kan tenkja meg å undervisa i språkfag». Han gir uttrykk for at han dermed trolig vil redusere sine sjanser for tilsetning.

I sin søknad, datert 3. mai 1967 gir A. uttrykk for at han ikke kan gi undervisning i språkfag. Han ber også om at hans brev av 13. april s.å. til skolen blir vedlagt søknaden.

Etter dette fant departementet at det var all grunn til å tro at A. mente det han hadde skrevet i sin søknad, og at dette var uttrykk for en alvorlig overbevisning hos søkeren.

Etter at søkeren i flere brev vedvarende hadde gitt uttrykk for denne overbevisning, fant en ikke grunn for å forelegge ham dette spørsmålet på nytt.

Når det gjelder spørsmålet om å sende saken tilbake til fylkesskolestyret for ny innstilling, vil vi peke på at lærertilsettingene for en stor del foregår i løpet av et relativt kort tidsrom i løpet av sommeren. Å sende saken tilbake til fylkesskolestyret eller skoleutvalg, som gjerne tar ferie om sommeren, vil oftest medføre forsinkelser i saken, noe som kan gjøre det vanskelig å få tilsatt andre kvalifiserte søkere til stillingen. I dette tilfelle ble fylkesskolestyrets innstilling mottatt den 14. juni 1967, og først i slutten av måneden rakk man å behandle saken.»

I et avsluttende brev uttalte jeg at forholdet etter mitt syn ikke var det samme for de to stillingene. Til førstelærerstillingen var klageren ikke innstilt, og det var ikke grunnlag for å anta at dette skyldtes at innstillingsmyndigheten gikk ut fra at han ville få teorilærerstillingen. Jeg erklærte meg også enig i departementets uttalelse om hvorvidt ny uttalelse burde vært innhentet, når den først tilsatte trakk seg. Forholdet medførte ikke at det var en feil at departementet ikke innhentet ny innstilling når de øvrige innstilte var kva-

lifiserte for stillingen. Heller ikke var det etter min mening noen feil at departementet ikke innhentet ny uttalelse fra innstillingsmyndigheten da det ble klart at det ikke skulle tilsettes noen «språkmann» i stillingen.

For teorilærerstillingen hadde departementet som nevnt, etter mitt syn to mulige veier å gå dersom språkreservasjonen ikke kunne godtas. På grunn av det departementet hadde opplyst om risikoen for å miste andre kvalifiserte søkere dersom man i sommerferien tok seg tid til å søke innhentet ny innstilling, fant jeg det forståelig at departementet ikke hadde valgt denne fremgangsmåte. Tilbake sto da alternativet å rette en forespørsel til klageren, og jeg pekte overfor departementet på at det måtte betegnes som uheldig at dette ikke var blitt gjort. Selv om det forelå brev fra klageren som viste at han ikke var interessert i språkundervisning, og også andre momenter enn språkreservasjonen hadde hatt betydning for departementets tilsetning, var innstillingsmyndighetens forutsetning om at klageren burde tilsettes dersom han frafalt sitt forbehold, så klar at det hadde vært grunn til å forelegge ham spørsmålet. Jeg påpekte for så vidt at en frafallelse ikke uten videre ville medføre undervisning i språk. Det var avhengig av den aktuelle situasjon ved skolen, og etter det opplyste underviste ingen av de to tilsatte for tiden i språkfag. At spørsmålet om å frafalle språkreservasjonen ikke ble forelagt for klageren, kunne imidlertid neppe gi grunnlag for noe rettskrav fra hans side.

6.

Kompetanse-tilhøvet mellom skolestyre og skoledirektør ved tilsetjing av timelærer i ungdomsskole. Tilsetjingssak ikkje handsama i samsvar med fastsette reglar.

(Sak 991/67).

A. klagar over at skoledirektøren hadde sett til side skolestyret sitt vedtak om å tilsetje han som timelærer i verkstad/forming ved X. ungdomsskole, og i staden sjølv tilsett ein annan.

Sakstilhøvet var i hovudsaka dette:

I februar 1967 vart det lyst ledig stilling som timelærer i formingsfag ved X. ungdomsskole. Det melde seg to søkjarar til stillinga, klagaren og B. Berre B. hadde faglærarkompetanse.

Skoleinspektøren innstilte klagaren som nr. 1 og B. som nr. 2 til stillinga. Tilsetjingssaka vart handsama av skolestyret i møte 5. mai 1967, og klagaren vart tilsett med 7 røyster. 2 røysta på B.

Skolestyret sitt vedtak vart sendt til skoledirektøren til godkjenning. I brev frå skole-

direktøren dagsett 22. mai 1967 til X. skolestyre heiter det m. a.:

«Skolestyret har no gjort vedtak om tilsetjing av A. med 7 røyster. B. fekk 2 røyster. Skolestyret har pålagt A. å ta pedagogisk/metodisk tilleggskurs for faglærarar.

Skoledirektøren godkjenner B. som time-lærer i forming ved ungdomsskolen. Han har godkjent faglærarkompetanse. A. har ikkje slik kompetanse.»

I brev dagsett 26. mai 1967 frå skolekontoret i X. til skoledirektøren vart det reist spørsmål om skrivet frå skoledirektøren var slik å forstå at saka måtte opp til ny handsaming i skolestyret. Skoledirektøren svara ikkje på dette. I brevet frå skolekontoret var òg opplyst at B. hadde fått gjennomslag av skoledirektøren sitt brev med spurnad om han tok posten. Det gjekk fram av brev dagsett 29. mai 1967 frå skolekontoret at B. i brev 26. mai hadde meldt frå at han tok posten.

I møte i skolestyret den 7. juni 1967 vart det med 3 mot 2 røyster vedteke å reise spørsmål om tilsetjinga av B. var «i samsvar med lov og kommentar».

Skoledirektøren la saka fram for Kyrkje- og undervisningsdepartementet med brev frå 13. juni 1967. I brevet heiter det m. a.:

«Skoledirektøren vil peke på at det i dette tilfelle er bare 2 søkere. Skolestyret har i sitt tilsettingsvedtak ført opp A. som nr. 1 og B. som nr. 2. I og med at A. ikke har godkjent kompetanse for stillingen, ser skoledirektøren det slik at det i realiteten bare er en kvalifisert søker og har da godkjent denne.»

I Kyrkje- og undervisningsdepartementet sitt svar, dagsett 22. juni 1967, til skoledirektøren heiter det m. a.:

«Skolestyret tilsatte i møtet 5. mai 1967 i slik rekkefølge:

1. A.
2. B.

Når en lærerstilling lyses ledig, må søkere med godkjent utdanning gå foran søkere uten slik utdanning. Målet må være å få flest mulig fullt kvalifiserte lærere. Lærere uten fullgod utdanning kan bare benyttes i den utstrekning det ikke er mulig å få lærere med kompetanse, jfr. bl. a. departementets rundskriv av 12. mai 1967 (nr. 5 As L 1967).

På bakgrunn av lov 16. juni 1961 om utdanningskrav for lærarar i skolen har departementet i dette tilfellet ikke noe å merke til at skoledirektøren har godkjent den eneste søkeren til timelærerstillingen ved X. ungdomsskole som har den utdanning som kreves.»

I brev frå Kyrkje- og undervisningsdepartementet til A., dagsett 8. november 1967, heiter det m. a.:

«Det gjeld spørsmålet om tilsettingsretten. De meiner at skoledirektøren har tatt seg slik rett i denne saka, og at det ikkje kan vere i samsvar med skolelova.

Departementet må peika på at skoledirektøren i dette høvet har godkjent den eine av dei to søkjarane som var innstilte, jfr. § 18 nr. 4 i skolelova, sidan det berre var denne eine som hadde faglærarkompetanse.

Departementet kan ikkje sjå at dette er i strid med føresegnene i skolelova.»

Då eg la klaga fram for Kyrkje- og undervisningsdepartementet, skreiv eg m. a.:

«Etter lov om folkeskolen frå 10. april 1959 § 18 nr. 4, er det skolestyret som med skoledirektørens godkjenning tilset timelærar i ungdomsskolen. Slik vedtaket i skolestyret lyder, er det vanskeleg å sjå at B. vart «tilsett» som nr. 2. Det var berre ei votering, ikkje votering om tilsetjing som nr. 2. Likevel har skoledirektøren «godkjent» B. som timelærar. På dette grunnlag har skoleinspektøren etter utskrift frå skolestyremøte 7. juni d. å. (1967) meldt frå til B. at skoledirektøren har tilsett han. B. har meldt frå om at han tek imot stillinga. I «godkjenninga» synest såleis i realiteten å ligge ei tilsetjing av B. Eg ber om fråsegn frå skoledirektøren om kva heimel han har meint å ha for dette. Dersom skoledirektøren var usamd med skolestyret, var ikkje utvegen då å sende saka attende til skolestyret med oppmoding om å tilsetje den andre søkjaren? — jfr. Skjemstad, Folkeskolen s. 204.

Det er óg uklårt kva det vyrde departement har bygt på når det i brev dagsett 22. juni 1967 til skoledirektøren i — — skriv:

«Skolestyret tilsatte i møtet 5. mai 1967 i slik rekkefølge:

1. A.
2. B.»

Klagaren gjer gjeldande at han har vore lærar i framhaldsskolen i X. i 12 år og at han er vorten arbeidsledig etter at framhaldsskolen vart nedlagd og ungdomsskolen innført. Klagaren spør om det ikkje var føresetnaden at lærar som var tilsett i skoleslag som gjekk inn ved innføring av ungdomsskolen, skulle få halde fram i ungdomsskolen.

Det går fram at klagaren er teken opp på kurs i pedagogikk og fagmetodikk for faglærarar 1967/68 og dersom han gjennomfører kurset, vil han vel fylle krava som faglærar i ungdomsskolen. Eg ber opplyst om det var noko i vegen for å tilsetje klagaren mellombels som timelærar til dess han hadde fått skaffa seg slik tilleggsutdanning som er turvande. Det går fram at han var mellombels tilsett som timelærar skoleåret 1966/67.»

Kyrkje- og undervisningsdepartementet svara m. a.:

«— — — Når det gjeld vedtaket i skolestyret 5. mai 1967, er ein samd med ombudsmannen i at det berre var ei votering. Men denne voteringa galdt heile innstillinga (tilrådinga) frå skoleinspektøren, som var slik (jfr. sak 19, b 2, frå møtet 7. april 1967):

«Nr. 1: A., X.
Varamann: B. p.t. Y.»

(— — —)

Ordlyden i tilrådinga er ikkje sitert i ut-

skrifta av vedtaket i skolestyret 5. mai, men det vart vist til første førehaving, 7. april 1967, der tilrådinga var slik som ovanfor nemnt.

Røystinga i skolestyret går etter føresegnene i § 31 i folkeskolelova. Den som blir nr. 2 etter røystetal, er innstilt som nr. 2.

Rett nok bruker skoledirektøren (sitert i svaret frå departementet) ei anna form når han gjev att vedtaket i skolestyret. Men her er det berre tale om jamstelte former. At meininga er den same, og at «varamann» er vanleg i dette høve i staden for «nr. 2», går m. a. fram av boka til Skjemstad, side 200.

Etter § 18 nr. 4 i skolelova skal skolestyret vedtaket om tilsetjing leggast fram for skoledirektøren til godkjenning. Skoledirektøren har ikkje tilsetjingsmakt. Men når berre den eine av dei innstilte er kvalifisert, blir det i realiteten skoledirektøren som tek avgjerda. Han pliktar å sjå til at det kjem kvalifiserte lærarar i stillingane. Vi viser elles til departementets svar til A. den 8. november 1967.

Klagaren spør om det ikkje var føresetnaden at lærar som var tilsett i skoleslag som gjekk inn, skulle få høve til å gå over i ungdomsskolen.

Vi kan i denne samanhengen opplyse at vi har føresegner som på visse vilkår gjev høve til å overføre overtalige lærarar i realskolar og gymnas til ungdomssteget av 9-årig skole, jfr. § 19, fjerde og femte lekk, i lova om realskolar og gymnas. Tilsvarende reglar har vi ikkje når det gjeld lærarar i framhaldsskolen. Framhaldsskolelærarane er tilsette for det ein-skilde kurset, eller på 3 månaders oppeising, jfr. § 21 i framhaldsskolelova. I framlegg til ny lov om grunnskolen, jfr. Ot. prp. nr. 59 for 1966/67, er det i § 46 teke inn ei føresegn som vil gje departementet høve til å fastsetje reglar om overføring av personale frå framhaldsskolen til grunnskolen. I dag er regelen at stillingar i ungdomsskolen skal kunnngjerast, og lærarane må søkje stillingane på vanleg måte. Departementet har peika på at søkjarane må fylle dei prinsipielle krava til undervisningskompetanse. Departementet har innskjerpa dette i fleire skriv til skolestyra og skoledirektørane sidan vi fekk lova frå 16. juni 1961 om utdanningskrav for lærarar i skulen, siste gong i rundskriv 12. mai 1967. Vi legg og ved rundskriv nr. 97 frå 1962.

Når det gjeld spørsmålet om det ikkje hadde vore rimeleg å tilsetje A. mellombels for skoleåret 1967/68, av di han no tar kurs i fagmetodikk, meiner departementet at det er ei vurderingssak. Departementet fann ikkje i dette tilfellet å kunne gjere merknad til at skoledirektøren hadde godkjent den av dei to søkjarane til timelærarstillinga som hadde den utdanning som krevst.

Departementet gjer elles merksam på at avgjerda frå skoledirektøren kom før A. hadde teke til på kurset, og at vedtaket i skolestyret vart gjort innan det vart gjeve melding frå Statens lærarkurs om at A. var teken opp på kurset.

Ein må og kunne halde fram som eit moment at A. burde ha kjent til at dei formelle krava til lærarar er større i ungdomsskolen enn i framhaldsskolen, og at han derfor burde ha søkt om opptak på kurset før det siste året i framhaldsskolen var slutt.»

I eit seinare brev sa skoledirektøren seg

samd i det departementet hadde framført og opplyste at det var i samsvar med det syn han sjølv hadde lagt til grunn då han godkjende tilsetjinga av B.

Det første spørsmål som reiste seg, var om tilsetjinga var gjort på formelt rett måte, jfr. lov om folkeskoler § 18 nr. 4, der det heiter:

«Ved tilsetjing av timelærarar og vikarar for lengre tid enn 3 månader, skal saka leggjast fram for skoledirektøren til godkjenning.»

I sluttbrev til Kyrkje- og undervisningsdepartementet skreiv eg m. a.:

«— — — Etter lova ligg tilsetjingsretten til skolestyret, men skolestyret si tilsetjing skal leggjast fram for skoledirektøren til godkjenning. Skoledirektøren kan ikkje godkjenne tilsett andre enn den skolestyret har gjort vedtak om. Dette ville i røynda vere å leggje tilsetjingsmakta til skoledirektøren. Etter mi meining må dette gjelde utan skil om valet står mellom kvalifiserte eller ikkje kvalifiserte søkjarar.

I dette tilfelle gjorde skolestyret berre vedtak om tilsetjing av A. Det har ikkje gjort vedtak om å tilsetje B. subsidiært for det tilfelle at skoledirektøren skulle nekte å godkjenne A. Eg kan såleis ikkje sjå det slik som departementet har gjort i brev dagsett 22. juni 1967 til skoledirektøren i — — —, der det heiter at skolestyret har tilsett i «rekkefølge». Heller ikkje kan eg finne at det kan leggjast til grunn at «Den som blir nr. 2 etter røystetal, er innstilt som nr. 2». Endå om det her berre var to søkjarar, måtte fleirtalet i skolestyret, som hadde stemt på klagaren, likevel ha krav på å få ta stode til om dei ville ha den andre søkjaren dersom A. ikkje vart tilsett. Dei kunne ynskje å få andre til å søkje eller eventuelt ta opp spørsmålet om å få klagaren mellombels tilsett til dess han hadde skaffa seg pedagogisk utdanning.

Sidan skolestyret, slik eg ser det, berre hadde tilsett A., måtte skoledirektøren anten godkjenne tilsetjinga av han, eller nekte å godkjenne tilsetjinga og sende saka attende til ny førehaving i skolestyret, jfr. her og Skjemstad «Folkeskolen — lov og ledelse» s. 204.

Skoledirektøren har etter mi meining gått fram på feil måte ved å godkjenne ei tilsetjing som skolestyret korkje prinsipalt eller subsidiært hadde gjort vedtak om. I høgda kunne ein kanskje sjå skoledirektørens godkjenning som ei førehands utsegn om at tilsetjing av B. ville bli godkjend. Men ei slik godkjenning på førehand kunne ikkje i noko tilfelle gjere det uturvande med tilsetjingsvedtak i skolestyret. Tvert om kunne godkjenningsutsegna i tilfelle berre få verknad dersom skolestyret tilsette B.

At skolekontoret sende B. gjennomslag av godkjenningsbrevet frå skoledirektøren og spurde om han ville ta imot posten, kan ikkje bøte på at tilsetjing av rett styremakt vanta. Heller ikkje kan ein etter mi meining sjå det slik at skolestyret ved å la B. ta over lærarposten i gjerning har ratihabert tilsetjinga av han. Skolestyret tok som nemnt alt i møte 7. juni 1967 opp spørsmålet om tilsetjinga var lovleg.

Det neste spørsmål som reiser seg, er om

feilen som er gjort, kan ha hatt noko å seie for klagaren.

Etter lov om utdanningskrav for lærarar § 4 krevst det for å verte tilsett i undervisningsstilling i folkeskolen at vedkomande har pedagogisk utdanning. Kyrkje- og undervisningsdepartementet har i rundskriv nr. 5 AsL 1967 dagsett 12. mai 1967 og gjeve uttrykk for at «Skolestyret og skoledirektøren må sjå til at den som blir tilsett, har kompetanse for den undervisning eller teneste som ligg til vedkomande stilling». Sidan klagaren ikkje hadde pedagogisk utdanning, fylte han såleis ikkje vilkåra for å undervise i ungdomsskolen. At skolestyret i sitt vedtak påla han å ta slik utdanning, set ikkje saka i noka anna stode.

Dersom skolestyret ved ny handsaming av saka hadde halde fast på sitt fyrste vedtak, måtte saka ha vorte lagt fram for skoledirektøren på ny til godkjenning. Det kan etter mi meining ikkje utan vidare leggjast til grunn at klagaren, slik han sjølv synest å gå ut frå, ville ha vorte tilsett mellombels for eitt år dersom skolestyret hadde gjort nytt vedtak om å tilsetje han. Likevel vil ein neppe kunne ta det for gitt at ikkje skolestyret kunne ha teke opp med departementet spørsmålet om mellombels tilsetjing av klagaren for eit år til dess han hadde fått skaffa seg pedagogisk utdanning, dersom saka hadde kome attende til ny førehaving. Eg er samd med departementet i at klagaren etter dei reglar som galdt, ikkje hadde noko krav på å verte overført frå framhaldsskolen til ungdomsskolen, jfr. departementet sitt brev dagsett 20. januar 1968 s. 2, men ein kan vel ikkje utan vidare avvise at saka kunne ha vorte løyst på denne måten om ho hadde kome inn for departementet før B. hadde fått melding om skoledirektørens godkjenning, og overteke posten og saka dermed hadde låst seg fast. Det ligg her føre to moment av vekt. For det fyrste hadde klagaren lang tenestetid som lærar i kommunen. Han hadde vore tilsett som handverkslærer ved framhaldsskolen i kommunen i 11 år, og mellombels tilsett som timelærer ved ungdomsskolen i eit år. For det andre var han etter det opplyste oppteken på departementet sitt kurs i pedagogikk og fagmetodikk for faglærarar i — — — 1967/68.

Klagaren opplyste i brev 20. november f. å. (1967) at han hadde vore utan arbeid sidan 1. juli 1967. Det kan difor vere grunn for departementet til å sjå på om det kan gjerast noko for å bøte på skadeverknaden for klagaren. Eg ber det vyrde departement å vurdere dette og om å få melding om kva som eventuelt vert gjort».

Klageren tok spørsmålet om skadebot opp med departementet gjennom advokat. Departementet meinte at det ikkje kunne leggjast til grunn at klagaren ville ha fått dispensasjon frå utdanningskrava og fann at det ikkje var grunnlag for skadebotkravet. Departementet opplyste at det er gjeve dispensasjon frå utdanningskrava i særskilde tilfelle etter konkret vurdering av tilhøva i den einskilde sak.

7.

Oppsigelse av lærer fra midlertidig stilling ved spesialskole ga ikke grunn til kritikk.

(Sak 117/68).

En lærer i midlertidig stilling ved spesial-

skole klaget over at Kirke- og undervisningsdepartementet 8. desember 1967 hadde sagt ham opp fra stillingen med øyeblikkelig virkning. Han gjorde gjeldende at han ikke hadde fått noen begrunnelse for oppsigelsen og ikke hadde fått anledning til å forsvare seg mot eventuelle beskyldninger. Samtidig rettet han kritikk mot forholdene ved skolen.

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet.

Det fremgikk av dokumentene, som ble utlånt fra departementet, at departementet i brev av 8. desember 1967 til klageren hadde begrunnet oppsigelsen slik:

«Samarbeidet mellom Dem og skolens øvrige personale har skapt store problemer for skolen. Dette har skapt uro og utrygghet for elevene og lagt vansker i veien for undervisningen. Kirke- og undervisningsdepartementet har derfor funnet å måtte løse Dem fra lærerstillingen ved — — — spesialscole med virkning fra 31. januar 1968. De blir meddelt tjenestefrihet fra i dag».

Departementet opplyste at før det gikk til oppsigelse, ble det foretatt befaringsved skolen av representanter fra Spesialskolerrådet og departementet, og på grunnlag av befaringsrapportene var det avgitt rapporter om forholdet mellom klageren og skolens ledelse. Det ble deretter holdt i alt tre konferanser i departementet, hvor vedkommende lærer var til stede og gjorde rede for sitt syn på forholdene ved skolen. Under en av disse konferanser, 2. desember 1967, var han blitt oppfordret til å si opp sin stilling med virkning fra årsskiftet 1967/68, med sikte på overføring til en annen spesialscole. Læreren var ikke villig til å godta en slik ordning, og han ble derfor i brev av 8. desember 1967 løst fra sin midlertidige lærerstilling med virkning fra 31. januar 1968. Han ble gitt tjenestefri fra 8. desember 1967 med lønn i det mellomliggende tidsrom.

Kirke- og undervisningsdepartementet hadde lagt til grunn at det var reglene i lov om arbeidvern som gjaldt for oppsigelse av tjenestemenn i midlertidige stillinger. Departementet hadde derfor nyttet bestemmelsen i dennes lovs § 41 b om en måneds oppsigelse. Departementet opplyste at spørsmålet om å overføre læreren til annen lærerstilling var blitt drøftet med representanter for Norske Spesialskolers Lærerlag den 12. februar 1968 og at A. var blitt tilsatt ved en annen spesialscole. Det ble opplyst at han ville få lønn i den nye stilling fra 1. februar 1968 dersom han straks tiltrådte. Tilsettingen gjaldt for den gjenværende del av skoleåret 1967/68.

I brev av 6. mars 1968 til klageren anførte jeg at siden han var ansatt i en midlertidig lærerstilling, kom tjenestemannsloven ikke til anvendelse, jfr. § 1 i lov av 15. februar 1918

om offentlige tjenestemenn. Jeg antok at han kunne sies opp med en måneds varsel, i samsvar med arbeidervernlovens § 41 b, slik departementet hadde gjort.

Etter § 43 i arbeidervernloven er en arbeidsgiver erstatningspliktig hvis en arbeidstaker med minst to års sammenhengende tjeneste må fratres «uten at oppsigelsen har saklig grunn i bedriftsinnehaverens, arbeiderens eller bedriftens forhold». Jeg fant ikke grunn til å gå nærmere inn på denne bestemmelse, bl. a. fordi klageren ikke hadde så lang tjenestetid som nevnt. Selv om tjenestemannsloven ikke kom til anvendelse, pekte jeg overfor klageren på bestemmelsene i lovens § 19 om oppsigelse av tjenestemenn med mindre enn tre års tjenestetid. Om denne bestemmelse viste jeg til tjenestemannslovkomitéens innstilling av 1964, hvor det heter:

«— — — Siden loven ikke setter noen ytterligere vilkår for administrasjonens oppsigelsesrett i en tjenestemanns tre første tjenesteår, har det i praksis vært antatt at oppsigelsesretten i denne tid kan utøves diskresjonært av ansettelsesmyndigheten uten angivelse av grunner, og at oppsigelsen vil kunne skje skriftlig eller muntlig etter administrasjonens valg for det enkelte tilfelle. En rekke ansettelsesreglementer forutsetter imidlertid nå skriftlig oppsigelse som det normale, og også grunnen for oppsigelsen blir som regel oppgitt dersom tjenestemannen ber om det.

Selv om tjenestemannslovens § 19 således ikke setter noen begrensning for det offentlige adgang til å oppsi tjenestemenn i de 3 første tjenesteår må det likevel antas at oppsigelsesadgangen ikke går lenger enn lovgrunnen for bestemmelsen rekker. En oppsigelse kan således selvsagt ikke finne sted av usaklige grunner.

I praksis har det vært antatt at adgangen til oppsigelse etter § 19 ikke behøver å knyttes til bestemte faktiske forhold, f. eks. at tjenestemannen anses uskikket for stillingen. § 19 har således vært tolket slik at den ikke setter annen begrensning for oppsigelsesadgangen enn at oppsigelsen må være begrunnet i hensynet til tjenestens tarv. Dersom ankeinstansen finner dette vilkår fyldestgjort, kan den opprettholde oppsigelsen uten å ta standpunkt til alle eventuelle klagemål mot tjenestemannen som måtte ha dannet grunnlag for ansettelsesmyndighetens avgjørelse. — — —»

Jeg viste til departementets begrunnelse for oppsigelsen i brev av 8. desember 1967 og til de undersøkelser og konferanser som hadde funnet sted før departementets avgjørelse ble truffet, og uttalte at jeg ikke kunne se at det var grunnlag for å kritisere at departementet for å løse den situasjon som var oppstått ved skolen, hadde funnet å måtte si klageren opp. Det var ikke holdepunkt for å anta at avgjørelsen var truffet ut fra usaklige eller utenforliggende hensyn. Så vidt jeg kunne se, var det også foretatt de undersøkelser som med rimelighet kunne forlanges før avgjørelsen ble

fattet. Jeg viste for øvrig til at departementet hadde tilsatt klageren ved annen spesialskole og at han ville få lønn fra 1. februar 1968, dersom han tiltrådte straks.

Jeg gjorde departementet oppmerksom på klagerens anførsler om forholdene ved spesialskolen.

8.

Spørsmål om tjenesteforhold var brakt til opphør på formelt riktig måte.

(Sak 489/68).

En tidligere husmor ved et skoleinternat klaget over at hun var fjernet fra sin stilling uten oppsigelse eller avskjed. Saksforholdet var følgende:

Spørsmålet om å avskjedige klageren fra husmorstillingen ble tatt opp sommeren 1967. Skoledirektøren hadde i brev til klageren angitt det eventuelle avskjedsgrunnlag slik:

«På grunn av Deres fravær fra tjenesten i tidsrommet 14.—24. april og 22. mai til skolens slutt d. å. har skoledirektøren funnet det nødvendig å ta saka opp med departementet. Grunnlaget er ellers også den uro som har vært ved internatet. — — —»

Klageren ble gjort oppmerksom på at avskjed ble overveiet og ble bedt om å uttale seg. Etter at hun hadde gitt uttalelse, ekspederte skoledirektøren saken til Kirke- og undervisningsdepartementet. Departementet traff imidlertid ikke noen avgjørelse av avskjedsspørsmålet på det grunnlag som var tatt opp, men skrev 25. august 1967 slik til klageren:

«Kirke- og undervisningsdepartementet må be om at De snarest møter på Deres arbeidsplass ved — — — statsinternat.

Dersom De ikke har innfunnet Dem ved arbeidstidens begynnelse den 11. september dette år, betrakter vi uteblivelsen som oppsigelse.»

Før hun mottok dette brevet hadde klageren 1. september s. å. skrevet til departementet og gjort oppmerksom på at skoleinternatet var blitt stengt av helserådet. Hun opplyste at hun hadde vært på skolestedet, men hadde reist derfra igjen fordi det ikke var «helsemessig hus» for henne der. Hun anførte at hun nektet å reise tilbake før skolemyndighetene «lover eller skaffer mig et rom som er uten helsefare.» Også etter at hun hadde fått departementets brev av 25. august fremholdt hun i flere brev til departementet og til skoledirektøren at årsaken til at hun holdt seg borte fra internatet var boligforholdene. I et brev av 13. november 1967 til departementet anførte hun bl. a.:

«— — — Mener Dere at jeg er fra arbeidsplassen uten lovlig grunn, da er det ingenting lenger å vente på.

Send mig oppsigelsen skriftlig.

Sett grunnen til. Glem ikke at jeg har krav på lønn for den tiden.

Kan Dere ikke imøtekomme dette krav, da er jeg heller ikke fra arbeidsplassen uten grunn, og da forlanger jeg lønnen min sendt regelmessig månedlig.»

Klageren fikk anvist lønn til 11. september 1967, men hennes brev medførte for øvrig ingen forføyning fra departementet, som viste til avgjørelsen av 25. august s. å.

Jeg tok saken opp med departementet og anførte bl. a.:

«— — — Så vidt skjønnes kom frøken — — — (klageren) i sin stilling som husmor ved internatet inn under lov om offentlige tjenestemenn. Da hun etter det opplyste ble antatt å ha mer enn tre års tjeneste «i vedkommende tjenestegren» (tjenestemannslovens § 19) og det her ikke var tale om at hun ble overflødig eller stillingen skulle nedlegges, kunne hun ikke sies opp fra stillingen, men hennes tjenesteforhold måtte enten bringes til opphør på grunnlag av reglene om avskjed i tjenestemannslovens § 22 eller ved at hun selv sa opp sin stilling. I departementets brev av 25. august og 27. desember f. å. (1967) er anført at hennes uteblivelse ble ansett som en oppsigelse fra hennes side. Hensett til de opplysninger frøken — — — (klageren) ga om grunnen til fraværet både før og etter at hun hadde mottatt departementets brev av 25. august f. å. (1967), synes det klart at hennes fravær ikke kunne tas som uttrykk for et ønske om å si opp stillingen.

Jeg går imidlertid ut fra at når departementet fastholdt sitt standpunkt også etter at hun hadde klargjort at hun ikke selv ville slutte i stillingen, så innebærer dette at formuleringen på dette punkt ikke var ment helt bokstavelig. Realiteten i brevet var formentlig å gjøre det klart for klageren at tjenesteforholdet ville bli ansett for opphørt, hvis hun ikke møtte til tjeneste til fastsatt tid. Er dette så, var vel brevet nærmest å betrakte som en forhåndsbeslutning om avskjed, dersom fremmøtekravet ikke ble etterkommet. Om formuleringen var heldig er et spørsmål for seg, men jeg går ikke nærmere inn på det nå. Det er imidlertid ønskelig å få departementets uttalelse om hvordan brevet på det punkt det her er pekt på, er å forstå.

Som det vil sees av vedlagte avskrift av klagerens brev til — — —, jfr. også klagerens brev av 7. januar og 6. mars d. å. (1968) til departementet, mener hun seg fortsatt ikke lovlig oppsagt eller avskjediget fra husmorstillingen. Klageren har sterkt fremholdt at hennes boligforhold ved skolen ikke var akseptable. Internatet, hvor hun så vidt skjønnes skulle ha sitt rom, var etter det hun anfører, kondemnert av helserådet. For å kunne vurdere om hennes forhold var slik at avskjedsgrunn forelå, vil det være av betydning å få klarlagt holdbarheten av hennes innsigelser mot boligforholdene. At flere av internatets betjening bor i det gamle internatet, jfr. departementets brev hertil av 30. juli d. å. (1968), er i seg selv neppe nok til å vise at klagerens innvendinger er ufunderte. — — —»

Departementet uttalte:

«Vi viser til instruks for husmødre ved statsinternatene (dok. nr. 1).

Det vil fremgå av denne instruks at husmoren har en overordnet stilling med et ansvarsfullt arbeidsområde. Fra instruksens nevnes blant annet at hun skal ta del i skolens oppdragergjerning. Hennes personlige eksempel er av stor betydning. Hun har ansvar for barnas kosthold og trivsel, ansetter hushjelpere (i samråd med internatstyrene) kontrollerer og rettleider disse i deres arbeid og gir nødvendige pålegg.

I den nøkkelposisjon husmoren befinner seg, er det nødvendig at hun er tilstede og passer sitt arbeid, spesielt i vanskelige situasjoner. Vi kan ikke akseptere at hun i slike situasjoner forlater sin stilling uten tillatelse og av tvingende grunn. Den 1. april 1967 forlot hun sitt arbeidssted og kom først tilbake 24. april s. å. etter skriftlig pålegg fra skolens styrer, jfr. hans brev til henne, av 14. april 1967 (dok. nr. 2). Frk. — — — (klageren) oppsøkte lege i — — — og ble sykmeldt fra 4. april—7. april 1967. Den 22. mai 1967 forlot hun igjen arbeidsstedet uten videre og var ikke kommet tilbake da departementet i brev av 25. august 1967 oppfordret henne til å gjenoppta sitt arbeid innen 11. september — — —. Da brevet ble skrevet sto en midt oppe i arbeidet med å ta imot elevflokkene ved skoleårets begynnelse, en periode som til vanlig er en sterk belastning på internatbetjeningen og hvor husmoren bør være på plass.

Vi minner om at internatbygningen av Helserådet ble forlangt stengt for elevinternering fra 1. juli 1967 (vedtak i møte 24. juni 1967).

Frk. — — —s (klagerens) 2 fraværperioder fra tjenesten startet som nevnt i april og i mai måned s. å. Boligforholdene hadde ingenting med disse fravær å gjøre og ble da heller ikke påberopt før i august måned.

Vi kan heller ikke akseptere at boligforholdene på sistnevnte tidspunkt var tilfredsstillende grunn til å unnlate å imøtekomme pålegget i departementets skriv av 25. august 1967. Selv om elevinterneringen opphørte fra 1. juli i det gamle 3 etasjes internatbygget, var ikke dette ensbetydende med at visse rom i bygget ikke kunne nyttes til midlertidige betjeningsboliger slik som tilfellet er i dag. Helserådet har ikke hatt noe å merke til dette. Vi viser ellers til vedlagte kopi av brev fra skoledirektøren i — — — av 24. september d. å. (1968) hvorav det vil fremgå at frk. — — — (klageren) ville fått tilbake sin tidligere hybel dersom hun hadde gjenopptatt sitt arbeid den 11. september 1967.

Det er mulig at departementets brev av 25. august 1967, burde vært fulgt opp av en formell avskjed etter tjenestemannslovens § 22. Når dette ikke ble gjort var det først og fremst hensynet til henne som var avgjørende. Vi mente at avskjed etter § 22 var en mindre lempelig ordning. Dersom den fortsatte utblivelse ikke er ment som en oppsigelse fra hennes side, må departementet likevel overveie å ta opp avskjedsspørsmålet i hele sin bredde. Det er ellers vår mening at frk. — — — (klageren) har fått en rimelig behandling med gjentatte anmodninger om å komme tilbake.

Det kan ellers opplyses at elever og betjening i forståelse med Helserådet er flyttet tilbake til det gamle internatet for den tid byggearbeidene pågår. Disse påregnes avsluttet våren 1969».

Klageren, som ble forelagt departementets uttalelse, fastholdt at hun ikke anså seg lovlig løst fra tjenesteforholdet. Jeg anførte i brev til departementet bl. a.:

«Som nevnt i brev herfra av 20. august til Kirke- og undervisningsdepartementet må det etter mitt syn antas at hennes fravær etter at hun hadde mottatt departementets brev av 25. august f. å. (1967) ikke kunne tas som uttrykk for et ønske fra hennes side om selv å si opp stillingen.

Frøken — — — (klageren) synes å ha et rimelig krav på at avskjedsspørsmålet snarest blir avklart ved avgjørelse av departementet, — — —»

Departementet meddelte i brev av 20. desember 1968 klageren avskjed fra husmorstillingen i medhold av tjenestemannslovens § 22 b med virkning fra 31. desember 1968. Det ble opplyst at lønn ville bli utbetalt når avskjeden var rettskraftig. Hun ble gjort oppmerksom på at avskjeden i medhold av tjenestemannslovens § 24 kan ankes inn for Kongen innen 3 uker.

9.

Ved overgang til ny ordning for utenriktjenestemenns boliggodtgjørelse var tjenestemenn med egen bolig satt i en ugunstigere stilling enn tjenestemenn i leid bolig, uten at forskjellsbehandlingen kunne sees å være reelt begrunnet.

(Sak 404/68).

En tjenestemann ved et generalkonsulat klaget over at han, som hadde kjøpt hus på det sted hvor han tjenestegjorde, i motsetning til kolleger som hadde leid bolig, ikke fikk dekket sine boligutgifter fullt ut, selv om hans utgifter ikke var større enn deres.

Forholdet hadde sin bakgrunn i en ny ordning av boliggodtgjørelse som var innført i 1967. Inntil 1967 hadde ordningen vært at andre utenriktjenestemenn enn stasjonssjefer selv dekket sine boligutgifter av den kontantgodtgjørelse de mottok. Ved St. prp. nr. 74 for 1966—67 ble det innført en ordning hvor etter samtlige regulativlønnede tjenestemenn fikk dekket sine boligutgifter etter regning innen visse fastsatte grenser.

Det ble forutsatt at det skulle tas sikte på leie av boliger i stasjonens navn, hvor dette var mulig. Hvor tjenestemannen selv leide leilighet, skulle leieforholdene godkjennes av stasjonssjefen — innenfor opptrukne rammer — eller av Utenriksdepartementet, hvis disse rammer ble overskredet.

Om tjenestemenn med selveide boliger het det:

«Dersom tjenestemannen selv eier den bolig han bor i, skal leien fastsettes av Utenriksdepartementet i samråd med Finansdepartementet. Det er forutsetningen at de to nevnte departementer trekker opp nærmere retningslinjer for utbetaling av husleie i slike tilfelle.»

Om problemene i forbindelse med gjennomføringen av den nye ordning het det:

«Statens overtakelse av boligutgiftene for samtlige regulativlønte tjenestemenn vil reise betydelige administrative problemer, ikke minst med hensyn til boligstandard og husleienivå. Det vil være nødvendig å etablere et effektivt tilsyn, da det dreier seg om utgifter av betydelig størrelsesorden. En må ta sikte på at tjenestemennene fortsetter sine nåværende leieforhold og at nye leiekontrakter inn-til videre skal inngås bare ved tiltredelse av tjeneste på et nytt sted.»

I samsvar med dette hadde, så vidt skjønnes, tjenestemenn med leid bolig fått dekket sine faktiske utgifter selv om disse i betydelig grad oversteg de rammer som var fastsatt.

Nærmere retningslinjer for boliggodtgjørelse for tjenestemenn med egen bolig var ikke utarbeidet. Det ble imidlertid opplyst at det ikke er gitt høyere boliggodtgjørelse enn svarende til 33 $\frac{1}{3}$ % av kontantlønnen. Denne grense er ikke gjort gjeldende for tjenestemenn med leid bolig. Etter det som forelå, medførte dette at tjenestemenn med leide boliger kunne få betydelig høyere godtgjørelse enn tjenestemenn med selveide boliger. Også for de fleste tjenestemenn med selveid bolig, således også for klageren, hadde imidlertid den nye ordning medført økonomiske fordeler når man sammenlignet med den tidligere ordning. Noe rettskrav på en høyere boliggodtgjørelse enn han får, kunne klageren derfor ikke sees å ha. Det kunne likevel spørres om ikke forskjellsbehandling i seg selv var uheldig. Det ble innhentet uttalelser fra Finans- og tolldepartementet og Utenriksdepartementet om dette.

Forskjellen i behandlingen av de to kategorier av boliger ble av Finansdepartementet begrunnet slik:

«For tjenestemenn som bor i leide boliger har en på grunn av de betydelige administrative problemer som ellers ville oppstått, som en overgangsordning funnet å måtte godta de leieforhold som forelå pr. 1. januar 1967. En har kunnet gjøre dette fordi det dreiet seg om tidsbegrensede og kortvarige leieforhold, slik at en ved leietidens utløp eller ved forflytning kan komme over i boligforhold innenfor de fastsatte normer.

For tjenestemenn med selveide boliger foreligger ikke denne mulighet til i løpet av relativt kort tid å komme over i boligforhold innenfor de fastsatte normer, og en finner det derfor nødvendig straks å etablere en ordning som ikke avviker for sterkt fra normene.»

Til spørsmål herfra om det var grunn til å regne med at bestående leieforhold ville bli avvirket etter en relativt kort periode selv om vedkommende tjenestemann ikke ble forflyttet, uttalte imidlertid Utenriksdepartementet:

«Utenriksdepartementet har i sitt rundskriv nr. 42 av 27. april 1967, punkt II-3, forutsatt at bestående leieforhold skulle fortsettes, og det ble ikke tatt forbehold om at dette var en overgangsordning. En regner ikke med at leieforholdene vil bli avvirket etter en relativ kort periode, selv om vedkommende tjenestemann ikke forflyttes.»

Når dette var så, var det imidlertid vanskelig å se at det grunnlag Finansdepartementet hadde anført for å gjøre forskjell på selveide og leide boliger — at «det dreiet seg om tidsbegrensede og kortvarige leieforhold» — var til stede i praksis. Noen annen begrunnelse for å håndheve maksimumsgrensen 33 $\frac{1}{3}$ % av kontantgodtgjørelsen på den ene av de to typer av etablerte boligforhold og ikke på den annen kunne ikke sees å være anført. Det som forelå var neppe nok til å vise at den foreliggende forskjellsbehandling var tilstrekkelig reelt begrunnet, eller med nødvendighet fulgte av Stortingets vedtak om budsjettet. Jeg uttalte at det derfor etter min mening kunne være grunn til å overveie forholdet på ny.

10.

Spørsmål om tjenestemannsrepresentant i ansettelsesråd i politiet var lovlig valgt og habil.

(Sak 244/68).

En politioverkonstabel klaget over at han var forbigått ved besettelsen av en stilling som politibetjent ved det politikammer der han tjenestegjorde. Han hevdet at tjenestemannsrepresentanten i ansettelsesrådet ikke var lovlig valgt, og at han under enhver omstendighet var inhabil, fordi han måtte anses som en «personlig venn» av den som ble ansatt. Klageren viste til at den ansatte og tjenestemannsrepresentanten hadde bygget hytte sammen med en tredjemann og at de hadde drevet jakt sammen i flere sesonger.

Det som forelå, var etter min mening neppe tilstrekkelig til at inhabilitet kunne fastslås. Særlig ved mindre politikammer ville det vanskelig være til å unngå at tjenestemannsrepresentanter i ansettelsesrådet kunne ha hatt med en eller flere av søkerne å gjøre også privat.

Klageren gjorde også gjeldende at valget av tjenestemannsrepresentant hadde funnet sted med så kort varsel (bare en dag) at flere tjenestemenn ikke hadde hatt kjennskap til det, og at bare 11 av politikammerets 21 faste tjenestemenn hadde vært til stede. Det var heller ikke kunngjort hvem som var valgt.

Klagen ble forelagt for Justis- og politidepartementet, som innhentet uttalelser fra så vel den nåværende politimester som fra den som var konstituert som politimester da valget fant sted.

Den konstituerte politimester anførte at det

i mai 1967 var oppstått en disiplinærsak som måtte behandles i ansettelsesrådet. Rådet hadde ikke tidligere vært i virksomhet i hans konstitusjonsperiode, og det var først i forbindelse med disiplinærsaken han ble klar over at valgperioden for det sittende ansettelsesråd var utløpt. Han fortsatte:

«— — — Det var en viss mulighet for at disiplinærsaken ville bli ferdig etterforsket og klar til behandling i ansettelsesrådet før jeg reiste (hvilket den imidlertid ikke ble), og for at ansettelsesrådet skulle være gyldig sammensatt, fant jeg å måtte be overbetjenten ordne med nytt valg. Tiden var meget knapp og det var nødvendig å gjøre fristen så kort som mulig innenfor det man anså som en forsvarelig kunngjøringsfrist. — — —»

Den nåværende politimester innhentet nærmere opplysninger om hvorledes valget var avholdt. Etter det som ble opplyst, måtte det legges til grunn at valget var berammet med bare en dags varsel og kunngjort bare ved oppslag, ikke ved meddelelse til de enkelte tjenestemenn. Det var fem tjenestemenn som ikke, eller muligens ikke, hadde hatt kjennskap til valget. Det var avgitt 11 stemmer ved valget, og stemmetallene hadde vært 7—4. Spørsmålet om valgets lovligheit var ikke tatt opp tidligere.

Det er ikke gitt nærmere bestemmelser om fremgangsmåten ved valg av tjenestemannsrepresentant. I Justis- og politidepartementets rundskriv om ansettelsesrådene i politiet av 6. juni 1956 er det bare bestemt at det i ansettelsesrådet skal være «en representant valgt av og blant tjenestemennene ved politiet i politidistriktet» og at valget «anordnes for tjenestemennene av politimesteren». Selv om det ikke forelå noen uttrykkelige bestemmelser om det, kunne det etter min mening neppe være tvilsomt at valget måtte ordnes på en slik måte at alle tjenestemenn, eller i alle fall alle som ikke var fraværende på grunn av sykdom eller av andre grunner, fikk innkallelse til valget og anledning til å avgi stemme. Det kunne etter min mening ikke være tvilsomt at det var gjort en feil i det foreliggende tilfelle. Med et avstemningsresultat på 7—4 og fem som var, eller muligens var, fraværende på grunn av manglende kjennskap til valget, kunne det heller ikke utelukkes at feilen kunne ha hatt betydning for valutfallet.

Jeg tilføyet at når ikke alle tjenestemenn hadde fått innkallelse, burde man under enhver omstendighet ha sørget for å kunngjøre valutfallet.

Da den ansettelsessak det gjaldt ble behandlet, var det imidlertid gått ca. et halvt år fra valget uten at spørsmålet om valgets lovligheit var tatt opp, og jeg fant på denne bak-

grunn ikke å ha tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at tjenestemannsrepresentanten, da ansettelsessaken ble avgjort, ikke kunne anses som lovlig valgt. Jeg tilføyet at selv om man ville anse tjenestemannsrepresentanten som ikke lovlig valgt eller som inhabil, ville dette ikke uten videre ført til at avgjørelsen i ansettelsessaken ble ugyldig. Når det gjelder saksbehandlingsfeil, er hovedregelen at de bare får betydning for gyldigheten av den avgjørelse det gjelder, hvis det kan antas at feilen kan ha hatt betydning for avgjørelsens innhold. I det foreliggende tilfelle var ansettelsesrådets avgjørelse enstemmig, og en annen stemmegivning fra tjenestemannsrepresentanten ville derfor ikke ha vært utslagsgivende.

11.

Justeringer på arbeidsstedsoverenskomsten for forsvaret etter lønnsrevisjonen i 1964.

(Sak 594/67).

A. klaget i brev av 30. juni 1967 over at han ikke hadde fått opprykk til lønnsgruppe 1 a, som var blitt opprettet etter lønnsrevisjonen i 1964.

Saksforholdet var i store trekk følgende:

I et forhandlingsmøte vedrørende justeringer på arbeidsstedsoverenskomsten for Forsvaret, som ble holdt i Lønns- og prisdepartementet 29. september 1965, ble det enighet bl. a. om følgende:

- «— — —»
2. 50 fagarbeidere som har avlagt og bestått fagprøve gis opprykk fra nåværende lønnsgruppe 1 til ny lønnsgruppe 1 a. Opprykkene fordeles slik: Sjøforsvaret 25, Luftforsvaret 8, Hæren 14 og Forsvarets Bygningstjeneste 3. Som følge herav får man en ny lønnsgruppe 1 a:
Grunnlønn kr. — — — pr. uke.
Etter ... års tjeneste (lønnsansiennitet) kr. — — — pr. uke.
— — —».

Forsvarsdepartementet meddelte resultatet i brev av 28. oktober 1965 til de forskjellige våpengrener. Om ovennevnte punkt i protokollen uttalte departementet:

«Bare fagarbeidere som HAR AVLAGT OG BESTÅTT FAGPRØVE skal gis opprykk til den nye lønnsgruppe 1 a — således ikke de arbeidere som av arbeidsstedets leder er anerkjent som fagarbeider eller har avlagt dyktighetsprøve etter Arbeidsstedsoverenskomstens § 2, 3. avsnitt.

Forhandlingsresultatet under pkt. 1 og 2 bes iverksatt så snart som mulig, idet Forsvarsdepartementet forutsetter at overkommandoene og FBT straks tar kontakt med organisasjonene angående fordeling av stillingene nevnt under pkt. 2.»

I brev av 10. november 1965 fra Sjøforsvarets overkommando til sjøforsvarskommandoene heter det:

«— — — Sjøforsvaret er tildelt i alt 25 hjemler for opprykk til ny lønnsgruppe 1 a.

Som grunnlag for å bestemme hvem skal rykke opp, antar SOK at man fortrinnsvis bør basere seg på lønnsansienniteten, men det er mulig at også andre kriterier bør spille inn. SKene bes derfor ta kontakt med de stedlige organisasjoner for å søke å bli enige om etter hvilket grunnlag stillingene mest rettferdig bør fordeles.

Samtlige fagarbeidere som tilfredsstillter fordringene føres opp og i den prioritetsrekkefølge man etter forhandlinger med organisasjonene er blitt enige om.

SKene bes kommentere de momenter som er lagt til grunn. — — —»

I møte i Lønns- og prisdepartementet den 16. november 1965 ble det enighet om å endre punkt 2, 1. setning, i protokoll av 29. september 1965 til følgende:

«50 opprykk til fagarbeider i lønnsgruppe 1 a kan gis til fagarbeidere som har avlagt og bestått fagprøve og fagarbeidere som av arbeidsstedets leder var anerkjent som fagarbeider før 1. juli 1954. Opprykk til lønnsgruppe 1 a kan ikke gis til lager- og magasinarbeidere, fyrbøtere, leirarbeidere, våpenpusere, hjelpearbeidere m. v. selv om de av arbeidsstedets leder er blitt lønnet som fagarbeidere i lønnsklasse 8.»

Det sjøforsvarsavsnitt klageren hørte til, ble tildelt 4 av opprykksstillingene. Fordelingen av disse stillinger ble foretatt etter prioritetsliste, oppsatt av sjøforsvarsavsnittet i henhold til konferanse med arbeidernes organisasjon 18. februar 1966. Klageren sto som nr. 6 på denne liste og rakk således ikke opp.

Klageren mente seg forbigått og tok saken opp med sjøforsvarsavsnittet i brev av 13. juli 1966. Han anførte at uansett om tjenesteansettelse, lønnsansiennitet eller tidspunktet for anerkjennelse som fagarbeider ble lagt til grunn for opprykk, skulle han ha kommet med blant de fire første på listen. Han mente at han var satt til side fordi han ikke var organisert.

Etter at klageren hadde etterlyst saken 26. september og 7. oktober s.å., fikk han svar fra sjøforsvarsavsnittet i brev av 8. oktober. Sjøforsvarsavsnittet refererte punkt 2 i protokoll av 29. september 1965 og anførte:

«Konferanse med de stedlige organisasjoner ble avholdt på orl.kapt. — — — s kontor den 18. febr. 1966. I henhold til den prioritetsliste man der kom fram til, er De plassert som nr. 6. Da avsnittet ble tildelt bare 4 opprykks-hjemler, kom De derfor ikke med.»

Klageren var ikke fornøyd med svaret og

ba i ny henvendelse til sjøforsvarsavsnittet opplyst hvilke forhold som var lagt til grunn ved oppsettingen av prioritetsrekkefølgen.

Sjøforsvarsavsnittet svarte:

«I avsnittets foregående svar vedrørende samme sak, tok vi med en avskrift av den protokoll som dannet vårt grunnlag for forhandlinger. Det fremgår der at fagarbeiderne skal føres opp i den prioritetsrekkefølge man etter forhandlinger med organisasjonene er blitt enig om. Rekkefølgen er således et forhandlingsresultat.»

Klageren tok deretter i brev av 5. desember 1966 saken opp med Sjøforsvarets overkommando og anførte bl. a.:

«Når jeg ovenfor har uttalt at jeg ikke har fått tilfredsstillende svar fra — — — (sjøforsvarsavsnittet) på mine to skriftlige henvendelser, sikter jeg til det forhold at avsnittet ikke har tatt standpunkt til de opplysninger som jeg har fremlagt i saken.

Hvis avsnittet hadde påvist at mine opplysninger var uriktige, og at jeg av den grunn ikke kom i betraktning ved nevnte opprykk, ville jeg selsagt akseptert det.

Av disse årsaker ønsker jeg saken fremmet til høyere myndighet.»

Det ble minnet om saken i brev av 6. mars og 8. mai 1967. Henvendelsen ble besvart ved brev av 5. juni s.å. fra Sjøforsvarskommando Nord-Norge til vedkommende sjøforsvarsavsnitt. Det ble her anført:

«I anledning ovennevnte sak har en mottatt sålydende skriv fra Sjøforsvarets overkommando datert 26. mai 1967, jnr. — — —:

«Det vises til ref.brev.

Herr A. anfører i sitt brev av 13. juli 66 til — — — sjøforsvarsavsnitt at hans interesse ikke ble ivaretatt under nevnte forhandlinger. Han hevder videre at han skulle ha hatt opprykk til den nye lønnsgruppe 1 a på grunn av lang tjenesteansiennitet.

Det fremgår av SKens brev at det resultat som foreligger er fremkommet under forhandlinger med arbeidernes representanter. Ifølge herr A.s forklaring fremgår det videre at han mener han er blitt satt utenfor ved forhandlingene fordi han er uorganisert.

Til dette kan Sjøforsvarets overkommando bemerke:

Ifølge avtale mellom — — — forbund og Lønns- og prisdepartementet og Forsvarsdepartementet er det Forbundet som ble tildelt et justeringsbeløp til fordeling. Forbundet hevder at det er deres medlemmer som skal tilgodeses ved fordelingen. Dette er bekreftet av Lønns- og Prisdepartementet.

Under henvisning til foranstående finner derfor SOK at saken ikke foranlediger ytterligere forføyning.

SOK vil gjøre oppmerksom på den nyordning som ble vedtatt ved siste lønnsoppgjør hvor fagarbeidere i kl. 8 skal gis videre opprykk til kl. 9 etter 6-års faktisk tjeneste på topplønn i kl. 8. Nevnte endringer gjøres gjeldende fra 1. april. 1967.»

A. opplyste i klagen at han har vært ansatt ved vedkommende sjøforsvarsavsnitt siden 12. april 1948. Frem til 1. januar 1966 var han overenskomstlønnet fagarbeider og senere engasjert fagarbeider med regulativlønn.

Videre anførte han bl. a.:

- « — — —
4. Av protokollen av 18. februar 1966 for konferansen ved — — — (sjøforsvarsavsnittet) (dok — — —) fremgår at jeg er ført opp i prioritetslisten som nr. 6, hvilket viser at partene ikke har ansett meg å være saken uvedkommende som uorganisert. Blant dem som er kommet med på prioritetslisten etter meg er både organiserte og uorganiserte. Selv om jeg ikke har noen grunn til å trekke konferansedeltakernes hederlighet i tvil, vil jeg ikke unnlate å påpeke at 2 av arbeidernes 3 representanter måtte ansees inhabile i denne sak. Som det fremgår av protokollen (dok — — —), er representantene — — — og — — — identisk med dem som fikk prioritet 3 og 4, og de kom da også faktisk med i lønnsopprykket.
 5. Av Sjøforsvarets overkommando's retningslinjer av 10. nov. 1965 fremgikk bl. a. at man ved oppsetting av prioritetslisten fortrinnsvis bør basere seg på lønnsansienniteten, — men at også andre kriterier bør spille inn. Med andre kriterier syntes det meg nærliggende å anta at overkommandoen her siktet til tjenesteansiennitet og ansiennitet som fagarbeider. Basert på disse kriterier skulle jeg ha kommet med på prioritetslisten nr. 3, nr. 4 og nr. 5.
 6. Jeg kunne ikke akseptere foran nevnte og rettet derfor en muntlig anmodning til Sjefen for Forsyningsavdelingen, orlogskaptein — — —, om å få utvirke at saken ble revurdert. Alle mine påstander ble imidlertid avvist av — — —, og jeg tok derfor saken opp skriftlig med — — — sjøforsvarsavsnitt og senere med Sjøforsvarets overkommando. Dok — — — viser den korrespondansen jeg har ført om saken. Jeg kan ikke unnlate å henlede oppmerksomheten på den uvilje som er lagt for dagen fra de behandlende instansers side. Som det fremgår av korrespondansen har jeg mottatt svar på mine brev først etter urimelig lang tid og etter muntlige og skriftlige purringer.
 7. Til de svar jeg har mottatt vil jeg bemerke. I Sjøforsvarets overkommando's retningslinjer for oppsetting av nevnte prioritetsliste (10 nov 1965) er ikke nevnt at lønnsopprykket skulle forbeholdes medlemmer av — — — forbund. Dette forhold må også ha vært klart for partenes representanter under konferansen om prioritetslisten den 18 febr 1966, idet flere uorganiserte er kommet med på listen. For mitt vedkommende er jeg imidlertid kommet med på listen som nr 6, mens jeg, så vidt jeg selv kan vurdere, burde vært plasert som nr 3 eller 4. Hvilke premisser man under nevnte kon-

feranse har truffet beslutningen på er et mysterium.

Jeg har skriftlig anmodet om å få opplyst hvilke forhold man la til grunn ved oppsettingen av listen uten å få dette besvart. Det er grunn for meg å anta at det under konferansen om prioritetslisten fra avsnittets side er fremlagt uriktige personalopplysninger eller at inhabilitetsforholdet (jfr pkt 4) kan ha hatt innflytelse på beslutningen.

8. Med hensyn til min skriftlige henvendelse til Sjøforsvarets overkommando har jeg personlig ikke mottatt svar. Det er imidlertid kommet svar til — — — sjøforsvarsavsnitt (dok — — —), og jeg har gjennom min nærmeste foresatte, løytnant — — —, fått anledning å se svaret. Jeg tillot meg forøvrig å ta en fotostatkopi. Herav fremgår en helt annen begrunnelse for at jeg ikke rykket opp i lønnsgruppe 1 A, — nemlig at ifølge avtale mellom — — — forbund, Lønns- og prisdepartementet og Forsvarsdepartementet er det Forbundet som ble tildelt et justeringsbeløp til fordeling.

Og overkommandoen skriver videre at saken ikke foranlediger ytterligere forføyning.

Hva — — — sjøforsvarsavsnitt og Sjøforsvarskommando NORD-NORGE har uttalt i forbindelse med mitt brev av 5 desember 1966 er ukjent for meg, idet jeg ikke er tilstillet gjenparter og heller ikke, som nevnt ovenfor, har fått saksdokumentene tilbakesendt.

9. Av SOK's svarbrev (dok — — —) fremgår at fagarbeidere i lkl 8 skal gis opprykk til lkl 9 etter 6 års faktisk tjeneste på topplønn i lkl 8. Dette gjelder fra 1 april 1967. Sakens økonomiske side omfatter således krav fra meg på etterbetaling av 1 lønnsklasse i tiden fra 1 april 1965 til 1 april 1967, hvilket for meg vil være av stor økonomisk betydning.

— — —»

Klagen ble forelagt for Forsvarsdepartementet 14. juli 1967. Jeg ba også innhentet uttalelse fra Sjøforsvarets overkommando for å få en nærmere forklaring på overkommandoen's uttalelse i brev av 26. mai 1967 til sjøforsvarsavsnittet om at medlemmene av — — — forbund skulle tilgodeses ved fordelingen.

I Sjøforsvarets overkommandos uttalelse til Forsvarsdepartementet av 1. september 1967 ble anført:

« — — — På prioritetslisten 1—4 ble følgende tatt med:

1. — — —, ansatt 16/6-47 — lønnsans. 1/4-47
2. — — —, ansatt 16/6-47 — lønnsans. 1/10-46
3. — — —, ansatt 14/6-48 — lønnsans. 1/4-48
4. — — —, ansatt 27/6-49 — lønnsans. 2/4-48

Alle disse er snekkere og etter de opplysninger Sjøforsvarets overkommando har fått, ble de ansatt som fagarbeidere og lønnet som sådanne fra ansettelsesdatoen.

Herr A. ble ansatt ved avsnittet 12/4-48

som artilleriarbeider. Sin opplæring som sveiser har han tilegnet seg ved avsnittet som også har sendt han på kurs ved Statens Teknologiske Institutt.

Fra 9/6-49 ble han så anerkjent som fagarbeider av avsnittet og lønnet som sådan.

Etter forannevnte finner SOK at avsnittet har behandlet saken korrekt og er enig i den prioritering som fremgår av den oppsatte protokoll (dok — — —). Etter denne ble herr A. vurdert og plassert som nr 6. Kriteriene som ble lagt til grunn var lønnsansienniteten som fagarbeider og dette er ifølge SOKs oppfatning i denne sak den korrekte fremgangsmåte.

I skriv av 13 jul 1966 til — — — (sjøforsvarsavsnittet) klaget herr A. over at han var forbigått ved lønnsopprykket og anførte at hans interesser ikke var ivaretatt p g a at han var uorganisert. Dermed ble et nytt moment trukket inn i saken. SOK fant da å måtte ta med også dette i revurderingen.

På forespørsel hevdet — — — forbund at det var Forbundet som var tildelt et justeringsbeløp og at dette skulle komme de organiserte til gode.

SOK fant på bakgrunn av den oppsatte protokoll av 29 apr 1965 å kunne slutte seg til denne betraktning. En fikk forståelsen av at dette også var Lønns- og prisdepartementets syn i dette spesielle tilfelle.

En vil dog bemerke at forholdet organisert/uorganisert såvidt SOK kan se av sakens dokumenter og den vurdering som har blitt foretatt, ikke har influert på saken.

Under utredningen av denne saken har en støttet seg til data og opplysninger som ligger langt tilbake i tiden og som tildels synes å være noe usikre.

Da saken ikke har større prinsipiell betydning, men kun gjelder en etterbetaling, vil SOK for sin del anbefale at herr A. blir etterbetalt for det tidsrom han søker om.»

Forsvarsdepartementet forela saken for — — —sjøforsvarsavsnitt med brev av 19. september 1967 og anførte bl. a.:

«Det framgår av foranstående at ved handlingene ved — — — sjøforsvarsavsnitt om hvilke fagarbeidere som skulle gis opprykk fra lønnsgruppe 1 B til lønnsgruppe 1 A på Arbeidsstedoverenskomsten, har en lagt lønnsansienniteten som fagarbeider til grunn.

Videre framgår at herr A., nr. 6 på prioritetslisten, ref. Dok — — —, begynte som artilleriarbeider 12. april 1948 og anerkjent som fagarbeider 9. juni 1949. Lønnsansienniteten er ifølge Dok — — — 1. april 1948.

Herr — — —, nr. 4 på prioritetslisten, ref. Dok — — —, sees å være begynt som fagarbeider 27. juni 1949 og med lønnsansiennitet 2. april 1948.

Etter foranstående antas at herr A. er eldre som fagarbeider og dertil har bedre lønnsansiennitet enn herr — — — som er plassert foran ham på prioritetslisten, ref. Dok — — —, og Forsvarsdepartementet ber opplyst hvorfor herr — — — er ført opp foran herr A.

— — —
I svarbrev fra sjøforsvarsavsnittet av 10. november 1967 til Forsvarsdepartementet ble pekt på at det var vanskelig å få klarlagt det faktiske forhold som skriver seg helt fra

1947/48. Avsnittet hadde satt opp en liste over personellet etter ansettelsesdato, og på denne er også lønnsansiennitet og tidspunkt for lønn som fagarbeider oppført. I tilknytning til listen anførte sjøforsvarsavsnittet i sitt brev bl. a.:

«— — — De data som er nevnt ovenfor er sikre når en unntar tidspunktet for utbetaling av fagtillegg. For enkelte kan disse være tvilsomme. Det gjelder spesielt for A.

Den ansiennitetsliste som fremgår av protokoll fra møte avholdt 18 februar 1966, er et forhandlingsresultat. Tilstede under møtet var avsnittets representant, orlogskaptein — — —, samt representanter oppnevnt av organisasjonen (— — —).

Da protokollen fra møtet ikke gir noen kommentarer til den oppsatte prioritetsliste, legger en ved fotostat av følgeskriv til denne sak, datert 23. februar 1966.

I følgeskrivet er angitt hvilke kriterier som er lagt til grunn for vurderingen.

Avsnittet er ikke sikker på hvilke kriterier det bør legges vekt på. En fremsender derfor de opplysninger det har vært mulig å skaffe tilveie uten å ta standpunkt til prioritetsrekkefølge.»

Forsvarsdepartementet meddelte deretter i brev av 1. desember 1967 at det hadde funnet grunn til ytterligere lønnsopprykk ved — — — sjøforsvarsavsnitt og at det hadde sendt saken over til Lønns- og prisdepartementet. I oversendelsesbrevet var bl. a. uttalt:

«Når det gjaldt de 25 fagarbeideropprykk som Sjøforsvaret fikk bad Forsvarsdepartementet Sjøforsvarets overkommando om å fordele disse i samråd med organisasjonene.

Ved — — — sjøforsvarsavsnitt satte ledelsen — i samråd med representanter for arbeiderne — opp en prioriteringsliste som arbeiderne ved dette arbeidssted skulle rykke opp etter.

— — — (sjøforsvarsavsnittet) har i brev av 23. februar 1966, hvorav vedligger fotostatkopi, bl. a. skrevet:

«I den vedlagte liste er tatt hensyn til arbeidernes ansiennitet ved avsnittet, hvor lenge vedkommende har vært fagarbeider samt for et par tilfeller fremtidig arbeidsevne. Det dreier seg her om et par arbeidere som vi vet må slutte i nærmeste fremtid på grunn av sykdom.»

Det synes å framgå av foranstående sitat samt de opplysninger vedrørende ansiennitet og tid som fagarbeider gitt i — — —s (sjøforsvarsavsnittets) brev av 10. november 1967 at herrene — — — og — — — kan være gitt en noe for god plassering på prioriteringslisten for opprykk fra lønnsgruppe 1 b til lønnsgruppe 1 a. Resultatet er blitt at personell som ifølge gitte opplysninger synes å ha bedre ansiennitet og lengre tid som fagarbeider er skjøvet til side og således ikke gitt noe opprykk.

— — —
Foranledningen til at denne saken ved — — — (sjøforsvarsavsnittet) nå er kommet opp, er at Ombudsmannen for forvaltningen i brev til Forsvarsdepartementet av 14. juli

1967 har bedt om uttalelse angående disse opprykk, idet en av arbeiderne, herr A., har klaget over at han ikke har kommet så høyt på prioriteringslisten at han kunne få opprykk. Han ble plassert som nr. 6 på listen, men selv mener han at han burde vært plassert som 3 eller 4. Ifølge de opplysninger som er gitt om ansiennitet og tidsrom som fagarbeider for personellet, synes det vanskelig å hevde den plassering han selv mener seg berettiget til, kfr. bl. a. — — —s plassering på listen. En sak for seg er at personell som presumptivt — jfr. — — — (sjøforsvarsavsnittet) 10. november 1967 og de kriterier som ifølge — — — (sjøforsvarsavsnittet) 23. februar 1966 er lagt til grunn — står svakt både hva ansiennitet og tid som fagarbeider — — — og — — — angår er gitt opprykk og at dette kan virke urimelig. Det går heller ikke fram at det er lagt andre kriterier til grunn enn de som er anført i — — —s (sjøforsvarsavsnittets) brev av 23. februar 1966. Jfr. dog SOKs brev av 1. september 1967, side 1, siste avsnitt og Sjøforsvarskommando Nord-Norge 5. juni 1967.

Ut fra foranstående finner Forsvarsdepartementet å måtte anbefale at også:

Herr — — — og
herr A.

som begge synes å ha bedre ansiennitet og lenge tid som fagarbeider enn herr — — — og — — —, gis opprykk fra lønnsgruppe 1 b til lønnsgruppe 1 a med virkning fra 1. april 1965. — — —»

Lønns- og prisdepartementet samtykket deretter i at klageren ble gitt opprykk til ny lønnsgruppe 1 a i arbeidsstedoverenskomsten for Forsvaret med virkning fra 1. april 1965. Saken ble for så vidt ansett ordnet.

Min anmodning om forklaring på det Sjøforsvarets overkommando hadde anført om at justeringsbeløpet var tildelt forbundet og at Lønns- og prisdepartementet hadde bekreftet at forbundets medlemmer skulle tilgodeses, var ikke besvart, og saken ble derfor på ny sendt til departementet.

Forsvarsdepartementet forela den igjen for Sjøforsvarets stab, som i svarbrev av 28. mars 1968 bl. a. uttalte:

«I anledning av herr A.s uttalelse i sitt brev av 13. jul 1966 til — — — sjøforsvarsavsnitt om at han var satt utenfor fordi han ikke var organisert, fant SST å måtte undersøke dette nærmere.

Sekretær — — — i — — — forbund (som var en av forhandlerne) opplyste på forespørsel at de 25 stillinger som var tildelt Sjøforsvaret, var et forhandlingsresultat mellom Lønns- og prisdepartementet og — — — forbund, og således skulle komme deres medlemmer til gode.

Da SST også ville ha en uttalelse fra den andre forhandlingspart, ble konsulent — — — i Lønns- og prisdepartementet kontaktet i telefon om dette (primo mai 67). En fikk av denne samtale forståelse av at Lønns- og prisdepartementet hellet til samme oppfatning som — — — (forbundet) i dette tilfelle.

I FDs brev av 28/10-65 samt protokoll av

29/9-65 var begge steder anført at fordelingen av stillingene skulle skje etter nærmere drøftelser med organisasjonen.

Det er ovennevnte tre momenter som SST har lagt til grunn for sitt svar i brev av 26/5-67 til Sjøforsvarskommando Nord-Norge. SST måtte regne med at ovennevnte uttalelser var representative for de to forhandlingspartenes forutsetninger og hadde derfor for sin del ikke anledning til å innta noe annet standpunkt i dette forhold. Jfr SSTs uttalelse i skriv til SKN av 23 mai 1967 (dok — — —).

Uttalelsen i protokollen og i FDs brev av 28/10-65 at fordelingen av stillingene skulle skje etter samråd med organisasjonen indikerer at stillingene skulle komme organisasjonens medlemmer til gode.

I motsatt fall mener SST for sin del, at fordelingen kunne vært gjort ved enkel administrativ forføyning etter de fastlagte kriterier i protokollen.

SST vil videre i denne sak uttale følgende:

1. Avsnittet ble bedt om å sette opp prioritetsliste i samsvar med organisasjonen. Dette er gjort.
2. Av de vedlagte lister fremgår det at herr A. er tatt med på linje med de organiserte og plassert som nr 6 etter forhandlinger med arbeidsstedet og organisasjonen.
3. Da det er herr A. selv som har trukket inn den angivelige diskrimineringen p g a at han ikke var organisert, førte dette til at SSK foretok de ovennevnte undersøkelser.»

Forsvarsdepartementet ekspederte saken gjennom Lønns- og prisdepartementet, som i brev av 6. juni 1968 bl. a. anførte:

«— — — De fastsatte retningslinjer gir etter Lønns- og prisdepartementets oppfatning ikke holdepunkt for at organisasjonenes medlemmer skulle være fortrinnsberettiget til å få opprykk.

Spørsmålet er imidlertid ikke forelagt Lønns- og prisdepartementet i skriftlig form.

En er ikke kjent med at noen av Lønns- og prisdepartementets tjenestemenn muntlig eller skriftlig har gitt uttrykk for noen annen oppfatning i saken enn den som fremgår av ovenstående.»

I brev til Forsvarsdepartementet den 27. juni 1968 uttalte jeg at jeg gikk ut fra at Sjøforsvarets overkommando hadde misforstått departementet. Jeg fant det uheldig at det kunne oppstå misforståelser om et så vesentlig spørsmål som dette, og anførte at det etter forholdets art hadde vært grunn til å ta spørsmålet opp skriftlig med fagdepartementet.

Jeg fant også grunn til å beklage at behandlingen av klagesaken hadde tatt så lang tid. Klagen ble forelagt for departementet 14. juli 1967 og var ikke endelig besvart før med Lønns- og prisdepartementets brev av 6. juni 1968. En så vidt enkel sak burde etter min mening kunne vært ekspedert raskere. Jeg viste til at også klageren hadde hatt vanske-

ligheter med å få svar fra de militære myndigheter.

12.

I forbindelse med nedleggelsen av statlig sanatorium ble det opprettet lungeavdeling ved fylkessykehuset, og overlegen gikk over fra sanatoriet til ny overlegestilling ved lungeavdelingen. Spørsmål om det hadde betydning at han ikke formelt var oppsagt fra sin stilling ved sanatoriet.

(Sak 293/68).

Et av statens sanatorier ble nedlagt, og overlegen gikk over i stilling som overlege ved en nyopprettet lungeavdeling ved fylkessykehuset. Han ble ikke formelt oppsagt fra sin tidligere stilling ved sanatoriet og i første omgang heller ikke formelt tilsatt ved fylkessykehuset. Overlegen mente at han måtte anses som statstjenestemann med de konsekvenser dette hadde for rett til medlemskap i Statens pensjonskasse, oppsigelsestid m. v., inntil hans tidligere tjenesteforhold var brakt formelt til opphør ved oppsigelse enten fra hans eller statens side. Han klaget over at Sosialdepartementet ikke hadde villet godta dette syn.

De faktiske forhold i saken var i hovedtrekkene disse:

Da sanatoriet ble nedlagt 30. september 1966, hadde nedleggelsen vært forberedt gjennom flere år. Etter det som forelå måtte det legges til grunn at overlegen hadde vært fullt orientert både om dette og opprettelsen av den nye avdeling ved fylkessykehuset, og likeledes om det som i denne forbindelse var avtalt om personalet ved sanatoriet.

Ved Sosialdepartementets brev av 29. juni 1966 ble overlegen bedt om å sørge for oppsigelse av de av personalet som skulle oppsies av ham. Han ble samtidig underrettet om at departementet hadde foretatt den formelle oppsigelse av det personale som var ansatt av departementet. Det var riktig at han ikke selv mottok noen formell oppsigelse.

I brev til departementet den 1. juli 1966 skrev overlegen bl. a.:

«Når det gjelder overlege-stillingen er jeg ansatt i statsråd og vil ved nedleggelsen av sanatoriedriften ha vært i stillingen i 19 år.

Det har videre vært min hensikt i henhold til pensjonsbestemmelsene i Statens Pensjonskasse å søke avskjed ved fylte 67 år, hvilket vil bli 4 år etter nedleggelse av sanatoriedriften, og jeg har planlagt dette på lang sikt med privat tilleggs pensjon, bolig og videre beskjefteigelse etter fratreden.

Jeg tillater meg derfor høfligst å anmode om å få fortsette i statsstilling de resterende 4 år av min funksjonstid som overlege ved Lungeavdelingen ved — — — sykehuset i — — —, hvilket det etter overenskomst mellom staten og — — — fylke skulle være mulighet for ved forhandling.»

I brev av 3. august s.å. skrev overlegen bl. a.:

«Det har etter min oppfatning i hele planleggingsperioden vært forutsetningen at overlegen ved — — — (sanatoriet) skulle gå over i overlegestillingen ved Lungeavdelingen ved — — — sykehuset i — — —.

I henhold til overenskomstens § 16 er det videre anledning til særskilt avtale mellom Sosialdepartementet og Fylket om ansettelses- og lønnsforhold, hvor dette er rimelig.

Som tidligere fremholdt har jeg vært i sykehusstilling i over 30 år og overlege og styrer ved — — — (sanatoriet) i 19 år.

Jeg har i lang tid planlagt fratredelse ved fylte 67 år etter bestemmelsene i Statens Pensjonskasse.

Det vil si at jeg kun vil ha igjen 4 års funksjonstid ved Lungeavdelingen ved — — — sykehuset i — — —.

På grunn av disse forhold er jeg derfor sterkt interessert i å kunne få bibeholde min statsansettelse og mine opparbeidede rettigheter i Statens Pensjonskasse i de resterende 4 år av min funksjonstid.»

Overlegens søknad om å få beholde status som statstjenestemann også i stillingen ved fylkessykehuset ble vurdert av departementet, men før det var tatt standpunkt til søknaden, oppsa han ved brev av 28. februar 1967 sin stilling som «overlege ved Statens helseanstalt». Han bemerket til slutt i brevet:

«Jeg går ut fra at jeg har 6 mndrs. oppsigelsestid i statstjeneste, hvorfor jeg regner med å fratre som fungerende overlege ved Lungeavdelingen, — — — sykehuset i — — —, den 31/8 1967.»

I brev av 4. juli 1967 meddelte departementet at hans søknad om å beholde status som statstjenestemann ikke kunne imøtekommes — heller ikke for den korte tid som var igjen til han skulle fratre. Departementet uttalte videre at det hadde løst ham «fra stillingen som overlege ved — — — (sanatoriet) fra den dag overføringen til — — — sykehuset i — — — fant sted». Departementet bemerket at det tillå de fylkeskommunale myndigheter å løse ham fra stillingen ved fylkessykehuset.

Overlegen var uenig i departementets standpunkt og anførte at det ikke var noe grunnlag for å løse ham fra hans statsstilling «med tilbakevirkende kraft». Siden han ikke hadde fått formell oppsigelse, kunne han bare løses fra stillingen ved at hans egen oppsigelse ble akseptert. Han hevdet at det var en feil at han var blitt utmeldt av Statens pensjonskasse da han tiltrådte ved fylkessykehuset. Han klaget videre over at han bare hadde fått lønn til 29. juli 1967, da han faktisk fratrådte stillingen ved fylkessykehuset, og ikke til 31. august da oppsigelsesfristen etter hans egen

oppsigelse løp ut, og også at medlemskap i trygdekasse bare var betalt til 29. juli.

Jeg bemerket at det var i samsvar med de forutsetninger overlegen selv hadde gitt uttrykk for i sine brev til departementet den 1. juli og 3. august 1966, når han hadde overtatt overlegestillingen ved den nyopprettede avdeling ved fylkessykehuset uten utlysning.

Videre anførte jeg:

«— — — Når forholdet var at Deres stilling ved — — — (sanatoriet) var blitt overflødig ved nedleggelsen av sanatoriet, og De isteden skulle overta en annen overlegestilling ved fylkessykehuset, ville det vel vært den mest korrekte fremgangsmåte om De på samme måte som det øvrige personale ved — — — (sanatoriet) hadde fått en uttrykkelig oppsigelse. På den annen side var De selv helt på det rene med at stillingen ved — — — (sanatoriet) var blitt overflødig, og De var enig i at De isteden skulle overta overlegestillingen ved lungeavdelingen ved fylkessykehuset. De hadde ikke gjort dette betinget av at De fikk beholde Deres status som statstjenestemann i den nye overlegestillingen. Når det på denne måten var underforstått mellom Dem og departementet at De skulle fratrukke stillingen som overlege ved — — — (sanatoriet) ved sanatoriets nedleggelse og overta en annen stilling, kan jeg ikke se det kan være av noen avgjørende betydning at det ikke forelå noen uttrykkelig, formell oppsigelse. Man kan etter min mening heller ikke se det slik at departementet ved sitt brev av 4. juli 1967 har løst Dem fra stillingen med tilbakevirkende kraft. De var løst fra stillingen allerede ved den ordning De hadde akseptert — at De skulle fratrukke 30. september 1966 for å overta en annen stilling. Departementets brev av 4. juli 1967 inneholdt bare en bekreftelse av dette.

De har videre anført at det var en feil at De ble utmeldt av Statens pensjonskasse fra 30. september 1966. Utmeldingen ble foretatt i brev av 31. oktober 1966 fra forvalteren ved — — — (sanatoriet) og gjaldt foruten Dem en rekke andre av personalet ved — — — (sanatoriet) som også skulle overta stillinger ved fylkessykehuset. Det het i brevet bl. a.:

«En kjenner ikke til om stillingene ved den nye lungeavdeling er — eller vil bli innlemmet i Statens pensjonskasse. En har derfor føyd til et spørsmålstegn på skjemaenes punkt 8 c.

Spørsmålet om fortsatt medlemskap for dette personale antas å bli tatt opp i forhandlinger mellom Staten v/Sosialdepartementet og — — — Fylke som eier av — — — sykehuset i — — —.»

Siden det etter min mening er på det rene at man må se det slik at De fratrukke som overlege ved — — — (sanatoriet) den 30. september 1966 på samme måte som det øvrige personale, kan det ikke sees å være en feil at Pensjonskassen ble underrettet om dette og at det fremtidige medlemskap ville avhenge av forhandlinger mellom staten og — — — fylke.

De har endelig anført at De har krav på lønn og medlemskap i trygdekassen som statstjenestemann ut oppsigelsestiden, dvs. til 31.

august 1967. De bygger dette på at grunnlaget for Deres fratreden var oppsigelsen av 28. februar 1967 og at De hadde rettigheter som statstjenestemann i oppsigelsestiden, som etter tjenestemannsloven er 6 måneder. Jeg er som nevnt, kommet til at denne betraktning ikke er holdbar, men vil tilføye at det neppe ville sette saken i noen annen stilling om man måtte se det slik at De hadde beholdt Deres statsstilling. Selv om oppsigelsestiden etter tjenestemannslovens § 20 er 6 måneder, er det ingenting i veien for at tjenesteforholdet bringes til opphør med en kortere frist dersom vedkommende tjenestemann og ansettelsesmyndigheten blir enige om det. Etter det som foreligger, er det på det rene at De fratrukke stillingen ved fylkessykehuset den 29. juli 1967 fordi sykehussjefen i — — — hadde krevet å få disponere overlegeboligen ved — — — (sanatoriet) hvor De fremdeles bodde. Det foreligger ikke noe om at De i forbindelse med overenskomsten om dette betinget Dem lønn ut august måned. Det kan da ikke sees å være noe grunnlag for lønnskrav m. v. fra Dem for august 1967.»

13.

Bytte av kontorlokaler ga ikke tilstrekkelig grunn til oppsigelse av deltidsansatt rengjøringshjelp.

(Sak 656/67).

Fru A. som hadde vært ansatt som rengjøringskvinne ved et avdelingskontor under Statens prisinspeksjon, klaget over at hun var oppsagt med den begrunnelse at avdelingskontoret skulle flytte over til andre kontorlokaler. Hun mente at hun kunne fortsette sitt arbeid i de nye lokaler og fant oppsigelsen i strid med tjenestemannsloven.

Det faktiske forhold var i store trekk dette:

Etter kontrakt av juli 1956 skulle fru A. utføre rengjøringen av Statens pristilsyns «kontorlokaler i M. gt. 1». Lønn skulle betales «med det beløp som i den til enhver tid gjeldende overenskomst for rengjøringskvinner utenfor Oslo-området mellom Staten v/Finansdepartementet og vedkommende fagorganisasjoner er avtalt for tilsvarende arbeid».

Våren 1967 inngikk prisinspeksjonen avtale med fylkesadministrasjonen om make-skifte av kontorer. Begge kontorer lå i samme gate, — prisinspeksjonens i nr. 1 og fylkesadministrasjonens i nr. 12. En gang i tiden 6—10. april 1967 — tidspunktet er omtvistet — oppsøkte en tjenestemann i prisinspeksjonen fru A.s ektefelle, som også hadde kontor i M.gate 1, og orienterte ham om kontorbyttet og tilbød seg å få i stand en konferanse med en representant for fylkesadministrasjonen med sikte på en ordning slik at fru A. fortsatt kunne vaske i M.gate 1.

Den 12. april skrev prisinspeksjonen til fru A. og meddelte at lokalene ville bli fraflyttet

«allerede i slutten av inneværende uke» og fortsatte:

«På denne bakgrunn beklager man å måtte si opp rengjøringskontrakten av 2. juli 1956, hvoretter kontrakten opphører 14 dager fra dato. — — —»

Fru A. protesterte mot oppsigelsen i brev av 17. april og påberopte seg bestemmelsene i tjenestemannsloven. Statens pristilsyn svarte i brev av 5. mai bl. a.:

«— — — Oppsigelsen av en arbeidskontrakt av denne karakter kan ikke innankes for overordnet myndighet etter reglene i Lov om offentlige tjenestemænd av 15. februar 1918.

Som De vil se av kontrakten, gjaldt denne rengjøring av i kontrakten nærmere betegnede rom i M.gate 1. Etter kontrakten skulle rengjøringen av disse rom utføres på en nærmere bestemt måte, således som beskrevet i instruksjonen som er en del av kontrakten.

Distriktskontoret disponerer etter fraflytningen ikke lenger de i kontrakten nevnte lokaler. Grunnlaget for kontrakten falt således bort, hvorfor den ble sagt opp med kontraktsmessig varsel. — — —»

Klagen ble forelagt for prisinspeksjonen med spørsmål om hvilke forhold som hadde vært avgjørende for at fru A. ikke ble overlatt rengjøringen av de nye lokaler. Det ble spesielt bedt opplyst om det var så at fylkesadministrasjonen hadde betinget seg at dens tidligere vaskehjelp skulle fortsette i de samme lokaler også etter at prisinspeksjonen overtok dem, eller om det medførte praktiske eller økonomiske fordeler for prisinspeksjonen å benytte denne vaskehjelp. Det var opplyst at fylkesadministrasjonen fortsatt skulle beholde to rom i nr. 12.

Prisinspeksjonen svarte at den ikke hadde forpliktet seg til å benytte samme vaskehjelp som fylkesadministrasjonen, og det ble heller ikke pekt på økonomiske eller praktiske fordeler ved å bruke samme vaskehjelp. Det ble imidlertid fremholdt at det var den rimeligste ordning at renholdet som tidligere ble besørget av fylkeskontoret, mot en avtalt refusjon fra prisinspeksjonen «når forholdet var at én av de to rengjøringskvinner måtte bli skadelidende». Når det gjaldt sakens rettslige side, bemerket prisinspeksjonen:

«— — — Kontraktsmessig er det på det rene at rengjøringskontrakten mellom distriktskontoret og fru A. knyttet seg direkte til spesielt oppgitte rom i M.gate 1. Distriktskontoret måtte derfor under alle omstendigheter si opp kontrakten. Spørsmålet var således bare om fru A. skulle reengasjeres til renhold av de nye lokaler i M.gate 12; — — —»

Saken ble sendt tilbake til prisinspeksjonen med spørsmål om hvorledes den så på saken

i forhold til arbeidervernlovens § 43, og det ble bedt opplyst om forholdet til denne bestemmelse var overveiet for oppsigelsen fant sted. Det ble samtidig innhentet uttalelse fra Statens bygge- og eiendomsdirektorat, som en vesentlig del av de statsansatte rengjøringskvinner hører under, om hvorledes man der så på spørsmålet om forholdet til arbeidervernloven. Det ble også bedt opplyst hvilken praksis som ble fulgt i saker som den foreliggende. Direktoratet uttalte bl. a.:

- «1. De fleste rengjøringskvinner i staten er deltidsansatte med morgen eventuelt ettermiddagsarbeid. Direktoratet har sett det slik at det her foreligger et arbeidsforhold mellom to parter og at også denne gruppe arbeidstakere (deltidsansatte) kommer inn under arbeidervernlovens bestemmelser, jfr. lovens § 43.
2. Ved de bygninger som hører under direktoratets forvaltningsområde er det vanlig praksis at vedkommende rengjøringskvinne knyttes til en bestemt bygning hvor staten er eier, eventuelt til enkelte bestemte kontorer når det gjelder leide lokaler.
3. Når det oppstår tilfeller hvor f. eks. to statsetater bytter kontorer har man — for å skape minst mulig uro — praktisert den ordning at rengjøringskvinnene blir værende i sine poster. Ordningen er etablert i samsvar med organisasjonenes ønske. — — —»

Jeg gjorde prisinspeksjonen kjent med uttalelsen. Prisinspeksjonen la saken frem for Prisdirektoratet som inspeksjonens overordnede.

Prisdirektoratet uttalte bl. a.:

«— — — Direktoratet antar at arbeidsforholdet i henhold til rengjøringskontrakten med fru A. faller inn under arbeidervernlovens bestemmelser. Da imidlertid rengjøringskontrakten var knyttet til kontorene i M.gt. 1, — — —, og derfor nødvendigvis måtte oppsies ved avdelingskontorets fraflytting fra disse kontorer, finner direktoratet for sitt vedkommende at oppsigelsen må sies å være saklig begrunnet.

Etter direktoratets oppfatning har således spørsmålet om re-engasjement av fru A. som vaskehjelp i M.gt. 12 ikke noen rettslig betydning for vurderingen av oppsigelsens gyldighet, heller ikke spørsmålet om eventuelt å få istandbrakt en ordning med fylkesmannen om fortsatt arbeid for fru A. i M.gt. 1.

Et eventuelt nytt engasjement for fru A. i M.gt. 12 måtte vurderes under hensyn til kontorets praktiske behov og under hensyn til hva en rimelig og hensynsfull opptreden overfor både vaskehjelpen i de gamle lokaler og vaskehjelpen i de nye lokaler måtte tilsi. Alle forhold tatt i betraktning, finner direktoratet ikke grunn til å reise noen innvending mot den løsning distriktskontoret har valgt. — — —»

Direktoratet fant det beklagelig at prisinspeksjonens henvendelse til A. ikke hadde ført til at det var kommet i stand en ordning med

fylkeskontoret, slik at fru A. kunne ha fortsatt å vaske i nr. 1.

Jeg fant at det uten videre måtte være klart at fru A.s arbeidsforhold ikke gikk inn under tjenestemannsloven. Etter min mening fikk arbeidervernlovens bestemmelser, slik også Statens bygge- og eiendomsdirektorat og Prisdirektoratet hadde antatt, anvendelse på forholdet. Arbeidervernloven omfatter «enhver som utenfor sitt hjem utfører arbeid i annen manns tjeneste», og det var ikke tvilsomt at det her forelå et arbeidsforhold. At det dreiet seg om et deltidsarbeid, var uten betydning i relasjon til arbeidervernlovens regler om vern mot usaklig oppsigelse. Etter arbeidervernlovens § 43 kan arbeidsgiveren bli erstatningspliktig eller pliktig til å ta en arbeider inn i tjenesten igjen dersom oppsigelsen ikke har saklig grunn i bedriftsinnehaverens, arbeidernes eller bedriftens forhold. Når det var på det rene at prisinspeksjonen skulle overta omtrent tilsvarende lokaler et annet sted i samme gate, kunne, etter min mening, ikke det forhold at bestemte lokaler som var angitt i rengjøringskontrakten, skulle byttes med andre, i seg selv gi tilstrekkelig saklig grunn til oppsigelsen. Det reelle innhold av kontrakten var at fru A. var ansatt for å rengjøre kontorets lokaler, og det som i tilfelle ville være avgjørende, var om flytningen førte med seg at andre kunne utføre rengjøringen mer praktisk for arbeidsgiveren. Etter det som forelå, måtte det legges til grunn at avtalen om kontorbytte ikke var til hinder for at fru A. fortsatte som rengjøringshjelp for Statens pristilsyn. Det var ikke anført noe som viste at det ble billigere for pristilsynet å benytte samme vaskehjelp som fylket eller at ordningen med samme vaskehjelp medførte praktiske fordeler av større betydning. Det kunne heller ikke sees å foreligge noe som viste at fylkets vaskehjelp ikke kunne få rengjøring i de lokaler fylket overtok og dermed ville bli skadelidende om fru A. fortsatte som prisinspeksjonens vaskehjelp. Etter dette kunne jeg ikke se at flytningen ga tilstrekkelig saklig grunn for oppsigelsen.

Jeg var enig i at den ordning man hadde vært inne på og som etter det som var opplyst av Statens bygge- og eiendomsdirektorat, var den vanlige i praksis — at fru A. også etter kontorbyttet kunne fortsette som rengjøringshjelp i samme lokaler som før — syntes å være hensiktsmessig. Det hadde etter min mening vært naturlig om pristilsynet hadde tatt dette opp direkte med fru A. og ikke med hennes mann som mellomledd, og ganske spesielt når det ikke hørte noe mer etter samtalen med ham. Dersom pristilsynet hadde

brakt på det rene at fru A. kunne få fortsette rengjøringen på samme sted som før, ville det muligens ikke ha vært grunnlag for å reise innvendinger mot oppsigelsen. Selv om pristilsynet ikke hadde brakt dette på det rene, måtte man antagelig sett det på samme måte dersom det likevel måtte anses på det rene at hun ikke ville ha godtatt en slik ordning. Det var imidlertid ikke nødvendig å ta standpunkt til dette, siden det ikke var noe holdepunkt for å anta at hun ikke ville ha godtatt ordningen. Selv hadde fru A. i klagesaken presisert at det ville ha vært tilfredsstillende for henne å fortsette i nr. 1.

Når det ikke var brakt på det rene om fru A. kunne bli engasjert av fylkeskontoret, ga det ikke noe saklig grunnlag for oppsigelsen at hun muligens kunne ha fortsatt i nr. 1. Heller ikke hadde fru A. nektet å medvirke til en praktisk løsning av spørsmålet om den fremtidige vaskeordning. Oppsigelsen kom allerede få dager etter at mulighetene for en konferanse om dette var nevnt for henne ektefelle. At pristilsynet ennå ikke hadde hørt noe fra fru A., var ikke tilstrekkelig til å fastslå at hun ikke ville være interessert i den ordning som var antydnet, så meget mindre som det ikke var tatt kontakt med henne selv. Pristilsynet kom heller ikke tilbake til spørsmålet da fru A. i brev av 17. april protesterte mot oppsigelsen.

Etter det som forelå, fant jeg ikke at muligheten for at fru A. kunne fått fortsette med rengjøring i lokalene i nr. 1 kunne tillegges vekt ved vurderingen av oppsigelsen. Oppsigelsen var derfor etter min mening ikke tilstrekkelig saklig begrunnet. Jeg uttalte at det burde overveies å gjeninnnta fru A., eventuelt søke oppnådd en tilfredsstillende ordning for henne ved forhandlinger. Spørsmålet om erstatning, jfr. arbeidervernlovens § 43, burde overveies.

14.

Oppsigelse fra arbeid i vassdragsvesenet etter klage fra arbeidslag.

(Sak 8/68).

A. klaget i brev av 28. desember 1967 over at han var nektet arbeid i Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE). I klagen heter det bl. a.:

«Fra en ganske ung alder har jeg arbeidet hos Vassdragsvesenet her i X., som: formann, maskinkjører, smed og minerer, og har alltid vært samvittighetsfull like overfor det oppdrag jeg er pålagt av dem. Men situasjonen er nå blitt temmelig prekær for meg, da jeg er blitt nektet arbeide hos disse, og jeg har således ikke noe eksistens-muligheter nå lenger.

Det som må nevnes i denne sammenheng, er at jeg er medlem av Norsk Arbeidsmandsforbund, gjennom X. Vegarbeiderforening, og har forelagt saken for disse, men de har ikke kunnet hjelpe meg. Årsaken til dette må, etter som jeg tror, være at også de som har ansvaret for nevnte tragedie er medlemmer av samme organisasjon, og alt tyder på at det er lettere å tro sine kolleger enn en fattig arbeider. Det mystiske ved dette forhold er imidlertid korrespondansen som har foregått mellom Norsk Arbeidsmandsforbund og Vassdragsvesenet i sakens anledning, så har det sistnevnte operert med usannferdige historier like overfor meg. Hver gang jeg har lagt fram mitt alibi, så har de påberopt seg en «skrivefeil» fra deres side. — — —»

Klagen ble forelagt Vassdragsvesenet, som fremla korrespondansen om saken og uttalte at oppsigelsen var skjedd i forståelse med vedkommende sekretær i Norsk Arbeidsmandsforbund hvor arbeidsstokken var organisert. Det fremgikk av korrespondansen at det gjennom flere år hadde utviklet seg et sterkt motsetningsforhold mellom A. på den ene side og Vassdragsvesenets oppsynsmann og det stedlige arbeidslag på den annen. Motsetningsforholdet syntes å ha oppstått — eller i hvert fall blitt tilspisset etter at A. i 1963 hadde skrevet et brev til Vassdragsvesenets distriktskontor, hvor han kritiserte den måten som Vassdragsvesenet hadde utført forskjellige arbeider på, samtidig som han rettet en rekke beskyldninger mot oppsynsmannen m. fl. for misligheter i tjeneste. Beskyldningene ble tilbakebevist av Vassdragsvesenets distriktskontor. Motsetningsforholdet syntes delvis også å henge sammen med at A. mente seg forbigått ved flere anledninger da Vassdragsvesenet tok inn folk til forskjellige anlegg. Innatak av folk fant bl. a. sted på grunnlag av en ansiennitetsliste, og A. hevdet at folk som sto etter ham på ansiennitetslisten, var blitt tatt inn, mens han selv ikke hadde fått noe tilbud om arbeid.

Etter pågang fra Norsk Arbeidsmandsforbund på vegne av A. ble det den 12. april 1967 holdt et møte mellom representanter for Vassdragsvesenets distriktskontor og representanter for forbundet. Fra dette møtet er følgende protokollert:

«— — — Etter at saken var diskutert og belyst kom forhandlerne fram til følgende. En kan ikke se at A. er tilsidesatt når det gjelder arbeid i N.V.E. De av A. navngitte personer som han mener har mindre ansiennitet enn han, de herrer B. og C., er begge inn tatt og opplært av N.V.E. til maskinkjørere. Når det gjelder A. mener N.V.E. at han ikke er brukbar til maskinkjørere p. g. a. hans høye alder og at han aldri har vist interesse for dette arbeide. Når det gjelder uttak til vanlig arbeide i N.V.E. vil A. bli uttatt til arbeide etter ansiennitet.»

Etter dette ble A. tilbudt arbeid ved Vassdragsvesenets stedlige anlegg og møtte der den 27. april 1967.

Imidlertid hadde Vassdragsvesenets distriktskontor allerede før møtet med Norsk Arbeidsmandsforbund mottatt brev fra arbeidere ved angjeldende anlegg, der disse under henvisning til erfaringer fra tidligere samarbeid med A., bestemt motsatte seg at han ble gjeninntatt.

Da A. møtte på anlegget, resulterte dette i at de øvrige arbeiderne la ned arbeidet, og følgende brev ble den 29. april 1967 sendt til Vassdragsvesenets distriktskontor:

«Det er ufattelig av oss undertegnede at Vassdragsvesenet sendte herr A. til D.s arbeidslag Z., til tross av vårt tidligere skriv datert den 4-3-67.

Den 27-4-67 møtte herr A. opp på nevnte anlegg. Herr A. blev oppfordret til å forlate arbeidsplassen, det nektet han, men startet opp med en umenneskelig munnbruk med skjellsord og nedrakking av oss, og E.s familie som ikke hadde noe med saken å gjøre. Herr A. ga tydelig uttrykk for at han er og blir en uforbederlig person.

På grunn av nevnte forhold og teleløsningen måtte arbeidet innstilles inntil videre.

Når arbeidet etter teleløsningen startes opp igjen må vi bli forskånet mot å få herr A. inn i laget og det må bli for all fremtid, dette er vårt krav.»

Brevet er undertegnet med tre navn.

Den 5. mai ble det holdt et møte mellom Vassdragsvesenets lokale ledelse og arbeiderne. På dette møte ble protokollert:

«— — — Saka gjelder Vassdragsvesenets innkalling av herr A. til arbeid på anlegget i Z. A. møtte på arbeid den 27/4-67. Da A. møtte på arbeidsplassen ble han på en høflig måte bedt om å vente med å begynne i arbeide, av tillitsmannen E., inntil oppsynsmann — — — var kontaktet.

Dessuten ble A. tilsnakket av arbeidsformannen D. om at han ikke var ønsket på anlegget, på grunn av hans tidligere simple oppførsel på arbeidsplassen.

A. tok ikke notis av tilsnakkingen, men begynte derimot med en simpel nedrakking av tillitsmannen og hele hans familie, han brukte uttrykk som ikke lar seg gjengi.

Tillitsmannen kontaktet oppsynsmann — — — som pr. telefon ga beskjed (skriftlig nedskrevet av stasjonsholderen i Z.) om at A. måtte forlate arbeidsplassen på grunn av den oppståtte situasjon, inntil forhandlingsmøte var avholdt. Også dette neglisjerte A. fullstendig.

På grunn av den oppståtte situasjon og vanskelige føreforhold (teleløsning) ble arbeidet innstillet ved arbeidstidens slutt samme dag. — — —»

A. ble deretter i brev den 12. mai 1967 sagt opp fra sin stilling i Vassdragsvesenet. I opp-

sigelsesbrevet uttalte NVE, Nord-Norge-kontoret:

«Med dette oppsies De herved til øyeblikkelig fratredelse fra arbeidet i forbygningsavdelingen.

På bakgrunn av Deres upassende oppførsel og manglende samarbeidsevne med arbeidsledelsen og arbeiderne finner vi ikke lenger å kunne beskjeftige Dem i X.»

I brev til klageren pekte jeg på at etter det som forelå i saken, hadde han helt fra 1963 gjentatte ganger både til Vassdragsvesenets ledelse og til politiet fremsatt alvorlige beskyldninger om mislig forhold i tjenesten mot både Vassdragsvesenets lokale oppsynsmann og en del arbeidere i NVEs tjeneste. Beskyldningene var av Vassdragsvesenet avvist som grunnløse og uvesentlige og hadde heller ikke foranlediget noen forføyning fra politiets side. Beskyldningene måtte uten tvil skape et motsetningsforhold som ville vanskeliggjøre et videre engasjement av A. Vassdragsvesenet hadde, ikke minst etter brevet av 4. mars 1967 fra arbeiderne, store betenkeligheter med å ta A. inn i arbeid igjen. Slik saken etter det opplyste hadde utviklet seg og med de følger arbeidernes holdning til samarbeidet med A. måtte antas å få for anleggsdriften, kunne det etter min mening ikke kritiseres at Vassdragsvesenet fant å måtte gå til oppsigelse av A. Etter den innstilling A. fortsatt ga uttrykk for overfor Vassdragsvesenets lokale ledelse og enkelte av arbeiderne, kunne det heller ikke reises innvendinger mot at NVE for tiden ikke fant å kunne tilby ham beskjeftigelse i X.

Jeg tilføyet til slutt at A. kunne bringe saken inn for domstolene.

15.

Lønns- og arbeidsvilkår for bruvokter i vegvesenet.

(Sak 832/67).

En bruvokter, A., sluttet i tjenesten på grunn av sykdom, og hans hustru ble engasjert som vikar inntil videre. Hun klaget over at mannens og hennes egne lønns- og arbeidsforhold ikke var ordnet slik de mente å ha krav på.

Mannen, som tidligere hadde vært vegarbeider, overtok i begynnelsen av 1930-årene arbeidet med bruvakttjenesten ved en nybygd heisebru på fylkesveg. Han hadde sitt hjem ved brua. I 1938 ble det inngått kontrakt mellom ham og fylkets vegvesen om vaktholdet, som han påtok seg for en godtgjørelse på kr. 210,— pr. måned. Bruvoktertjenesten besto vesentlig i å heve og senke brua for båter som passerte. A.s godtgjørelse svarte i 1938 omtrent til

vegvokterlønnen og ble gjennom årene etter søknad hevet en rekke ganger. Fru A. anførte imidlertid at hennes mann aldri hadde fått de samme lønnstillegg som vegvokterne, noe hun mente han måtte ha krav på. Hun hevdet også at han i sin stilling som bruvokter måtte ha rett til feriepenger. A. hadde riktignok fra 1956 fått en ekstragodtgjørelse på kr. 50,— pr. måned til bl. a. dekning av utgifter til ferievikar, men dette kunne etter fru A.s mening ikke motsvare de feriepenger han kunne kreve. Staten hadde fra 1. januar 1964 overtatt vedlikeholdet av vegen, og hustruen gjorde gjeldende at hennes mann i hvert fall fra dette tidspunkt måtte betraktes som vanlig statsvegarbeider med rett til vegvokterlønn og feriepenger. Kontrakten fra 1938 med fylkesvegvesenet kunne etter hennes oppfatning da ikke lenger anses for gjeldende.

Hustruen var lønnet som vegvokter, etter at hun fra 1. januar 1965 hadde overtatt bruvaktholdet, og anførte om sitt arbeidsforhold bl. a.:

« — — — Jeg har nå i 2 til 3 år vært vikar på broen. Nå har legen sagt til meg at jeg må slutte med dette, men hva skal vi da gjøre? I denne tiden har jeg ikke hatt en eneste fridag. Jeg har fått ferier, men jeg har hver gang måttet ringe til — — — flere ganger for å få de til å sende penger til å betale ferievikaren med. Jeg skal nå til byen til dr. for en undersøkelse av hjertet — jeg må straks betale 60—70 kr. til den som jeg kan få til å passe broen. På lønnslisten som jeg får tilsendt står der oppført vanlig arbeidstimer som en vevokter har pr. måned — selv om jeg en vanlig måned på 30 dager har en vakttid på 24 timer i døgnet, altså 720 timer. Jeg får nå i lønn ca. 1450 kr. pr. måned, det tilsvarer en timelønn på 2 kr. timen. Når jeg er nødt til å være på vakt hele døgnet har jeg da ikke rett på fridager, eller en overtidsgodtgjørelse? Den gamle kontrakten som gjaldt min mann, den er gått ut og gjelder ikke for mitt vedkommende. — — —»

Vedkommende vegkontor, som saken ble forelagt for, sendte med en oppstilling over utviklingen av A.s godtgjørelse som bruvokter frem til 1. januar 1964. Om avlønningen etter at staten overtok vegvedlikeholdet og om hustruens lønns- og arbeidsforhold, opplyste vegkontoret:

« — — — Frå 1. januar 1964 vart fylkesvegen i — — — med — — — bru i h. t. den nye veglova omklassifisert til riksvog. Lønnsutbetalinga til A. blei etter dette overtatt av vegkontoret, som i tida 1. januar—31. mars 1964 har utbetalt kr. 983,42 pr. måned, det same som han fekk i 1963.

I tida 1. april—30. september 1964 er der utbetalt lønn under sjukdom med kr. 1 227,— pr. måned, tilsaman kr. 7 362,— med frådrag av trygdekassas ytelsar kr. 3 762,—. I dei tre siste månadene i 1964 har han fått kr. 1 321,— pr. måned. Same lønn som gjaldt for vegvaktarar frå 1. juli 1964. Då Lønningskontoret

ved — — — vegkontor var ukjent med at bruvaktar A. var tilsett i h. t. kontrakt av 6. august 1938, har det for 1964 vore trekt pensjon for 1310 timar med kr. 398,76.

I 1965 har det av same årsak vore utbetalt feriepengar med kr. 1 100,07.

I sjukefråver til bruvaktar A. i 1964 vart kona fru A. lønna som vikar med kr. 983,43 pr. månad i tida 30.3—31.8 1964.

Ved årskifte 1964/65 slutta A. som bruvaktar grunna sjukdom.

Fru A. fekk då løyve til å vikariera som bruvaktar inntil vidare. Dette vart gjort for at familien A. ikkje skulle stå på bar bakke etterat bruvaktar A. var blitt arbeidsufør. Ved tilsetjinga av fru A. blei det ikkje gjeve noko tilsetjingsinstruks, då det var meininga at bruvaktartenesta skulle utførast etter same retningslinjer som før.

Fru A. har vore lønna med same lønn som vegvaktar. Ho har vore innmeldt i trygdekassa frå 4. januar 1965 og ho er trekt for pensjonsinnskott.

I åra 1965 og 1966 har ho fått utbetalt 1 månads ekstra lønn til dekking for ferievikar.

I 1967 har vegkontoret betalt ferievikaren direkte. — — —»

Jeg tok saken opp med Vegdirektoratet og anførte bl. a.:

«— — — Grunlaget for A.s tjeneste som bruvokter var iallfall opprinnelig vedlagte kontrakt av 6. august 1938. Etter denne skulle A. utføre bruvokterarbeidet for en månedlig godtgjørelse på kr. 210,— og skulle da selv ordne og betale eventuell nødvendig leihjelp i sin fritid. Den stipulerte godtgjørelse har steget gjennom årene, og etter klagerens opplysninger er det stigningen i vegvokterlønnen som har vært utgangspunktet også for kravene om økning av A.s lønn. Også da kontrakten ble opprettet og lønnen utgjorde kr. 208,— pr. måned, synes det å ha vært sammenheng med vegvokterlønnen. Lensmannen i — — — har satt opp en liste som viser A.s bruvokterlønn i den tid vegen var fylkesveg. Hvordan den lønnsstigning som listen viser har forholdt seg til økningen for vegvokterne i de perioder som er angitt, er ikke opplyst. Det fremgår imidlertid av vegkontorets uttalelse at A., etter at staten fra 1. januar 1964 overtok avlønningen, en tid ble «hengende etter» vegvokterlønnen. Etter kontrakten av 1938 kan vel A. neppe uten videre bygge noe krav på utviklingen av vegvokterlønnene, men hvis det er så at hans lønn faktisk har fulgt disse, kan kanskje spørsmålet stille seg annerledes. I et hvert fall ut fra rimelighets-hensyn kan det i så fall vel spørres om det ikke ville være nærliggende at reguleringen av hans lønn i samsvar med vegvokternes, ble gjort gjeldende fra samme tidspunkt som for disse. Det er kanskje heller ikke uten videre klart at A.s kontrakt med fylkesvegmyndighetene gjaldt også etter at fylkesvegen ble omklassifisert til riksveg. Jeg vil gjerne høre hvordan Vegdirektoratet ser på dette og hvordan man i tilfelle anser A.s status etter at staten overtok avlønningen.

Kontrakten fra 1938 er vel nokså spesiell, men dersom direktoratet kjenner til lignende kontrakter, ville det være av interesse å få opplyst hvordan det i tilfelle har vært forholdt

med hensyn til ferie og fritid for bruvokterne.

Når fru A. fikk overta bruvokterstillingen etter at mannen ble syk, var det, etter det opplyste, fordi familien ikke skulle stå på bar bakke ved A.s arbeidsuførhet. Fru A. har etter det opplyste nå samme lønn som vegvokterne, og hun har også fått utbetalt ekstra godtgjøring til ferie. Hvordan hennes stilling for øvrig er, er etter det foreliggende ikke klart. Det fremgår at fru A. selv betrakter seg som en vanlig arbeidstaker, mens vegkontorets mening er at bruvoktertjenesten skal fortsette etter samme retningslinjer som før. Selv om fru A.s engasjement er forutsatt å være midlertidig, kan det, hensett til den uklarhet som er til stede, spørres om det kan være grunn til å bringe hennes tilsettingsforhold inn i mer faste former. Men forutsetningen måtte selvsagt være at det ikke går ut over de hensyn som har vært tatt til familien i denne sak.»

I sin uttalelse viste direktoratet til en ekspedisjon under sakens behandling til vedkommende vegkontor, der direktoratet bl. a. uttalte om mannens tjenesteforhold før staten overtok vegvedlikeholdet:

«— — — Ifølge den opprettede kontrakt kan ikke A. betraktes som vanlig arbeidstaker i fylkeskommunens tjeneste. Han tok på seg å utføre bruvoktertjeneste for en bestemt månedlig (årlig) godtgjørelse. Selv om det var vegsjefen som opprettet kontrakten, var det bare en administrativ oppgave på fylkeskommunens vegne. Så vidt forstås er det også fylkesvegstyret som har godkjent endringer i den årlige godtgjørelse til bruvokteren og godtgjørelse til leie av vikarhjelp i samsvar med forslag fra lønnsutvalget, jfr. vedliggende kopi av påskrift av 24. juni 1963 fra vegsjefen til — — — vegavdeling.

Denne godtgjørelse ses regulert ved en rekke anledninger. At godtgjørelsen og senere tillegg til denne har ligget på et annet nivå enn vegvokterlønn ved statens vegarbeidsdrift har ingen betydning for saken.

Det antas at vegvesenet ikke kan gjøre noen endringer i kontraktsforholdet og den fastsatte godtgjørelse i tidsrommet fram til 31. desember 1963 da han utførte bruvoktertjeneste for fylkeskommunen. — — —»

Direktoratet bemerket for øvrig:

«1. Bruvokter A.

Etter det anførte betraktes bruvokter A. som vanlig statsvegarbeider fra 1. januar 1964 til han på grunn av sykdom sluttet som sådan den 31. desember 1964.

Det foreligger nå en søknad fra A. om invalidpensjon (pensjon nr. — — —). Pensjonsordningen for statens arbeidere har sendt søknaden til Vegdirektoratet for å få besvart en del spørsmål vedrørende søknaden. Denne sak har også vært lagt fram for vegsjefen i — — — fylke til besvarelse av spørsmålene. Svar fra vegsjefen foreligger, og saken vil i den nærmeste framtid bli tilbakesendt Pensjonsordningen til videre forføyninger.

2. Bruvoktervikar fru A.

Etter at hennes mann ble arbeidsufør og sluttet i tjenesten den 31. desember 1964, ble fru A. engasjert som brukertervikar fra 1. januar 1965.

Hun har hele tiden vært lønnet som statsvegarbeider (vegvakter) etter vegarbeideroverenskomstens bestemmelser, og er trukket for pensjonsavgift til pensjonsordningen for statens arbeidere. Hun har vært innmeldt som sådan i trygdekasse og hun har fått utbetalt feriepengar av vegvesenet etter gjeldende regler.

Som det ses av påskriften av 6. mai 1968 fra vegsjefen, er det forutsetningen at den framtidige vaktordning for åpning av brua skal foregå av mannskap på den nye planlagte vegstasjon i — — —. Inntil denne forutsetning kan gjennomføres vil vegsjefen inngå en midlertidig avtale med fru A. om lønns- og arbeidsforhold som brukertervikar.

Etter det nå i saken foreliggende mener Vegdirektoratet for sin del at lønns- og arbeidsforholdene både for brukter A. og for fru A. er og vil bli ordnet på en tilfredsstillende måte.»

I brev til klageren anførte jeg bl. a.:

«— — — Det fremgår at vegmyndighetene for tidsrommet 1. januar 1964, da staten overtok brukertjenesten, og til Deres manns sluttet på grunn av sykdom 31. desember 1964, betrakter ham som vanlig statsvegarbeider. For 1964 har han da etter det opplyste fått feriepengar og etter de utbetalinger som er foretatt, så vidt skjønnes også lønn som vegvakter. Hvis De mener at de utbetalinger som er nevnt i vegkontorets ekspedisjon av 6. mai 1968 ikke tilsammen utgjør vegvakterlønn for 1964, kan De ta dette opp direkte med vegkontoret.

Frem til 1. januar 1964 er kontrakten fra 1938 om bruktertjenesten ansett som gjeldende for hans tjenesteforhold. Etter kontrakten påtok A. seg vakt holdet ved — — — bru for en fast månedlig godtgjørelse. Han skulle da selv skaffe og betale leiet hjelp slik at hans personlige og medhjelpernes arbeids- og fritid ble i overensstemmelse med arbeidervernlovens bestemmelser.

Selv om godtgjørelsen i 1938 omtrent svarte til vegvakterlønn den gang, gir kontrakten ikke rett til den lønnsøkning vegvakterne måtte få. En økning av bruktergodtgjørelsen måtte det i tilfelle treffes særskilt avtale om, slik det etter det opplyste også er gjort.

De har opplyst at Deres mann i noen år fikk feriepengar, men at han fra 1956 i stedet har hatt en fast månedlig godtgjørelse til vikarhjelp. De har reist spørsmålet om han ikke hadde krav på feriepengar og i tilfelle om han nå ikke har rett til etterbehandling for tiden fra 1956 til 1964. Etter ferieloven av 14. november 1947 er det bare arbeidstakere som har rett til feriepengar. Ved kontrakten av 1938 er etablert et avtaleforhold som på vesentlige punkter atskiller seg fra vanlig ansettelse i offentlig tjeneste, og Vegdirektoratet har derfor antatt at A. ikke kunne betraktes som vanlig arbeidstaker i fylkeskommunens tjeneste. Jeg finner ikke at det er grunnlag for å fastslå at den oppfatning Vegdirektoratet har gitt uttrykk for, er uriktig. Etter § 17 i ferieloven kan tvist om en person går inn under

ferieloven bringes inn for Arbeidstilsynsrådet, adresse Direktoratet for arbeidstilsynet, — — —. Jeg vil imidlertid nevne at feriegodtgjørelsen pr. år for det tidsrom det her gjelder, etter ferieloven synes å være 3 ukers lønn, og at det beløp som i tilfelle kan kreves etterbetalt, neppe vil utgjøre mer enn differansen mellom denne godtgjørelse og det beløp Deres mann har fått utbetalt til ferievikar. Foreldelsesreglene vil her også komme inn, og et eventuelt etterbetalingskrav synes i hvert fall for en del å være foreldet. Uhevet feriegodtgjørelse tilfaller etter feriearets utløp Feriefondet, jfr. ferielovens § 8.

Om arbeidstilsynsrådet under disse omstendigheter nå vil ta standpunkt til det omhandlede tvistespørsmål, kan det ikke herfra sies noe om. Spørsmålet om A. kommer inn under ferieloven, vil for øvrig i siste omgang høre under domstolene.

Vegkontoret har opplyst at De ble ansatt som midlertidig brukertervikar, bl. a. for at familien ikke skulle stå på bar bakke etter at Deres mann ble syk. De har fått lønn og feriepengar som vegvakter, men for øvrig synes det å være lagt til grunn at bruktertjenesten skulle skje etter de samme retningslinjer som før — jfr. bl. a. kontraktens bestemmelse om at bruktereren for den avtalte godtgjørelse påtok seg å sørge for at hans «arbeids- og fritid blir i overensstemmelse med arbeidervernlovens bestemmelser». Vegkontoret har opplyst at Deres arbeidsforhold nå vil bli søkt brakt inn i fastere former, ved at det inngås en avtale om fast arbeidstid og fritid, og saken gir da ikke grunn til mer herfra.»

16.

Varetektsfengslede rettigheter

(Sak 97/68 og 16 E/68).

En varetektsinnsatt klaget over at han og andre varetektsfengslede måtte tåle forskjellige innskrenkninger i de rettigheter varetektsfengslede er sikret etter fengselsloven. Varetektsfanger som ønsker slikt arbeid at de kan komme i arbeidsfellesskap med domsinnsatte, må fraskrive seg sine varetektsrettigheter så langt disse går ut over domsinnsattes rettigheter. Det er innført en alminnelig begrensning av de kvanta som varetektsinnsatte får lov til å kjøpe av kaffe og tobakk, og varetektsfengslede er helt nektet å delta i tipping gjennom Norsk Tipping A/S.

Vedrørende tippingen anførte klageren bl. a.:

«Såvel under tidligere opphold, og under hele mitt over 9 måneder lange varetektsopphold i avd. A før jeg ble overført til fortsatt varetekt her i avd. B, og forsåvidt også under tidligere opphold i avd. B, har jeg fritt kunnet delta i tippingen. I avd. A har vi hele tiden fått klar og grei beskjed om at det hadde vi full anledning til så lenge vi satt i varetekt, og besørget ut- og innlevering ved besøk av pårørende og andre.

Her i avd. B blir vi imidlertid nå nektet under henvisning til en bestemmelse av Fengselsstyret fra 1966. Dette er svar på en søknad fra oss innsatte den gang om å få delta

i form av lag-tipping. Direktøren har imidlertid nylig hatt kontakt med Fengselsstyret om dette, og fått til svar at heller ikke varetektsfengslede skal få ha adgang til å delta i tipping på noen som helst måte. — — —»

Klagen ble forelagt for Fengselsstyret, som innhentet uttalelse fra vedkommende fengselsdirektør. Om fraskrivelsen av varetektsrettighetene viste direktøren bl. a. til sine forslag av 2. september 1964 og 5. mai 1966 til Fengselsstyret, som dette hadde godkjent. I brevet av 2. september 1964 het det:

«Etter lov og reglement har en varetektsfengslet adgang til for sine arbeidspenger og private midler å anskaffe seg næringsmidler, tobakk m. v. for så vidt det ikke strider mot orden og sikkerhet.

Dette søkes av hensyn til faren for byttehandel praktisert slik at varetektsinnsatte får kjøpe slike ting i så stort omfang at de antas å kunne forbruke det selv.

Faren for byttehandel er størst i de tilfelle hvor en varetektsfengslet etter eget ønske blir anbrakt i kontrollert fellesskap (reglementets § 82, annet ledd). Tidligere måtte en varetektsinnsatt som etter eget ønske ble anbrakt i fellesarbeid, «fraskrive seg sine varetektsrettigheter». Årsaken til dette var faren for at den varetektsfengslete skulle kjøpe for domsinnsatte eller foreta byttehandel med dem med varer som han hadde skaffet seg.

Denne praksis er opphørt. Idet jeg har antatt at det ikke er adgang til å sette som vilkår at den varetektsfengslete fraskriver seg disse rettigheter før han får tillatelse til å arbeide f. eks. på et verksted sammen med domsinnsatte. Den omtalte praksis var imidlertid meget hensiktsmessig, og det ville av ordensmessige grunner være en fordel om en kunne sette et slikt vilkår før en varetektsfengslet får arbeide sammen med andre.

En må regne med at det foregår en del byttehandel som har sin årsak i at varetektsfengslete har direkte kontakt med domsinnsatte. Noe stort spørsmål er dette ikke, men jeg har likevel villig forelegg for Fengselsstyret spørsmålet om fengslet uten å komme i strid med fengselslovens bestemmelser om varetektsfengsletes rettigheter kan sette som vilkår at en varetektsfengslet fraskriver seg adgangen til ubegrenset innkjøp av varer for sine arbeidspenger eller private midler før han kan komme i fellesskap med domsinnsatte i arbeid, og slik at han begrenser sine innkjøp til det som stort sett gjelder for domsinnsatte.»

I brevet av 5. mai 1966 ba direktøren om samtykke til at de varetektsfengslede i tillegg til ovennevnte også måtte fraskrive seg retten til å motta pakker ut over det som var tillatt for domsinnsatte.

Når det gjaldt den alminnelige begrensning i retten til innkjøp, viste direktøren til sitt brev av 22. oktober 1963 til avdelingsbetjentene ved fengselet, hvor det bl. a. het:

«— — — Innkjøpene bør begrenses til næringsmidler, tobakk, aviser og annet lesestoff.

Det bør ikke kjøpes inn større kvanta av næringsmidler eller tobakk enn en innsatt antas å kunne bruke selv. Kjøp av pulverkaffe bør begrenses til 50 gram pr. uke, og kjøp av tobakk til 2 esker eller 80 sigaretter.

Hvis en varetektsfengslet får innlevert næringsmidler, pulverkaffe, tobakk etc. utenfra (gjennom andre), skal anstaltens innkjøp for ham begrenses eller opphøre hvis den innsattes forbruk dermed antas å overstige hva han med rimelighet kan forbruke selv.»

Direktøren uttalte siden:

«— — — Bakgrunnen for bestemmelsene i dette brev er det forhold at det har forekommet at varetektsinnsatte gjennom tjenestemennene har foretatt så store innkjøp at det har vært påtakelig at vedkommende innsatte ikke kunne forbruke de innkjøpte kvanta selv. Det er oppfattet slik at en varetektsinnsatt på slik måte kan formidle innkjøp for en medinnsatt eller kan bruke det innkjøpte til byttehandel eller til å skaffe seg fordeler på annen måte. I avdeling B har det i de senere år til enhver tid vært et overbelegg på 40—50 innsatte, av og til flere, som må settes sammen med andre innsatte. Plassforholdene er dermed blitt så vanskelige at fengslet ikke har noen mulighet for å differensiere belegget. En nyinnsatt må plasseres der hvor det i øyeblikket er en ledig plass. Dette forhold gjør det vanskelig å hindre uønsket samkvem mellom f. eks. varetektsinnsatte og domsinnsatte, og det har måtte få den følge at man nå vurderer de varetektsinnsattes innkjøp på en slik måte som foran nevnt.

— — —s (klagerens) klage gjelder spesielt tobakk og pulverkaffe. Etter bruksanvisningen på et glass — — — (pulverkaffe) går det med «one teaspoonful per cup». Etter måling går det ca. 30 toppede teskjeer på 50 gr. Det vil si at man av 50 gr. pulverkaffe skal kunne få ca. 30 alminnelige kopper kaffe.

De innsatte får 4 dl. kaffe hver morgen. De får tilsvarende mengde kaffe, te eller kakao om kvelden. I tillegg til dette vil en varetektsinnsatt ved bruk av 50 gr. pulverkaffe om uken hver dag kunne skaffe seg ca. 4 alminnelige kopper kaffe. Jeg har ikke kunnet finne at dette er et urimelig lite kvantum.

Av to pakker tobakk a 50 gr. vil en innsatt kunne «rulle» minst 80 sigaretter eller ca. 11 pr. dag. Det er kanskje lite for enkelte innsatte. Jeg har imidlertid ikke hørt særlig mange klager over dette. Klagen har etter min mening vært så få at jeg har et sterkt inntrykk av at de fleste varetektsinnsatte finner kvantumet tilstrekkelig. Det må for øvrig ikke ses bort fra at de innsatte kan røke under besøk, og forutsetningen er at den besøkende kan forsyne den innsatte med sigarettene. Det er for øvrig ikke mulig å følge ordningen slavisk. Mange innsatte vil få inn tobakk i pakker, og en av førstebetjentene har på forespørsel bekreftet overfor meg at de varetektsinnsatte får den tobakk som kommer nå den måte hvis pakken ikke inneholder urimelig meget tobakk.

Ellers har han bekreftet at det er meget vanskelig å kontrollere at en innsatt som kjøper tobakk gjennom avdelingsbetjenten, ikke også kan ha fått inn tobakk på annen måte. Den ordning som er gjennomført ved mitt

brev av 22. oktober 1963 er etter min mening så rimelig som den kan være hvis man overhode skal forsøke å holde kontroll med at det ikke foregår ulovlig omsetning av slike varer i fengslet.»

Vedrørende tippingen viste direktøren til sine brev av 3. juni 1957 og 16. februar 1968 til inspektørene ved fengselet og ga uttrykk for «som min mening at det kan være uheldig om det skulle foregå en utstrakt tippevirksomhet i anstalten». Brevet av 3. juni 1957 ga uttrykk for at direktøren «av fengselsmessige grunner anser det uriktig at betjeningen er behjelpelig med tipping eller kjøp av lodder i Pengeolotteriet for varetektsfangene», og i brevet av 16. februar 1968 het det:

«Jeg er blitt oppmerksom på at det i Bestemmelser om fengselsvesenet for 1966 er tatt inn et brev av 10. mars s.å. I brevet er det uttalt at Fengselsstyret ikke finner å kunne tillate at innsatte gis anledning til å delta i tipping eller annen form for spill om penger, jfr. § 58. 6, annet ledd i. f. i reglement for Fengselsvesenet.

Jeg har underhånden fått opplyst at brevet gjelder også varetektsinnsatte. Fengselsstyrets bestemmelse må forstås slik at det ikke er tillatt for de innsatte — derunder varetektsinnsatte — å levere ut tippereder under besøk eller å sende dem ut i brev. Som meddelt i mitt brev av 3. juni 1957 kan betjeningen derfor ikke på noen måte være de innsatte behjelpelig med tipping eller kjøp av lodder i pengeolotteriet, verken for private midler eller for arbeidspengene.»

Fengselsstyret uttalte om spørsmålene:

«— — — Etter bestemmelsene i fengselsloven er anstaltene pålagt å gi domsinnsatte passende arbeid, mens varetektsinnsatte, som ikke har alminnelig arbeidspåkt, så vidt mulig skal skaffes arbeid hvis de selv ber om det, jfr. lovens §§ 17, første ledd, og 51, tredje ledd. Slik Oslo krets fengsel, avdeling B, er utstyrt er det ikke mulig å skaffe alle domsinnsatte arbeid i fellesskap på verksteder, og det er derfor også bare et meget lite antall varetektsinnsatte som kan tilbys slikt arbeid. Det er ikke praktisk mulig å innrede særskilte verksteder for varetektsinnsatte. Når varetektsinnsatte leilighetsvis settes i arbeid på verksted i fellesskap med domsinnsatte, settes det som vilkår at de avstår fra adgangen til å kjøpe næringsmidler, tobakk og kaffe m. v. utover det som er tillatt for domsinnsatte. Vilkåret er satt for å hindre byttehandel mellom de innsatte, og er således begrunnet i hensynet til orden og sikkerhet i anstalten, jfr. fengselslovens § 51, første ledd. Man vil tilføye at det selvsagt er en frivillig sak for den enkelte om han ønsker slikt arbeid mot å gi avkall på kjøp av de omhandlede varer utover et visst kvantum.

Man viser ellers til direktørens opplysning om at det ikke er aktuelt å anbringe klageren i saken i fellesskap, av disiplinære grunner.

For varetektsinnsattes alminnelige adgang til kjøp av tobakk og kaffe er det, som det

går fram, fastsatt ukentlige rasjoner. Dette er gjort for å hindre eller begrense muligheten for ulovlig overdragelse til domsinnsatte. Slik fare foreligger selv om den varetektsinnsatte ikke settes i fellesskap med domsinnsatte på verksteder, jfr. det som er sagt foran. De domsinnsatte har en mer begrenset adgang enn varetektsinnsatte til å skaffe seg slike varer, fordi de er pålagt å spare en del av det de tjener, med sikte på å dekke andre utgifter, blant annet i forbindelse med løslatingen. De kvanta som er fastsatt for varetektsinnsatte, er antatt å være tilstrekkelige for normale behov.

Fengselsstyret har på grunnlag av de erfaringer man har hatt, funnet å måtte gå til det skritt å nekte alle innsatte å delta i tipping, spill i Pengeolotteriet m. v. Det knytter seg så mange praktiske problemer til en slik virksomhet for de innsatte, at en ikke kan pålegge anstaltene den belastning den medfører. Muligheten for at det under gitte omstendigheter kan bli reist erstatningskrav mot anstaltene og deres tjenestemenn kan en heller ikke se bort fra. En er oppmerksom på at enkelte innsatte kan innrette seg slik at det for hans vedkommende ikke medfører nevneverdig byrde for anstalten, men en har funnet å burde ha ens regel for alle i et spørsmål som dette.»

Fengselslovens § 49 fastsetter at varetektsinnsatte ikke må undergis «andre innskrenkninger enn dem som er nødvendige for å sikre fengslingens øyemed eller for å opprettholde ro og sikkerhet i anstalten». Bl. a. på bakgrunn av denne bestemmelse tok jeg saken opp igjen med Fengselsstyret og anførte:

«At fengslet ikke finner å kunne bistå de varetektsinnsatte med tipping, spill i pengeolotteriet m. v., kan det ikke reises innvendinger mot. Jeg er imidlertid ikke klar over hvilke praktiske problemer det ville medføre for anstalten om varetektsinnsatte f. eks. gjennom besøkende selv ordner det nødvendige med tipping eller kjøp av pengelodder, og vil gjerne få en uttalelse om dette. Jeg vil også, bl. a. på bakgrunn av bestemmelsen i fengselslovens § 49, gjerne høre hvilke hensyn det er som gjør det nødvendig å ha ens regel for alle innsatte på dette område.

Det vil også være av interesse å få presisert hjemmelen for et alminnelig forbud mot tipping m. v. Regelen i fengselsreglementets § 58. 6 om forbud mot spill om penger, tar så vidt skjønnes sikte på spill mellom innsatte i anstalten.»

Fengselsstyret uttalte til dette:

«Det forbud som Fengselsstyret har gitt mot innsattes deltakelse i tipping, eller i annen form for spill om penger, er for så vidt angår domsinnsatte hjemlet i §§ 63.6 — 63.8 i Reglement for fengselsvesenet. Når det gjelder varetektsinnsatte er hjemmelen fengselslovens § 56 sammenholdt med § 49.

Det må regnes med at de aller fleste innsatte ønsker å delta i tipping m. v. Om man tillot dem å ordne dette gjennom besøkende ville det oppstå en påtkelig ulikhet mellom

de forskjellige innsattes situasjon. På langt nær alle innsatte mottar besøk enn si regelmessig besøk, eller har annen forbindelse med personer som kan eller vil foreta avhenting eller innlevering av tippekuponger eller innbetaling av innsats eller kjøp av lodder. En god del innsatte ville derfor være faktisk avskåret fra å delta i tipping m. v. En slik situasjon må man regne med ville bli utnyttet av dem som hadde tippemulighet ved at de mot vederlag eller motytelser ville påta seg å besørge avsendelse av kuponger m. v. for de innsatte som ikke hadde slik adgang selv. Hensynet til ro, orden og sikkerhet i anstaltene krever at slik uoversiktlig og ulovlig virksomhet ikke finner sted.»

I brev til klageren viste jeg til fengselslovens § 51 første ledd, hvor det heter:

«De innsatte har rett til selv å skaffe seg kost og utstyr til sine rom når dette ikke strider mot orden og sikkerhet i anstalten.»

Jeg pekte på at lovbestemmelsen ikke ga ubegrenset adgang til anskaffelser. Hvilke begrensninger det er nødvendig å ha av hensyn til orden og sikkerhet, ville i stor utstrekning måtte bero på fengselsmyndighetenes vurdering. Hensett til det som var anført om faren for hyttehandel, fant jeg ikke at loven var til hinder for den ordning som var gjennomført når varetektfanger arbeider sammen med domsinnsatte og heller ikke for at det, ut fra det samme hensyn, var gjennomført en alminnelig begrensning i de varetektsinnsattes rett til innkjøp av kaffe og tobakk. Jeg tilføyet at hvor stor kvote som skal antas å dekke det normale behov og som skal tillates den enkelte innsatte å kjøpe av disse varesorter, beror på et skjønn, og det var ikke grunnlag for å reise innvendinger mot det kvantum som er fastsatt.

Om klagen vedrørende tippingen uttalte jeg:

«— — — Som De er kjent med kan varetektsinnsatte etter fengselslovens § 49 bl. a. undergis «innskrenkninger — — — som er nødvendige for å — — — opprettholde ro og sikkerhet i anstalten». Både spørsmålet om hvilke krav det skal stilles til roen i en anstalt og hvilke restriksjoner som er nødvendig i den anledning, vil i stor utstrekning være en vurderingssak. Fengselsstyrets bestemmelse er som det sees grunnlagt med hensynet til ro, orden og sikkerhet i anstalten, og må antas bl. a. å være truffet ut fra de erfaringer som har vært høstet ved den tipping som har foregått tidligere i anstaltene. Det er etter det som foreligger ikke holdpunkt for å fastslå at Fengselsstyrets forbud mot tipping m. v. for varetektsinnsatte går ut over det fengselslovens § 49 gir hjemmel for. — — —»

En innsatt i samme fengselsavdeling klaget senere over innkjøpsordningen for varetektfanger og anførte bl. a. at han helt var av-

skåret fra å skaffe seg pålegg. Direktøren, som klagen ble forelagt for, uttalte at fengselet, bl. a. på grunn av personalsituasjonen, belleggets størrelse og tjenestemennenes arbeidsbyrde for øvrig, overhodet ikke kunne bistå med innkjøp av pålegg for de innsatte. Forskriftene forutsetter imidlertid i § 81 at de innsatte i varetekt minst en gang i uken skal få adgang til å kjøpe slike varer, og direktøren hadde bl.a. under henvisning til den sak som er referert i ombudsmannens melding for 1965, side 90, hvert år foreslått bevilgning til en ny stilling som kantinebetjent ved avdelingen. Det hadde ikke resultert i noe.

På bakgrunn av disse og andre klager over ordningen for de varetektsfengslede tok jeg saken opp generelt med Fengselsstyret og ba overveiet hva som kunne gjøres for å finne en tilfredsstillende ordning. Fengselsstyret forela saken for direktøren ved fengselet, som uttalte bl. a.:

«— — — Etter at forpliktelsen for fengslet til å handle for de varetektsinnsatte minst en gang pr. uke ble gjennomført i «Forskriftene» § 81, oppsto det en økt forventning hos de innsatte eller et krav om utvidet adgang til handling gjennom anstaltens personale. Det er i den anledning hevdet at jeg har samtykket i at avdeling A brukte en 12. tjenestemann hver fredag til slik handling. — Hvordan det det enn er med dette samtykke, medfører turnusplanen for avdeling A som er bygget på antall bevilgede tjenestemenn, ikke anledning til å bruke mer enn 11 tjenestemenn de fem første dager i uken, 10 på lørdager og 8 på søndager. Når jeg har gitt samtykke til bruk av den 12. tjenestemann hver fredag, er det således i strid med den bevilgning som er gitt og medfører utgift utover bevilgningen. Jeg har i forbindelse med nedsettelsen av arbeidstiden i sommer blitt oppmerksom på forholdet og har gitt ordre om at det ikke kan brukes mer enn 11 tjenestemenn på fredager. Likevel tror jeg at handlingen i avdeling A går uten synderlig knirk. Man har kommet til en ordning om effektuering av bestillinger fra de innsatte i avdeling A hver fredag, og denne ordning synes — etter det jeg har forstått — å virke tilfredsstillende. Likevel har avdelingen fortsatt ytret ønske om å få tillatelse til å ha den 12. tjenestemann hver fredag. Dette avhenger av om Departementet kan samtykke i en slik ordning.

For avdeling B's vedkommende er forholdet ikke så enkelt. Det er bare en betjent i hver avdeling (mot to i avdeling A). Hertil kommer at forholdene med arbeidsplasseringen av de domsinnsatte og i vaskeriet medfører at de varetektsinnsatte stort sett må plasseres i A-fløyen, hvor det er avdelinger med opp til 35 innsatte — og vesentlig varetektsinnsatte — på en betjent. Det er etter min mening klart at det er for meget forlangt at en betjent skal oppfylle kravene til en vesentlig del av disse innsatte om handling. Han må enten besørge denne handlingen i arbeidstiden da han er forutsatt å være opptatt i avdelingen med de forskjelligste gjøremål, med lufting

eller med formidling av besøk o. l. Det hender derfor at disse betjenter bruker sin fritid (middagspausen) til å formidle handlingen for de varetektsinnsatte.

Løsningen på problemet må være at avdelingen får sin kantine og sin kantinebetjent. Selve kantinen (lager- og utsalgsrom) har fengslet i dag ikke noe rom til. Det kan tenkes at man kan skaffe et slikt rom ved gjennomføring av en utbygging — hvor jeg også tenker å skaffe egnete besøksrom — som jeg vil ta opp som særskilt sak. I alle fall vil det ta noen tid før en slik utbygging kan være gjennomført.

I mellomtiden burde fengslets avdeling B få sin kantinebetjent. Jeg har overveiet en løsning på dette problem som ikke vil føre til meromkostninger. Den vil la seg gjennomføre når fengslet fra 1. januar f.k. får bevilgning til en ny verksbetjentstilling. Dette spørsmål tar jeg også opp i særskilt sak. Jeg vil dog gjøre oppmerksom på at fengslet har så vidt mange ubesatte stillinger at det kan bli vanskelig å finne en mann som passer til og er villig til å overta en slik stilling.»

I tilknytning til dette opplyste Fengselsstyret at det nå hadde gitt samtykke til at avdeling B fikk nytte en bestemt tjenestemann til å ta seg av innkjøpene for de innsatte, og at man derfor regnet med at innkjøpsordningen for de varetektsinnsatte ville bedres når tjenestemannen tiltrådte. På lengre sikt arbeidet man med spørsmålet om en kantine ved fengselet. For avdeling A opplyste Fengselsstyret at man ved oppsetning av ny tjenestemannsturnus ville overveie om avdelingen kunne nytte en 12. tjenestemann hver fredag.

Direktøren ved fengselet opplyste for øvrig at begrensningen i innkjøp av kaffe og tobakk (50 g pulverkaffe og 2 pakker tobakk pr. uke) i avdeling B, nå var opphevet fra 25. november 1968.

17.

Hensynet til innsattes anonymitet ved utenforstående besøk i fengselsanstalter.

(Sak 475/68, 483/68 og 18 E/68).

To innsatte i Oppstad arbeidshus klaget over at hensynet til de innsattes rett til anonymitet blir tilsidesatt når uvedkommende får adgang til anstalten. Det ble anført at private besøkende hos tjenestemenn har fått komme inn på anstaltsområdet og at gjester hos tjenestemennene også har fått være til stede ved friluftsmøter på anstaltens idrettsplass. Det ble også gjort gjeldende at de innsatte er blitt «vist frem» ved at flere busser med skoleungdom har kjørt rundt på anstalten.

Direktøren ved Oppstad arbeidshus uttalte om klagen:

«Oppstad arbeidshus er innenfor fengselsvesenet en «særanstalt» nærmere karakterisert som «dels lukket dels halvåpen» jfr. regle-

ment for fengselsvesenet § 21. 1 og § 21. 2. Anstaltkomplekset er ikke omgitt av noen skjermende ringmur. Det er derimot delvis omkranset av meget nærliggende tjenestemannsboliger, som sannsynligvis må sies å være bebodd av såkalte uvedkommende, såfremt tjenestemennenes husstand og besøkende må gis en slik karakteristikk.

Hovedbeskjeftigelsen for arbeidshusets innsatte er det store gårdsbruket som omgir selve anstalten og helligfeltet på alle kanter, og et mangeartet vedlikeholdsarbeid av samtlige hus og boliger, veier, parkanlegg m. m. Dette arbeid medfører stor bevegelsesfrihet for et stort antall innsatte og det er en umulighet å beskytte disse innsatte mot kontakt med uvedkommende. Med hensyn til arbeidshusets idrettsanlegg (fotballbanen), som er nevnt i de innsattes klage, kan opplyses, at det ligger ca. 300 m fra anstalten, omgitt av tjenestemannsboliger, veier og annet vanlig beferdet terreng, jfr. vedlagte foto.

I tillegg til at arbeidshusets ytre anlegg og arbeidsdrift således nødvendigvis må medføre kontakt med uvedkommende, tilstreber en også i arbeidshusets behandlingmessige opplegg en viss åpenhet og kontakt med omverdenen — ved å forsøke å trekke til anstalten enkeltpersoner og grupper på de forskjellige områder, som kan formidle verdifulle impulser utenfra og være med på å «normalisere» livet i anstalten.

Ellers er å nevne at en særanstalt som Oppstad arbeidshus, som også har et av landets største gårdsbruk og fjøs, forståelig nok er gjenstand for interesse fra mange hold. Det er jevnlig besøk av enkeltpersoner og grupper som har et saklig begrunnet ønske om å få bese eller studere hele eller visse deler av institusjonen.

Selv om imidlertid arbeidshuset forutsetter og forsåvidt også tilstreber en viss åpenhet og kontakt med omverdenen, er det en selvfølge at en forsøker å holde borte alle uvedkommende som ikke har noen berettiget interesse i å besøke anstalten. Dette skjer ved oppslag ved alle innfallsveier til arbeidshuset, ved tidvis vakthold ved hovedinnkjørselen og ved bortvisning når uvedkommende påtreffes på området.

Under de nåværende forhold er det sannsynligvis særlig ved tre anledninger en og annen innsatt kan reagere på utenforståendes adgang til anstaltsområdet, nemlig ved arrangement i forsamlingslokalet (kirken), under fellesskapsamvær på idrettsanlegget og ved ekskursjoner til arbeidshuset.

Siden 1958 har det vært arrangert felles gudstjeneste for innsatte og ansatte med pårørende og andre som har hatt lovlig opphold på institusjonens område. Også ved andre arrangement, som konserter og liknende, har utenforstående av forannevnte kategorier hatt adgang. Tidligere var det adskilte arrangement for de innsatte og de ansatte.

Når man i sin tid tillot slike felles arrangement i forsamlingslokalet, var det først og fremst av etiske og behandlingmessige grunner — et forsøk på å bygge ut kløften mellom innsatte og ansatte ved på denne måte å vise de innsatte likeverd og medmenneskelig respekt og aktelse. Vårt inntrykk er at denne ordningen har hatt en gunstig virkning og at de innsatte har satt pris på den.

Når gudstjenester og møter har vært henlagt til friluft på idrettsbanen, har en tilsvarende ordning gjeldt der. Under ordinært fellesskapsamvær for de innsatte her, har imidlertid utenforstående ikke adgang til deltakelse på selve idrettsbanen. En annen sak er at folk som har lovlig tilhold på feltet kan bli *tilskuere* til det som foregår på idrettsbanen fra funksjonærboligenes vinduer eller hager eller fra det øvrige omliggende terreng med veier. Enkelte tjenestemannsboliger har sin hovedadkomst mot idrettsanlegget.

I forbindelse med besøk og ekskursjoner til arbeidshuset forsøker man i særlig grad å ta hensyn til de innsattes følelser og ønske om å få være i fred og «ubeglodd». Omvisninger og befaringer søkes derfor fortrinnsvis lagt til tider da de innsatte ikke oppholder seg på vedkommende sted. I enkelte tilfeller har en samtykket i at gruppebesøkende har fått anledning til å kjøre en rundtur i buss på eienommen uten adgang til å stanse og fortrinnsvis med en tjenestemann til guide, dertil på en tid av dagen da færrest mulig innsatte oppholder seg utendørs.

Det er en rekke hensyn — også hensyn som ikke er nevnt her — som melder seg ved en særinstitusjon som Oppstad arbeidshus i spørsmålet om uvedkommendes adgang til anstaltsområdet. Disse hensyn er delvis innbyrdes motstridende og byr derfor på en tildels ganske vanskelig avveining.

Det forekommer meg imidlertid at de ordninger som i dag praktiseres på dette området er vel begrunnet og fullt ut forsvarlige. Det bør til sist også nevnes at innsatte som er særlig interesserte i å bevare sin anonymitet selv i stor utstrekning kan bidra til dette uten noe vesentlig offer.»

Jeg anførte i brev til Fengselsstyret at det vel ikke kunne reises innvendinger mot at ansatte og deres husstand, som på grunn av forholdene har stadig kontakt med de innsatte, får adgang til fellesarrangementer i anstalten. Derimot var det grunn til å spørre om det samme uten videre burde gjelde for private besøkende hos tjenestemennene, og jeg ba Fengselsstyret uttale seg om dette. Fengselsstyret uttalte:

«Som det fremgår av brev av 11. juli 1968 fra direktøren for Oppstad arbeidshus, har det ved arbeidshuset gjennom årene vært gitt en noe friere adgang for utenforstående til å besøke anstalten og blant annet til å være til stede ved fellesarrangementer, enn det som gjelder ved anstaltene ellers. Ordningen er dels begrunnet i de bygningsmessige forhold, med funksjonærboligene beliggende på sentrale deler av anstaltsområdet, og dels har den sammenheng med at anstalten med dens store gårdsbruk er omfattet med betydelig almen interesse. Sist, men ikke minst, har besøkene ved anstaltens fellesarrangementer vært ansett som et positivt behandlingstiltak for de innsatte. I den anledning opplyser direktøren i sitt brev at det ikke tidligere har vært klaget over ordningen fra de innsattes side, og man har hatt inntrykk av at de innsatte har satt pris på den.

Det er imidlertid klart at også ved anbrin-

gelse i denne fengselsanstalt må anonymitets-hensynet for de innsatte løses på tilfredsstillende måte. Man har bedt direktøren overveie saken, herunder om det bør gis funksjonærene nærmere direktiver med hensyn til å ta med gjester til fellesarrangementer og lignende, og videre om de innsatte kan gjøres kjent med arrangementer, der utenforstående vil kunne være tilstede, slik at innsatte som ønsker det i tilfelle kan holde seg borte fra arrangementet.»

Jeg var enig med Fengselsstyret i at det trengs tiltak for å verne om de innsattes anonymitet og ba om å bli orientert om det som videre blir gjort.

I en tidligere sak var det klaget over besøk fra utenforstående ved Ila sikringsanstalt. Jeg ba overveiet om det etter Fengselsstyrets erfaring kunne være grunn til generelt å innskjerpe det hensyn som må tas til de innsattes anonymitet når utenforstående får adgang til anstaltene.

Fengselsstyret sendte senere følgende rundskriv til fengselsanstaltene om saken:

«Etter § 65. 6 i fengselsreglementet kan grupper fra organisasjoner, foreninger eller lag som er interessert i sosialt arbeid eller lignende, etter særskilt tillatelse få besøke anstalten i forbindelse med tilstelninger eller sammenkomster for de innsatte. Regelen i reglementets § 65. 1, siste ledd, om at innsatte kan nekte å motta besøk av andre enn dem som gjør tjeneste ved anstalten eller som i offentlig interesse har fått adgang til anstalten, gjelder også for slike besøk som er omhandlet i § 65. 6, jfr. henvisningen i paragrafens siste ledd.

Ved besøk av utenforstående som nevnt i § 65. 6, bør det såvidt mulig treffes tiltak for å verne om de innsattes anonymitet, slik at innsatte som ikke ønsker det, kan slippe å møte de besøkende. Så langt det er praktisk mulig, bør de innsatte på forhånd underrettes om slike besøk og om besøkets art.»

I brev til Oppstad arbeidshus bemerket Fengselsstyret:

«— — — at i tilfelle hvor tjenestemenns private besøkende, i henhold til den skikk som har vært gjeldende på Oppstad, har fått anledning til å ta del i sammenkomster eller lignende i anstalten, må de samme regler gjelde med hensyn til å beskytte de innsattes anonymitet som er omhandlet i rundskrivet.»

18.

Behandlingstiden for søknader om prøveløslatelse fra ungdomsfengslet.

(Sak 411/68).

Fem innsatte i Ungdomsfengslets åpne avdeling klaget over at behandlingen av søknader om prøveløslatelse etter 9 og 10 måneder tar altfor lang tid, slik at svar fra Fengselsstyret som regel først kommer etter utløpet av den tid det er søkt om. Klagerne anførte

at den lange ventetiden også er en stor psykisk påkjenning, som det unge klientel det her gjelder, har vanskelig for å greie. De ha undersøkt om søknadene ikke kunne bli behandlet hurtigere, eller om det var mulig å få sende søknadene inn tidligere slik at svar kunne foreligge før tidsfristen var ute.

Jeg tok forholdet opp med Fængselsstyret og ba Fængselsstyret gi en kort orientering om behandlingen av prøveløslatelsessaker fra Ungdomsfængslet og uttale seg om hvorledes det ser på de spørsmål klagerne hadde reist.

I sitt svar av 4. juni 1968 uttalte Fængselsstyret:

«Siden ungdomsreaksjonsloven trådt i kraft 1. februar 1966 er det i Ungdomsfængslet innsatt 125 personer med ungdomsfængsels dom. I denne tiden er Fængselsstyret blitt forelagt i alt 28 prøvesaker hvor anstalten har anbefalt prøveløslating før 12 måneders opphold, jfr. lovens § 23. Fængselsstyret har innvilget prøve før 12 måneder i 16 av tilfellene.

Søknader fra innsatte om prøveløslating før 12 måneders opphold blir av Ungdomsfængslet forelagt Fængselsstyret til avgjørelse. Direktøren sender med en «løslatingsrapport» som vesentlig inneholder opplysninger om den innsattes forhold i anstalten og rapportskriverens syn på den innsattes muligheter for å klare seg i frihet uten nye lovbrudd. Videre forelegges innstillingen fra anstaltrådet med forslag om tidspunkt for prøveløslating og direktørens egen uttalelse om spørsmålet. I mange saker er det imidlertid nødvendig å innhente ytterligere opplysninger om den innsattes forhold.

De fleste søknader gjelder prøveløslating etter lovens minimumstid, 9 måneders opphold medregnet varetekt. Bare i sjeldne tilfelle har en funnet å burde beslutte løslating så tidlig. I de fleste tilfelle hvor Fængselsstyret har nytet sin kompetanse, er det besluttet løslating etter 10 eller 11 måneder.

Man vil ta opp med direktøren for Ungdomsfængslet spørsmålet om å få de innsattes søknader til generelt å gjelde løslating før 12 måneder, for at ikke deres forventninger skal bli for sterkt knyttet til lovens minimumstid.

Man er oppmerksom på at det er ønskelig å kunne få avgjort også disse saker så raskt som mulig, og man regner med å kunne få en kortere saksbehandlingstid når man etter hvert får en bedre festnet praksis på området.»

Når det gjaldt spørsmålet om ikke søknadene kunne bli sendt inn noe tidligere, pekte jeg overfor Fængselsstyret på at det syntes viktig å nå frem til en ordning som kunne sikre at lovens adgang til prøveløslatelse etter 9 måneder ikke ble gjort illusorisk av grunner som de innsatte ikke kunne innvirke på. Jeg reiste også spørsmålet om ikke prøveløslatelse iallfall i tilfelle der direktøren og anstaltrådet finner at den innsatte bør gis fri etter 9 måneder, bør forelegges for Fængsels-

styret så tidlig at avgjørelse normalt kan og vil bli truffet før denne tid er utløpt.

Fængselsstyret sa seg enig i at prøveløslatingssakene fra Ungdomsfængslet bør forelegges så tidlig som mulig og opplyste at dette spørsmål ville bli tatt opp med anstaltens direktør.

Jeg orienterte klagerne om Fængselsstyrets svar.

19.

Hvilke hensyn det legges vekt på ved avbrudd i soning av fængselsstraff.

(Sak 172/68).

En høyesterettsadvokat klaget på vegne av en innsatt, A., over at Fængselsstyret hadde avslått hans søknad om avbrudd i soning av fængselsstraff. Søknaden gjaldt mars måned 1968 og var begrunnet med at A. hadde 200 mink som måtte parres på denne tid dersom de ikke skulle bli verdiløse, og A. ville få en økonomisk knekk han ikke kunne komme over.

A. hadde tidligere på grunn av arbeid med minken hatt soningsavbrudd i tiden 7. november til 12. desember 1967.

Jeg oversendte klagen til Fængselsstyret og ba om å få en orientering om hvilke retningslinjer som følges ved avgjørelsen av søknader om straffavbrudd særlig på grunn av økonomiske forhold.

Fængselsstyret uttalte i brev av 12. mars 1968:

«Etter fængselslovens § 33, jfr. også § 59, 8 i Reglement for fængselsvesenet, kan Fængselsstyret tilstå en innsatt avbrudd i straffullbyrdelsen når det skjønnes påkrevd av hensyn til hans helbredstilstand, eller når andre vektige grunner tilsier det. Som andre vektige grunner anses alvorlig sykdom eller dødsfall i den nærmeste familie, og andre forhold som har med den innsattes og hans families velferd, økonomi, boligforhold o. l. å gjøre, og som er av avgjørende betydning for ham og hans familie. Hvorvidt de påberopte grunner for avbrudd er tungtveiende nok, vil avhenge av en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Men betingelsen for at avbrudd skal kunne gis, er at de grunner som påberopes har sammenheng med forhold eller begivenheter som er oppstått eller er blitt forverret under straffullbyrdelsen, slik at det foreligger en endret situasjon i forhold til den som forelå på den tid straffullbyrdelsen begynte. Avbrudd blir gitt som en form for øyeblikkelig hjelp i situasjoner den innsatte forut for fullbyrdelsen ikke med rimelig grunn kunne forutse ville inntreffe, og derfor heller ikke hadde rimelig grunn til å forberede seg på.

Klageren i saken, A., ble ved — — — forhørsretts dom av 6. februar 1967 for grovt tyveri av en postsekk begått i august måned 1966 dømt til en straff av fængsel i 9 måneder med fradrag av 24 dager for utholdt varetektsfængsling. I dommen ble han pålagt å yte Postverket en erstatning på kr. 93 820. Dom-

men ble godtatt og beordret fullbyrdet 27. februar 1967.

Straffullbyrdelsen ble imidlertid ikke iverksatt før i september 1967. — — — politikammer v/ overbetjent — — — opplyser på telefonforespørsel at domfelte ble gitt utsettelse med fullbyrdelsen av hensyn til sin minkfarm.

Domfelte ble fremstilt til fullbyrdelse i — — — kretsfengsel 7. september 1967. Han var på det tidspunkt under forfølgning for et nytt tyveri begått i juni 1967, og ble ved — — — forhørsretts dom av 29. september 1967 for dette tyveri idømt en straff av fengsel i 45 dager.

Alt før straffullbyrdelsen tok til, søkte høyesterettsadvokat — — — om avbrytelse av straffullbyrdelsen for domfelte fra 7. november 1967 og i 4 å 5 uker framover. I brev av 5. september 1967 meddelte Fængselsstyret at man ikke fant å kunne ta standpunkt til dette spørsmål før fullbyrdelsen var begynt.

Samme dag fullbyrdelsen begynte, 7. september 1967, søkte høyesterettsadvokat — — — atter om avbrudd for domfelte. Søknaden gjaldt også denne gangen avbrudd fra 7. november 1967 og i 4 å 5 uker framover, slik at domfelte kunne komme ut av fengslet og ordne med pelsing av minken. Det hadde ikke vært mulig for domfelte å skaffe noen annen til å utføre dette arbeid, og pelsingen var en nødvendig forutsetning for fortsatt drift av minkfarmen, som var hans og hans families vesentligste næringsgrunnlag. I søknaden ble også fremhevet de store økonomiske forpliktelser domfelte hadde, ikke minst den store gjelden til fornærmede.

I brev av 18. oktober 1967 bestemte så Fængselsstyret at straffullbyrdelsen skulle avbrytes i tiden 7. november til 5. desember 1967. Dette avbrudd ble senere ved Fængselsstyrets brev av 5. desember 1967 forlenget til 12. desember 1967, idet domfeltes hustru samme dag den opprinnelige avbruddsfrist utløp, skulle innlegges i sykehus til behandling. Denne forlengelse av fristen ble gitt for at domfelte skulle få anledning til å anbringe sine to små barn før han gjenopptok straffullbyrdelsen. En ny søknad fra domfelte om ytterligere forlengelse av avbruddstiden til over nyttår 1968, ble avslått av Fængselsstyret 11. desember 1967, idet det da var på det rene at domfeltes hustru var utskrevet fra sykehuset 8. desember 1967.

I brev av 10. februar 1968 søkte domfelte på nytt avbrudd i 4 uker regnet fra 1. mars 1968. Han anførte i sin søknad at det var livsviktig for ham å være til stede på minkfarmen når parringen foregår. Det hadde heller ikke denne gangen lyktes ham å skaffe kyndig hjelp til å ta seg av minkfarmen. Søknaden ble avslått ved Fængselsstyrets brev av 19. februar 1968, og avslaget ble fastholdt ved brev av 28. februar 1968 etter at Fængselsstyret på nytt hadde vurdert spørsmålet etter henstilling fra høyesterettsadvokat — — —.

Ved avgjørelsen av spørsmålet om avbrudd la Fængselsstyret vekt på at domfelte, som tidligere ikke har vært løslatt på prøve, kan regne med slik løslating 17. april 1968. Han vil i så fall kunne ta seg av stellet av minken under hvalpingen og mens ungene er små utover forsommeren. Skulle han nå vært gitt avbrudd på grunn av parringen av minken, måtte man regne med muligheten av at spørsmålet om forlengelse av avbruddstiden eller

ny søknad om avbrudd ville komme av hensyn til hvalpingen. Etter Fængselsstyrets oppfatning har domfelte i den tid han hadde utsettelse med fullbyrdelsen, og i den tiden han hadde avbrudd, hatt rikelig tid til å ordne seg med kyndig hjelp til stellet av minken. Fængselsstyret fant også at et nytt avbrudd ville stykke opp straffullbyrdelsen på en uheldig måte.

Man tilføyer at domfelte i brev av 5. mars 1968 har søkt om permisjon for å ta seg av parringen av minken, en oppgave som vil ta ca. 25 dager. Hans søknad om permisjon er avslått av Fængselsstyret, idet man ikke kan se at spørsmålet om permisjon kommer i noen annen stilling enn spørsmålet om avbrudd.»

I mitt svar til A.s advokat viste jeg til Fængselsstyrets uttalelse om hvilke hensyn som særlig tillegges vekt ved avgjørelsen av om avbrudd i straffullbyrdelsen skal tilstås og hva som spesielt hadde vært avgjørende i A.s sak. Avgjørelsen berodde på et skjønn, og det var ikke grunnlag for å kritisere at A.s søknad om avbrudd eller permisjon var avslått.

20.

Penger, tilhørende innsatt, bortkommet under polititransport.

(Sak 13/68).

A. ble overført fra svensk til norsk fengsel og klaget over at penger som tilhørte ham, var kommet bort under transporten. Det svenske politi hadde ført ham til Halden politikkammer, og samtidig avlevert hans bagasje og en lukket konvolutt som, etter hva det ble opplyst, skulle inneholde kr. 192,70. Etter et kort opphold på politistasjonen, der bagasjen og konvolutten med pengene ble oppbevart på politivakten, ble han samme dag transportert videre til Oslo med tog og innsatt i kretsfengselet.

Klageren hevder at pengene ikke var med da han kom til fengselet. Han opplyser at han ble kroppsvistert og at innholdet i en brun veske han hadde med, ble gjennomgått, uten at pengene ble funnet. Klageren anfører at «det er umulig for meg å få rede på hvem som har pengene, og ingen sier seg ha noe ansvar for dem. Men såvidt jeg kan forstå må vel en eller annen offentlig person ha ansvaret for effektene til de personer de har i sin varetekt.»

En av de to polititjenestemenn som hadde stått for transporten til fengselet, ga følgende forklaring:

«— — — S.d. kl. 1520 ble A. hentet av undertegnede og overkonst. — — — for å transporteres til Oslo Kretsfengsel. Han ble belagt med transportjern, da en regnet med at han ved første anledning ville rømme. (Det svenske politiet hadde anført i hans papirer at det var stor rømningsrisiko). A. og hans bagasje ble kjørt til Halden jernbanestasjon i

politikammerets patruljevogn. Da vi hentet bagasjen ut fra politivakten ble jeg av vakt-havende tjenestemann gjort oppmerksom på at det lå penger i den ovenfor nevnte skulder-vesken. Vakthavende tok konvolutt opp fra vesken, det var en grå-hvit konvolutt av vanlig størrelse. — Jeg fant det ikke nødvendig å se eller telle pengene, men bad ham bare legge pengene ned i vesken igjen, hvilket han gjorde. —

Da vi skulle over fra patruljevognen til toget bad A. om å få bære skuldervesken for å skjule at den ene hånden hans var lenket. — Han fikk anledning til det; i kupeen satte han vesken fra seg på stolsete, og satte seg selv ved siden av slik at han hadde vesken på sin venstre side mellom seg og veggen. (Venstre hånd var fri). — All hans øvrige bagasje ble straks satt opp på bagasjehyllen under taket i kupeen, over der A. og vi satt. Så snart vi var ferdig med dette ble også skuldervesken satt opp på samme sted. —

En gang under vegs bad A. om å få skulder-vesken, fordi han skulle ha en kam som lå der. Han fikk vesken, tok ut kammen, og så ble vesken satt på hyllen igjen.

På Oslo Ø. ventet Oslo politi med en patruljevogn for å kjøre oss til Oslo Kretsfengsel. — Jeg mener å huske at A. også nå bar sin skulderveske, denne gang fra toget til bilen. — På tur til fengselet var bagasjen plasert bak i bilen sammen med A., en politimann fra Oslo og — — og jeg. A. ble så overlevert til en fengselsbetjent ved Oslo Kretsfengsel sammen med sin bagasje. — På grunn av knapp tid ved overleveringen, (Oslo politi ventet for å kjøre oss tilbake til Oslo Ø.) hendte det beklagelige at jeg ikke husket på å overlevere konvolutt med pengene direkte til fengselsbetjenten. I farten var jeg mest opptatt av å få kvittering for fangen. —

Jeg er ikke i tvil om at konvolutt med pengene var i den brune skuldervesken til A. da vi reiste fra Halden. — Vesken og all bagasjen var under bevakning hele turen av tre mann, A. iberegnet, det er således ingen mulighet for at uvedkommende kan ha stjålet pengene. — Videre var vesken lukket, og stod slik under transporten at pengene ikke kunne falle ut. —

Dagen etter transporten mottok jeg telefon fra en overbetjent ved Oslo Kretsfengsel, antakelig — — —, med forespørsel etter pengene. Jeg gjorde ham kjent med at pengene var i den nevnte skulderveske da transporten gikk fra Halden, og at jeg ikke kunne gi noen forklaring på hvor de var blitt av hvis de ikke var der. —

Jeg har kontaktet de tjenestemenn ved dette politikammer som har hatt noen befatning med saken, men opplysninger ut over det som her er gitt har ikke vært mulig å skaffe.»

Forklaringen ble bekreftet av den andre politimannen som hadde vært med på transporten.

Oslo kretsfengsel bekreftet at klageren straks etter ankomsten dit etterlyste pengene og at både han og hans bagasje ble visitert, uten at pengene ble funnet.

Jeg tok saken opp med Justis- og politidepartementet og anførte bl. a.:

« — — — Det foreligger ikke noe om hvorledes konvolutt med pengene er kommet bort. Det er imidlertid på det rene at pengene er forsvunnet etter at politiet hadde tatt imot dem. Det må også legges til grunn at politiet ikke har levert dem tilbake til A. Det må antas at forholdet ville vært unngått dersom polititjenestemennene hadde tatt vare på pengene på en mer forsvarlig måte, jfr. i den forbindelse § 8 i instruks for fangetransporter som utføres av politiet.

Jeg antar at det vil være riktig at det ærede departement ser på denne sak og også på spørsmålet om erstatning, før det herfra tas standpunkt til klagen — eventuelt etter supplerende undersøkelser.»

Justis- og politidepartementet meddelte senere at det etter de foreliggende opplysninger hadde funnet å burde erstatte klageren de penger som var kommet bort under transporten.

21.

Brennevin, beslaglagt av politiet ved pågripelse av mistenkt for tyveri, tilintetgjort ved løslatelse etter endt soning.

(Sak 552/68).

A., som var løslatt etter soning av straff for tyveri, klaget over at brennevin som politiet hadde beslaglagt hos ham da han ble pågrepet, var tilintetgjort av politiet.

Det faktiske forhold var i hovedtrekkene følgende:

Under opphold på hotell ble A. pågrepet som mistenkt for tyveri. Politiet beslagla forskjellige eiendeler, bl. a. tre halvflasker 45 % sprit og en halvflaske 60 % sprit. A. var beruset og ble i første omgang innsatt i drukken-skapsarrest og senere overført til varetekt. Han samtykket i beslag av de ting som politiet hadde tatt fra ham — også det beslaglagte brennevin.

A. ble dømt for tyverier og mens han sonet fengselsstraffen, ble en del av de beslaglagte gjenstander tilbakelevert dem han hadde stjålet tingene fra. A.s personlige eiendeler, deriblant brennevinet, ble imidlertid liggende hos politiet til løslatelsen. Da han skulle løslates, brakte en polititjenestemann disse ting til fengselet. Fengselets tjenestemenn opplyste at A. samme dag ville bli satt på toget med billett til hjemstedet og mente at det ikke kunne komme på tale å utlevere brennevinet til ham ved avreisen. Polititjenestemannen konfererte deretter med sine overordnede og fikk ordre om å tilintetgjøre brennevinet. Dette ble gjort i nærvær av A. og en fengselstjenestemann. A. protesterte mot tilintetgjørelsen.

Saken ble forelagt både fengselet og politiet til uttalelse.

Fengselsdirektøren uttalte:

« — — — Etter det som er opplyst, må jeg

gå ut fra at det omhandlede brennevin ikke har vært i fengslets besittelse.

Fengslet følger ellers strengt bestemmelsene i fengselsreglementets § 42. 2, tredje ledd, når det gjelder brennevin som en innsatt har med seg ved innsettingen. Når rusdrikk tilintetgjøres (tømmes ut), skjer det i nærvær av den innsatte og en av førstebetjentene samt inspektøren. At rusdrikk er tømt ut i det enkelte tilfelle, blir protokollert.

Spørsmålet om den innsatte skal få adgang til å sende rusdrikk til sine pårørende, blir vurdert i det enkelte tilfelle. Det dreier seg her om en skjønsmessig vurdering, hvor det blir tatt hensyn til den innsatte selv, hvilke pårørende det gjelder og også til rusdrikkens art eller verdi. Hvis den innsatte får tillatelse til å sende ut rusdrikk, får han en rimelig tid til å ordne med dette. I prinsippet må saken imidlertid ses ut fra den synsvinkel at fengslet ikke skal oppbevare rusdrikk for de innsatte.»

Politimesteren viste til at spørsmålet om tilintetgjørelse av brennevinet tidligere var forelagt for statsadvokaten av A.s forsvarer. Statsadvokaten hadde da uttalt:

«Jeg ber advokat — — — gjort kjent med at politiets medvirkning til tilintetgjørelse av domfeltes brennevin er en forføyning som ikke kan overprøves av påtalemyndigheten og derfor ikke foranlediger noen bemerkning fra min side. Jeg peker allikevel på at så vidt jeg kan se, må tilintetgjørelsen av de nevnte flasker brennevin enten ha hjemmel i løsgjengerlovens § 20, 3. ledd, som nevnt av politiet eller i fengselslovens § 30.»

Politimesteren tilføyde:

«— — — Politikammeret vil for sin del gi uttrykk for at man antar at det omhandlede tilfelle burde ha vært løst, enten ved at brennevinet var blitt overlevert til fengselet sammen med A.s personlige eiendeler eller ved at det var blitt tilintetgjort umiddelbart etter at pågripelsen hadde funnet sted, slik løsgjengerlovens § 20 synes å forutsette.

Saken vil bli gjort til gjenstand for instruksjon blant politikammerets embets- og tjenestemenn.»

I en senere uttalelse ble det vist til at A. ved pågripelsen hadde vært «nærmest åpenbart beruset» og måtte innsettes i drukkenkapsarrest, og at man derfor antok at vilkårene for pågripelse etter løsgjengerlovens § 20 første ledd forelå og dermed også grunnlag for tilintetgjørelse av brennevinet etter samme paragrafs siste ledd.

Jeg bemerket at det ikke forelå opplysninger i saken som viste at A. før arrestasjonen hadde forholdt seg slik at det ville ha vært grunnlag for pågripelse etter løsgjengerlovens § 20 første ledd. Når ikke det var tilfelle, ville det etter min mening neppe ha vært grunnlag etter paragrafens tredje ledd for å tilintetgjøre brennevinet ved pågripelsen. Jeg bemerket videre:

«— — — Politiadjutant — — — har anført at A. var i en slik tilstand at han ikke kunne settes i varetekt, og at han «da det ble ansett å ville volde fare for ham selv eller andre om han ble løslatt», ble innsatt i drukkenkapsarrest. I og for seg kan vel dette neppe sette saken i noen annen stilling. Løslatelse synes ikke under noen omstendighet å ha vært aktuelt, og det var heller ikke tale om tilbakelevering av det som var beslaglagt hos A. Jeg vil ellers tilføye at hvis det hadde vært så at det etter at A. var innbrakt skulle ha vist seg at det ikke var grunn til å holde ham tilbake på grunn av tyverimistanken, ville forholdet vært at det var pågripelsen som hadde satt A. i den situasjon at § 20 første ledd kom til anvendelse. Som nevnt kan jeg etter det som foreligger i saksdokumentene, vanskelig se at § 20 tredje ledd kunne anvendes.

Etter det som er opplyst, synes heller ikke politiet å ha tatt hånd om A.s brennevin ut fra løsgjengerlovens bestemmelser. Det er opplyst at flaskene ble beslaglagt sammen med en del andre ting man fant hos ham, og at A. senere «samtykket i beslag av de ting som var beslaglagt hos ham ved pågripelsen, herunder den beslaglagte alkohol, slik at det ikke ble krevet rettslig beslag». Selv om det opprinnelig skulle ha vært grunnlag for å tilintetgjøre brennevinet etter løsgjengerlovens § 20 tredje ledd, synes det tvilsomt om denne bestemmelse kunne anvendes etter at det var tatt beslag etter straffeprosesslovens regler.

§ 20 tredje ledd tar heller ikke sikte på det foreliggende spørsmål — om en soningsfange ved løslatelsen skal få utlevert brennevinsflasker som tilhører ham. Dette spørsmålet oppstår også i tilfelle hvor den domfelte overhodet ikke har vært beruset ved pågripelsen. Spørsmålet er løst i fengselslovens § 30 for brennevin som den innsatte var i besiddelse av ved innsettelsen. Når det gjelder brennevin som er beslaglagt av politiet, er det ingen tilsvarende bestemmelse. Spørsmålet måtte imidlertid kunne ha vært løst ved at politiet på et tidligere tidspunkt hadde latt domfelte avgjøre hva som skulle gjøres med flaskene, f. eks. overlates til hans pårørende. Noen grunn til å oppbevare flaskene etter at straffesaken var avsluttet, hadde vel politiet ikke.

Når først den situasjon var oppstått, at politiet satt med flaskene ved løslatelsen, finner jeg det i og for seg ikke urimelig at det ble sett hen til bestemmelsen i fengselslovens § 30 første ledd. Tilintetgjørelsen av brennevinet hadde så vidt god støtte i de hensyn som ligger bak fengselslovens § 30 første ledd at jeg, selv om det formelle grunnlag for tilintetgjørelsen kan være noe tvilsomt, ikke finner å kunne reise innvendinger mot at A.s erstatningskrav ikke er imøtekommet.»

22.

Straffeprosesslovens § 215. Opprettholdelse av beslag ikke forelagt for retten etter at de beslaglagte ting var krevet tilbake.

(Sak 434/68).

En innsatt klaget i mai 1968 over at han på tross av gjentatte henvendelser til politiet ikke hadde fått tilbake sine eiendeler, bl. a. en lommebok med penger, som politiet hadde tatt fra ham ved arrestasjon i april 1967.

Vedkommende politikammer opplyste på telefonhenvendelse at politiet hadde mistanke om at lommeboken og pengene ikke tilhørte ham, men var stjålet. Tyverisaken ble imidlertid ikke tatt med i tiltalen mot klageren, men henlagt etter straffeprosesslovens § 85 første ledd nr. 2. Politiet hadde beholdt pengene og lommeboken fordi det gjerne ville forelegge lommeboken for den bestjålne til identifikasjon og også gi ham anledning til å ta utlegg i de beslaglagte penger. Klageren hadde etter det opplyste opprinnelig samtykket i beslaget, som derfor ikke ble forelagt for retten. Politiet bekreftet imidlertid at klageren senere flere ganger hadde bedt om å få tilbake de beslaglagte ting.

Jeg forela saken for politikammeret med brev av 1. juni 1968 og spurte hvilken hjemmel politiet mente å ha for fortsatt å kunne beholde de beslaglagte ting — jfr. straffeprosesslovens § 215, som bestemmer at det er retten som avgjør om et foretatt beslag opprettholdes «naar den, der frivillig har udleveret Ting til Beslaglæggelse, kræver disse tilbage». Jeg ba også opplyst hvorfor klageren ikke kunne få tilbake de andre ting han hadde etterlyst, bl. a. en gasstenner og noen loddседler.

I svarbrev av 18. juni opplyste politimesteren at klageren 14. s.m. hadde fått tilbake de gjenstander som ikke kunne sees å stamme fra noe straffbart forhold. Forslag om å opprettholde beslaget i pengene — kr. 1190,— var forelagt for forhørsretten, som ved beslutning av 15. juni 1968 avslo politiets begjæring. Pengene ble etter dette oversendt den anstalt der klageren var innsatt. Politimesteren viste for øvrig til rapport fra den embetsmann som hadde behandlet saken. I embetsmannens uttalelse het det bl. a.:

«— — — (klageren) ble i 1966 anmeldt for forbrytelser i Oslo og utenbys. Etterforsker i saken var politioverkonstabel — — —.

— — — (klageren) ble pågrepet, men løslatt. Senere ble han anmeldt for en rekke forbrytelser i Oslo og Skien. Således anmeldte — — — ham for tyveri av lommebok m/ innhold, bl. a. hans førerkort.

— — — (klageren) ble pågrepet av Skien politikammer, som utarbeidet en siktelse mot ham og sendte saken over til Oslo politikammer til videre behandling. I siktelsen fra Skien politikammer var medtatt tyveriet overfor nevnte — — —. Skien politikammer sendte så den beslaglagte lommebok m/ innhold, bl. a. nevnte — — —s førerkort, hertil. Jeg utarbeidet så en siktelse mot — — — (klageren), men tok ikke forholdet angående tyveriet fra nevnte — — — med, da jeg mente at det kunne henlegges i medhold av straffeprosesslovens § 85, 1. ledd nr. 2.

Etter at det forelå dom mot — — — (klageren), ville jeg så ta opp spørsmålet om av-

gjørelse av den beslaglagte lommebok m/ innhold i medhold av straffeprosesslovens § 220, etter at nevnte — — — og — — — (klageren) hadde fått anledning til å se og uttale seg om det beslaglagte. Jeg fikk så saken utlevert fra fengslet. Imidlertid krevet Domsarkivet å få utlevert saken straks, og fikk den da det hastet meget med å få avgjort spørsmålet om sikring for — — — (klageren). Da Domsarkivet fikk utlevert saken, ba jeg om å få den tilbake snarest mulig, men jeg har senere ikke fått saken tilbake. Det har etter hvert kommet inn skriv fra nevnte — — — og — — — (klageren) om å få utlevert de beslaglagte ting, se fotostatkopier om dette. — — —»

I brev til politimesteren uttalte jeg:

«Etter det opplyste har — — — (klageren) i brev av 6. oktober f.å. (1967) bedt politiet om å få tilbake sine personlige eiendeler og de beslaglagte penger. Senere har han flere ganger etterlyst saken uten at han har fått noe skriftlig svar. Når politiet ikke fant å kunne etterkomme anmodningen, burde spørsmålet om fortsatt beslag straks ha vært forelagt for retten — jfr. straffeprosesslovens § 215, nest siste punktum. Det må kritiseres at dette ikke ble gjort. — — —»

23.

Spørsmål om det var riktig at politiet disponerte beløp, beslaglagt hos siktedes ektefelle. Uheldig at tjenestemenn i politiet hadde medvirket ved salg for fornærmedes regning av ting som domfelte frivillig hadde utlevert til dekning av idømt erstatningsansvar og at tingene var solgt til polititjenestemenn.

(Sak 348/67).

Fru A. som var domfelt for underslag, klaget bl. a. over at tjenestemenn i politiet hadde stått for salg av gjenstander hun etter domfellelsen hadde overlatt til fornærmede som delvis dekning av erstatningsansvar overfor denne. Hun mente at tingene var avhendet til tjenestemenn i politiet til klar underpris.

Samtidig klaget hennes ektefelle, A., som hadde vært under mistanke for heleri i forbindelse med underslagssaken, over at politiet hadde anvendt kr. 2000,— som var beslaglagt hos ham, til dekning av diverse utgifter vedrørende familiens faste eiendom. Eiendommen var på dette tidspunkt undergitt hefte og ble senere solgt for fornærmedes regning.

Jeg behandler de to forhold hver for seg:

Det beslaglagte beløp

Politiet fant ved en ransaking i ektefelleens leilighet en tid etter at fru A. var innsatt i varetekt, bl. a. en lommebok med kr. 3300,—. Mannen hevdet at beløpet var penger som han og datteren hadde spart opp av lønn og således ingenting hadde med hustruens underslag å gjøre. Politiet fant ikke uten videre å kunne feste lit til denne forklaringen og meddelte ham at politiet under de foreliggende omstendigheter ville innhente forhørsrettens

samtykke til beslag eller hefte i beløpet. Mannen erklærte da at han ikke hadde noe å innvende mot at politiet tilbakeholdt hans del av pengene, kr. 2000,—, inntil forholdet var nærmere undersøkt. Han presiserte etter det opplyste at dette var de penger han hadde til å dekke forestående utgifter som forsikrings- og rentekrav og telefon- og fyringsregninger.

Mannen hevdet i klagesaken at han siktet til utgifter vedrørende den leiligheten han da bodde i, mens politiet hadde oppfattet det slik at det dreide seg om utgifter vedrørende en annen fast eiendom familien hadde. Beløpet ble senere delvis anvendt av politiet til dekning av forsikringspremie vedrørende eiendommen og ekteparets biler og til betaling av lysregninger, fyringsoljeregning, rørleggerregning og pantegjeldsrenter. Vedkommende politifullmektig uttalte i klagesaken:

«— — — Beløpet på kr. 2000,— ble som det fremgår av foranstående opprinnelig tilbakeholdt med — — —s (mannens) samtykke som en straffeprosessuell forføyning. Etter hvert ble det imidlertid tvilsomt om saken mot — — — (mannen) kunne fremmes, og uten at jeg i dokumentene kan se angitt noe tidspunkt, friga jeg etter en tid beløpet og ga uttrykk for at politiet ikke hadde noe å innvende mot at pengene ble benyttet til dekning av ekteparets forpliktelser. At utbetalingene ble foretatt av politiførstebetjent — — — og ikke av advokat — — — (forsvareren og advokat for mannen) var bare en praktisk ordning. — — —»

Etter det som forelå, var politiets grunnlag for å tilbakeholde beløpet at det kunne være grunn til mistanke om at det stammet fra fru A.s underslag og at det var nødvendig å foreta nærmere undersøkelser i denne forbindelse. Etter politifullmektigens uttalelse var det imidlertid på det rene at dette grunnlag ikke lenger var til stede da utbetalingene fant sted og at politiet før dette tidspunkt anså beløpet for frigitt. Når dette var så, ville det riktige etter min mening ha vært å gjøre det klart for mannen og hans advokat at beløpet sto til fri rådighet. Advokaten hadde imidlertid etter det opplyste vært kjent med at regningene ble betalt og ikke hatt noe å innvende, og politiet hadde oppfattet det slik at også mannen selv var innforstått med dette. Forholdet ga derfor ikke grunn til ytterligere fra min side.

Salg av gjenstander tilhørende fru A. for fornærmedes regning

Den polititjenestemann som hadde hatt etterforskningen i saken, bisto etter at fru A. var domfelt, fornærmede med avhenting fra ekteparet A.s leilighet av en del ting som skulle brukes til dekning av fornærmedes er-

statningskrav. Tingene var ikke undergitt beslag og ble avhendet med ekteparets samtykke. De ble etter fornærmedes anmodning brakt til politikammeret og lagret der. Fornærmede lot dem taksere av en auksjonarius. Meningen var opprinnelig at forsvareren, som hadde bistått både domfelte og fornærmede med det økonomiske oppgjør, skulle besørge dem solgt. Etter å ha drøftet spørsmålet med fornærmede, anmodet forsvareren imidlertid polititjenestemannen om å bistå med å få tingene solgt på stedet. Polititjenestemannen sørget så for at tingene ble solgt for de oppgitte takstpriser. Det fant ikke sted noen kunngjøring av salget, og alle tingene ble avhendet underhånden til tjenestemenn ved politikammeret.

Vedkommende polititjenestemann anførte at han, etter at dommen mot fru A. var blitt rettskraftig, av fornærmede gjennom fru A.s forsvarer var blitt bedt om å bistå ved oppgjøret av fornærmedes erstatningskrav. Han hadde vært sammen med fornærmede og forsvareren og hentet en del ting som A. og fru A. utleverte. Fornærmede ønsket ikke selv å lagre de ting som var blitt utlevert, og tingene ble derfor kjørt til politikammeret. Han var senere blitt oppfordret av fornærmede og forsvareren om å besørge tingene solgt.

Politimesteren uttalte:

«Selve fremgangsmåten ved salget, d.v.s. salg etter takst, avholdt av en kjent auksjonarius, særlig kyndig ved taksering av brukte ting, ga i seg selv garanti for en gunstig realisasjon. Og denne var ekteparet A. og fornærmede enige om. Politiet skulle imidlertid ikke ha medvirket til dette salg. Gjenstandene skulle ikke være blitt kjørt til — — — (politikammeret) for oppbevaring, all den tid de ifølge — — — (polititjenestemannen) ikke var beslaglagt.

Legger man til grunn — — —s (polititjenestemannens) syn at han opptrådte som privatmann, skulle heller ikke gjenstandene ha vært «lagret for fornærmede», jfr. — — —s (polititjenestemannens) redegjørelse, side 2, på — — — (politikammeret). De skulle istedenfor vært overlatt til et auksjonsfirma for salg til høystbydende. — — —»

Jeg var enig med politimesteren i at tingene, når de ikke var beslaglagt, overhodet ikke burde ha vært brakt til politikammeret for lagring og at polititjenestemannen ikke burde ha stått for salget. Jeg fant også at det i seg selv var uheldig at avhendelsen fant sted til politiets egne tjenestemenn. Selv om prisene var bestemt ved takst, kunne forholdet, slik det hadde vist seg i denne saken, lett utsette politiet for mistanke om at kjøpene likevel kanskje innebar økonomiske fordeler for de tjenestemenn som ble tilgodesett.

24.

Fra hvilket tidspunkt uførepensjon skulle løpe.
(Sak 327/68).

A. søkte uførepensjon 20. september 1964. Søknaden ble avslått av Rikstrygdeverket og hennes anke forkastet av ankenemnda i desember 1965. Hjelpetønad ble innvilget.

I brev av 7. mars 1966 ba klageren om at saken måtte bli tatt opp til ny behandling. Etter å ha innhentet legeerklæring besluttet Rikstrygdeverket å tilstå søkeren uføretrygd med virkning fra 1. desember 1965.

A. klaget over at uførepensjonen ikke var gitt tilbakevirkning allerede fra tidspunktet for hennes første søknad. På forespørsel fra henne hadde Rikstrygdeverket opplyst at det hadde fulgt vanlig praksis, når pensjonen var «gjort gjeldende 3 mndr. tilbake fra anmodningen om gjenopptakelse».

Jeg forela klagen for Rikstrygdeverket og anførte bl. a.:

«— — — Etter lov av 22. januar 1960 § 6 første ledd skal uføretrygd gis «fra og med den kalendermåned hvori søkeren fyller vilkårene for rett til ytelsen». I § 6 annet ledd er bestemt at ytelsen likevel ikke gis for et tidsrom lengre tilbake enn de tre siste kalendermåned før søknaden ble mottatt av trygdekassen. Det er så vidt skjønnes denne begrensning som er gitt anvendelse i det foreliggende tilfelle.

Etter det som foreligger, synes det grunn til å anta at klagerens uforhet ikke skyldes forverring av tilstanden siden forrige behandling av saken, men var inntrådt allerede før ankenemnda forkastet anken etter den første søknad. Det kan da reises spørsmål om tidsbegrensningen i § 6 annet ledd bør regnes fra siste søknad. — — —»

I brev av 31. mai 1968 svarte Rikstrygdeverket:

«— — — Etter ny vurdering av saken ut i fra de opplysninger om lungefunksjonen som er gitt i siste legeerklæring (av november 1966) finner en at det neppe har skjedd vesentlig forverring i de senere år. En antar at søkeren har vært like ufør ved første søknad. Tidligere vedtak vil derfor bli omgjort. Det vil bli tilstått uførepensjon istedenfor hjelpetønad med virkning fra 1. juni 1964. — — —»

25.

Pensjonstrygd for skogsarbeidere. Tjenestetid før pensjonstrygdloven ble godskrevet, uansett at fristen for fremsettelse av krav var oversittet.

(Sak 162/68).

Etter § 49 i lov om pensjonstrygd for skogsarbeidere kunne tid som skogsarbeider i de siste 5 år før lovens ikrafttreden, 7. januar 1952, godskrives som premieuker etter visse regler. Kongen kunne etter loven sette en frist for å fremsette krav om slik godskriving, og ved kgl. resolusjon av 21. april 1961 ble fristen satt til 1. januar 1962.

En skogsarbeider klaget over at hans søknad om å få medregnet tid før lovens ikrafttreden var avslått. Han hadde først søkt i 1962, etter fristens utløp, men mente det måtte kunne dispenseres i hans tilfelle, fordi han ikke hadde kjent til fristen. I brev fra en tillitsmann i hans organisasjon ble bl. a. anført:

«— — — Når han sier at han ikke var oppmerksom på at han måtte søke om å få påført premieukene ved overgangsordningen så er dette noe en kan stole fullt ut på. Jeg for min del synes at det er noe helt opprørende at en trofast skogsarbeider skal miste sine rettigheter bare fordi han ikke kjente spillereglene og ingen fikk forklart ham dette i tide. At Trygdekassen henviser til at de har sendt ham søknadsskjema i juni 1961 forandrer ikke noe på dette forhold. Disse overgangsregler er noe innviklet for folk som ikke er vant med kontorarbeid og det kan synes urettferdig at berettigelsen av en slik sak skal overlates til et sjansespill. At — — — (klageren) har den moralske rett på sin side er det ingen tvil om. Det er mitt håp at det også må finnes lovregler som beskytter denne rett.

Som et tillegg kan jeg få opplyse at jeg har undersøkt i — — — Trygdekasse hvor mange premieuker han hadde der i tidsrommet 1947—1951 og fått opplyst at han hadde 147 premieuker mens han trengte bare 75. — — —»

På henvendelse benektet klageren at han i forbindelse med mottagelsen av søknadsskjemaet i 1961 var gjort oppmerksom på den frist som var fastsatt, og anførte:

«— — — Jeg visste ikke at det var noen frist, og grunnen til at den ikke ble levert tilbake var ikke at jeg hadde glemt det, men at jeg ikke forsto at det måtte gjøres. Jeg trodde at skjemaet skulle fylles ut når jeg ble så gammel at jeg skulle søke om skogsarbeidertrygd.

Første gang jeg ble oppmerksom på at et slikt skjema måtte fylles ut var høsten 1962. Da kom jeg på samme arbeidsplass som — — — (tillitsmannen) inne på — — — Almenning. Vi kom til å snakke om skogsarbeidertrygden og at jeg hadde tenkt å søke på den når jeg ble 60 år. Da var det at — — — (tillitsmannen) spurte meg om jeg hadde sendt inn søknad om å få påført de premieuker jeg var berettiget til da loven om skogsarbeidertrygd trådte i kraft.

Dette hadde jeg ikke gjort og sendte da inn en slik søknad. — — —»

Jeg tok saken opp med Rikstrygdeverket og anførte bl. a.:

«— — — Jeg er fra tidligere saker kjent med at Rikstrygdeverket normalt anser seg avskåret fra å gjøre unntak fra den frist som er satt i kgl. resolusjon av 21. april 1961, jfr. således brev hertil av 22. mai 1963 i sak 553/63 — — —. I den foreliggende sak er det imidlertid så vidt skjønnes, i motsetning til forholdet i — — — s sak, på det rene at vilkårene for godskriving av premieuker ellers foreligger. På bakgrunn av dette og under henvisning til brevene fra klageren og — — — (tillitsmannen) har jeg funnet det riktig å forelegge saken for Rikstrygdeverket.

Som det vil sees har — — — trygdekasse opplyst at — — — (klageren) i årene 1947—1950 i alt har hatt 147 premieuker som skogsarbeider.»

Rikstrygdeverket forela saken for Sosialdepartementet, som etter omstendighetene ikke hadde noe å bemerke til at det ble godskrevet premieuker før lovens ikrafttreden i klagerens tilfelle. Klagerens tjenestetid før lovens ikrafttreden ble etter dette godskrevet.

26.

Spørsmål om pensjonist i Statens pensjonskasse hadde krav på å få godskrevet midlertidig tjeneste i 1921—29 som pensjongivende. Spørsmål om billighetspensjon av statskassen hører under Stortinget og kan ikke vurderes av ombudsmannen.

(Sak. 53/68).

A. klaget over at han ikke hadde fått godskrevet midlertidig statstjeneste fra 1921 til 1929 som pensjongivende tjenestetid i Statens pensjonskasse. Han mente også at den billighetspensjon av statskassen som han i stedet var innvilget, burde ha vært gitt fra et tidligere tidspunkt og med et større beløp.

A. hadde arbeidet ved samme bedrift siden 1921, men var inntil 1929 bare midlertidig ansatt. Bedriften var statsbedrift inntil 1949, da den ble overtatt av et privat firma, og de ansatte var medlemmer av Statens pensjonskasse. A. hadde vært medlem av pensjonskassen fra 1929 da han ble fast ansatt og hadde således ca. 20 års medlemskap i 1949.

Stortinget hadde den 23. april 1951 i medhold av lov om Statens pensjonskasse § 19 fjerde ledd fastsatt bestemmelser om tillegg i tjenestetiden for medlemmer som hadde vært midlertidig tilsatt i innlemmet stilling før innskottsbetalingen begynte.

A. mente at disse bestemmelser ga ham rett til godskriving av tiden 1921—1929. Hans søknad var imidlertid blitt avslått av Sosialdepartementet under henvisning til bestemmelsesens punkt 8, der det het:

«Tillegg gis ikke for dem som er nevnt under punkt 7 a når de fratrer før aldersgrensen med rett til utløsning, oppsatt pensjon eller straks begynnende alderspensjon.»

Klageren mente at han ikke kom inn under denne bestemmelsen, når forholdet var at han hadde fortsatt i samme stilling og bedriften var overdratt.

Jeg fant at selv om bestemmelsen nok først og fremst tok sikte på tilfelle hvor et medlem har fratrudd sin stilling, og ikke tilfelle hvor en tidligere innlemmet stilling gikk ut av pensjonskassen, var det ikke grunnlag for å fastslå at departementets forståelse av bestem-

melsen var uriktig. Jeg pekte på at spørsmålet kunne prøves av domstolene.

Når det gjaldt billighetspensjonen, bemerket jeg:

«Den statspensjon De er innvilget av billighetsgrunner, er som det vil fremgå av Industridepartementets brev av 25. august 1967, midlertidig inntil den er godkjent av Stortinget. Godkjennelse av og revisjon av slike pensjoner hører i prinsippet under Stortinget, jfr. Grunnlovens § 75 i. Spørsmålet faller dermed utenfor ombudsmannens arbeidsområde. Jeg vil tilføye at det under enhver omstendighet er et utpreget skjønnsspørsmål hvorvidt og i hvilket omfang slik pensjon skal innvilges, og at det derfor under ingen omstendigheter kan reises innvendinger herfra mot Lønns- og prisdepartementets avgjørelse, som etter det opplyste også er i samsvar med den praksis som følges i slike saker.»

27.

Sen behandling av søknad om faglærerkompetanse.

(Sak 672/68).

En klager besværet seg over at det ikke hadde vært mulig å få avgjort en søknad om å få godkjent en utenlandsk eksamen som faglærereksamen. Hun hadde fremmet søknaden første gang to år tidligere.

Saksforholdet var i store trekk dette:

Klageren sendte høsten 1966 søknad til Statens yrkeslærerkurser om å få godkjent tre-språklig korrespondenteksamen som faglærereksamen. Da hun tross purringer pr. telefon ikke fikk skriftlig svar, skrev hun på ny til yrkeslærerkursene 1. februar 1967 og ga en del tilleggsopplysninger. Hun fikk heller ikke nå svar, og den 8. november 1967 sendte hun skriftlig søknad til Kirke- og undervisningsdepartementet. Den 14. juni 1968 minnet hun om saken, og departementet svarte 22. juni at søknaden av 8. november 1967 var sendt Lærerutdanningsrådet til uttalelse den 28. s.m. og at saken nå var etterlyst. Da hun så ikke hørte noe mer, klaget hun til ombudsmannen den 4. september 1968.

Søknadene til yrkeslærerkursene og til departementet behandles hver for seg.

Søknadene til Statens yrkeslærerkurser

Statens lærerskole i handels- og kontorlag — tidligere Statens yrkeslærerkurser — har opplyst at det ikke kan finne saksdokumenter på klagerens navn. To av lærerne husker imidlertid at saken passerte skolens kontor en av de første måneder i 1967 og at de hadde en telefonsamtale med klageren og hennes mann. De gjorde henne oppmerksom på at søknaden måtte stiles til Kirke- og undervisningsdepartementet og mener at hennes papirer ble sendt departementet. Oversendingsbrev finnes imidlertid ikke i kjøpboken. Det er fremholdt at skolen den gang arbeidet under meget vanske-

lige forhold. Den manglet kontorhjelpe og hadde måttet fraflytte sine tidligere lokaler.

Det lot seg vanskelig bringe nærmere på det rene hva som var hendt med klagerens søknad til yrkeslærerkursene. Etter det som forelå, kunne det ikke legges til grunn at saken var sendt videre til Kirke- og undervisningsdepartementet, og forholdet måtte beklages.

Søknaden til departementet

Som nevnt ble søknaden av 8. november 1967 sendt Lærerutdanningsrådet til uttalelse 28. s.m. og etterlyst 22. juni 1968 som følge av klagerens purrebrev av 14. s.m. Først etter at hun hadde klaget til ombudsmannen, ga rådet uttalelse 30. september.

Lærerutdanningsrådet har forklart at saken normalt skulle ha vært behandlet i løpet av relativt kort tid. Ved en feil var den imidlertid kommet inn blant en del ferdig ekspederte saker og arkivert sammen med disse, uten at vedkommende saksbehandler var oppmerksom på forholdet.

Kirke- og undervisningsdepartementet har på forespørsel om departementet følger opp saker som sendes Lærerutdanningsrådet til uttalelse, opplyst at det dessverre ikke har vært mulig å føre så god kontroll at feil ikke kan oppstå. Det er pekt på at departementet ofte sender over til rådet saker om kompetanse, undervisningsplaner etc., og at det praktisk talt alltid er saker som etter sin art krever lang behandlingstid. I mange av sakene må rådet innhente uttalelse fra institusjoner i inn- og utland, fra spesielle sakkyndige, osv. Ofte vil det under disse forhold være lite hensiktsmessig å purre. Det er imidlertid nå tatt i bruk forfallsbok for saker som er sendt til uttalelse, og er saken ikke kommet tilbake innen den frist som er satt, blir det minnet om den.

Etter Lærerutdanningsrådets forklaring var saken ved et uhell kommet på avveier. Jeg anbeforte at slike uhell bør kunne avdekkes forholdsvis raskt, hvis det ved kontoret føres alminnelig kontroll med at innkomne saker blir ekspedert innen rimelig tid. Etter min mening var det grunn for Kirke- og undervisningsdepartementet til å undersøke hvordan ordningen for så vidt er ved Lærerutdanningsrådet.

I notat av 22. oktober 1968 fra Lærerutdanningsrådet var det generelt anført:

«— — — Da den saksbehandler som har kompetansespørsmål som særlig arbeidsfelt også har arbeidet med opptakingen av elever på studentlinjene i lærerskolen i sommerhalvåret (april/juni — sept./okt.), vil de fleste

saker vedrørende kompetanse i skolen bli liggende ubehandlet i denne tid på grunn av den store arbeidsmengde. Det er heller ingen annen saksbehandler som kan overta arbeidet med kompetansesakene på denne tid, fordi en ellers i sekretariatet er meget opptatt med avviklingen av årets eksamener.

Kompetansesakene blir imidlertid behandlet så snart arbeidssituasjonen tillater det, slik at en vanligvis er ajour i løpet av november mnd. — — —»

Jeg bemerket at en ordning som fører til at de fleste saker blir liggende ubehandlet i opp til et halvt år, synes uholdbar. Jeg ba opplyst om Kirke- og undervisningsdepartementet hadde gjort eller overveiet å gjøre noe for å få rettet på forholdet.

Jeg fant at det sterkt måtte beklages at departementet ikke av eget tiltak hadde fulgt opp saken i Lærerutdanningsrådet. I Reglement for regjeringskontorene § 17 er det ved endring av 16. juni 1967 bestemt at det skal føres betryggende kontroll med at saker som er blitt forelagt for andre og som forutsetter svar, blir besvart så hurtig som mulig. Det som var anført fra departementets side, ga etter min mening ikke tilstrekkelig forklaring på at kontroll var unnlatt i det foreliggende tilfelle.

Departementet har senere meddelt at det heretter vil bli ført kontroll med at saker som er sendt til uttalelse, blir fulgt opp på betryggende måte og at Lærerutdanningsrådet er pålagt å følge bestemmelsene i § 17 i Reglement for regjeringskontorene så langt råd er.

28.

Behandlingstid i uføretrygdsak. Problem ved å nytte spesialistar med særs stort arbeidspress til å gje lækjarfråsegn

(Sak 124/68).

Ein nær 70 år gamal mann klaga 12. februar 1968 over at handsaminga av søknaden hans om uføretrygd hadde teke urimeleg lang tid. Han venta først i 8 månader på å få kome til helsegransking hos spesialist som fylkesnemda hadde vist han til. Etter at undersøkinga var gjort, gjekk det 14 månader til, utan at lækjarfråsegn enno var gjeven. Trygdekassa hadde fleire gonger purra på saka, utan resultat.

Eg tok klaga opp med Helsedirektoratet og ba om direktoratet si hjelp for å få lækjaren til å sende trygdesøknaden vidare, med den fråsegna han skulle gje.

I brev til Helsedirektoratet opplyste overlækjaren at han var einaste spesialist på sitt område i distriktet og hadde eit særs stort arbeidspress. Det hadde vore naudsynt å prioritere arbeidsoppgåvene, og lækjarhjelp til pasientar måtte kome først. Saker om uføre-

trygd o. l. hadde difor samla seg opp, noko overlækjaren sa seg mykje lei for.

Om den saka det gjaldt, sa overlækjaren:

«— — — Når det gjelder denne spesielle sak kan opplyses at herr — — — (klageren) var til undersøkelse her 19.12. 1966 i anledning ansøknings om uføretrygd.

På grunnlag av undersøkelsen ble det foreslått å behandle lidelsen. Ved et relativt enkelt inngrep, ville han høist sannsynlig bli kvitt sine plager, og han blev tilbudt plass i hospitalet. Han vilde imidlertid betenke og har siden avslått å la sig behandle.

Da jeg gikk ut fra at han vilde bli innlagt i hospitalet, blev det ved undersøkelsen ikke notert tilstrekkelige data til å utfærdige en fyldestgjørende lægeerklæring. Dette var en del av meningen å gjøre ved en fornyet undersøkelse. På grunn av det økede arbeidspress, har dette dessverre trukket ut.»

På grunnlag av dette tok eg i brev frå 19. april 1968 saka opp med Rikstrygdeverket. Eg peika på at det overlækjaren hadde sagt om at klageren truleg kunne bli kvitt plagene sine ved eit relativt enkelt inngrep, knapt ga godt nok grunnlag korkje for Rikstrygdeverket, eller i tilfelle Trygderetten, til å avgjere saka. Klagaren hadde no venta i 2 år på å få avgjort søknaden, men etter det som var opplyst, hadde overlækjaren ikkje notert seg nok data til å kunne gje lækjarfråsegn i saka. Ein måtte forstå det slik at ny lækjargransking måtte til, og eg ba Rikstrygdeverket sjå på om ikkje klageren kunne visast til ein annan lækjar.

Eg viste også til opplysningane frå overlækjaren om at uføretrygdsaker o. l. hadde samla seg opp på grunn av arbeidstilhøva og tok opp spørsmålet om ikkje andre saker med burde førast over til andre lækjarar.

Rikstrygdeverket tok i brev frå 24. s. m. saka opp med trygdekassen, som den 29. april m. a. skreiv til Rikstrygdeverket:

«— — — Trygdekassa sitt arbeid med saka i tidspunktet 12/6-65—28/3-68:

Vi hugsar at trygdekassa mottok eit skriv frå dr. — — — (overlækjaren) straks etter han hadde motteke saka, om at vi måtte rekne med lang ventetid på uføretrygdsaker, — p.g.a. det arbeidspress som var pålagt han. Denne meldinga vart av trygdekassa sendt Fylkesnemnda med tanke på at nemnda då eventuelt ville be om lækjarerklæring frå annan lækjar.

Trygdekassa har purra skriftleg etter saka, — og endå oftare pr. telefon. Ved dei mange telefonsamtaler ein hadde med legekantoret vart det kvar gong poengtert det store arbeidspresset som lækjaren hadde, — og som atter stadfeste same opplysningar som — — — (overlækjaren) gav i sitt skriv til trygdekassa straks etter han hadde motteke saka.

Vi viser ellers til vedlegg nr. 12 (11 stk.) i saksdokumenta vedkomande trygdekassa sitt arbeid for å få saka ekspedert frå lækjaren.

Trygdekassa vil ellers få opplysa at det er heilt uvanleg i vår praksis at det tek slik lang

tid for å få ein legeerklæring, — både frå dr. — — — (overlækjaren) og andre lækjarar.

Som det går fram av saka har — — — (klageren) fått utbetalt sjukepengar (delvis halve) fram til max. stønadstid 29/3-67. Av likningsattestane skulle det vel ellers gå fram at — — — (klageren) ikkje har vore i nokon økonomiske vanskar i ventetida.

Trygdekassa kontakta Trygdesekretariatet pr. telefon 27. ds. for eventuelt å få saka i retur før vi gav vår uttalelse. Sekretariatet opplyste at saka skulle opp i nemnda til handsaming mandag 29/4-68, — og ville bli sendt Rikstrygdeverket direkte.»

Rikstrygdeverket opplyste i brev dagsett 21. mai 1968 at saka no var avgjort og at klageren hadde fått halv uførepensjon etter § 8-3 i folketrygdloven med verknad frå 1. januar 1967. I brevet heiter det elles m. a.:

«— — — Det er bare å beklage at — — — (klageren) har måttet vente så lenge før hans søknad om uførestønad kunne bli avgjort.

Rikstrygdeverket har søkt å unngå at det i uførestønadssaker blir forlangt legeerklæringer fra spesialister med et spesielt sterkt arbeidspress. I slike tilfelle forsøker man å finne andre leger som er kvalifiserte i forhold til uføretens art. — — —»

Eg var samd med Rikstrygdeverket i at ventetida her hadde vore urimeleg lang.

29.

Behandlingstiden ved forberedelsen av anke til trygderetten i uføretrygdsaker.

(Sak 17 E/68).

Lov av 16. desember 1966 om anke til Trygderetten trådte i kraft 1. januar 1967, — samtidig med folketrygdloven. Den nye ankeordning medfører bl. a. at Rikstrygdeverket er ankemotpart i alle saker hvor det selv eller underordnede forvaltningsorganer har truffet den avgjørelse som påankes. Etter lovens § 13 skal ved anke til Trygderetten det organ som har truffet avgjørelsen, og eventuelt også Rikstrygdeverket, vurdere vedtaket på ny, og hvis dette ikke medfører at anken faller bort, skal «ankemotparten tilrettelegge saken og snarest sende erklæringen om anke med sakens dokumenter til Trygderetten.»

Det kom etter hvert ganske mange klager over at det i ankesaker om uføretrygd tok uforholdsmessig lang tid fra ankene kom inn til Rikstrygdeverket til de var ferdig forberedt og kunne oversendes Trygderetten. Da det ble klarlagt at den gjennomsnittlige ekspedisjonstid ved slike anker var minst ett år, tok jeg forholdet opp med Rikstrygdeverket. Jeg ba opplyst om det var søkt truffet tiltak for å bøte på dette uheldige forhold og videre om opphopingen av ankesaker kunne antas å være av forbigående karakter, og i så fall når en bedring kunne ventes. Jeg pekte på at den lange ventetid som ankeforberedelsen med-

fører, betyr en meget stor påkjenning for uføretrygdsøkerne, og at det neppe var til å unngå at forholdet i lengden kunne virke som en belastning på trygdeordningens anseelse.

I sitt svar av 28. november 1968 opplyste Rikstrygdeverket at arbeidsmengden generelt var meget stor, noe som hadde medført at ekspedisjonstiden for Rikstrygdeverkets saker ble lenger enn ønskelig. Situasjonen var imidlertid spesielt vanskelig ved forberedelsen av anker til Trygderetten i saker om attføringsytelser og uførepensjon. Om de nærmere år-saker til dette anførtes bl. a.:

«Den uforholdsmessig lange behandlingstid for bl. a. uførepensjonssaker skyldes tildels mangel på saksbehandlere, dels utilstrekkelig kontorplass, dels det ganske omfattende forarbeid som kreves før en sak kan oversendes Trygderetten. Den interne prioritering av de saker Rikstrygdeverket har til behandling har også hatt betydning i denne sammenheng, idet en har vært tilbøyelig til å la arbeidet med de nye pensjonssaker gå foran arbeidet med ankesakene. Dette har vært gjort på grunn av de store restanser av særlig uførepensjonssaker. Dette har man funnet forsvarlig fordi det i praksis har vist seg at det bare er i ca. 3 prosent av ankesakene at Trygderettens kjennelse har gått Rikstrygdeverket imot. En har m. a. o. ansett det berettiget å prioritere arbeidet med tilståelse av nye pensjoner, idet ankesakene stort sett har resultert i et nytt avslag for den trygdede.»

Når det gjaldt personellsituasjonen, opplyste Rikstrygdeverket at det gjentatte ganger hadde anmodet om bl. a. flere saksbehandlertstillinger, uten at dette hadde resultert i opprettelse av det antall stillinger Rikstrygdeverket hadde ansett for nødvendig. Rikstrygdeverket regnet imidlertid med å få en viss økning i antall stillinger i 1969, men hvorvidt det ville være mulig å få besatt stillingene med tilstrekkelig kvalifisert arbeidskraft, var det vanskelig å si noe om.

Når det gjaldt plassmangelen, så skyldtes dette at en ikke uvesentlig del av Rikstrygdeverkets administrasjonsbygg hadde vært bortleid. Denne del av bygget var det imidlertid nå lyktes å få frigjort slik at plassproblemene, i alle fall i den nærmeste fremtid, måtte antas å bli noenlunde tilfredsstillende.

Om omfanget av saksforberedelsen i ankesakene uttalte Rikstrygdeverket bl. a.:

«Når det gjelder omfanget av det arbeid som tilretteleggelsen av den enkelte ankesak krever, skal bemerkes at det etter at Trygderetten trådte i funksjon, er skjedd stor forandring i forhold til tidligere. I henhold til lov om anke til Trygderetten, § 13, er ankemotparten pålagt å tilrettelegge den enkelte sak for behandling i Trygderetten. Dette medfører i praksis et ganske detaljert opplegg fra Rikstrygdeverkets side. Dette opplegg står i sterk motsetning til den praksis en opererte med ved

ankesaker for de tidligere ankenemnder hvor saksforberedelsen var meget enkel, nærmest summarisk. Til orientering om opplegget etter den nåværende praksis vedlegges fotokopi av Rikstrygdeverkets oversendelsesbrev til Trygderetten for en gjennomsnittssak etter folketrygdlovens kap. 8.

Rikstrygdeverket har undersøkt muligheten for å gå over til en enklere saksforberedelse. En har i den anledning vært i kontakt med Trygderetten, som imidlertid har funnet at det nåværende opplegg bør beholdes.

Rikstrygdeverket har hittil regnet med at det begrensede antall ankesaker en har vært i stand til å ekspedere til Trygderetten, har vært tilstrekkelig til å holde retten i fullt arbeid, jfr. opplysningene i avsnitt III i Rikstrygdeverkets notat av 5. november d. å. (1968).

En har imidlertid nå fått opplyst at Trygderetten vil være i stand til å ta imot flere saker. Rikstrygdeverket vil derfor sørge for at retten til en hver tid får tilstrekkelig tilgang av ankesaker. Dette vil bli gjort ved en viss omprioritering av saksbehandlingen til fordel for ankesaker.»

Til spørsmålet om opphopingen av ankesaker kunne antas å være et rent forbigående forhold, bemerket Rikstrygdeverket:

«At Rikstrygdeverket har store restanser av ankesaker som av andre saker, skyldes de forhold som er beskrevet foran. Siden Rikstrygdeverkets kapasitet er utnyttet til det ytterste, vil en bedring i situasjon stå og falle med en øket tilgang av kvalifisert arbeidskraft.

Rikstrygdeverket vil derfor sette meget inn på å få styrket saksbehandlerstaben. Oppnår en ikke dette, er det fare for at situasjonen blir mer permanent.

Ser en på ankesakene isolert, ville det ikke være noe i veien for å avskaffe restansene, men dette måtte i tilfelle skje på bekostning av den øvrige saksbehandling, slik at tilståelsen av nye pensjoner m. v. ville bli ytterligere forsinket. Som tidligere nevnt har en ikke funnet en slik prioritering av ankesakene forsvarlig.

I neste omgang ville for øvrig en slik fremgangsmåte trolig sprengte Trygderettens kapasitet, slik at restansene i realiteten bare blir flyttet.»

Det ble for øvrig vist til at Sosialdepartementet hadde innkalt til møte med Trygderetten og Rikstrygdeverket hvor omhandlede spørsmål skulle drøftes. Om resultatet av møtet meddelte Rikstrygdeverket senere:

«Det fremkom i møtet intet vesentlig nytt i forhold til det som ble anført i Rikstrygdeverkets svar til Ombudsmannen. Således fant man ingen større mulighet for en enklere saksforberedelse. Diskusjonen kom derfor i det vesentlige til å dreie seg om mulighetene for å få øket antallet av saksbehandlere, både i Trygderetten og i Rikstrygdeverket.

Sosialdepartementet har i den forbindelse bedt om en oppgave over Rikstrygdeverkets samlede restanser inklusive ankesaker, behandlingstid m. v. til bruk for en henvendelse til Finansdepartementet om flere saksbehandlere.»

Utviklingen vil bli fulgt med oppmerksomhet.

30.

En arbeidsgiver plikter å sende melding til trygdekassen om påstått skade som kan medføre stønad etter yrkesskadetrygdloven.

(Sak 78/68).

Et tidligere landpostbud klaget over at postmesteren ikke ville sende melding til trygdekassen om en fingerskade han hevdet å ha pådratt seg under tjenesten i Postverket.

Klagen ble forelagt for vedkommende postkontor, og av fungerende postmesters uttalelse fremgikk at skademelding ikke var sendt fordi postmesteren hadde ment at skaden ikke kom inn under yrkesskadetrygdloven. Siden skademelding ikke var mottatt, var saken heller ikke behandlet av trygdemyndighetene.

Jeg tok saken opp med Poststyret og pekte på at etter yrkesskadetrygdloven er det ikke arbeidsgiveren, men trygdemyndighetene, som endelig avgjør spørsmålet om yrkesskade foreligger. Arbeidsgiveren skal etter yrkesskadetrygdlovens § 34 melde skade som kan medføre stønad etter loven. Jeg ba overveiet om det ikke ville være riktig at skademelding, eventuelt med de forbehold som ble ansett nødvendige, ble foranlediget sendt trygdekassen snarest mulig, slik at saken kunne tas under behandling av trygdemyndighetene.

Poststyret meddelte at det var enig i at skademelding her burde ha vært sendt og ba postmesteren snarest sende slik melding til trygdekassen.

Rikstrygdeverket opplyste senere at skademelding var mottatt og at skadetilfellet var godkjent som yrkesskade.

31.

Psykiatrisk sykehus unnlot å la pasient få utskrift av kontrollkommisjonens kjennelse, uten at dette var besluttet av kommisjonen.

(Sak 660/68).

En pasient ved et psykiatrisk sykehus klaget over at hans krav om utskrivning ikke var tatt til følge. Han opplyste at saken var avgjort av kontrollkommisjonen og at han hadde fått vite at han skulle få utskrift av avgjørelsen, men at han ennå ikke hadde fått det.

Klagen over at utskrivning var nektet ble undersøkt, men det var ikke grunnlag for å reise innvendinger mot avgjørelsen.

Det var riktig at pasienten ikke hadde fått utskrift av kjennelsen, men bare en muntlig meddelelse om at hans begjæring ikke var tatt til følge. Sykehuset begrunnet dette slik:

«— — — En fant det betenkelig å la pasienten se dokumentet og som det vel skulle fremgå av andre dokumenter er denne pasienten meget syk, har grove vrangforestillinger og

er utpreget affektlabil. Han er meget lett å provosere, når en kommer inn på hans vrangforestillinger og sykehuset mente det ville virke direkte uheldig på hans tilstand, og muligvis også være risikabelt hvis han f. eks. fikk se overlege — — —s uttalelse og også fikk rede på tutors vegring når det gjaldt utskrivning.»

Etter § 7 siste ledd i Sosialdepartementets forskrifter for kontrollkommisjonens behandling av sak hvor det uten den sykes samtykke kan besluttes å beholde ham innlagt i sykehus, er det imidlertid kontrollkommisjonen som i tilfelle avgjør om man skal unnlate å meddele en pasient kommisjonens kjennelse direkte.

I brev til sykehuset med gjenpart til kontrollkommisjonen pekte jeg på at sykehuset etter den nevnte bestemmelse, skulle ha tatt spørsmålet opp med kommisjonen når det ble ansett betenkelig å gi pasienten utskrift av kjennelsen.

32.

Kritisert at distriktslege først avkrevde en mann han anså for sinnssyk, en erklæring om at han skulle forlate bygden, og deretter nektet å la vedkommendes advokat få se erklæringen og gi ham opplysninger om bakgrunnen for at erklæringen var avgitt. Helsedirektoratet hadde gjort for lite for å bringe saken i orden.

(Sak 169/68).

En advokat klaget på vegne av sin klient, A., over at distriktslegen på stedet hadde pålagt A. å forlate sitt gårdsbruk og hjembygden «under trusel om at han ellers ville bli sperret inne på psykiatrisk sykehus for resten av sin levetid». Advokaten klaget videre over distriktslegens og senere Helsedirektoratets behandling av hans henvendelser om dette forhold.

De faktiske forhold var i hovedtrekkene følgende:

A. hadde vært innlagt på sinnssykehus flere ganger tidligere. Han sto i et sterkt motsetningsforhold til sin kone og til flere av sine sønner, og distriktslegen hadde gjennom mange år hatt kjennskap til disse forhold. Sommeren 1967 var det igjen alvorlige vanskeligheter mellom A. og familien. Den 28. juni s. å. oppsøkte distriktslegen A. og hadde en samtale med ham. Han fikk ham til å undertegne en erklæring, som lød slik:

«Undertegnede vil selge gården og flytte fra — — — så jeg kommer unna min kone og øvrige familie.»

Hva som ble sagt i samtalen og på hvilket grunnlag A. undertegnet erklæringen, er omtvistet. A. hevdet at han ble truet med at dersom han ikke forlot bygden, ville han bli inne-sperret på psykiatrisk sykehus for resten av

sin levetid. Distriktslegen opplyste at han var kjent med at en sønn av A. var blitt sinnssyk og at bakgrunnen for dette skulle være at A. nå hadde begynt å komme med grove beskyldninger mot konen og sønnene også overfor sine barnebarn. Distriktslegen anførte videre:

«— — — jeg fikk høre at familien kunne tenke på at de kunne legge hånd på A. Uttrykket var visstnok: Nå blir han ikke gammel stort lenger. Såvidt jeg husker, var det lensmannen som ringte om dette. Jeg reiste med en gang nedover og oppsøkte A. og forsøkte å få en ordning på saken. Som vanlig var min innstilling at partene måtte fra hverandre, og etter at jeg hadde fremholdt for A. i hvilken farlig situasjon han befant seg, ble vi enige i at han var den som lettest kunne søke bort. Jeg var klar over at det eneste som A. ville respektere, var en personlig underskrift på et løfte, og jeg lot han derfor egenhendig skrive dette. — — —»

Distriktslegen viste også til at han i alle år hadde vært anmodet av familien om å hjelpe til med å få mannen innlagt, men hadde avslått. Påstanden om at han skulle ta truet med innleggelse var derfor etter hans mening urimelig.

Det var ingen grunn til å tvile på at distriktslegen overfor A. hadde fremholdt den fare konflikten med familien kunne medføre for A.s egen sikkerhet. Om han også hadde nevnt muligheten for at A.s beskyldninger mot og omtale av medlemmer av familien kunne føre til at han på ny ville bli innlagt på psykiatrisk sykehus, var det vanskelig å ha noen sikker mening om, men det var neppe urimelig å anta at også dette kunne ha vært nevnt. Jeg fant imidlertid ikke at det var grunnlag for å fastslå at distriktslegen hadde truet med innleggelse, eventuelt for livstid.

Etter at A. hadde undertegnet erklæringen, reiste han fra bygden og avla senere bare enkelte kortvarige besøk på sitt gårdsbruk.

A. henvendte seg til sin advokat, som i brev til distriktslegen den 7. juli 1967 bl. a. skrev:

«— — — A. forklarer at De oppsøkte ham på hans gård samme dag 28/6 og ga ham valget mellom at han skulle avgi erklæring for at han ville forlate gården og bygda eller at han av Dem ville bli innlagt på psykiatrisk sykehus, og bli værende der resten av sin levetid.

I denne situasjon så A. ikke annen utvei enn å underskrive en erklæring som forlangt.

Jeg tillater meg å be Dem meddele meg:

1. Har A. avgitt erklæring som nevnt? I så fall ber jeg om en fotokopi (avskrift).
2. Ble denne erklæring avkrevet ham som forklart av ham?
3. Hva var begrunnelsen for distriktslegens inngripen og handlemåte?

— — —»

Da brevet ikke ble besvart, skrev advokaten på ny til distriktslegen den 28. august, men

heller ikke dette brev ble besvart. Advokaten tok deretter saken opp med Helsedirektoratet i brev av 28. oktober, der han til slutt skrev:

«— — — Jeg ber om at Helsedirektoratet vil meddele meg om Helsedirektoratet er enig i distriktslege — — —s behandling av mine henvendelser til ham, og i motsatt fall at Helsedirektoratet vil foranledige at disse omgående blir tilfredsstillende besvart. Jeg ber om å høre fra Helsedirektoratet så snart som mulig.»

Helsedirektoratet forela saken for distriktslegen, som i sitt svar viste til konflikten mellom A. og hans familie og som han mente kunne innebære en fare, også for A. selv. Han hadde av denne grunn oppsøkt A., som ifølge distriktslegen, var klar over den alvorlige situasjon og hadde fulgt distriktslegens råd om å forlate bygden. Distriktslegen bemerket til slutt:

«— — — Angående brevene fra advokat — — — ønsket jeg ikke å besvare de. Hvis han ville ha greie på det faktiske forhold, kunne han ringt personlig til meg.»

Etter at advokaten hadde minnet om saken, uttalte Helsedirektoratet i brev av 30. januar 1968:

«— — — Såvidt det fremgår av Deres skriv av 7. juli f. å. til distriktslegen, må det forutsettes at pasienten — A. — i relasjon til Dem som juridisk rådgiver har fritatt legen fra den taushetsplikt denne er pålagt i henhold til § 14 i lov av 29. april 1927 om lægers rettigheter og plikter.

Et annet spørsmål er imidlertid om De kan forlange å få visse opplysninger selv om — som nevnt — taushetsplikten ikke er til hinder.

Helsedirektøren har imidlertid i tilsvarende saker hevdet at det bør tilligge vedkommende lege å ta standpunkt til hvilke opplysninger som kan meddeles pasienten eller den som opptrer på pasientens vegne. — — —»

Advokaten tok deretter saken opp i brev til ombudsmannen av 27. februar 1968, og klaget da både over at distriktslegen hadde pålagt A. å forlate bygden og over at han ikke hadde fått svar på de spørsmål han hadde stillet, hverken direkte fra distriktslegen som overhodet ikke hadde besvart hans brev, eller gjennom Helsedirektoratet. Han mente Helsedirektoratet burde gjort mer for å få brakt klarhet i saken.

I brev til Helsedirektoratet pekte jeg på at den begrunnelse direktoratet i sitt brev av 30. januar 1968 hadde gitt for at det måtte være overlatt legens skjønn hvilke opplysninger som skulle gis en pasient eller en som opptrådte på dennes vegne, neppe var dekkende for det foreliggende tilfelle, hvor det ikke dreiet seg om opplysninger om pasientens helsetilstand, men om hva legen hadde sagt til pasienten og om en erklæring legen hadde avkrevet

ham. Det ble også pekt på at den begrunnelse distriktslegen hadde gitt for ikke å svare — at advokaten kunne henvendt seg til ham over telefon, måtte være uholdbar.

Helsedirektoratet innhentet deretter en ny uttalelse fra distriktslegen, som fastholdt at om advokaten ønsket ytterligere opplysninger, kunne han henvende seg til ham i telefonen. Hans begrunnelse for ikke å gi skriftlig svar var:

«— — — Et slikt brev er meget vanskelig å besvare, da A. neppe har forklart den virkelige årsak til situasjonen, selv om han selv var fullt klar over den.

Det faktiske er nemlig at jeg hadde erfart at barna til A. var så opbragte i den givne situasjon, at de kunne finne på å skyte eller skade ham på annen måte hvis han fortsatte å bo i — — —.

Å skrive om slike ting til en jurist, er nokså umulig, da det kunne bli gjenstand for litt av hvert, hvis jeg ikke bela mine ord riktig — — —»

Han forklarte at han hadde fått A. til å underskrive den erklæring det gjaldt for å oppnå en adskillelse mellom A. og fru A., og fortsatte:

«— — — Et slikt dokument har naturligvis ingen juridisk verdi, men en ting mellom meg og pasienten. — — —»

Helsedirektoratet fastholdt i sine bemerkninger til dette at det i prinsippet måtte tillegge vedkommende lege å ta standpunkt til hvilke opplysninger som kan meddeles en pasient eller den som opptre på pasientens vegne. Helsedirektoratet bemerket videre:

«— — — Helsedirektøren finner imidlertid at distriktslegen overfor advokat — — — burde ha opplyst hvorvidt A. hadde avgitt en erklæring om at han ville forlate gården og bygda eller eventuelt bli innlagt i psykiatrisk sykehus, samt i tilfelle sendt advokat — — — kopi av erklæringen med opplysninger om bakgrunnen for at den var avkrevet.

Helsedirektøren har således ikke kunnet tillegge seg distriktslegens oppfatning av erklæringen som «en ting mellom meg og pasienten», jfr. distriktslegens brev av 16. mai 1968, og må videre ta avstand fra at distriktslegen bare henviser advokat — — — til eventuelt å snakke med ham i telefonen. — — —»

Helsedirektoratet skrev samtidig et brev til distriktslegen der direktoratet beklaget at han fremdeles ikke hadde besvart advokatens henvendelser og ikke sendt ham eller ombudsmannen kopi av A.s erklæring. Han ble også bedt om å ta sin nektelse av å gi advokaten opplysninger ellers opp til vurdering.

Det ble deretter fra ombudsmannen rettet en anmodning direkte til distriktslegen om å sende inn en kopi eller avskrift av den erklæring A.

hadde avgitt, og å gi underretning om hvorvidt han kom til å følge Helsedirektoratets henstilling om å la advokaten få kopi av erklæringen og de opplysninger han hadde bedt om.

Distriktslegen svarte i brev av 20. juni 1968:

«De ber meg om uforbeholdent å meddele hva som står i det dokument som A. har undertegnet. Dette kan jeg ikke imøtekomme, dokumentet tilhører min sinnsykeprotokoll og vedrører kun A. og meg. Det har naturligvis ingen juridisk verdi, men er meget verdifullt for denne sak. — — —»

Jeg meddelte deretter distriktslegen at han dersom han ikke fremla erklæringen, ville bli begjært innkalt til bevisopptak for retten i medhold av ombudsmannslovens § 7 siste ledd, jfr. domstollovens § 43, og at det ville bli fremsatt krav om at retten skulle pålegge ham å ta med erklæringen.

I brev av 22. juli s. å. skrev distriktslegen bl. a.:

«— — — For å skaffe stridsspørsmålet, nemlig den undertegnede erklæring ut av verden, har jeg sendt en fotostatkopi direkte til A., og så kan han i tilfelle undersøke, hvilken juridisk verdi den har. — — —»

Kopi av erklæringen ble deretter sendt meg av A.s advokat.

Jeg fant ikke at det kunne reises innvendinger mot at distriktslegen hadde oppsøkt A. og forklarte ham at konflikten mellom ham og hans familie kunne medføre en fare for A. selv, etter at en av sønnene var blitt sinnsyk, og at det derfor ville være tilrådelig at A. flyttet fra bygden for å unngå ytterligere konflikt. Det ville heller ikke kunne innvendes noe mot at distriktslegen eventuelt hadde fremholdt overfor A. at hans eget forhold kunne føre til at spørsmålet om ny innleggelse på psykiatrisk sykehus kunne bli tatt opp.

Det var ikke grunnlag for å fastslå at han hadde gitt uttrykk for at han kunne pålegge A. å reise, noe distriktslegen heller ikke hadde hjemmel til. På den annen side måtte det legges til grunn at han øvet et visst press på A., som neppe ellers ville ha vært villig til å underskrive erklæringen eller reise fra bygden. Han hadde inntil da selv drevet sitt gårdsbruk.

Jeg var enig med distriktslegen i at den erklæring han fikk A. til å avgi, ikke var juridisk bindende. Når distriktslegen fikk A. til å underskrive en slik erklæring, var det etter det anførte fordi han antok at det eneste «A. ville respektere, var en personlig underskrift på et løfte». Selv om det muligens ikke kan innvendes noe mot at distriktslegen under de forelig-

gende omstendigheter gikk forholdsvis sterkt inn på A. for å få ham til å reise og til å underskrive en slik erklæring, kom saken i en annen stilling når distriktslegen senere nektet A.s advokat å se erklæringen. Denne nektelse kunne ikke begrunnes ut fra hans taushetsplikt som lege. Erklæringen kunne neppe sees som betrodd ham i hans kall, og en mulig taushetsplikt gjaldt under ingen omstendighet når A. ønsket å se erklæringen.

Det måtte etter min mening anses for meget uheldig når distriktslegen først fikk A. til å undertegne en erklæring som distriktslegen var klar over var uforbindende, men hvis mulige rekkevidde A. ikke kunne være sikker på, og deretter uten tilstrekkelig grunn nektet A.s advokat å se den. Det måtte også anses som meget uheldig at distriktslegen ikke svarte på advokatens spørsmål om det var riktig at han hadde sagt at A. ville bli innlagt på psykiatrisk sykehus dersom han ikke underskrev. Når de opplysninger A. hadde gitt sin advokat, etter distriktslegens mening var klart uriktige, måtte det være all grunn til å få misforståelsen ut av verden så snart som mulig. Det måtte være helt klart at spørsmålet kunne besvares uten å krenke noen taushetsplikt, og at det også var av vesentlig betydning for vurderingen av erklæringen og dens eventuelle virkninger å få vite på hvilket grunnlag den var avgitt.

Det siste spørsmål i advokatens brev av 7. juli 1967 om bakgrunnen for distriktslegens inngripen og handlemåte, sto i en noe annen stilling, siden begrunnelsen lå også i A.s pårørendes helsetilstand, som distriktslegen ikke kunne gi fullstendige opplysninger om uten å krenke sin taushetsplikt som lege. En viss redegjørelse måtte imidlertid kunne ha vært gitt, idet hovedpunktene med hensyn til sønnens og hustruens tilstand vel allerede var kjent for A.

Selv om distriktslegen skulle ha gått ut fra at han ikke hadde adgang til å besvare — eller i alle fall kunne nekte å besvare — advokatens spørsmål, burde han innen en rimelig tid ha gjort advokaten kjent med sitt standpunkt. Det måtte beklages at han unnlot å gjøre dette. At han mente advokaten kunne ha henvendt seg i telefonen, var irrelevant. Dersom han fant at saken egnet seg best for muntlig drøftelse, burde han selv henvendt seg til advokaten eller foreslått en konferanse.

Om distriktslegens nektelse av å etterkomme anmodning fra meg om å oversende en kopi av A.s erklæring, med den begrunnelse at «dokumentet tilhører min sinnsykeprotokoll og vedrører kun A. og meg», bemerket jeg at etter lov av 22. juni 1962 § 7 kan ombudsmannen «hos statens embets- og tjenestemenn og hos

alle andre som virker i statens tjeneste kreve de opplysninger som er nødvendige for utførelsen av hans verv». Fra denne bestemmelse er det ikke gjort andre unntak enn de som også gjelder under rettergang, jfr. rettergangslovens §§ 204—209. Leger er etter § 205 bare fritatt for vitneplikt når det gjelder «noe som er betrodd dem i deres kall» og bare når den som har krav på hemmelighet, ikke samtykker. Den erklæring distriktslegen hadde avkrevet A., kunne ikke anses som betrodd ham i hans kall, og under ingen omstendighet kunne han nekte å fremlegge den når A. ønsket den fremlagt. Det måtte derfor kritiseres at distriktslegen ikke uten videre etterkom kravet om fremleggelse av erklæringen.

Etter at saken var tatt opp som klagesak for ombudsmannen, skrev Helsedirektoratet til distriktslegen:

«— — — Helsedirektøren beklager sterkt at De — tross helsedirektørens brev til Dem av 30. januar 1968 — fortsatt ikke har svart advokat — — — s henvendelse og heller ikke har sendt ham — eller nå ombudsmannen — kopi av den erklæring fra gårdbruker A. som advokaten har bedt om.

Helsedirektøren finner at en pasients juridiske rådgiver, etter henvendelse, i alminnelighet vil ha et rimelig krav på fra en distriktslege i størst mulig utstrekning å få relevante opplysninger vedrørende pasienten (vedkommendes klient), dog slik at det tas forbehold om at pasienten ikke gjøres kjent hermed, dersom det gis opplysninger som det av medisinske grunner må anses utilrådelig at pasienten blir gjort kjent med. Det forutsettes at taushetsplikten overfor andre personer ikke er til hinder for å gi opplysningene.

Helsedirektøren kan ikke se at De har opptrådt i samsvar med dette og henstiller at De tar Deres standpunkt i denne sak opp til revisjon.»

Etter min mening burde Helsedirektoratet allerede etter advokatens henvendelse til direktoratet ha inntatt dette standpunkt overfor distriktslegen.

33.

Godtgjørelse for innføring av underholdsbidrag. Spørsmål om foreldelse og om underretning, til bidragspliktige om at innføringsgodtgjørelse vil bli krevet

(Sak 678/68 og 10 E/68).

A. klaget over at bidragsfogden, etter at bidragsplikten var opphørt, hadde fremsatt krav om innføringsgodtgjørelse etter lov om innkreving av underholdsbidrag § 24. Opprinnelig var godtgjørelse krevet for hele den tid bidraget var betalt, med i alt kr. 2160,—.

Kravet var senere redusert til kr. 1440,—, — innfordringen i de siste 10 år. Klageren anførte at det var en frivillig ordning fra hans side at bidraget var betalt gjennom bidragsfogden og at han ikke tidligere var gjort kjent med at gebyr skulle betales.

I brev til bidragsfogden pekte jeg på at Høyesteretts kjæremålsutvalg i en kjennelse av 27. november 1967 hadde lagt til grunn at foreldelsesfristen for kommunens refusjonskrav etter § 24 i lov om innkreving av underholdsbidrag var 3 år, jfr. foreldelseslovens § 5 nr. 2. Jeg ba ellers opplyst om det var riktig at klageren ikke tidligere var gjort kjent med at han skulle betale innfordringsgodtgjørelse og hva grunnen var til at kravet ikke var fremmet tidligere.

Bidragsfogden uttalte

«at en ikke kan se av dokumentene her at klageren tidligere er gjort kjent med betalingen av innfordringsgodtgjørelsen. Grunnen er at det tidsvis har vært noe restanser og at en ikke har hatt personell nok til å følge opp alle bidragssakene.

Da Høyesteretts kjæremålsutvalg i kjennelse av 27.11. 1967 har lagt til grunn at foreldelsesfristen for en kommunes refusjonskrav av innfordringsgodtgjørelse er 3 år, har en i dag på ny tilskrevet klageren og krevd innfordringsgodtgjørelse for de 3 siste år.»

Jeg anførte at jeg fant det klart at A. burde ha fått underretning om at kommunen krevd refusjon av innfordringsgodtgjørelsen, slik at han hadde hatt anledning til å betale godtgjørelsen sammen med de enkelte bidragsterminer. Forsømmelsen kunne etter min mening likevel neppe føre til at adgangen til å innkreve de terminer som ikke var foreldet, skulle være bortfalt.

Forholdet med at den bidragspliktige først etter lang tid var gjort kjent med at han skulle betale godtgjørelse til bidragsfogden for innfordringen, hadde tidligere vært fremme i flere klagesaker, og jeg fant derfor grunn til å ta det opp med Sosialdepartementet. Jeg tok også opp forholdet med at foreldede terminer var forsøkt innkrevet og anførte:

«I flere klagesaker som har vært til behandling her, har forholdet vært at den bidragspliktige ikke har vært gjort kjent med at det skulle betales innfordringsgodtgjørelse til kommunen før bidragsinnfordringen hadde pågått gjennom en årrekke og til dels betydelige beløp i innfordringsgodtgjørelse var påløpt.

Det er uten videre klart at dette kan virke uheldig. Jeg vil derfor reise spørsmålet om ikke bidragsfogdene bør pålegges å orientere den bidragspliktige om plikten til å betale innfordringsgodtgjørelse senest når kommunen har krevd godtgjørelsen refundert, og også i

den utstrekning det er mulig innkreve godtgjørelsen sammen med de enkelte bidragsterminer.

Det fremgår også av en sak som har vært til behandling, at ikke alle bidragsfogder er klar over Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 27. november 1967 om foreldelsesfristen for kommunens refusjonskrav. Det ville være nyttig om departementet kunne orienterte bidragsfogdene på dette punkt. —»

Sosialdepartementet svarte i brev av 17. desember 1968:

«Som det går fram av vedlagte fotokopi av departementets brev av 2. november d.å., har en forelagt herr ombudsmannens spørsmål for 5 forskjellige bidragsfogder. En har mottatt svar fra 4 av dem. Til spørsmålet om når en bidragspliktig blir orientert om at det skal betales innfordringsgodtgjørelse er gitt følgende opplysninger:

Bidragsfogden i — — — opplyser at innfordringsgodtgjørelse ikke innkreves. Administrasjonsomkostningene dekkes av kommunen.

Lensmannen (bidragsfogden) i — — — opplyser at det ikke gis generell meddelelse til de bidragspliktige om at det skal betales innfordringsgodtgjørelse til kommunen.

Underfogden i — — — opplyser at de bidragspliktige blir orientert om at det skal betales innfordringsgodtgjørelse til kommunen på det tidspunkt innfordring av bidraget blir aktuelt.

Bidragsfogden i — — — opplyser følgende: Etter at bidraget er fastsatt, blir bidragspliktige orientert om at 4 % gebyr vil påløpe om bidraget må innfordres, og at det bortfaller om bidraget betales direkte til barnets mor. Forlanger bidragsberettigede bidraget innfordret gjennom bidragsfogdens kontor og bidragspliktige selv innbetaler bidraget, blir det avkrevet gebyr ved innbetalingen. Hvor det blir etablert trekk gjennom arbeidsgiver, plusses det på 4 % gebyr. Da bidragspliktige får gjenspart av trekkpålet, blir vedkommende orientert om gebyret samtidig.

Departementet må si seg enig i at det er uheldig at en bidragspliktig kan betale bidrag i lengre tid gjennom bidragsfogdens kontor uten å bli orientert om at det også skal betales godtgjørelse til kommunen. En antar at dette tildels kan skyldes at kravet står tilbake for løpende bidrag og eventuelle bidragsrestanser, og at en del bidragsfogder derfor venter med å presentere kravet til de bidragspliktige er ajour med sin bidragsbetaling.

En kan opplyse at departementet har under utarbeiding et rundskriv til bidragsfogdene der lovreglene om innkreving av bidrag blir innskjerpet. En vil i dette rundskriv også instruere bidragsfogdene om å orientere de bidragspliktige om kommunens krav allerede ved første innbetaling av bidrag gjennom bidragsfogdenes kontorer, og om i den utstrekning det er mulig å innkreve godtgjørelsen sammen med de enkelte bidragsterminer.

Når det gjelder spørsmålet om foreldelse av kommunens refusjonskrav, opplyser lensmannen i — — — at han har antatt at foreldelses-

fristen var 3 år fra den tid da kommunen har rett til å kreve refusjon. Underfogden i — sier at han gikk ut fra at foreldelsesfristen var 10 år inntil han ble kjent med Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 27. november 1967. De øvrige har ikke besvart spørsmålet.

En kan opplyse at spørsmålet om foreldelsesfristen for kommunens refusjonskrav tidligere har vært forelagt Justisdepartementets lovavdeling som i brev av 1. april 1958 har uttalt at foreldelsesfristen må antas å være 10 år. Sosialdepartementet har da også hevdet dette standpunkt inntil den nevnte kjennelse forelå fra Høyesteretts kjæremålsutvalg.

En kan videre opplyse at det har vist seg å være stor uklarhet om fra hvilket tidspunkt foreldelsesfristen skal reknas. Departementet har forelagt også dette spørsmål for Justisdepartementets lovavdeling, som i brev av 26. august d.å. uttalte at det synspunkt som de foreliggende dommere bygger på, synes å harmonere best med det syn at

«foreldelsesfristen begynner å løpe straks det bidrag er innbetalt til bidragsfogden som dennes gebyr reknas på grunnlag av.»

En vil også ta med i det ovennevnte rundskriv en orientering om foreldelsesfristens lengde og når den begynner å løpe.

En vil til slutt ikke unnlate å nevne at det fra flere hold har vært uttrykt misnøye med bestemmelsen om adgang for kommunen til å kreve innfordringsgodtgjørelsen refundert. En har også fra Norges Sosialforbund mottatt forslag om å oppheve refusjonsadgangen, med påvisning av de uheldige følger av den någjeldende bestemmelse. Departementet overveier nå denne sak, men kan foreløpig ikke si noe om hvorvidt eller når en endring kan bli gjennomført.»

34.

Uklarhet i bestemmelser om krav til vandel for å få skipsmaskinistsertifikat.

(Sak 6 E/68, jfr. sak 1/68).

En skipsmaskinist klaget over at hans søknad om maskinistsertifikat av 1. klasse var avslått av Kirke- og undervisningsdepartementet under henvisning til at hans vandel ikke hadde vært tilfredsstillende.

Han anførte at det riktignok var så at han en gang for flere år siden hadde vært nektet forhyring etter sysselsettingsloven, men beslutningen bygget etter hans oppfatning på uriktige opplysninger og var senere opphevet. Hyrenektelsen kunne under ingen omstendighet tillegges vekt nå, siden han etter at den var opphevet, hadde fått sin vandel vurdert i forbindelse med at han hadde fått sertifikat av 2. klasse. At han var avskjediget fra den siste båten han hadde vært ombord i, fordi skipsføreren mente han hadde gjort seg skyldig i forskjellige uheldige forhold, kunne etter hans mening ikke tillegges vekt. Han bestred grunnlaget for avskjedigelsen og mente at det ikke under noen omstendighet kunne tas hensyn til forholdet siden det som ble krevet etter

gjeldende forskrifter, bare var tilfredsstillende vandelsattest fra politiet på hjemstedet.

I lov om skipsmaskinistar av 2. juni 1960 er det ikke oppstilt bestemte krav til vandel, men det heter i § 13:

«Vedkommande departement kan gje føresegner om dei krav til vandel ein skal sette til den som etter denne loven søker om å verte oppteken på skole, få gå opp til eksamen eller få sertifikat.»

Med hjemmel i denne bestemmelse ga Departementet for handel og skipsfart, som loven den gang hørte under, disse bestemmelser:

«1. Den som søker om å få et av de i loven nevnte sertifikater må fremlegge tilfredsstillende vandelsattest fra politiet på hjemstedet. Attesten må ikke være eldre enn 3 måneder. Oppstår det tvil om at fremlagt vandelsattest kan anses som tilfredsstillende skal spørsmålet forelegges for departementet til avgjørelse.

2. Maskinistsertifikat må ikke utstedes til den som er eller har vært nektet forhyring etter sysselsettingslovens § 21 før vedkommende tilfelle har vært forelagt for departementet til avgjørelse.»

Selv om disse bestemmelser ikke var helt utdekkende for det foreliggende tilfelle, fant jeg at meningen måtte være å kreve at søkeren hadde en tilfredsstillende vandel og at det etter de foreliggende opplysninger ikke var grunnlag for å kritisere departementets avgjørelse.

Uansett resultatet i den foreliggende sak fant jeg imidlertid grunn til å ta opp med Kirke- og undervisningsdepartementet det prinsipielle spørsmål om gjeldende bestemmelser er tilfredsstillende. Jeg anførte bl. a.:

«— — — Pkt. 2 i bestemmelsene må så vidt skjønnes, forstås slik at det vil bero på en vurdering fra departementets side om en som er nektet forhyring, skal kunne få maskinistsertifikat. Det er imidlertid uklart om dette også skal gjelde når det søkes om sertifikat av klasse 1 og hyrenektelsen allerede er vurdert i forbindelse med tildeling av sertifikat av klasse 2.

I de tilfeller hvor det ikke har foreligget hyrenektelse, kreves etter pkt. 1 «tilfredsstillende vandelsattest fra politiet på hjemstedet». Det departementet kan vurdere, er etter ordlyden bare om vandelsattesten «kan anses som tilfredsstillende». Slik bestemmelsene er formet, har departementet derfor ingen klar hjemmel for å nekte sertifikat på grunn av mangler ved vandelen som ikke fremgår av politiets attest, f. eks. uheldige forhold i tjenesten. Det kan derfor synes å være behov for en supplerende bestemmelse på dette punkt. I Ot. prp. nr. 44 (1959—60) heter det bl. a. om bestemmelsene i § 13:

«— — — En slik bestemmelse vil være nødvendig bl. a. fordi en har foreslått sløyfet de nåværende krav i maskinistlovenes §§ 2 om at attester for verksted-

tid og fartstid skal inneholde erklæring om edruelighet, orden og pålitelighet.»

Det kan i denne forbindelse spørres om politiet på hjemstedet har noe grunnlag for å vurdere en søkers forhold ombord. — — —»

Kirke- og undervisningsdepartementet svarte:

«Kirke- og undervisningsdepartementet er enig med Ombudsmannen i at de gjeldende bestemmelser om krav til vandel for ervervelse av maskinistsertifikat ikke gir departementet klar hjemmel til å nekte sertifikat på grunn av mangler ved vandelen som ikke fremgår av politiets attest, f. eks. uverdige forhold om bord.

Departementet tar derfor sikte på å gi bestemmelsene en slik form, at det ikke er tvil om departementets adgang til å nekte sertifikat selv om vandelsattesten fra politiet på hjemstedet er tilfredsstillende, når søkerens forhold for øvrig gjør at han anses uskikket.»

Ved rundskriv av 18. desember 1968 har Kirke- og undervisningsdepartementet foretatt en slik tilføyelse til bestemmelsene om krav til vandel for å få maskinistsertifikat:

«3. Departementet kan også nekte å utstede sertifikat på grunnlag av opplysninger om søkerens disiplinære forhold under tjeneste om bord eller om hans vandel for øvrig.»

35.

Tilleggsutdannelse i tegning ga ikke faglærer i husflidsskolen kompetanse som faglærer i forming i ungdomsskolen. Faglæreren burde vært gjort oppmerksom på dette før tilleggsutdannelse ble påbegynt.

(Sak 478/68).

En faglærer i kjole- og draktsøm klaget over at Kirke- og undervisningsdepartementet nektet henne kompetanse som faglærer i forming i ungdomsskolen etter at hun hadde gjennomgått et kurs ved Statens lærerskole i forming. Hun viste til at det i skoleplanen er anført følgende om det kurs hun hadde gjennomgått:

«Formål: Utdanningen gir kompetanse for stilling som formingslærer med hovedvekt på tegning i den 9-årige skolen og som tegnelærer i husflidsskolene.»

Hun pekte videre på at hun i følgeskriv til sin søknad om opptagelse på kurset hadde gjort oppmerksom på at hun ønske å bli godkjent også for ungdomsskolen, uten at Lærerutdanningsrådet, som hadde behandlet søknaden, hadde kommet med noen innsigelse. I nevnte følgeskriv het det:

«— — — Når jeg søker om å bli tatt opp som elev ved linjen tegning/forming, 1 års tilleggsutdannelse, så er det fordi tegning og frie

formingsaktiviteter er mine hovedinteresser ved siden av søm, som jeg nå underviser i.

Tegning er et så viktig fag når det gjelder håndarbeid at jeg synes jeg trenger mere utdanning for å undervise i dette fag. Dessuten ønsker jeg å bli godkjent også for ungdomsskolen. — — —»

Klagen ble forelagt for Lærerutdanningsrådet og Kirke- og undervisningsdepartementet. Lærerutdanningsrådet uttalte:

«Ved vurdering av — — —s (klagerens) søknad la Lærerutdanningsrådet vekt på det som står i hennes søknad, nemlig at

«tegning og frie formingsaktiviteter er mine hovedinteresser ved siden av søm, som jeg nå underviser i.

Tegning er et så viktig fag når det gjelder håndarbeid at jeg synes jeg trenger mer utdanning for å undervise i dette fag. Dessuten ønsker jeg å bli godkjent også for ungdomsskolen.»

og det som står i skolens undervisningsplan: «Utdanningen gir kompetanse for stilling som formingslærer med hovedvekt på tegning i den 9-årige skolen og som tegnelærer i husflidsskolene.»

Vi oppfattet hennes søknad slik at hun primært tok sikte på å bli bedre kvalifisert for sitt arbeid i yrkesskolen, men at hun også ønsket å ta denne utdanningen som et ledd i en videre utdanning som også skulle gi lærerkompetanse i 9-årig skole.

Vi kan ikke se at det går fram av søknaden at hun søker opptaking ved SLFO bare under den forutsetning at hun får godkjent undervisningskompetanse i 9-årig skole etter fullført utdanning.»

Kirke- og undervisningsdepartementet uttalte bl. a.:

«— — — Utdanningen ved avd. XVa er lagt opp som tilleggsutdannelse for lærere som fra før har 9-årig skole som arbeidsfelt. Det hender likevel i enkelte tilfelle at det også tas opp elever med annen utdanningsbakgrunn f. eks. barnehagelærere, yrkeslærere i kjole- og draktsøm, vevlærere o. a. Tilleggsutdanningen i forming/tegning vil i disse tilfelle ikke føre til kompetanse i andre skoleslag enn de skoleslag grunnutdanningen gjelder for. — — —»

Om skoleplanen uttalte departementet:

«— — — Formuleringen i skoleplanen «Utdanningen gir kompetanse for stilling som formingslærer med hovedvekt på tegning i den 9-årige skolen og som tegnelærer i husflidsskolene» burde ikke være misvisende dersom det leses videre om opptakingskravene: «Allmennlærerskole eller faglærerskole ——. — — —s (klagerens) eksamen i 1964 for undervisning i husflidsskole kan — som nevnt ovenfor — også være opptakingsgrunnlag for tilleggsutdannelse i tegning for samme skoleslag. — — —»

I brev til klageren bemerket jeg:

«Etter lov om utdanningskrav for lærer i skulen § 5 er det Kirke- og undervisnings-

departementet som fastsetter de nærmere krav til fagutdanning og spesialutdanning bl. a. for faglærere. Slike bestemmelser er gitt ved departementets rundskriv av 10. juli 1963 nr. 1 T 1963 As. Det sondres der mellom faglærere i allmennskoler og faglærere i yrkesskoler.

Deres utdanning i kjole- og draktsøm er en utdanning for faglærere i yrkesskolen, jfr. nevnte rundskriv under punkt 7 der det heter:

«Den som skal undervise i yrkesskole, må ha allmennutdanning som svarer til 9-årig skole, realskole, full fagutdanning (sveinebrev, fagbrev), minst eitt års allmenteknisk eller allmennteoretisk utdanning ut over den obligatoriske skolen, minst to års godkjend praksis i faget etter fullført opplæring, og dessutan godkjend pedagogisk utdanning på minst ½ år. — — —»

Om faglærer i allmennskoler heter det under punkt 3 a:

«Faglærer i allmennskole kan

ha:

anten

lærareksamen frå godkjend faglærarskole, som t. d.

1. Statens lærarskole i husstell,
2. Statens kvinnelege industriskole,
3. Statens gymnastikkskole,
4. Statens sløyd- og teiknelærarskole,
5. Statens husflidsskole, Blaker

eller

eksamen i ei fagleg eining ved universitet eller lærarhøgskole, og dessutan fagmetodisk/pedagogisk utdanning som nemnd for adjunkt.

For faglærer som har eksamen frå faglærarskole eller frå Statens årskurs i formingsfag, krevst til så lenge pedagogisk/fagmetodisk tilleggstudanning for tilsetjing som faglærer i folkeskolen.»

Det avgjørende for om De kan godkjennes som faglærer i ungdomsskolen, er om De etter den tilleggstudanning De har gjennomgått, fyller kravene til faglærer i allmennskolen. Den eksamen De har gjennomgått, er ikke en faglærereksamen i forming, jfr. her skoleplanen for Statens lærarskole i forming, hvor den utdanning som fører frem til faglærereksamen i forming, er omhandlet under 1 e — faglærerklassen i tegning/forming. Denne utdanning bygger på minst 3 års utdanning ved håndverks- og kunstindustriskole, kunstakademi eller tilsvarende utdanning. Den utdanning De har gjennomgått, er en tilleggstudanning som bygger på allmennlærarskole eller faglærarskole, og den eksamen som avlegges, er ikke faglærereksamen. Departementet har anført at denne tilleggstudanning ikke medfører kompetanse i andre skoleslag enn det grunnutdannelsen gjelder. Dette må etter min mening være en riktig forståelse av bestemmelsene. Det er derfor i samsvar med disse når Deres søknad om undervisningskompetanse i ungdomsskolen er avslått. — — —»

I brev til departementet anførte jeg at det lå nær å forstå skoleplanen slik klageren hadde gjort, — at den tilleggstudanning det gjaldt, i seg selv kvalifiserte som formingslærer i den 9-årige skolen. Det burde etter min

mening overveies å gjøre skoleplanen klarere på dette punkt.

Jeg fant at klageren i følgeskrivet til opptagelsessøknaden hadde gjort det klart at hun tok sikte på både å bedre sine kvalifikasjoner som faglærer i kjole- og draktsøm og å oppnå kompetanse i ungdomsskolen, og Lærerutdanningsrådet burde ha reagert på dette og gjort henne oppmerksom på at utdannelsen ikke ga kompetanse i ungdomsskolen.

Uklarheten i skoleplanen og Lærerutdanningsrådets unnlattelse kunne imidlertid ikke gi klageren krav på godkjennelse i strid med gjeldende bestemmelser og praksis.

36.

Spørsmål om det av søknadsskjema for lån i Statens Lånekasse for studerende ungdom fremgikk tilstrekkelig klart at det skulle gis opplysning om søkerens aktuelle økonomiske stilling når denne ikke fremgikk av ligningsattestene.

(Sak 1 E/68).

I en klagesak ble det anført at Statens lånekasse for studerende ungdom for langt de fleste lånesøknaders vedkommende vurderte søkerens økonomiske forhold bare på grunnlag av de ligningsattester som skal vedlegges søknadene. Det oppsto derfor etter klagerens mening en urettferdig forskjellsbehandling når lånekassen i de få tilfelle da det ble oppdaget at en søkers økonomi hadde bedret seg i tiden etter det inntektsåret som ligningsattestene gjaldt, så bort fra disse og bygget på de faktiske forhold. Klageren mente at det riktige måtte være at lånekassen i alle tilfelle bygget på ligningsattestene. Denne slutning var etter min mening uholdbar. Prinsipielt måtte det være riktig å bygge på de virkelige inntektsforhold. Spørsmålet måtte være om det fra lånekassens side kunne gjøres noe mer for å få opplysninger om den aktuelle økonomiske situasjon hos søkeren eller andre hvis økonomi det ble lagt vekt på, i alle tilfeller hvor ligningsattestene var misvisende. Jeg pekte på dette i brev til lånekassen og anførte:

« — — Jeg har i denne forbindelse festet meg ved at det i «Rettleing for søkeren» bare heter at søkeren «bør» gi opplysninger dersom ligningsattestene gir et feilaktig bilde av de økonomiske forhold. Søknadsskjemaene inneholder heller ingen rubrikk for opplysninger om foreldres eller ektefelles aktuelle økonomiske forhold. Jeg har funnet å burde henlede oppmerksomheten på forholdet og vil gjerne høre hvorledes lånekassen ser på spørsmålet om å gjøre det klarere for søkerne at de plikter å gi opplysninger om de aktuelle økonomiske forhold når ligningsattestene gir et uriktig bilde.»

Lånekassen svarte:

«— — — Det ville bety et ganske betydelig merarbeid dersom en skulle ta sikte på å få helt pålitelige opplysninger om den aktuelle økonomiske situasjon. En kunne da ikke basere seg på ligningsmyndighetenes oppgaver, men måtte søke til trygdekassene etter opplysninger, og for så vidt bygge på et etter norske forhold ekstraordinært rapportsystem. Det kontrollapparat og de omkostninger det ville kreve å tilplikte søkeren å dokumentere foreldrenes aktuelle økonomiske forhold vil etter Lånekassens skjønn ikke stå i rimelig forhold til de resultater man kunne vente å oppnå.

Når det gjelder spørsmålet om søkerens egne eller ektefellens økonomiske forhold, har praksis vært at man i stor utstrekning har skaffet frem supplerende opplysninger før avgjørelsen.

Lånekassen vil overveie å endre søknads-skjemaene med sikte på klarere presisering av at man krever ajourførte opplysninger på dette punkt. — — —»

Lånekassen har senere opplyst at «Rettleiing for søkeren» er endret, slik at det i punkt 1 om skatteligging nå heter:

«— — — Dersom likningsattestene gir et feilaktig bilde av de økonomiske forhold i søknadsperioden, må det opplyses spesielt om dette. Slike opplysninger må, så vidt mulig, være attesterte.»

Saken foranlediget etter dette ikke ytterligere fra min side.

37.

Underretning om klageadgang til namsretten etter tvangsfullbyrdslovens § 49 ved iverksettelse av lønnstrekk.

(Sak 3 E/68, 4 E/68 og 5 E/68).

Etter tvangsfullbyrdslovens § 49 siste ledd kan en skyldner eller arbeidsgiver klage over pålegg om trekk i lønn eller annen inntekt til namsretten, som kan oppheve pålegget «forsåvidt det er ulovlig eller det påberopte pengekrav ikke består».

I flere klager over innkreving av underholdsbidrag ved lønnstrekk har klagerne gjort gjeldende innsigelser mot lovligheten av bidragsfogdens trekkpålegg. De er av ombudsmannen gjort kjent med at det er adgang til å klage til namsretten og henvist til eventuelt å fremme klage dit. Da de ikke syntes å ha vært orientert av bidragsmyndighetene om tvangsfullbyrdslovens klageordning, tok jeg saken opp generelt med Sosialdepartementet og anførte bl. a.:

«— — — Hvordan praksis i alminnelighet er med hensyn til dette vites ikke, men i Oslo blir bidragspliktige, etter opplysninger fra bidragsfogdens kontor, gjort kjent med trekkpålegget ved gjenpart av det pålegg som sendes arbeidsgiveren. På den blankett som brukes der — jfr. vedlegg — er det ikke anført noe om at pålegget kan påklages til namsretten.

Det synes grunn til å overveie om det ikke som alminnelig regel bør bestemmes at bidragsfogden ved pålegg om trekk i lønn m. v. skal gjøre den bidragspliktige og arbeidsgiveren oppmerksom på regelen i tvangsfullbyrdslovens § 49 siste ledd. Ikke minst fordi klageadgangen til namsretten bare gjelder «saalænge tvangsfullbyrdsloven ikke er avsluttet», er det om å gjøre at de klageberettede allerede ved mottagelsen av pålegget får underretning om den klagerett loven gir dem. I den forbindelse kan nevnes at partene ved tvangsfullbyrdsloven gjennom utlegg, så vidt vites alltid gjøres oppmerksom på lovens klageregulering — jfr. vedlagte skjema for utleggsforretninger ved Oslo byfogdemåte. Det kan for øvrig også vises til § 27 i forvaltningsloven som for forvaltningssaker bestemmer at parten skal få underretning om klageadgang til høyere forvaltningsorgan.»

Klage til namsretten vil også kunne være aktuell ved inndrivelse av trygdepremie og skatt gjennom lønnstrekk. I de skjemaer som brukes ved gjennomføring av lønnstrekk i slike tilfeller, er denne klageadgang ikke nevnt. Jeg ba derfor i henvendelse til Rikstrygdeverket og Skattedirektøren overveiet om det ikke også ved slike trekkpålegg er grunn til å gi underretning om adgangen til å få prøvet pålegget for namsretten etter tvangsfullbyrdslovens § 49 siste ledd.

I Sosialdepartementets svar i saken er anført:

«Som det går frem av vedlagte fotokopi av departementets brev av 16. september d. å., har en forelagt herr ombudsmannens spørsmål for fem forskjellige bidragsfogder. Av svar som er mottatt fra fire av dem, går det frem at ingen av de skjema som nyttes ved pålegg om lønnstrekk, inneholder opplysning om adgangen til å klage til namsretten etter tvangsfullbyrdslovens § 49, siste ledd.

Tre av bidragsfogdene opplyser at bidragspliktige alltid blir gjort kjent med klageadgangen hvis og når han henvender seg til bidragsfogdens kontor. For den fjerdes vedkommende blir det opplyst at lønnstrekk svært ofte settes i verk etter bidragspliktiges eget ønske, og det blir ikke gitt underretning om klageadgangen til namsretten, verken i det skjema som nyttes eller på annen måte.

Departementet er enig i at det som alminnelig regel bør gjelde at bidragsfogden ved pålegg om trekk i lønn skal gjøre den bidragspliktige og arbeidsgiveren oppmerksom på regelen i tvangsfullbyrdslovens § 49, siste ledd. En har under utarbeiding et rundskriv til bidragsfogdene, der lovens regler om innkreving blir innskjerpet, og en vil der ta inn pålegg til bidragsfogden om å sørge for underretning til bidragspliktige om klageadgangen til namsretten som nevnt.

En vil også underrette de skjemaforlag som trykker skjema for pålegg om lønnstrekk, om at underretning om klageadgangen bør tas inn i skjemaet. En gjør merksam på at slikt skjema ikke er fastsatt av departementet.»

Skattedirektøren uttalte:

«1. Skattedirektøren er enig i at det i skje-

maet for pålegg om skattetrekk bør tas inn en orientering om klageadgangen etter tvangsfullbyrdelseslovens § 49, siste ledd.

2. I skjemaet for «Beslutning om motregning», hvorav et avtrykk legges ved, er det i punkt 9 i den rettlede teksten på baksiden gitt en orientering om nevnte klageadgang i forbindelse med motregning som omhandlet i skattebetalingslovens § 32, nr. 4. Skattedirektøren antar at orienteringen her bør endres slik at innholdet svarer til forslaget vedrørende påleggstrekkskjemaet, — — —»

Rikstrygdeverket ga følgende uttalelse:

«En er enig med Ombudsmannen i at det kan være grunn til å underrette den som blir pålagt lønnstrekk for skyldig trygdepremie (avgift), om at han kan få prøvet trekkpålegget av namsretten etter tvangsfullbyrdelsesloven § 49 siste ledd.

Rikstrygdeverket vil ta de nødvendige skritt til å supplere de aktuelle skjemaer med en slik orientering. — — —»

Jeg hadde ingen bemerkninger til forvaltningsorganenes løsning av spørsmålene.

38.

Ekstralærer ved høgskole burde på et meget tidligere tidspunkt fått beskjed om at han ikke ville bli engasjert på ny. Kritisert at han ikke fikk svar på gjentatte anmodninger om å få oppgitt grunnen til at han ikke var reengasjert.

(Sak 163/68 og 503/68).

En tidligere ekstralærer ved en høgskole klaget over at han i 1965, etter 20 års virksomhet ved skolen, var blitt fratatt sitt engasjement, og over at skolen ikke hadde besvart skriftlige forespørsler fra ham om hva som var grunnen til dette.

De faktiske forhold var i hovedtrekk disse:

Klageren hadde i en årrekke undervist på et kurs på 8—10 timer. Han mente at kurset var for kortvarig og hadde i 1962 skrevet til høgskolen og foreslått en utvidelse av undervisningen i faget. Den 31. august 1964 fikk han meddelelse om at timetallet skulle utvides til 30 timer og gikk ut fra at utvidelsen skjedde på grunnlag bl. a. av de forestillinger han var kommet med. Han hørte så ikke mer om saken før han den 13. juli 1965 fikk dette brev fra skolen:

«På grunn av omlegging av undervisningen i — — — har — — — avdelingen foreslått at det blir engasjert ny ekstralærer i dette faget. Etter vedtak i høgskolens kollegium er — — — engasjert til å forestå undervisningen i det nye kurs.

Høgskolen takker Dem for det store arbeid De har lagt ned i undervisningen i — — — gjennom mange år.»

Klageren henvendte seg senere til høgskolen

ved brev av 6. august 1965, 15. mars 1966 og 30. august 1967 og ba om å få vite hvorfor han var avsatt. Disse brev ble ikke besvart.

Klagen ble forelagt for høgskolen, som uttalte bl. a.:

- «1. Det vesentligste av undervisningen utføres av det vitenskapelige personalet som er knyttet til høgskolen i faste eller midlertidige stillinger. Ekstralærere eller timelærere antas i enkelte tilfelle for å undervise i spesielle emner eller deler av et fag. Det er her ikke tale om stillinger, men ekstralærerne kan bli engasjert for et semester, for et undervisningsår eller inntil videre. — — — (klageren) ble i august 1944 antatt som ekstralærer i — — — fra begynnelsen av undervisningsåret 1944—45 og inntil videre.
2. Engasjementene opphører enten ved at ekstralærerne selv ber seg fritatt eller ved at det opprettes nye faste eller midlertidige stillinger for lærere som naturlig tar vedkommende undervisning. Ofte skiftes ekstralærere i forbindelse med omlegging av undervisningsopplegget (innskrenking — utvidelse — overføring av emner eller fagstoff fra et fag til et annet, eller fra et kurs til et annet).
3. — — — (klageren) underviste på et lite kurs (8—10 timer) i — — — for studentene på — — — avdelingen. Etter ny undervisningsordning ble dette kurset utvidet til ca. 30 timer. Etter forslag fra instituttstyren, som har hovedansvaret for undervisningen, og med anbefaling av avdelingsrådet, vedtok Kollegiet å engasjere — — — som lærer ved det utvidede kurset. — — —»

Om unnlattelsen av å besvare klagerens brev uttalte høgskolen:

«— — — Som det framgår av saksdokumentene, ble — — — (klageren) i brev herfra 13. juli 1965 gjort kjent med at skifte av ekstralærer skjedde på grunn av omlegging av undervisningen. Selv om — — — (klagerens) senere anførsler ikke kan føre til noen endring av realitetene i saken, beklager vi meget at høgskolen ikke har besvart hans brev av 6/8-65, 15/3-66 og 30/8-67.»

Høgskolens uttalelse ble lagt frem for klageren, som fastholdt at det ikke fra høgskolens side var anført noe som viste at det var grunn til å bringe hans engasjement til opphør og overlate undervisningen til en annen. Saken ble på ny forelagt for skolen, med anmodning om uttalelse om dette og om hvorfor klageren først ble underrettet om at skolen overveiet å overlate den utvidede undervisning til en annen så sent som 13. juli 1965.

I sitt svar redegjorde høgskolen for den nye ekstralærers kvalifikasjoner og uttalte at man hadde funnet at denne hadde de beste kvalifikasjoner for å forestå den utvidede undervisning. Høgskolen uttalte videre:

«— — — Når — — — (klageren) ikke på et tidligere tidspunkt ble orientert om opphør av engasjementet som timelærer i — — — skyldes dette en forsømmelse fra høgskolens side. Høgskolen beklager meget denne forsømmelse.»

Jeg fant at høgskolen, når undervisningen skulle utvides fra 8—10 timer til 30 timer, måtte ha anledning til å ta spørsmålet om hvem som skulle foreta den utvidede undervisning opp til vurdering. Klageren var ikke ansatt i en fast opprettet stilling, men engasjert som ekstralærer for å forestå et bestemt kurs, som nå var avløst av et nytt og utvidet kurs. Spørsmålet om hvem som skulle forestå undervisningen, ville måtte bero på en skjønnsmessig vurdering fra høgskolens side. At klageren til da hadde undervist i faget, var et moment det kunne være grunn til å ta hensyn til, men det kunne ikke være avgjørende dersom skolen så seg bedre tjent med en annen ekstralærer til det nye kurs. Spørsmålet om den engasjerte måtte anses bedre kvalifisert enn klageren, var et utpreget skjønnsspørsmål. Jeg fant ikke at det var tilstrekkelig grunnlag for å kritisere høgskolens avgjørelse.

Om den formelle fremgangsmåte uttalte jeg:

«Klageren ble ved — — — høgskolens brev av 31. august 1964 underrettet om at kurset i — — — skulle utvides til 30 timer fra høstsemesteret 1965. Han fikk ingen underretning om at denne utvidelse av kurset ville føre til at — — — høgskolen ville vurdere spørsmålet om hvem som skulle overlates undervisningen, på fritt grunnlag. Han fikk først underretning om at han ikke ville bli reengasjert ved høgskolens brev av 13. juli 1965. Siden — — — (klageren) hadde undervist i faget i 20 år, måtte han under de foreliggende omstendigheter ha god grunn til å regne med at han ville bli overlatt den utvidede undervisningen, og forholdet med at han ikke på et tidligere tidspunkt fikk underretning var derfor meget uheldig. — — —»

Jeg kritiserte også at klageren ikke hadde fått svar på sine henvendelser til høgskolen i 1965—67.

39.

Godskrivning av tidligere statstjeneste ved beregning av lønnsansiennitet i ny stilling.

(Sak 146/68).

En tjenestemann klaget over at Lønns- og prisdepartementet hadde avslått å godskrive tidligere statstjeneste ved beregning av lønnsansiennitet i ny statsstilling. Klageren gikk ut av statstjenesten i 1960 og hadde da opparbeidet 4 års lønnsansiennitet i lønnsklasse 6. Etter å ha arbeidet et par år i privat bedrift, begynte han i 1963 i sin nåværende statsstilling. Lønnen i den nye stilling lå så mange klas-

ser over lønnen i hans forrige statsstilling, at tidligere opparbeidet lønnsansiennitet ikke kunne godskrives ham. Heller ikke forelå det sammenhengende statstjeneste, hvilket også var et vilkår for at opparbeidet lønnsansiennitet kunne følge med ved ansettelse i ny stilling. Han fikk derfor ikke godskrevet noen del av den tidligere statstjeneste ved beregningen av lønnsansiennitet i den nye stilling. I forbindelse med lønnsoppgjøret i 1966 ble lønnsregulativet imidlertid endret slik at tjenestemennene fikk beholde tidligere opptjent lønnsansiennitet uansett hvor mange lønnsklasser de rykket opp. Endringen var forutsatt å skulle få anvendelse også på tidligere ansatte tjenestemenn, slik at deres lønnsansiennitet skulle beregnes etter de nye regler med virkning fra 1. mai 1966. Klageren mente at endringen også måtte få virkning for hans vedkommende, men fikk ikke medhold i Lønns- og prisdepartementet. Departementet fant at han ikke kom inn under endringsregelen fordi hans statstjeneste ikke hadde vært sammenhengende, men var avbrutt av tjeneste i privat virksomhet. Departementet opplyste at det i de senere år riktignok som hovedregel hadde sett bort fra slike tjenesteavbrudd, men dette var bare gjort for tjenestemenn som var ansatt etter 1. januar 1965. Da klageren var tilsatt i sin nåværende statsstilling i 1963, ville den endrede beregningsmåte ikke få anvendelse i hans sak.

Klageren pekte på at han etter dette ville vært bedre stillet lønnsmessig om han hadde begynt i sin nåværende stilling etter 1. januar 1965, og fant dette urimelig. Under henvisning særlig til dette ba jeg ved foreleggelsen av saken for departementet opplyst om avgjørende grunner etter departementets oppfatning talte mot at en tjenestemann i klagerens stilling fikk beregnet sin lønnsansiennitet som om han var ansatt 1. januar 1965, dersom en slik beregningsmåte ville være gunstigere for ham.

I sitt svar anførte departementet:

«Lønnsregulativets § 1, 2. ledd lyder:

«Har en tjenestemann måttet fratre den offentlige tjeneste på grunn av forhold som ikke kan tilregnes ham, får han, hvis han på ny blir ansatt i offentlig stilling, den lønnsansiennitet som han ville ha oppnådd hvis umiddelbar overgang hadde funnet sted.»

Lønns- og prisdepartementet har imidlertid i oktober 1965 innført en mer liberal praksis, når det gjelder bl. a. godskrivning av tidligere statstjeneste, hvoretter slik tjeneste — uansett årsaken til bruddet i statstjenesten — som hovedregel kan medregnes i lønnsansienniteten. Denne praksis er innført med virkning for ansettelser foretatt etter 1. januar 1965.

For å bøte på eventuelle skjevheter som måtte oppstå ved at tidligere ansatte tjenestemenn i en avansementskrets blir lønsmessig forbigått av senere ansatte, som har fått godskrevet tidligere statspraksis, har en forutsatt at de førstnevnte kan gis bedret lønnsansiennitet etter prinsippet i det tidligere lønnsregulativs § 16. Etter denne bestemmelse kunne en tjenestemann gis bedret lønnsansiennitet dersom en senere ansatt tjenestemann i samme tjenestegren fikk bedre lønnsansiennitet som følge av nye ansiennitetsregler.

Det foreligger ikke opplysninger om at — — — (klageren) er blitt slik lønsmessig forbigått.

Lønns- og prisdepartementet vil imidlertid ikke motsette seg at — — — (klageren) får bedret sin lønnsansiennitet slik at han i samsvarende med Ombudsmannens forslag får beregnet lønnsansienniteten som om han var tiltrådt som konstruktør 1. januar 1965. Han vil dermed oppnå lønnsansiennitet fra 1. januar 1961. En har herunder tatt i betraktning at — — — (klageren) hadde et relativt kortvarig brudd i statstjenesten.

Virkningsdagen kan settes til 1. mai 1966, fra hvilket tidspunkt full gjennomgående lønnsansiennitetsberegning ble gjennomført.»

40.

Søknad til departementet fra advokat på vegne av klient, ikke besvart. Underretning til advokaten bør i slike tilfeller sendes enten direkte eller gjennom det mellomledd han selv har benyttet.

(Sak 39/68).

Advokat A. søkte på vegne av klient i brev til Finans- og tolldepartementet, datert 22. august 1966, sendt 12. september s. å. gjennom skatteinspektøren i fylket, om ettergivelse av renter for etterlignet omsetningsavgift. Da han ikke fikk svar, etterlyste han søknaden i brev av 4. september 1967, men heller ikke dette brevet ble besvart. Advokaten klaget deretter over forholdet i brev av 15. januar 1968.

Da jeg ved henvendelse til Finans- og tolldepartementet fikk opplyst at saken var avgjort av departementet allerede den 19. oktober 1966, ba jeg meddelt hvorledes det forholdes med underretning i slike saker og hva som var årsaken til at advokaten hverken hadde fått svar på søknaden eller purringen. I sitt svar anførte Finans- og tolldepartementet:

«Søknaden av 22. august 1966 fra — — — (klienten) om ettergivelse av etterberegnete renter ble mottatt i Finansdepartementet 29. september 1966 ved skattedirektørens ekspedisjon av 28. september 1966. Fotokopi av skattedirektørens brev følger vedlagt. I brev av 19. oktober 1966 avslo departementet søknaden. Gjenpart av departementets brev vedlegges. Ved brev av 24. oktober 1966 underrettet skattedirektøren skatteinspektøren i — — — om departementets avgjørelse. Fra — — — skatteinspektørkontor er en underhånden blitt underrettet om at dette ble meddelt videre til skattefogden i — — — 3. november 1966. I brev av 9. november 1966 under-

rettet skattefogden i — — — lensmannen i — — — om at søknaden var avslått av departementet. Fotokopi av skattefogdens brev vedlegges.

Det synes på det rene at hverken skattefogden eller lensmannen har underrettet søkeren skriftlig. Når departementet avgjør søknader om nedsettelse eller ettergivelse av etterberegnet omsetningsavgift, underretter departementet skattefogden direkte om avgjørelsen. Som innfordringsmyndighet underretter skattefogden avgiftspliktige om resultatet av departementets behandling av søknaden. Ved en beklagelig feil har departementet i dette tilfelle ikke sendt skattefogden gjenpart av brevet av 19. oktober 1966. Dette kan muligens være årsaken til at — — — (klienten) ikke er blitt skriftlig underrettet av skattefogden.

Som følge av dette har departementet underrettet skattefogden om at en frafaller krav på morarenter av kravet, regnet fra 19. oktober 1966, da departementets avgjørelse ble truffet.»

I brev til Finans- og tolldepartementet av 16. februar 1968 anførte jeg bl. a.:

«— — — Det må — — — legges til grunn at hverken klageren eller hans advokat fikk noen underretning om avslaget. Advokat A. minnet om saken i brev til departementet av 4. september 1967. Dette brevet ble på samme måte som søknaden sendt gjennom skatteinspektøren, som etter opplysninger gitt over telefon, videresendte brevet til skattefogden. Denne opplyser at brevet er videresendt til departementet, hvor man imidlertid ikke kan se å ha mottatt det. Advokat A. har ikke fått noe svar.

Departementet har opplyst at praksis når det gjelder søknader om nedsettelse eller ettergivelse av etterberegnet omsetningsavgift, er at departementet også sender underretning direkte til skattefogden om avgjørelser og at skattefogden underretter den avgiftspliktige. Når avgiftspliktige ikke har fått underretning i nærværende tilfelle, er det antatt at dette skyldes at departementet ved en feil ikke har sendt skattefogden gjenpart av departementets avgjørelse av 19. oktober 1966 direkte.

Det er uten videre klart at det var en feil at avgiftspliktige og hans advokat ikke ble underrettet om departementets avgjørelse. Forholdet må beklages. Det må likeledes beklages at advokat A.s brev av 4. september 1967 ikke førte til at han fikk underretning om departementets avgjørelse, som var truffet nærmere et år tidligere. På dette tidspunkt hadde så vel skatteinspektøren som han sendte brevet gjennom, som skattefogden som denne videresendte det til, for lengst fått underretning om avgjørelsen.

Etter det som er opplyst om praksis, kan det se ut som om det bare er den avgiftspliktige selv som får underretning gjennom skattefogden som innfordringsmyndighet. Når en advokat skriver til departementet, bør han imidlertid selv få et svar på sin henvendelse, enten direkte eller gjennom det mellomledd han selv har benyttet.»

I brev av 14. mars 1968 uttalte Finans- og tolldepartementet:

«Under henvisning til siste avsnitt i ombudsmannens brev hit av 16. februar 1968, finner departementet å burde meddele at en er enig i at en advokat som skriver til departementet, selv bør få svar på sin henvendelse enten direkte eller gjennom det mellomledd han selv har benyttet. Det forholdes også vanligvis på denne måte dog slik at det i visse saker sendes underretning til vedkommende advokat gjennom den institusjon som har hatt saken til behandling selv om vedkommende har sendt saken direkte til departementet.

Departementet vil nå innskjerpe overfor alle avdelinger og kontorer at en advokat vanligvis bør få svar direkte. Som tidligere meddelt underhånden kan man ikke se at advokat A.s brev av 4. september 1967 er kommet frem til departementet. Det er derfor et sammentreff av uheldige omstendigheter som har ført til de ekstra beklagelige forhold ved departementets behandling av denne sak. Det kan i enkelte tilfelle være hensiktsmessig at saken ekspederes gjennom annen sentral myndighet, men i så fall vil en be denne myndighet om snarest å underrette vedkommende advokat.»

41.

**Flytningsgodtgjørelse for faglærer i yrkesskole.
Sen saksbehandling
(Sak 632/67).**

En lærer, A., klaget over at han ikke hadde fått vederlag for flytting fra gymnas til yrkesskole i annen kommune. Han hadde vært ansatt i seks år som lærer ved gymnas da han fra 1. august 1966 ble tilsatt som teorilærer ved yrkesskolen.

Læreren hadde først tatt spørsmålet om flytningsgodtgjørelse opp med Nord-Trøndelag fylke, som i brev av 13. september 1966 til skolen uttalte:

«Spørsmålet om hvorvidt stats/fylkeskommunale tjenestemenn skal tilståes flytningsgodtgjørelse av fylkeskassens midler, er under utredning og vil bli forelagt fylkestinget.

Da det har vært forskjellig praksis i fylkene med hensyn til slik godtgjørelse, har Norges Byforbund — Norges Herredsforbund i 1964 nedsatt et utvalg som bl. a. skal vurdere de problemer som reiser seg i forbindelse med spørsmålet om flytningsgodtgjørelse i fylke/kommune. Utvalgets innstilling foreligger ennå ikke.

Jeg har funnet ikke å burde forelegge saken for fylkestinget før utvalget har avgitt sin innstilling. Lærer A.s søknad kan derfor ikke behandles før fylkestinget har behandlet saken.

— — —

Klageren mente å ha krav på flytningsgodtgjørelse etter regulativet for offentlige tjenestemenn av 15. april 1964. Han ba i brev av 22. september 1966 saken forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet. Brevet ble sendt gjennom skoledirektøren, som ekspederte det videre til fylkesmannen den 29. september. I skoledirektørens påtegning heter det bl. a.:

«Teorilærer A. mener seg berettiget til flyttinggodtgjørelse i henhold til det av Stortinget vedtatte regulativ for offentlige tjenestemenns flytningsgodtgjørelse. Etter regulativets § 2 gjelder regulativet bl. a. for embets- og tjenestemenn med delvis statsavlønning når stillingen er plassert i statens regulativ og ansettelsen hører under Kongen eller et departement. Lærere i full post ved yrkesskolene for handverk og industri lønnes etter Statens lønnsregulativ. I henhold til yrkesskolelovens § 13 tilsettes lærerne av departementet (Kirke- og undervisningsdepartementet) og tilsettingen skjer på vilkår som fastsatt i lov om offentlige tjenestemenn av 15. februar 1918 med senere endringer. — — —»

Saken ble sendt videre til departementet 7. oktober 1966.

Henvendelsen ble ikke besvart av departementet, til tross for at det gjennom fylkeskontoret var purret to ganger før klage til ombudsmannen ble innsendt 11. juni 1967.

Klagen ble forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som 5. september oversendte gjenpart av følgende brev til yrkesskolen av samme dag:

«Spørsmålene om og eventuelt i hvilken grad fylkeskommunene er forpliktet av reglene etter Regulativ for offentlige tjenestemenns flytningsgodtgjørelse, er for tiden gjenstand for drøftinger og forhandlinger. Departementet vil komme tilbake til saken så snart dette lar seg gjøre.»

Etter å ha gjennomgått sakens dokumenter skrev jeg til Kirke- og undervisningsdepartementet på ny den 19. september og anførte bl. a.:

«— — — Klageren mener tydeligvis at han har krav på flyttinggodtgjørelse etter gjeldende regulativ for offentlige tjenestemenns flytningsgodtgjørelse og har bedt om det ærede departements uttalelse i saken.

Så vidt skjønnes gir departementet uttalelse om læreres lønns- og arbeidsforhold. Det bes opplyst om ikke også spørsmålet om en lærer har krav på flyttinggodtgjørelse etter regulativet hører under det ærede departement. Dersom dette er tilfelle, har vel klageren krav på å få en uttalelse fra departementet.

Etter lov om yrkesskoler av 1. mars 1940 § 5 yter staten tilskott til fylkeskommunale yrkesskoler. Etter det som er opplyst er det i tilskottet også medregnet utgifter til læreres flyttinggodtgjørelse, og det bes opplyst om ikke klageren etter departementets mening i hvert fall har krav på å få denne del av flyttinggodtgjørelsen utbetalt. Da det ikke fremgår av sakens dokumenter om klageren har fått utbetalt delvis flyttinggodtgjørelse, har ombudsmannen i dag skrevet til klageren om dette. Når svar innkommer, vil departementet bli underrettet. — — —»

På forespørsel meddelte klageren i brev av 21. september at han ikke hadde fått dekket noen del av sine reiseutgifter.

Kirke- og undervisningsdepartementet skrev deretter i brev av 10. oktober 1967 til fylkeskolestyret:

«Etter de opplysninger som foreligger fyller faglærer A. betingelsene for å få utbetalt flyttegodtgjøring ved tilsettingen ved X. yrkesskole fra 1. august 1966 etter de reglene som gjelder for offentlige tjenestemenns flyttegodtgjøring. Spørsmålet om i hvilken utstrekning fylkene skal foreta utbetaling etter nevnte regler i regulativet for statens tjenestemenn til lærere ved de fylkeskommunale skoler, har imidlertid i noen tid vært gjenstand for forhandling mellom organisasjonene og Norges By- og Herredsforbund.

Etter den tidligere tilskottsordningen har kommunene (og fylkeskommunene) stått fritt med hensyn til sin andel, mens staten i hvert enkelt tilfelle innvilget og refunderte sin andel av flytteutgifter etter regulativet i den utstrekning utgiftene faktisk var påløpet. Etter den nye tilskottsordningen fra 1. januar 1964 er statens andel av flytteutgiftene inkorporert i normalkostnaden pr. elev, og staten yter derfor ikke direkte tilskott til fylkeskommunenes utbetalinger i hvert enkelt tilfelle.

Lærere i yrkesskoler for håndverk og industri tilsettes av departementet i henhold til yrkesskolelovens § 13, og på vilkår som etter lov om offentlige tjenestemenn. Når det gjelder spørsmål om flyttegodtgjøring etter regulativ for offentlige tjenestemenn kommer disse lærere prinsipielt i samme stilling som lærere i den høgre allmennskolen.

Inntil spørsmålet er blitt nærmere avklart har Kirke- og undervisningsdepartementet tatt det standpunkt at fylkene må anses som forpliktet til å utbetale i det minste den andel av reiseutgiftene som svarer til vedkommende fylkes tilskottsprosent for skoledriften. Enkelte fylker har vedtatt å utbetale 100 % flyttegodtgjøring etter reglene om offentlige tjenestemenns flyttegodtgjøring. Inntil videre anser imidlertid departementet at fylkene må stå fritt med hensyn til sin prosentmessige andel.

Etter de opplysninger som foreligger, har faglærer A. ikke fått refundert noen del av sine flytteutgifter. Departementet vil derfor henstille til fylket at han får refundert 75 % av sine flytteutgifter (eller eventuelt 100 %) ved flyttingen fra Y. til X. yrkesskole.»

I brev av 14. oktober 1967 til fylkeskolestyret ba jeg om å bli underrettet om resultatet av fylkeskolestyrets behandling av saken.

Skoledirektøren sendte saken til fylkesmannen, som la spørsmålet om flyttingsgodtgjørelse for «fylkeskommunale tjenestemenn og stats/fylkeskommunale funksjonærer, deriblant lærere ved de videregående skoler i fylket» frem for fylkestinget.

I brev av 22. desember 1967 meddelte skoledirektøren at fylkesutvalget i møte 16. desem-

ber 1967 hadde vedtatt at klageren skulle tilstås flyttingsgodtgjørelse med 75 % av utgiftene. Dette svarte til fylkets tilskottsprosent for statstilskott til skoledriften.

I brev av 9. januar 1968 til Kirke- og undervisningsdepartementet ba jeg, under henvisning til at klageren gikk inn under regulativ for offentlige tjenestemenns flyttingsgodtgjørelse, opplyst hvem som etter departementets oppfatning skulle betale de 25 % som gjensto udekket.

Departementet anførte i svar av 20. april s. å.:

«Etter § 2, annet avsnitt, i regulativ for offentlige tjenestemenns flyttingsgodtgjøring gjelder følgende:

«For embets- og tjenestemenn med delvis statsavlønning gjelder regulativet bare hvis stillingen er plassert i statens lønnsregulativ og ansettelsen hører under Kongen eller et departement.»

Disse vilkår er for så vidt oppfylt for lærere ved fylkeskommunale og kommunale yrkesskoler. I St. prp. nr. 40 for 1958, som lå til grunn for vedtaket, var det imidlertid tatt forbehold om at fylkes- og herredskommunene måtte stå fritt med hensyn til dekning av deres forholdsmessige andel. Denne forutsetningen ble også understreket under Stortingets behandling av saken.

Når departementet før 1964 innvilget flyttingsgodtgjøring etter regulativet til lærere i yrkesskolene, var det således statens andel av utgiftene som ble innvilget, mens vedkommende fylke/kommune sto fritt med hensyn til å utbetale sin forholdsmessige andel av godtgjøringen.

Etter den nye tilskottsordningen til skolene fra 1. januar 1964, der statstilskott blir beregnet etter en normalkostnadssats pr. helårselev, har enkelte fylker vegret seg for å utbetale flyttegodtgjøring for lærere. Kirke- og undervisningsdepartementet har imidlertid tatt det standpunkt at fylkene/kommunene inntil videre må være forpliktet til å utbetale den andel av godtgjøringen som svarer til tilskottsprosenten for vedkommende fylke.

Når fylket etter gjeldende bestemmelser står fritt med hensyn til å dekke sin andel av flyttingsgodtgjøringen og motsetter seg å gjøre det, vil faglærer A. ikke kunne få full flyttingsgodtgjøring.»

Jeg skrev deretter den 21. mai således til klageren:

«Ifølge skoledirektørens brev av 22. desember 1967, hvorav gjenpart ble sendt Dem med brev herfra av 9. januar d. å., har De fått utbetalt 75 % av flyttingsgodtgjøringen. Dette svarer til statens tilskottsprosent for Nord-Trøndelag fylke. For så vidt gjelder statens tilskott, vises til regulativets § 4.2 der det er fastsatt følgende:

«Ved forflytning til en stilling med delvis statsavlønning betaler staten godtgjørelse i samme forhold som staten dekker lønnsutgiftene.»

Spørsmål om refusjon av de resterende 25 % har vært forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som har avgitt slik uttalelse som vedlagte kopi av brev av 20. april d. å. viser.

Som det fremgår av Kirke- og undervisningsdepartementets uttalelse, har det vært Stortingets forutsetning at fylkeskommunene skulle stå fritt med hensyn til dekning av den del av flyttingsgodtgjøringen som ikke ble dekket av statstilskottet. I tillegg til St. prp. nr. 40 for 1958, som departementet har vist til, kan vises til Innst. S. nr. 13, 1958 og forhandlinger i Stortinget 1958 s. 295—296.

Ved at De har fått 75 % av flyttingsgodtgjøringen har De fått utbetalt det De etter regulativet har krav på. Etter det opplyste, er imidlertid spørsmålet om flyttingsgodtgjøring fra fylket under utredning, og De vil eventuelt kunne ta opp med fylket spørsmålet om å få dekket det resterende når resultatet foreligger.»

Når det gjaldt behandlingstiden, pekte jeg overfor Kirke- og undervisningsdepartementet på at klageren hadde tatt saken opp med departementet allerede i brev av 22. september 1966, men ennå ikke hadde mottatt svar da han klaget 11. juni 1967, til tross for at det var purret to ganger gjennom fylkeskontoret. Siden departementet ikke hadde berørt spørsmålet, ba jeg opplyst hva som var grunnen til forsinkelsen.

Kirke- og undervisningsdepartementet svarte i brev av 27. juni:

«Departementet beklager at saken vedrørende flyttingsgodtgjøring for faglærer A. ble liggende ubesvart i lengre tid. Saken kom opprinnelig inn til dette departement med påtegning fra fylkesmannen i Nord-Trøndelag dater 7. oktober 1966. Saker av denne art ble på den tid rutinemessig avgjort i Yrkesskoleavdelingen i Kirke- og undervisningsdepartementet. Da Nord-Trøndelag fylke hadde tatt det standpunkt at det ville avvente uttalelse fra By- og herredsforbundets utvalg, ble imidlertid nærværende sak lagt fram for Administrasjons- og økonomiavdelingen til uttalelse.

I notat av 28. mars 1967 fra Lønnskantoret i Kirke- og undervisningsdepartementet ble opplyst at en hadde tatt saken opp med By- og herredsforbundet på generell basis, uten at en ennå hadde fått noe svar.

Saken vedrørende A. ble så stilt i bero i påvente av generell løsning av spørsmålet om å forplikte fylkene når det gjelder flyttingsgodtgjøringer.

En mener imidlertid at en på telefonhenvendelser fra skolen har gitt opplysninger om sakens gang.»

Etter det opplyste og hensett til den beklagelse departementet hadde gitt, ga saken etter omstendighetene ikke grunn til ytterligere fra min side.

42.

Formelle feil ved behandling av sak etter bygningsloven om byggetillatelse og dispensasjon fra bestemmelsen om byggeavstand fra nabogrense.

(Sak 509/68).

To villaeiere, A. og B., klaget over at Kommunal- og arbeidsdepartementet ikke hadde tatt til følge deres klage over at en lastebil-eier var gitt byggetillatelse for en garasje for tre lastebiler på en tomt som grenset til deres eiendommer. B. klaget også over at departementet hadde gitt dispensasjon fra bestemmelsen i bygningslovens § 70 om byggeavstand fra nabogrense. De mente at strøket måtte regnes som boligstrøk og at det derfor ikke burde ha vært gitt byggetillatelse for et bygg av denne art. Det ble ellers anført at det forelå en rekke feil ved saksbehandlingen, således var byggetillatelse meddelt uten at det var gitt nabovarsel og uten at spørsmålet om avkjøring var behandlet av Vegvesenet. Dispensasjon fra § 70 var gitt uten at det forelå noen formell søknad fra lastebileieren. A. og B. mente også at de hadde fått utilstrekkelige muligheter for å gjøre seg kjent med sakens dokumenter.

De faktiske forhold var i hovedtrekk:

Bygningsrådet ga byggetillatelse for garasje til to lastebiler i møte den 18. november 1966. Det var ikke gitt nabovarsel. Bygningsrådet har anført at man fant at dette ikke var til hinder for at saken ble behandlet, fordi naboenes interesser ikke ble særlig sterkt berørt. Rådet ba likevel lastebileieren varsle naboene før arbeidet ble satt i gang. I hvilken utstrekning og i hvilken form dette ble gjort, er omtvistet. Arbeidet ble satt i gang i slutten av desember. Lastebileieren var da kommet til at han trengte garasje for tre biler og utvidet bygget i forhold til planen, uten å forelegge spørsmålet for bygningsrådet. Fra to andre naboer hadde han innhentet samtykke til å plassere bygget nærmere deres eiendommer enn 4 m. Den 18. januar 1967 skrev A., B. og en tredje nabo til formannskapet og klaget over bygget og over sakens behandling. Formannskapet sendte saken til bygningsrådet. Da det viste seg at lastebileieren bygget et større bygg enn det som var godkjent, underrettet bygningsrådet ham om at han bygget på egen risiko. Bygningsrådet behandlet saken på ny den 26. januar og fastholdt sin godkjennelse av bygget, og godtok også utvidelsen under forutsetning av at departementet fant å kunne dispensere fra bestemmelsen om byggeavstand i forhold til B.s eiendom. Utskrift av bygningsrådets vedtak ble sendt A. og B., som ba om at saken ikke måtte bli sendt departementet for bygningsrådet hadde mottatt fullstendig klage fra dem.

De innga endelig klage i midten av februar. Bygningsrådet var nå også blitt oppmerksom på at det var nødvendig å forelegge spørsmålet om avkjøring fra tomten, som støtte til riksveg, for Vegvesenet. Vegsjefen ga midlertidig samtykke til utvidet bruk av avkjørsel fra tomten den 21. november 1967 og forutsatte at endelig avkjørsel skulle fastsettes når det ble vedtatt reguleringsplan for strøket. Av et kart som følger saken, fremgikk det at den endelige avkjørsel etter vegsjefens mening burde legges delvis inn på A.s eiendom.

Bygningsrådet ekspederte deretter saken til Kommunal- og arbeidsdepartementet, men fikk den i retur fordi saken etter bygningslovens § 17 skulle sendes gjennom formannskapet og fylkesmannen. Dette ble deretter gjort.

Departementet skrev i brev av 1. april 1968:

« — — — Idet en viser til bygningsrådets og formannskapets vedtak i saken, finner departementet i medhold av § 7 i bygningsloven av 18. juni 1965 å burde meddele dispensasjon fra bygningslovens § 70 nr. 2 slik at garasjebygget kan føres opp i en avstand av ca. 3 m fra B.s grunn. Dispensasjonen er anbefalt av Statens branninspeksjon.

Unnlatelse av å sende nabovarsel medfører ikke ubetinget ugyldighet av bygningsrådets vedtak. Etter det som er opplyst antar en at unnlatelsen av å sende nabovarsel ikke kan ha vært bestemmende for bygningsrådets godkjenning. — — —»

Jeg bemerket i brev til klageren:

« — — — Det er på det rene at det da saken ble behandlet i bygningsrådet den 18. november 1966, ikke var gitt nabovarsel, og så vidt sees hadde bygningsrådet heller ikke truffet noe vedtak om at nabovarsel kunne unnlates. Jeg forstår også departementets brev av 1. april 1968 slik at man der mener at nabovarsel burde ha vært gitt. Jeg er enig i dette. Saken er imidlertid senere behandlet på ny i bygningsrådet den 26. januar 1967 etter at — — — (lastebileieren) hadde utvidet bygget. Ved denne behandling i bygningsrådet forelå det en henvendelse fra Dem, B. og — — —, hvor det ble fremsatt innvendinger mot bygget. Bygningsrådet vurderte disse innvendinger, men fant ikke at bygget ville virke skaderende for naboene og godtok det utvidede bygg under forutsetning av at departementet dispenserte fra bygningslovens § 70 for avstand fra fru B.s eiendom. Når Deres innvendinger mot bygget forelå ved denne nye behandling, kan det ikke sees at unnlatelsen av å sende nabovarsel har hatt slik betydning at det ga departementet grunn til å oppheve bygningsrådets vedtak.

Det er også på det rene at spørsmålet om avkjøring burde ha vært avklart før bygningsrådet ga byggetillatelse, jfr. bygningslovens § 95. Vegvesenet hadde imidlertid godtatt avkjøringen før departementet tok standpunkt til anken, og den formelle feil som opprinnelig var gjort, får dermed ingen reell betydning. — — —»

I brev til departementet hadde jeg reist spørsmålet om ikke A. burde ha vært gjort oppmerksom på og fått uttale seg om det forhold at Vegvesenet syntes å mene at den endelige avkjørsel fra garasjen delvis burde gå over hans eiendom. Departementet bemerket til dette:

«Den midlertidige avkjørsel som er godkjent av fylkesvegkontoret er i sin helhet lagt utenfor A.s eiendom. Hvorvidt en senere regulering vil medføre endringer i avkjørselen til ulempe for A. er så usikkert at det av denne grunn neppe kan bebreides bygningsrådet at det ikke har gitt A. anledning til å uttale seg vedrørende spørsmålet om avkjørsel.»

Jeg bemerket:

« — — — Selv om det ikke er fastsatt noen regulering som fører til at avkjøringen fra — — —s (lastebileieren) tomt vil komme til å gå over A.s eiendom, synes sannsynligheten for at dette blir det endelige resultat å være så vidt stor at det kunne ha vært grunn til å gjøre A. oppmerksom på forholdet og latt ham få uttale seg, jfr. bygningslovens § 17 nr. 5. — — —»

Bortsett fra dette kunne jeg ikke se at det forelå opplysninger av betydning som klagerne ikke hadde hatt anledning til å uttale seg om.

Når det gjaldt behandlingen av dispensasjonssaken, bemerket departementet:

« — — — En bemerker at denne tomt (B.s tomt) «bare har felles hjørne med byggetomten og antas mindre berørt av garasjebygget enn de to øvrige tomter.

Etter dette og i betraktning at departementet anså saksforholdet tilstrekkelig opplyst til å kunne behandle saken også som dispensasjonssak, fant departementet å kunne meddele dispensasjon fra § 70 nr. 2 (første ledd) for garasjebyggets plassering ca. 3 meter fra B.s grunn, jfr. departementets brev av 1. april 1968 til fylkesmannen i. — — —»

Det er i samsvar med vanlig praksis i departementet at en i forbindelse med behandling av klagesaker etter bygningsloven samtidig i nødvendig utstrekning behandler saken også som dispensasjonssak når vilkårene for slik behandling foreligger. — — —»

Jeg anførte:

« — — — Etter bygningslovens § 7 skal det som grunnlag for behandlingen av en dispensasjonssak foreligge en grunnlagt søknad, mens det i dette tilfelle ikke forelå noen søknad overhodet. Selv om det ikke dreiet seg om et forhold av særlig stor betydning, synes det å være grunn til å overholde lovens regler. Det kunne derfor ha vært grunn for departementet til å ta også dette opp da saken ble returnert kommunen ved brev av 16. januar 1968. — — —»

Jeg fant ikke at de foreliggende feil ved saksbehandlingen ga tilstrekkelig grunnlag for

å fastslå at departementets avgjørelser var ugyldige.

Når det gjaldt sakens realitet, bemerket jeg at de spørsmål departementet hadde avgjort, spørsmålet om opprettholdelse av byggetillatelse og spørsmålet om dispensasjon, begge var utpregede skjønnsspørsmål, og at ombudsmannens kompetanse er begrenset når det gjelder slike spørsmål. Det som forelå, ga ikke grunnlag for å anta at det var tatt utenforliggende hensyn eller at det ikke var foretatt en forsvarlig avveining av de foreliggende hensyn, og jeg fant ikke å ha grunnlag for å reise innvendinger mot avgjørelsen.

Det var, som nevnt foran, innhentet samtykke fra to naboer, som ikke var parter i klagesaken, til å plassere garasjebygget nærmere deres eiendomsgrenser enn 4 m. Den ene av disse hevdet senere at hun ikke var klar over at den erklæring hun hadde avgitt, ville bli tinglyst som heftelse på hennes eiendom. De erklæringer disse naboer hadde avgitt, var sålydende:

«Med dette gir jeg — — — (lastebileieren) tillatelse til å oppføre garasje i en avstand av ca. 3,5 m (1 m) fra grensen til min eiendom, — — —»

Det syntes tvilsomt om disse erklæringene helt ut fylte kravene i bygningslovens § 70, og selv om de som hadde avgitt dem ikke var parter i klagesaken, fant jeg å burde peke på spørsmålet overfor departementet, som bl. a. bemerket:

«Departementet har ved behandlingen av klagesaken lagt til grunn opplysninger gitt av bygningsrådet og formannskapet om erklæringer fra to av naboene, jfr. utskrifter av vedtak henholdsvis 26. januar 1967 og 24. januar 1968. En har forutsatt at de nevnte tinglyste erklæringer er i samsvar med kravene i bygningslovens § 70 nr. 2. — — —»

Jeg bemerket:

«— — — I bygningslovens § 70 nr. 2, annet ledd, heter det:

«Kravet om minsteavstand fra nabogrense faller bort når det ved tinglyst erklæring fra eieren (festeren) av naboeiendommen er sikret samme avstand mellom bygningene som følger av bestemmelsene i foregående ledd. — — —»

De foreliggende erklæringer sier ikke noe om at vedkommende nabo for sin del forplikter seg til å holde en større byggeavstand fra grensen enn 4 meter, og erklæringene kan derfor ikke sees å sikre «samme avstand mellom bygningene som følger av bestemmelsene i foregående ledd». Departementet uttaler at man har bygget på opplysninger fra bygningsrådet og formannskapet og forutsatt at erklæringene var i samsvar med kravene i bygningslovens § 70 nr. 2. Det fremgår imidlertid

at departementet har hatt kopier av erklæringene til stede (dok. — — —). Det hadde da etter min mening vært grunn for departementet til å foreta en selvstendig vurdering, og ikke bygge på erklæringer som ikke klart viste at naboene hadde forpliktet seg i samsvar med § 70. 2.. Siden de naboer det gjelder, ikke opptre som klagerer i nærværende sak, finner jeg likevel ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet.»

43.

Erstatning for ulovlig slaktet rein.

(Sak 185/68).

En stortingsrepresentant klaget på vegne av en reineier over at fylkesmannen hadde avslått en søknad fra reineieren om erstatning av Reindrifsfondet for tap ved at en av hennes rein ble slaktet ulovlig ved en reinsamling under offentlig kontroll. Fylkesmannen hadde antatt at det ikke var hjemmel for å yte erstatning fra fondet.

Jeg forela saken for Landbruksdepartementet og ba om departementets syn på adgangen til å gi tilskudd fra Reindrifsfondet i et tilfelle som dette. Jeg pekte på at klageren ikke var flyttlapp, og ba opplyst om departementet av den grunn mente at klageren var utelukket fra å få erstatning. Departementet uttalte:

«Når fylkesmannen i Finnmark i sitt brev av 3. august 1967 uttaler at han ikke har hjemmel til å utbetale — — — (reineieren) erstatning av reindrifsfondets midler i det foreliggende tilfelle, bygger han formentlig på bestemmelsen i reindriftsloven 12. mai 1933 § 17 om at reindrifsfondet skal brukes til fordel for «flyttlappenes reindrift». — — — (reineieren) er ikke flyttsame, og man kan si at det utelukkende er reinsamenes reindrift som skaffer midler til reindrifsfondene. Imidlertid har man en generell bestemmelse i lovens § 84 b som gjelder adgang til å drive reindrift for norsk statsborger bosatt i reinsogn i Finnmark «med de rettigheter og forpliktelser som i første del er bestemt for flyttlapper». Da § 17 ikke er unntatt, skulle denne paragraf gjelde også de fast bosattes reindrift selvom det antagelig ikke har vært lovgiverens mening. Etter dette antar man at fylkesmannen har formell adgang til å bruke av reindrifsfondets midler i dette tilfelle. En annen ting er at man etter lappfogdens redegjørelse av 26. oktober og 13. desember 1967 finner at det må bli vedkommende oppkjøper som bør erstatte tapet av — — —s (reineierens) rein. Fylkesmannen har den endelige avgjørelse av om midler skal utbetales av reindrifsfondet.»

Fylkesmannen ble forelagt departementets uttalelse om lovforståelsen, og jeg ba opplyst om denne ga grunn til noen endring i hans standpunkt. Fylkesmannen uttalte:

«Fylkesmannen finner det lite tvilsomt at erstatning av reindrifsfondets midler i nærværende sak ikke er berettiget i relasjon til fondsreglene og mener at oppkjøperen er ansvarlig.

Tilfelle som dette er oppstått fordi kjøperen inntil da hadde nektet å gjennomføre ordningen med metallklips. Denne ordning er for 10 år siden gjennomført i Kautokeino og Karasjøk og etter det opplyste virket effektivt. I desember 1965 er imidlertid alle oppkjøpere i Øst-Finnmark av lappfogden pålagt å bruke øreklips ved oppkjøp av rein og det viser seg at kontrollen ved senere samlinger har virket godt og slike tilfelle som nærværende har ikke forekommet.

Tatt i betraktning at skadelidte i praksis vanskelig vil få noe erstatning fra oppkjøperen er fylkesmannen etter nøye overveielser likevel kommet til at — — — (reineieren) bør ytes erstatning av reindrifsfondets midler.

Selv om denne avgjørelse skulle medføre at — — — og de øvrige hvis rein er tyvslaktet også vil kreve erstatning fra reindrifsfondet, mener fylkesmannen at eventuelle erstatninger ikke vil utgjøre så stort beløp, sett i relasjon til rettssaker, enn at det for denne gang får stå sin prøve.»

Saken ga etter dette ikke grunn til noe mer fra min side.

44.

Krav om tilbakebetaling av et uriktig tildelt kunstgjødsetilskott frafalt.

(Sak 444/68).

En småbruker klaget over at jordstyret hadde forlangt tilbakebetalt et kunstgjødsetilskott på kr. 829,— som han hadde fått i 1966, med den begrunnelse at hans inntekt i 1964 hadde vært for stor til at han etter tildelingsreglene var berettiget til tilskott. Han hadde klaget til fylkeslandbruksstyret og departementet, men de var enige med jordstyret.

Landbruksdepartementet hadde i sitt avslag til klageren anført at han hadde gitt uriktige opplysninger om sine inntekts- og formuesforhold og derved oppnådd et tilskott som han etter tildelingsbestemmelsene ikke skulle ha hatt. Beløpet måtte derfor betales tilbake.

Saksdokumentene ble utlånt og gjennomgått, og jeg pekte i brev til Landbruksdepartementet på at det som forelå, ikke tydet på at det var klageren (eller hans sønn, som også hadde opptrådt i saken) som hadde gitt uriktige opplysninger om inntekts- og formuesforholdene. I søknaden om tilskott var inntekten opprinnelig ført opp med kr. 21 000,—, men dette var senere rettet til kr. 10 700,—. Referat fra møter som fylkeslandbrukskapskapet hadde hatt med jordstyrene 27. og 28. februar 1967, syntes å vise at det var jordstyret selv som hadde foretatt endringen.

Hvis dette var så og klageren ikke var noe å bebreide i saken, ba jeg opplyst om departementet fant grunn til å endre sitt standpunkt.

I sitt svar bekreftet Landbruksdepartemen-

tet at det var jordstyret som selv hadde redusert inntektsbeløpet, og meddelte at det etter de opplysninger som nå forelå, hadde besluttet å frafalle kravet om at klageren skulle betale beløpet tilbake.

Klageren hadde sterkt fremholdt at han ikke ville ha kjøpt kunstgjødsele hvis han ikke hadde fått tilskottet. Det som forelå, ga ikke grunnlag for bebreidelser mot klageren, og klagen foranlediget ikke mer fra min side.

Av saken fremgikk at et stort antall søkere i to kommuner var ført opp med feilaktig angitt formue og/eller inntekt i flere år og at en rekke tilskott var tilstått og utbetalt, til tross for at det etter den fastsatte inntektsgrense ikke var adgang til det. Forholdet var oppdaget ved rutinekontroll. I et notat fra møtene 27. og 28. februar 1967 var bl. a. anført:

«— — — Under møtene ble det innrømmet at feilene var oppstått fordi herredsagronomen og jordstyrene mente at det av forskjellige grunner ville virke uheldig om ikke de som ligger over inntektsgrensen fikk tilskott. — — —»

Det var opplyst at av 64 uriktige utbetalte tilskott hadde 51 søkere helt eller delvis betalt tilbake beløpene.

Landbruksdepartementet anførte i brev til meg av 2. oktober 1968 at saken ville bli fortsatt «for så vidt det ikke er kommet i stand tilfredsstillende ordning i de enkelte tilfelle».

I brev til Landbruksdepartementet av 16. s.m. bemerket jeg bl. a.:

«— — — Forholdet synes graverende, så meget mer som herredsagronomen og medlemmer av jordstyret er med blant dem som er tilgodesett med tilskott de etter reglene ikke kunne få.

Jeg forstår imidlertid departementets brev av 2. oktober d.å. slik at departementet fortsatt behandler denne side av saken og går derfor ikke nærmere inn på den nå.

Jeg ber om å bli holdt orientert om hva som videre blir foretatt i saken. — — —»

45.

Uoverensstemmelser mellom en frossenfiskprodusent og Frionor (Norsk Frossenfisk A/L) ga ikke produsenten krav på selvstendig eksporttillatelse i større utstrekning enn det ellers var grunnlag for.

Spørsmål om forholdet mellom fiskeridepartementet, eksportutvalget for frossen fisk og filet, og Frionor.

(Sak 299/66 og 2 E/68).

En frossenfiskprodusent klaget over en rekke forhold i forbindelse med eksportordningen for frossenfisk. Hovedpunktet var at det ble lagt vanskeligheter i veien for hans eksport.

Klageren anførte prinsipalt at hele ordningen med sentralisert eksport var uheldig. Dette spørsmålet fant jeg ikke å kunne ta opp til vurdering. Ordningen er hjemlet i fiskeeksportlovens § 2. Hvilken ordning som skal velges innenfor den ramme loven trekker opp, er i utpreget grad et skjønnsspørsmål og har nøye sammenheng med sentrale fiskeripolitiske spørsmål som ombudsmannen ikke kan befatte seg med. Det spørsmål som kunne behandles, var bare om det innenfor den eksportordning som er fastsatt, var gjort feil overfor klageren.

Klageren hevdet videre at det forelå en klar forskjellsbehandling idet enkelte store produsenter som sto utenfor Frionor — spesielt Findus, var gitt omfattende dispensasjoner. Til dette anførte jeg at de forhold som hadde bevirket disse dispensasjoner ikke uten videre var de samme også for klagerens vedkommende. Det kunne ikke uten videre bygges på at det her forelå parallellitet, og heller ikke kunne det etter opplysningene i saken legges til grunn at dispensasjonene burde ha ført til at også klageren ble gitt dispensasjon.

Ved siden av disse generelle innvendinger anførte klageren at hans firma var kommet i en særlig ugunstig stilling, fordi Frionor, som firmaet en kort tid hadde vært medlem av, i 1961—62 nektet å overta firmaets produksjon av panert filet og fordi tvisten om dette spørsmål førte til at Frionor annullerte firmaets medlemskap. Firmaet ble derved henvist til å besørge eksporten av sine produkter selv og mente at departementet burde ha lagt vesentlig vekt på dette ved sin vurdering av dispensasjonssøknadene. De fleste av dispensasjonsnektelsene lå imidlertid så langt tilbake i tiden at de isolert sett var foreldet etter ombudsmannsloven, og de ble derfor ikke tatt opp til særskilt vurdering. De syntes også først og fremst å være påberopt for å belyse det vesentlige i klagen — at firmaet på grunn av Frionors stilling skulle være kommet i en uholdbar særstilling og at Fiskeridepartementet, som firmaet hadde tatt saken opp med, ikke hadde gjort tilstrekkelig for å rette på forholdet. Et par enkeltøknader var imidlertid av så ny dato at forholdet ikke var foreldet, og jeg skal komme tilbake til dem senere.

Klageren tok også opp en rekke generelle spørsmål om gjennomføringen av eksportreguleringen, således spørsmålet om det burde ha vært fastsatt minstepriser eller gitt prisveiledning, og spørsmål om eksportutvalgets sammensetning, Fiskeridepartementets representasjon i Frionors råd og departementets tjenestemenns virksomhet for eksportutvalget.

Også disse spørsmål skal jeg komme tilbake til.

Når det gjelder klagerens tvist med Frionor og hans henvendelser til Fiskeridepartementet om dette, var det faktiske forhold i hovedtrekkene dette:

Firmaet søkte medlemskap i Frionor ved brev av 10. februar 1961 og ble ved brev av 2. mai s.å. underrettet om at det var godkjent som medlem. Firmaet kjøpte inn utstyr for produksjon av panert filet og fikk en viss teknisk bistand fra Frionor ved forberedelsene av denne produksjon. I hvilken utstrekning firmaet kom i gang med regulær produksjon av grilletter på grunnlag av filet levert fra Frionor, var omtvistet, men det syntes på det rene at produksjonen ikke kunne ha vært av betydning. Det var på det rene at firmaet produserte 187 prøvekartonger.

På denne tid var Frionor kommet til at det var fare for at produksjonen av grilletter kunne bli større enn det var avsetningsmuligheter for, og man fant å burde få dette problem utredet. Den 21. februar 1962 ble det sendt et rundskriv til medlemmene, der det het:

«Styret har i møte den 13. og 14. d.m. drøftet de spørsmål som knytter seg til produksjon av grilletter og fish sticks.

Man er oppmerksom på at enkelte medlemmer planlegger å ta opp produksjon av slike produkter.

Styret har funnet det nødvendig å sette ned et utvalg til å bearbeide og vurdere alle disse spørsmål. Inntil dette utvalg har avsluttet sitt arbeid, henstilles det til medlemmene at det ikke tas noe skritt i forbindelse med anskaffelse av utstyr eller utbygging av anlegg for slik produksjon.»

I brev til klageren samme dag het det :

«— — — Styret fant heller ikke på det nåværende tidspunkt å kunne gi produksjonsoppdrag til fryserier som måtte ønske å ta opp denne produksjon. — — —»

Deretter fulgte en lengre korrespondanse mellom klageren og Frionor. Klageren fremhevet at hans firma allerede hadde anskaffet utstyr og satt i gang produksjon da styret traff sitt vedtak. Firmaet pekte også på at det hadde fått bistand av Frionors fagfolk ved igangsettelsen av sin produksjon og fremholdt at dette innebar en forpliktende godkjenning av firmaet som produsent av grilletter. Fra Frionors side ble det hevdet at firmaet var blitt advart mot å sette i gang produksjon av grilletter og at den tekniske bistand som etter firmaets anmodning var gitt, ikke kunne oppfattes som noe tilsagn om at Frionor skulle gi det produksjonsoppdrag. I Frionors brev

til firmaet av 13. mars 1962 het det til slutt:

«— — — Vi forstår av Deres brev vedrørende denne sak at De ikke finner den ordning som vårt selskap har etablert tilfredsstillende, og vi kan ikke oppfatte Dem annerledes enn at De mener at Deres oppfatning når det gjelder grillettproduksjon har vært en forutsetning og en betingelse for Deres søknad om medlemskap.

De søkte om medlemskap for over ett år siden, og De fikk den 2/5 1961 beskjed om at søknaden kunne godtas. Først den 8. ds., etter at denne sak kom opp, mottok vi andelsinnskuddet på kr. 10 000,—. Vi kan imidlertid ikke uten videre godta andelsinnskuddet all den stund De stiller spesielle betingelser for å være medlem. Såfremt De opprettholder Deres oppfatning om at Deres søknad om medlemskap var sammenknyttet med den forutsetning og betingelse at De skulle få produksjonsoppdrag for grilletter, vil vi måtte forelegge saken for vårt styre påny, idet våre vedtekter ikke hjemler adgang til opptagelse av medlemmer på slike spesialvilkår. — — —»

Klageren svarte i brev av 16. mars bl. a.:

«— — — Deres anførsler omkring vårt medlemskap er irrelevante. Vi står fast på at der er innvilget oss medlemskap og som medlem ønsker vi å bli behandlet likt med andre medlemmer og etter vedtektene, uten særretter eller diskriminerende tiltak av noensomhelst karakter eller natur. — — —»

Etter ytterligere korrespondanse traff Frionors styre i juni 1962 slikt vedtak:

«— — — (klageren) søkte den 10/2 1961 om medlemskap i Norsk Frossenfisk A/L. Han ble med brev av 2/5 1961 underrettet om at styret hadde godkjent søknaden. Senere er fremkommet anførsler fra — — — (klageren) hvorav fremgår at han mener å ha søkt medlemskap på den spesielle betingelse at han ble meddelt produksjonsoppdrag på Grilletter under Frionor-merket. Noen slik forutsetning eller betingelse har ikke vært synbar for selskapets administrasjon eller styret. Da det etter det opplyste ikke foreligger noen godkjenning av søknaden med det innhold — — — (klageren) mener den har hatt, er medlemskap for — — — (klageren) derfor ikke etablert.

— — — (klageren) har adgang til å sende ny søknad, og styret vil i så fall behandle saken påny.»

Klageren protesterte og hevdet at hans firma fremdeles måtte betraktes som medlem fra april 1961. Under en konferanse den 19. januar 1963 ble det fra Frionors side hevdet at firmaets stilling som medlem av Frionor ikke ville bli annerledes ved en nyinnmeldelse enn om man regnet med medlemskap fra 1961. Firmaet var imidlertid ikke interessert i en innmeldelse bl. a. fordi det da ikke kunne opprettholde eksportavtaler det i mellomtiden hadde inngått.

Klageren tok saken opp med Fiskerideparte-

mentet allerede før Frionors styre hadde annullert firmaets medlemskap og søkte den 2. mai 1962 generell dispensasjon for eksport til markeder som ble omfattet av Frionors enerett. Da søknaden ble avslått, søkte firmaet en mer begrenset dispensasjon og begrunnet søknaden med at Frionor hadde «gjennomført produksjonsstopp for slike varer bl. a. omfattende vårt firma».

Klageren tok også senere sin tvist med Frionor opp med departementet og innsendte i januar 1964 en del av sin korespondanse om medlemskapet i Frionor. Departementet svarte i brev av 31. s.m.:

«— — — De foreliggende uoverensstemmelser mellom Dem og Frionor kan departementet ikke gi noen kommentarer til da det vil kunne oppfattes slik at departementet tar standpunkt til en sak som vedrører et internt forhold mellom to parter.

En vil dog ikke unnlate å peke på at situasjonen i dag når det gjelder produksjon og eksport av frossen panert filet kan være en helt annen enn for 2—3 år siden, og at det derfor kan være grunnlag for Dem til på ny å drøfte spørsmålet om medlemskap i Frionor med selskapets administrasjon.»

Denne side av klagesaken ble forelagt departementet til uttalelse, med spørsmål bl. a. om den enerett til eksport som Frionor hadde fått i medhold av fiskeeksportloven, var gitt under bestemte forutsetninger om adgang for produsenter av frossen fisk til å oppnå medlemskap og få sine produkter eksportert gjennom Frionor, eller om Frionor sto fritt i spørsmålet om en tilvirkers produkter skulle avtas og omsettes. Det ble videre bedt opplyst om departementet hadde adgang til å gripe inn dersom man skulle finne at Frionor i strid med de forutsetninger som måtte gjelde, avså å omsette en tilvirkers produkter, og om departementet i tilfelle hadde vurdert Frionors forhold når det gjaldt omsetning av klagerens grilletter. Fiskeridepartementet uttalte:

«Det er vel ikke kommet til uttrykk skriftlig at den enerett som er gitt Frionor til eksport til visse markeder er basert på at Frionor Norsk Frossenfisk A/L er et selskap som er åpent for alle produsenter av frossen fisk og filet som måtte ønske medlemskap i selskapet, men det må vel anses helt på det rene at departementet ikke ville gi et «lukket» selskap en slik enerett.

De produsenter som er medlemmer av Frionor må rette seg etter selskapets vedtekter og beslutninger fattet i henhold til disse. Et produsentmedlem har intet krav på å få omsatt produkter som er produsert i strid med de retningslinjer som selskapet har gitt for medlemmenes produksjon, eller konkrete produksjonsoppdrag. Ikkemedlemmer har intet krav på å få omsatt sin produksjon gjennom Frionor.

Så fremt et av Frionors medlemmer skulle

komme i den situasjon at selskapet nekter å omsette vedkommende medlems produksjon har departementet neppe noen formell adgang til direkte å gripe inn overfor Frionor og påby at selskapet skal omsette angjeldende medlems produksjon. Det er på den annen side klart at Frionor uten tungtveiende grunner neppe vil bringe selskapet i en slik situasjon, da det vil kunne bli en for stor belastning for selskapet på bakgrunn av de rettigheter selskapet er gitt i medhold av fiskeeksportloven. Dertil kommer at departementet i en slik situasjon vil ha en mulighet for å gi vedkommende produsent en dispensasjon fra de gjeldende bestemmelser om sentralisert eksport.

Departementet har ikke ønsket å ta noe standpunkt i striden mellom Frionor og — (klageren) vedrørende omsetningen av panert filet («grilletter») slik som fremgår av departementets brev av 31. januar 1964 til — (klageren), bilag — — i sakens dokumenter. Til den konkrete sak skal en kort bemerke at det forekommer departementet lite sannsynlig ut fra en vurdering av den faktiske situasjon at Frionor skulle ta opp firma — — (klageren) som medlem for å drive produksjon av panert filet av fiskeblokker som Frionor måtte levere firmaet, når situasjonen var den at panert filet var et relativt nytt spesialprodukt med sterkt begrensede avsetningsmuligheter, og hvor en allerede disponerte tilstrekkelig produksjonskapasitet for dette produkt. Departementet kan dog ikke se bort fra at saken fra Frionors side kanskje har vært behandlet på en noe uheldig måte.

Det står firma — — (klageren) helt fritt å gå inn som medlem av Frionor på like linje med Frionors øvrige medlemmer, og departementet kan derfor ved avgjørelser av dispensasjonssøknader ikke ta andre hensyn og legge andre vurderinger til grunn enn en gjør når det gjelder andre firmaer som søker dispensasjoner. — — —»

Jeg bemerket at Frionor var en privat sammenslutning og som sådan falt utenfor ombudsmannens arbeidsområde. Det som kunne vurderes, var derfor bare om Frionors forhold overfor klageren burde ha foranlediget noe skritt fra Fiskeridepartementets side etter at han la saken frem for departementet, spesielt om det var en feil at klagerens firma ikke av denne grunn fikk dispensasjoner i videre omfang enn det ellers var grunnlag for.

Jeg var enig i at departementet ikke hadde hjemmel for å gripe direkte inn i konflikten mellom Frionor og lagets medlemmer eller mellom Frionor og utenforstående produsenter. Derimot antok jeg at det kunne ha vært grunn for departementet til å se på om Frionors forhold overfor klageren innebar et brudd på forutsetningene for den eksport-enerett sammenslutningen hadde fått. Hvorvidt dette kunne fått betydning, berodde imidlertid på om de opplysninger som forelå, ga departementet tilstrekkelig grunnlag for å gripe inn ved henvendelse til Frionor eller ved å gi klageren rett til selvstendig eksport til de markeder som ellers var forbeholdt Frionor.

Jeg nevnte i denne sammenheng først at det etter min oppfatning neppe var tvilsomt at Frionor, i situasjoner der det ikke forelå tilstrekkelige avsetningsmuligheter for medlemmenes produksjon, måtte ha adgang til å begrense sine innkjøp. Dersom en produsent for å unngå en nødvendig og forsvarlig gjennomført begrensning, valgte å stå utenfor Frionor, ville det ikke gi ham noe krav på dispensasjon for eksport til de markeder Frionor hadde enerett til. Jeg kunne ikke finne at det ved de foreliggende opplysninger var tilstrekkelig dokumentert at klagerens firma hadde igangværende, regulær produksjon av grilletter da restriksjonene ble satt i verk, og ikke bare hadde hatt prøveproduksjon igang en kortere tid. Jeg fant derfor ikke å kunne legge til grunn at Frionors handlemåte hadde vært av en slik art at den ga grunn til inngrep fra departementets side.

Jeg kunne heller ikke se at firmaets innmelding i Frionor innebar at det var sikret produksjonsrett for grilletter fremfor andre. I firmaets brev om innmelding var denne varesort i det hele tatt ikke nevnt, og det forelå heller ikke ellers noe som viste at det var knyttet særlige vilkår eller forutsetninger til innmeldingen. Jeg anså det også for klart at den sakkyndige bistand firmaet hadde fått fra Frionors side, ikke innebar at sammenslutningen hadde forpliktet seg til å omsette firmaets produksjon av grilletter.

Klageren kom senere tilbake til dette spørsmål og mente å kunne påvise at han måtte regnes som igangværende produsent da produksjonsbegrensningen ble innført. Jeg kunne ikke se at det som var anført, satte saken i en annen stilling, men fant grunn til å tilføye at det etter min mening heller ikke ville ha vært tilstrekkelig til å begrunne et krav fra klageren om selvstendig eksportrett til de sentraliserte markeder, om det skulle kunne fastslås at hans firma hadde vært utsatt for vilkårlig behandling fra Frionors side i 1962. Frionors enerett til eksport er ikke først og fremst gitt selskapet i dets egen interesse, men fordi en slik sentralisert eksport er antatt å tjene landets eksportinteresser best. Dersom det måtte antas at klageren senere ville kunne ha fått avsatt sin produksjon gjennom Frionor på linje med de øvrige produsenter, kunne et mulig overgrep i 1962 ikke gi firmaet krav på en varig særrett.

Etter det som forelå, hadde Frionor ikke på noe tidspunkt motsatt seg en ny innmelding fra firmaets side. I Frionors uttalelse i klagesaken var det opplyst at generalforsamlingen den 12. februar 1963 fattet slikt vedtak:

«Generalforsamlingen tar til etterretning de

utredninger som er fremlagt om grillett- og fish sticks-produksjon.

Lagets styre og administrasjon anmodes om å medvirke til at Lagets medlemmer danner felles produksjonsanlegg i den utstrekning som det finnes praktisk og forretningsmessig mulig.

Frionors omsetning av grilletter og fish sticks forutsettes fordelt på de enkelte produsenter. Produksjonen fordeles i forhold til deres andel av filetproduksjonen av vedkommende fiskeslag beregnet over siste 3-års periode.

For produsenter som ikke har drevet filetproduksjon i 3 år, og produsenter av grilletter som ikke har filetproduksjon, fastsettes produksjonsandelen av styret. — — —»

Dersom klageren ved å melde seg inn i Frionor kunne ha fått en rimelig andel av grillettproduksjonen i henhold til nevnte generalforsamlingsvedtak, kunne det uansett hvordan man så på tvisten mellom ham og Frionor i 1962, ikke kritiseres at departementet ikke hadde gitt firmaet selvstendig eksportrett til de sentraliserte markeder.

Når det gjaldt behandlingen av enkelthenvendelser til Fiskeridepartementet, anførte klageren bl. a. at departementet ikke hadde besvart et spørsmål han hadde stillet i brev av 21. juni 1965 om hvorvidt fiskekaker, laget av avkapp av fiskeblokkene, kunne eksporteres i henhold til en tillatelse han hadde for eksport av panert filet til Frankrike.

Departementet anførte:

«— — — I møte den 7. juli 1965 var eksportutvalgets flertall innstilt på en negativ avgjørelse, men det ble vedtatt å utsette saken, og utvalget har senere ikke kommet tilbake til den.

Om dette burde klageren utvilsomt blitt underrettet. Når dette ikke ble gjort skyldes det etter hva vedkommende saksbehandler (— — —) opplyser, at utvalget foreslo innhentet forskjellige opplysninger som han fant både upraktiske og lite relevante. Han mente derfor at saken kunne utstå til der kom en aktuell lisenssøknad fra klageren, og at man da fikk ta standpunkt til om lisens burde innvilges eller ikke. Noen slike søknader er imidlertid så vidt vites ikke kommet, og klageren har heller ikke purret på saken, noe som han erfaringsmessig gjør i saker av aktuell interesse for ham. — — —»

Jeg var enig i at henvendelsen burde ha vært besvart.

Det ble videre klaget over at Fiskeridepartementet i juni 1966 hadde avslått en søknad fra firmaet om eksport til USA av hysefilet med skinn, frosset i blokker, og at departementet senere hadde innvilget søknader fra andre om eksport av et tilsvarende produkt, uten at firmaet var underrettet om den endrede praksis. Departementet opplyste at spørsmålet om å

endre praksis når det gjaldt eksport til USA, var tatt opp med eksportutvalget i oktober 1966, men at generelle endringer var blitt fra rådet. Derimot skulle det kunne innvilges dispensasjon i spesielle tilfelle, og det ble i samme møte gitt midlertidig dispensasjon til to firmaer for eksport av hysefilet med skinn. Firmaene ble meddelt dette i brev av 10. desember 1966. Departementet bemerket videre:

«— — — Departementet er prinsipielt enig i at når en endrer standpunkt i konkrete regulerings spørsmål som fører til en lempning av den bestående ordning, så bør firmaer som tidligere har fått avslag så vidt mulig bli underrettet.

Dette ble også gjort i denne konkrete sak, idet firma — — — (klageren) ble underrettet ved departementets brev av 21. desember 1966, slik som vedlagte fotokopi av departementets konsept viser.»

Dette klagepunkt foranlediget etter dette ikke ytterligere fra min side.

Klageren anførte at det hadde skapt store vanskeligheter for ham at han ikke hadde kjennskap til hvilke priser departementet mente han burde ta på eksportmarkedene for å kunne få tillatelse til eksport. Han hevdet at departementet burde ha fastsatt minstepriser eller i alle fall opplyst hvilke priser Frionor oppnådde. Jeg bemerket at spørsmålet om det burde fastsettes minstepriser for eksport, eventuelt som erstatning for ordningen med enerett for Frionor, i utpreget grad var et skjønnsspørsmål som også nøye var knyttet til vurderingen av hvilke linjer vår eksport av fiskeprodukter skal foregå etter. Dette var en side av saken som vanskelig kunne behandles av ombudsmannen. Under ingen omstendighet forelå det noe som ga grunnlag for å fastslå at det her var begått feil av departementet.

Det kunne etter min oppfatning ikke innvendes noe mot at departementet ikke hadde ansett seg berettiget til å gi klageren opplysninger om Frionors priser. Som departementet hadde anført, ville dette være en krenkelse av taushetsplikt etter fiskeeksportloven.

Det kunne heller ikke antas at departementet hadde plikt til å gi forhåndsopplysninger om hvilke priser som må tas for at lisens senere skulle kunne påregnes. Dette ville nødvendigvis gjøre forhåndsundersøkelser som lett kunne ha tapt sin verdi når senere lisenssøknader skulle avgjøres. Det var imidlertid forståelig at det kunne volde vanskeligheter for en lisenssøker som fikk sin søknad avslått fordi prisen var for lav, at det ikke ble antydnet hvor stor forhøyelse som måtte til for at han kunne få den innvilget. Jeg tok derfor på prinsipielt grunnlag opp med departementet

spørsmålet om det kunne gjøres noe for fremtidig å avhjelpe disse vanskeligheter.

Departementet anførte om dette:

«Det må vel antas på det rene at departementet aldri har stått i den situasjon at et firma har fått avslått en lisenssøknad med den begrunnelse at den oppnådde pris er for lav, uten at firmaet samtidig har fått vite hvilket prisnivå vedkommende må holde for å få lisenssøknaden innvilget.

All erfaring i samtlige bransjer innen næringen har vist at firmaer med aktuelle markedsinteresser har vært helt å jour med markedsforhold og priser, og det må vel også anses som en nødvendig forutsetning for alt eksportarbeid. Departementet kan ikke erindre noe tilfelle utenom firma — — — (klageren) hvor en har fått henvendelse om å få oppgitt aktuelle eksportpriser.

Betenkelighetene ved å oppgi slike priser vil vel først melde seg når en kommer over til spesialprodukter hvor eksportørens antall er sterkt begrenset, eller hvor det av andre grunner er en eller få aktuelle eksportører. En markedspris vil avhenge av så mange faktorer når det gjelder ferdigprodukter, at det samtidig må gis en rekke opplysninger om varens beskaffenhet og pakningsform, at det må være høyst betenkelig at slike opplysninger gis av departementet.»

Klageren hadde endelig tatt opp en rekke spørsmål om eksportutvalgets sammensetning og Fiskeridepartementets representasjon i Frionors råd og forholdet med at saksbehandlere i departementet utfører arbeid for eksportutvalgets sekretariat.

Jeg fant ikke at det var grunnlag for å kritisere sammensetningen av eksportutvalget. At en rekke av utvalgets medlemmer kom fra bedrifter tilsluttet Frionor, måtte antas å henge sammen med at de fleste av produsentene er tilsluttet selskapet og innebar, så vidt jeg kunne se, ikke at gjeldende regler var overtrådt.

Det kunne heller ikke sees at departementets representasjon i Frionors råd var i strid med fastsatte bestemmelser. Det var etter min mening ikke holdepunkt for å anta at dette forhold eller det forhold at departementets saksbehandlere også arbeider for eksportutvalgets sekretariat, hadde påvirket de avgjørelser som var truffet i klagerens sak.

Jeg fant likevel at det på prinsipielt grunnlag kunne diskuteres om forholdet var heldig. Dette tok jeg derfor opp med departementet som egen sak og anførte:

«— — — Som det vil være kjent, foreligger det en innstilling, avgitt 23. januar 1968, fra et utvalg oppnevnt ved kgl. resolusjon av 4. september 1964 om oppnevning av embets- og tjenestemenn i sentraladministrasjonen til styrer og råd m. v. I utvalgets forslag til regler heter det i § 1:

«Disse bestemmelser gjelder for styrer,

råd, nemnder, utvalg, kommisjoner, representantskap, komitéer eller andre organer der staten kan oppnevne eller foreslå oppnevnt eller valgt formann, varaformann, ett eller flere medlemmer, varamenn, eller sekretær.

Unntatt fra bestemmelsene er organer som utelukkende er tillagt utredningsoppgaver eller konsultative eller koordinerende oppgaver uten avgjørelses- eller kontrollmyndighet.»

Da Frionors råd er tillagt bl. a. kontrollmyndighet, synes rådet å ville komme inn under de foreslåtte bestemmelser.

I § 2 er det foreslått bestemt:

«Til verv som nevnt i § 1, første ledd, må ikke oppnevnes eller foreslås valgt embets- og tjenestemenn ansatt i et departement eller i sentraladministrasjonen for øvrig, og som sitt s a k o m r å d e der har behandlingen av saker vedrørende:

- a) klage over avgjørelser truffet av vedkommende organ,
- b) direkte regulering av vedkommende organ eller virksomhets forhold til annen privat eller offentlig virksomhet,
- c) kontroll eller tilsyn med vedkommende organs virksomhet,
- d) andre forhold av vesentlig betydning for vedkommende organ, eller for noen hvis konkurransemessige stilling eller interesser for øvrig i vesentlig grad berøres av organets virksomhet.»

Det kan neppe være tvilsomt at Fiskeridepartementets embetsmenn ikke vil kunne sitte i Frionors råd hvis de foreslåtte bestemmelser blir vedtatt. Jeg vil gjerne høre om departementet på bakgrunn av det som er anført i nevnte insntilling, finner grunn til å ta spørsmålet opp til overveieelse allerede nå.

Heller ikke synes det klart at det er uten betenkeligheter at Fiskeridepartementets saksbehandlere arbeider i eksportutvalgets sekretariat. Når det gjelder virksomheten som sekretær for utvalget, har departementet anført:

«— — — Sekretæren har ingen fullmakt til å treffe avgjørelser eller gi tilrådingen på utvalgets vegne, og da departementet praktisk talt alltid er representert på møtene, er departementet i stand til å opplyse at han heller ikke deltar i debattene. I de tilfelle hvor departementet må ta standpunkt til utvalgets vedtak, deltar sekretæren etter eget ønske ikke i sakbehandlingen.

— — —»
Det bes i denne forbindelse opplyst om det alltid på forhånd vil være på det rene om en sak eksportutvalget behandler, vil bli behandlet av departementet senere.

Det forhold at sekretæren ikke treffer avgjørelser, synes heller ikke uten videre å være avgjørende. Det bes opplyst i hvilken utstrekning han forbereder sakene for utvalget og om han kommer med forslag til vedtak. — — —»

Departementet anførte:

«Frionors råd.

Utviklingen av fryseindustrien i Norge tok til umiddelbart etter siste verdenskrig, og sta-

ten medvirket aktivt i utbyggingen av denne industri. Frionor Norsk Frossenfisk A/L ble etablert i 1946 med 100 % tilslutning fra produsentene, og man fant det naturlig at departementet ble representert i Frionors råd. I mange år var den faktiske situasjon den at samtlige produsenter var tilsluttet Frionor. Senere har situasjonen endret seg slik at man har fått enkelte produsenter som ikke er medlemmer av Frionor. For departementet har ikke behovet for å kunne følge Frionor's disposisjoner gjennom representasjon i rådet blitt mindre av den grunn. Med de omfattende rettigheter som er tillagt Frionor anser departementet det å være av stor betydning at en har best mulig adgang til å følge med i hvorledes selskapet praktiserer sine rettigheter som det har fått i medhold av fiskeeksportloven.

Departementet er etter nærmere overveielse kommet til at den betydning en anser det å ha for arbeidet i departementet at en kan overvåke Frionor's arbeid gjennom medlemskap i Frionor's råd er så stor, at en vil avvente utviklingen om det vil bli fastsatt slike bestemmelser som utelukker at departementet deltar i rådet, før en søker en for departementet dårligere løsning av problemet.

Ekspportutvalgets sekretariat.

Normalt vil det alltid på forhånd være på det rene om en sak som ekspportutvalget behandler, vil bli behandlet av departementet senere. Dette gjelder det store flertall av saker, der som oftest vil være forelagt utvalget til uttalelse av departementet.

Departementet får tilsendt utskrift av ekspportutvalgenes møteprotokoller, og det kan da unntaksvis hende at departementet treffer avgjørelse i en sak uten at dette har vært tilsett av vedkommende utvalg — f. eks. hvor utvalget har gått utenfor sin kompetanse, eller unnlatt å realitetsbehandle en sak som departementet finner det nødvendig å avgjøre. Skulle et slikt tilfelle oppstå vedkommende Ekspportutvalget for frossen fisk og filet, blir sekretæren fritatt for å delta i sakbehandlingen. Med sakbehandlingen menes her forberedelse av departementets avgjørelse.

Det er sekretærens oppgave å forberede sakene best mulig for utvalget ved å fremskaffe alle relevante faktiske opplysninger og eventuelle uttalelser. Derimot er det i dette utvalg fast praksis at sekretæren ikke kommer med forslag til vedtak.

Hvis en lisenssøknad er i strid med gjeldende reguleringer, blir den avslått av sekretariatet med angivelse av grunnen til at den ikke kan innvilges. Hvor det anses påkrevd av hensyn til søkeren, blir han i regelen underrettet omgående telefonisk om at søknaden ikke kan innvilges og grunnen til dette. Det hender at en slik lisenssøknad må eller kan anses som en dispensasjonssøknad selv om dette ikke uttrykkelig er anført. I så fall blir den straks oversendt departementet uten noen innstilling fra sekretariatet.»

Etter det som var anført av departementet, fant jeg ikke tilstrekkelig grunn til å foreta ytterligere i saken.

46.

Spørsmål om reindriftsmyndighetene hadde adgang til å gripe inn i driften av privat reindriftslag. Sen behandling av klagesak.

(Sak 961/66).

Det var oppstått strid mellom to fraksjoner i Vestre Sør-Varanger reindriftslag om ledelsen av laget, og styret for den ene fraksjon klaget over at reindriftsmyndighetene ikke ga det den støtte det mente å ha krav på. Saksforholdet var i store trekk:

De fastboendes reindrift i Neiden-distriktet i Sør-Varanger har helt fra 1911 vært organisert gjennom reindriftslaget etter vedtekter som medlemmene selv har vedtatt. Lagets nåværende vedtekter er fra 1928.

På lagets årsmøte i mai 1964 oppsto det tvist om lagsformannens tolking av vedtektene nes regler om stemmerett. Tvisten resulterte i at en gruppe lagsmedlemmer, som mente formannens tolking var ulovlig, forlot årsmøtet. De samlet seg til møte annet sted og valgte formann og styre «til å arbeide videre med lagets saker». Det ordinære årsmøtet fortsatte, og også der ble valgt formann og styre (kalt S.-styret etter formannens navn). Siden det nå var to styrer som begge hevdet å være lagets lovlige organ og forholdene innen laget var blitt uholdbare, forsøkte den daværende konstituerte fylkesmann i Finnmark forgojves å få S.-styret til å innkalle til nytt ekstraordinært årsmøte for å få holdt nytt styrevalg og oppnå ordnede forhold i laget. Etter samråd med Landbruksdepartementet innkalte så fylkesmannen selv til ekstraordinært årsmøte 25. februar 1965. S.-styret, og medlemmer som støttet det, hadde på forhånd protestert mot innkallingen og gjort det klart at de ikke ville være til stede og at de anså møtet for ulovlig. På møtet ble valgt et styre i laget med J. som formann (kalt J.-styret). Fylkesmannen som var til stede, uttalte ifølge møteprotokollen at «myndighetene måtte anse det nye styret som lagets eneste lovlige, valgte styre». I et brev av 5. mars til politimesteren i Sør-Varanger ga fylkesmannen uttrykk for det samme og anførte at «styret med varamenn skal fungere inntil ordinær generalforsamling blir avholdt i 1966».

J.-styret gjorde i klagen gjeldende at reindriftsadministrasjonen, og da særlig lappfogden, ikke hadde fulgt opp det standpunkt som fylkesmannen inntok til styret på årsmøtet i februar 1965. Klagerne trakk frem en rekke konkrete forhold for å vise at lappfogden ignorerte det standpunkt hans overordnede — fylkesmannen — hadde tatt.

Klagerne anførte videre at heller ikke fylkesmannen syntes å ha holdt fast ved stand-

punktet fra 1965 og fant «det utenkelig at myndighetene vilkårlig etter noen måneder kan kullkaste sine egne, og lovlig sammenkalte organers avgjørelser».

Som et særlig klagepunkt ble gjort gjeldende at det i en årrekke har vært drevet ulovlig reindrift i distriktet av noen få av reindriftingslagets medlemmer, uten at reindriftingsmyndighetene har grepet inn.

Saken ble forelagt for Landbruksdepartementet, og det ble bedt innhentet uttalelse fra fylkesmann og lappefogd.

Lappefogden imøtegikk i sin uttalelse de klage-mål som var reist mot ham, og anførte bl. a. at han ikke kunne avgjøre hvilket av de to styrene i laget som var det lovlige. Det viktigste for ham var reinen og arbeidet med den, og han hadde derfor på beste måte søkt kontakt med dem som arbeidet med reinen og hadde den daglige ledelse av det praktiske reinarbeidet.

Fylkesmannen viste til lappefogdens rede-gjørelse og uttalte for øvrig:

«Vestre Sør-Varanger reindriftingslag har hatt innbyrdes stridigheter i en årrekke. I 1965 ble det valgt 2 forskjellige styrer som begge mente de var de lovlige valgte styrer.

I 1966 og 1967 har laget såvidt vites ikke hatt årsmøter i det hele tatt.

Hele laget eksistens står og faller med at det kan skaffes en habil vokter.

Den nåværende vokter — — — holder seg til og godkjenner det i 1965» (skal være 1964) «sist valgte styre med S. som formann.

Skillelinjene i laget har i mange år stort sett vært slik at de større reineiere og vokteren har vært på den ene siden, og de mange små reineiere på den andre.

Fylkesmannen er av den oppfatning at disse bitre stridigheter ikke kan løses av fylkesmannen eller andre ved administrative tiltak. Laget er en privat sammenslutning, og det antas å være det riktige at saken bringes inn for domstolene. Begge parter mener å ha retten på sin side, og står steilt mot hverandre. Begge kan ikke ha rett, og da får domstolene avgjøre hvem som har rett, og hva som er rett.

I Finnmark eksisterer ikke reindriftingslag utenom Sør-Varanger kommune. I denne kommunen er det 3 slike lag. Det har vært og er sterk uro og bitre stridigheter i 2 av disse lagene.

Klagerne mener å klandre de offentlige myndigheter, særlig lappefogden og fylkesmannen, fordi disse ikke ordner opp i lagets vanskeligheter. En får nesten det inntrykk at ganske mange av reindriftingslagets medlemmer er av den oppfatning at lappefogd og fylkesmann skal funksjonere nærmest som et overstyre for laget, når det valgte lagsstyre ikke selv makter sine oppgaver, eller kan holde orden på sine medlemmer.

Etter fylkesmannens mening er det helt andre oppgaver som er tillagt lappefogd og fylkesmann i henhold til reindriftingsloven.

Beiteområde og antall dyr i dette område er gjentatte ganger blitt kontrollert av myndig-

hetene, men den indre utvikling i laget som driftslag har vært lite tilfredsstillende.

Det er lover og vedtekter som laget har gitt seg selv som har skapt problemer. Kan hende det kan bli nødvendig med en nyorientering og en nyorganisering. Den gamle organisasjonen og de gamle lover og vedtekter laget har kan ha behov for en grundig revisjon.»

Landbruksdepartementet uttalte bl. a.:

«I Finnmark fylke er det tre reindriftingslag: Vestre, Midtre og Østre Sør-Varanger reindriftingslag. Hjemmelen for lagene reindrift er § 84 b i reindriftingsloven av 12. mai 1933. Som bekjent er reindrift i reinbeitedistrikter utenfor Finnmark forbeholdt flyttsamer, jfr. reindriftingslovens § 84 a. Høyeste antall rein for det enkelte fastboende medlem av reindriftingslagene i Finnmark fastsettes av fylkesmannen i medhold av reindriftingslovens § 84 b, siste punktum. Dessuten er fylkesmannen i Finnmark bemyndiget i lovens § 103 e til å fastsette inndeling i reinsogn og -distrikter og beitetid.

Det har i årenes løp vært mange vanskeligheter med reindriftingslagenes drift, bl. a. med beiteområder, antall rein og gjeters spørsmål, særlig det siste. Som regel har lagene hatt flyttsamer med reindrift som hovednæring som gjeterne. Disse siste rammes ikke av den begrensning i reintallet som fylkesmannen kan fastsette i medhold av lovens § 84 b. Dette har ført til uoverensstemmelser i lagene, og det er særlig dette som har ført til splittelsen i Vestre Sør-Varanger-laget. For tiden er det for mange rein i Finnmark i forhold til beitemulighetene, og det har vært hevdet at flyttsamer med reindrift som hovednæring bør gå foran reineiere med reindrift som binæring hvis det blir nødvendig med reduksjon av reintallet. Dette må sies å være hovedårsaken til den foreliggende strid. — — — m. fl. har gått til retts sak i denne anledning og søkt Justisdepartementet om fri sakførsel. I brev av 25. januar 1967 til fylkesmannen har Justisdepartementet tilstått søkerne fritt rettsråd, men finner ikke å kunne gå med på fri sakførsel for det i tilfelle i en ny søknad er gjort rede for hvem som aktes saksøkt, ved hvilken domstol søksmål eventuelt vil bli reist, hvilke krav det dreier seg om, hvilken påstand som vil bli nedlagt og de bevis som vil bli ført. Fylkesmannen har kontaktet en advokat i Hammerfest som «har sagt seg villig til å se nærmere på saken». Søkerne er holdt underrettet.

Når det gjelder den ekstraordinære generalforsamling i laget 25. februar 1965 som ble innkalt og ledet av kst. fylkesmann — — —, skal man opplyse at departementet var forelagt saken på forhånd av den kst. fylkesmann og i brev av 8. januar 1965 bl. a. uttalte:

«Departementet har for sitt vedkommende ikke noe å bemerke til at De — etter anmodning fra interimsstyret — innkaller til og foranleder avholdt generalforsamling for valg av styre i reindriftingslaget.»

Departementet anser seg verken berettiget eller forpliktet til å gripe inn i lagets interne anliggender og har derfor intet uttalt om hvem som burde lede nevnte ekstraordinære generalforsamling.

Departementet har funnet det nødvendig å gå så detaljert inn på historikk, hjemmel m. m. for å gjøre det klart at departementet bare har

grepet inn hvor man hadde hjemmel for dette. Indre tvistigheter i laget vedkommende stemmerett, lovlig valgt styre m. m. fant man ikke å kunne blande seg inn i, og man anser kritikk mot departementet for passivitet i denne forbindelse for helt uberettiget. Man slutter seg her helt til fylkesmannens redegjørelse av 8. februar 1968 der han bl. a. uttaler:

«Laget er en privat sammenslutning, og det antas å være det riktigste at saken bringes inn for domstolene.»
— — —»

Jeg tok saken opp igjen med departementet og anførte bl. a.:

«— — — Så vidt skjønnes er det på det rene at hjemmelen for de fastboendes reindrift i Neiden-distriktet må søkes i reindrifftslovens § 84 b, slik departementet har anført i brevet hertil av 15. februar d. å. (1968). Bortsett fra at § 84 b angir at de fastboende ikke personlig plikter å følge sin rein hvis annen fastboende eller flyttlapp overtar gjetingen, inneholder hverken denne bestemmelse eller lovens annen del for øvrig særlige regler om hvordan de fastboendes reindrift skal organiseres, således heller ikke regler om reindrifftslag. § 84 b sier bare at den reindrift det her er tale om, skal drives med de «rettigheter og forpliktelser som i første del er bestemt for flyttlapper». Så vidt skjønnes vil denne henvisning bl. a. innebære at også de regler som er gitt i første del om organiseringen av flyttsamenes reindrift — jfr. lovens kap. I — får anvendelse på den reindrift som utøves i medhold av lovens § 84 b. At lovens ordning er denne, synes å ha støtte i det utkast til reindrifftslov som rikssadvokat Kjerschow utarbeidet i 1922 og som i det vesentlige ble lagt til grunn for reindrifftsloven av 1933. Det heter således i utkastets motiver vedrørende lovens annen del på side 186, spalte 2, bl. a.:

«— — — Da de fastboendes reindrift i dette fylke i det vesentlige drives på samme måte og på samme steder som fjellfinnes — særlig gjelder dette i Kautokeino og Karasjok —, bør den undergives de lovregler, som inneholdes i nærværende utkastets første del og følgelig tillates i de fremtidige reibeitedistrikter i fylket. — — —»

Med direkte sikte på reglene om organiseringen av reindrifften sies angående spørsmålet om opprettelse av reindrifftsstyrer på side 187, første spalte, bl. a.:

«— — — Derimot er bestemmelsene i sistnevnte utkast §§ 65—68» (utk. 1910) «ikke opptatt i nærværende utkast. Bestemmelsen i § 65 antages å være upåkrevet. Denne bestemmelse har nemlig sammenheng med Utk. 1910 § 10, som påbyr, at fjellfinnen innen et reibeitedistrikt skal ha et reindrifftsstyre. Noget sådant påbud inneholdes derimot ikke i nærværende utkast, som i § 17 alene gir flyttlappene adgang til i vedtekt å beslutte reindrifftsstyre opprettet. Da de fastboende reibeiere innen et reibeitedistrikt skal ha de samme rettigheter og forpliktelser som dets fjellfinner, vil de førstnevnte ved å delta i de møter, hvori sådan beslutning fattes og re-

drifftsstyrets medlemmer velges, gjennom sin stemmegivning kunne øve innflydelse på dettes sammensetning ved i tilfelle å innvelge fastboende reibeiere. — — —»

§ 17 i utkast av 1922 ble i noe endret form vedtatt som lovens § 16. Etter § 16 kan fylkesmannen utferdige vedtekt til ordning bl. a. av reindrifften i reibeitedistrikt eller flere reibeitedistrikter, etter at saken har vært forberedt på den måte bestemmelsen fastsetter.

Noen uttrykkelig hjemmel for å ordne reindriften på annen måte enn den kap. I i reindrifftsloven, jfr. § 84 b, instituerer, kan ikke loven sees å gi. Vestre Sør-Varanger reindrifftslag var så vidt skjønnes stiftet lenge før reindrifftsloven, og fortsatte uten videre sin virksomhet etter at den nye lov var trådt i kraft, på basis av de vedtekter medlemmene tidligere hadde vedtatt og uten at fylkesmannen utferdiget vedtekter etter lovens § 16. Det har således hele tiden vært overlatt til reibeierne selv gjennom det eksisterende lag å etablere de nødvendige fellesorganer og fastsette de nærmere regler for reindrifften og det innbyrdes forhold mellom reibeierne.

Så lenge den gamle ordning virket like tilfredsstillende som den loven gir anvisning på, kunne spørsmålet om ikke forholdet straks burde ha vært brakt i samsvar med loven gjennom vedtekter, utferdiget av fylkesmannen etter lovens § 16, kanskje ikke ha så stor praktisk betydning.

Etter det som foreligger er det imidlertid på det rene at laget, på grunn av indre stridigheter, i de senere år ikke lenger har vært i stand til å løse oppgavene på forsvarlig måte. Det opptrer to styre som hver for seg gjør krav på å være det lovlige styre, og forholdene synes for så vidt nærmest kaotiske.

Lovens ordning er ikke at det er reibeierne egen sak å sørge for at reindrifften blir tilfredsstillende organisert. Loven gir selv bestemmelser som skal sikre ordnede forhold, og det er lagt til offentlige myndigheter, i første rekke fylkesmannen, å sørge for gjennomføring av disse bestemmelser. — — —»

Det ble vist til fylkesmannens uttalelse i brev til Landbruksdepartementet av 8. februar 1968 om at stridighetene ikke kunne løses ved administrative tiltak, og at det måtte bli domstolens sak å avgjøre hvem som har rett, og hva som er rett. Dette hadde departementet helt sluttet seg til i brevet til meg av 15. s. m.

I mitt brev er videre anført:

«— — — Jeg er enig i at spørsmålet om hvorvidt ansvar kan gjøres gjeldende mot organer, tillitsmenn eller medlemmer for deres forhold i saken, hører under domstolene. Derimot er det etter min mening god grunn til å reise spørsmål om det kan være riktig fortsatt å henvise reibeierne til selv å greie problemene med å få i stand ordnede driftsforhold gjennom reindrifftslaget, i påvente av at en av fraksjonene bringer tvistespørsmålene inn for domstolene og får en rettsavgjørelse. En mulig rettssak vil under enhver omstendighet ta tid, og man har ingen garanti for at avgjørelsen, når den en gang måtte falle, blir slik at ordnede forhold fremtidig er sikret. Når det som her er klart at den ordning som har vært fulgt

og som så vidt skjønnes ligger på siden av loven, har ført til forhold som må betegnes som uholdbare, bør ikke fylkesmannen da snart gripe inn etter lovens § 16, jfr. også § 10 flg., og få det hele brakt i samsvar med loven? Det som fremfor alt nå synes viktig, er å få organisert reindriften i dette distrikt på forsvarlig måte. Så får behandlingen av klage-målene over det som tidligere er gjort bli en sak for seg. — — —»

Når det gjaldt selve klagen over myndig-hetenes forhold til J.-styret, ba jeg om fylkesmannens og lappefogdens uttalelse til enkelte nærmere angitte punkter.

Fylkesmannen anførte at spørsmålet om organiseringen av reindriften i distriktet var meget komplisert og fant ikke å kunne gi noen uttalelse om driftsformen uten nærmere diskusjon med reindriftskonsulenten i Tromsø. Han viste til at fylkesmannen hadde henvendt seg til Selskapet for Norges Vel med bl. a. spørsmålet om å vurdere driftssamarbeidet innen reindriftsnæringen i Sør-Varanger og at det nå forelå en innstilling fra selskapet, der bl. a. dette spørsmålet var behandlet. Om fylkesmyndighetenes holdning til J.-styret uttalte fylkesmannen:

« — — — Fungerende fylkesmann i 1965 anså J.-styret som lagets eneste formelle kompetente organ og holdt seg til dette styret med håp om at det etter hvert skulle kunne arbeide seg fram til en for alle parter akseptabel løsning. Det skulle imidlertid snart vise seg at styret ikke hadde tilstrekkelig kraft til å gjennomføre sine vedtak, idet hovedvokteren og hans medhjelpere nektet å utføre arbeidsoppdrag for J.-styret og utelukkende holdt seg til det såkalte S.-styret. Hovedvokter — — — sa klart og tydelig fra til meg etter at jeg kom fra Stortinget at han ville slutte med hele reindriften i området dersom han ikke fikk arbeidsfred. J.-styret traff vedtak og la seg opp i hans arbeidsprogram som han ikke kunne forene med praktisk reindrift, og videre var han gått trett av den stadige uro i distriktet. For meg som fylkesmann var min oppgave i første omgang å legge forholdene slik til rette — etter at jeg hadde erfart at det ikke nyttet å drive tamreindrift med J.-styret — at de ca. 2 000 rein som befant seg i området, ble bevoktet og tatt vare på. Min oppgave etter reindriftsloven var ikke å ta stilling til hvilken av gruppene som hadde eksklusiv rett til beitemene, videre anså jeg det å ligge utenfor min kompetanse etter reindriftsloven å avgjøre om — — — m. fl. hadde øket sin flokk gjennom reintyveri. Heller ikke verken ville eller kunne jeg blande meg opp i de indre stridigheter i laget som har sin rot i laget fra mange år tilbake. Det som for meg var det primære, var å sørge for at de praktiske gjøremål fikk gå sin gang og da måtte jeg holde meg til de personer som hadde reinen under kontroll, nemlig hovedvokteren og hans medhjelpere. Jeg har ikke derved tatt stilling til noen av de omstridte spørsmål om beiterett m. v., men forsøkt å

legge grunnlaget for at reindriften i området ble drevet forsvarlig.

Ombudsmannen stiller spørsmålet om fylkesmannen har endret syn med hensyn til J.-styret og viser i så henseende til brev herfra til advokat — — —. Det er i og for seg riktig. Mens jeg var på Stortinget, traff fungerende fylkesmann sine beslutninger ut fra den oppfatning han hadde i saken, og han valgte da å holde seg til J.-styret, under forutsetning av at det skulle få en begrenset funksjonstid inntil nytt styre ble valgt på ordinær generalfor-samling i 1966. Situasjonen fortonet seg imid- lertid annerledes for meg og da jeg kom til- bake fra Stortinget og overtok her som fyl- kesmann, fulgte jeg linjen som skissert oven- for. Jeg har hele tiden vært av den oppfatning at det ikke tillå fylkesmannen å blande seg inn i indre anliggender i saken, og at dom- stolene var rette vedkommende. Men jeg hadde ikke derved gitt opp arbeidet med å skape ro i distriktet og kan i så henseende nevne at laget — og lagene ellers i Sør-Varanger — skulle få til behandling et opplegg på reorga- nisering av reindriften i kommunen.

Det var da også disse intensjoner som lå bak fylkesmannens fornyede henvendelser til Sel- skapet for Norges Vel, idet motsetningene mel- lom alle parter var blitt så store at det lite hjalp med administrative forføyninger. Det man måtte fram til, var en ordning som rep- resenterte en framtid og ikke var basert på tilfeldige sammensetninger av styret for reind- driftslaget.»

Landbruksdepartementet anførte:

« — — — En er enig med sivilombudsman- nen i at reindriften i Sør-Varanger må søkes ordnet av myndighetene uten påvente av at eksisterende tvistes spørsmål blir bragt inn for domstolene og får en rettsavgjørelse. Det vesentlige i denne sak er å få organisert reind- riften i kommunen på en forsvarlig måte. Dette gjelder alle tre reindriftslag i Sør-Varan- ger, ikke bare Vestre Sør-Varanger reindrifts- lag. Fylkesmannen har gitt uttrykk for det samme, men han er foreløpig — som departe- mentet også er — i tvil om hvilken driftsform som bør velges. Dette problem vil nå bli nær- mere undersøkt og utredet. Gjennomføring av det en måtte komme frem til kan gjøres med hjemmel i bestemmelser i reindriftsloven, bl. a. § 16 om vedtekt som utferdiges av fylkesman- nen. En kan ikke nå si noe bestemt om hvor lang tid en trenger for gjennomføring av ny driftsform m. v. for reindrift i Sør-Varanger, men håper å få det gjort i løpet av neste år. — For ordens skyld vil en nevne at lappefog- den i Øst-Finnmark har vært inne på reind- driftsproblemet i Sør-Varanger i sin «Beret- ning om reindriften i Finnmark fylke året 1967». Til orientering vedlegges utskrift av beretningens punkt 26 om reindriftslagene i kommunen. En viser også til Utredning nr. 1 1968 fra Det Kongelige Selskap for Norges Vel, særlig side 15—17 og side 20—23.

Fylkesmannen i Finnmark har i brev av 9. oktober 1968 gitt uttalelse til selve klagen. Gjenpart av hans uttalelse vedlegges. Videre vedlegges gjenpart av uttalelse av 17. oktober 1968 med bilag fra lappefogden i Øst-Finn- mark. Fylkesmannen har ikke funnet grunn til å knytte særlige kommentarer til framstil- lingen idet den synes å være riktig, jfr. ved-

lagte fotokopi av brev 23. oktober 1968 fra fylkesmannen.

Angående klagen viser departementet til uttalelsene fra fylkesmannen og lappfogden. Så vidt en kan se skulle det ikke være grunn for departementet til å kommentere disse uttalelser.»

Departementet opplyste senere at to sakkyndige tjenestemenn i reindriftsadministrasjonen hadde fått i oppdrag å utrede nærmere hvilken driftsform som skal velges.

Om klagen over fylkesmannen anførte jeg i brev til klagerne bl. a.:

«— — — Det er klart at fylkesmannen ikke hadde kompetanse til å avgjøre det rettslige spørsmål om hvilket styre som var lagets lovlige styre. Det kunne bare domstolene gjøre. Større praktisk betydning hadde det vel midlertid at fylkesmannen heller ikke hadde det i sin makt å tvinge igjennom en ordning innen laget som en gruppe av medlemmene ikke ville akseptere. Forutsetningen for at reindriftslaget fortsatt skulle kunne opprettholdes, måtte være at medlemmene var enige om en ordning som virket tilfredsstillende. Ellers måtte reindriften også her organiseres på den måten loven fastsetter.

Den situasjon som forelå var at forsøket på å skaffe ordnede forhold i laget gjennom innkalling av ekstraordinært årsmøte og valg av nytt styre ikke førte frem og at myndighetene var uten hjemmel til å treffe bestemmelser som ville løse striden mellom de to fraksjoner. Noen annen farbar vei ut av uføret enn å falle tilbake på reindriftslovens ordning, var det under de forhold som forelå neppe. Så uholdbar som stillingen var, hadde det etter min mening vært grunn for myndighetene til snarest å ta skritt for å få omorganisert driften, slik de har hjemmel til i reindriftsloven.

Det må imidlertid antas at det måtte ta noen tid å få omlagt en så festnet driftsordning som denne, og det er klart at det var om å gjøre at driften i mellomtiden kunne gå så bra som det etter omstendighetene lot seg gjøre.

Som det fremgår av fylkesmannens uttalelse tok han sikte på en reorganisering av reindriften. Han så det for øvrig slik at det primære i første omgang var at reinen kunne bli tatt vare på og de praktiske gjøremål gå sin gang. For at dette kunne skje, måtte han holde seg til de personer som faktisk hadde reinen under kontroll, og det var S-styrets folk. På bakgrunn av den tidligere uttalelse om at myndighetene ville anse J-styret som lagets lovlige styre, kunne forholdet virke uheldig, men det kan ikke fastslås at fylkesmannen faktisk kunne ha forholdt seg annerledes når den daglige drift måtte ha sin gang. Det spørsmål som derimot kan reises er om ikke myndighetene burde ha handlet raskere og mer aktivt for å få brakt orden i forholdene gjennom endringer av driftsordningen.

Når det gjelder spørsmål om ansvar kan gjøres gjeldende mot organer, tillitsmenn eller medlemmer for deres forhold i saken, har jeg sagt meg enig med fylkesmannen og departementet i at dette hører under domstolene. Jeg har imidlertid presisert at spørsmålet om å få organisert reindriften på forsvarlig måte ikke

kan utstå i påvente av rettsavgjørelse om det som er gjort.

Departementet har i brev av 8. november d. å. (1968) erklært seg enig i at reindriften i Sør-Varanger må søkes ordnet av myndighetene uten påvente av at eksisterende tvistesporsmål blir brakt inn for domstolene til avgjørelse. To sakkyndige tjenestemenn i reindriftsadministrasjonen skal nå utrede nærmere hvilken driftsform som skal velges, og fylkesmannen vil deretter treffe de nødvendige bestemmelser i medhold av reindriftsloven.

Jeg har bedt om at saken påskyndes mest mulig og om å bli holdt underrettet om det som foretas i saken.

Landbruksdepartementet har opplyst at det i forbindelse med den utredning som skal foretas, også vil bli spørsmål om beiteundersøkelser for å få fastslått det høyeste antall rein som bør være i området. Jeg går ut fra at det i den forbindelse også vil måtte tas standpunkt til hvor mange rein hver enkelt rein-eier kan ha, og går derfor for tiden ikke inn på klagepunktet om at enkelte reineiere har flere rein enn tillatt. Etter fylkesmannens opplysninger har imidlertid — — — som klagerne har trukket frem — fått fastsatt et høyeste reinantall på 250 — ikke 20 som klagerne har hevdet.»

I brev til departementet ga jeg uttrykk for at fylkesmannen på et tidligere tidspunkt burde ha tatt skritt til å få løst reindriftsproblemene i Neiden-distriktet på grunnlag av reindriftslovens bestemmelser. Jeg gikk ut fra at man nå søkte å påskynde den utredning som skal foretas, og ba om å bli holdt underrettet om det som ble gjort i saken.

Klagen mot lappfogden var bygget på at han hadde opptrådt i strid med den overordnede myndighets standpunkt til J-styret. Det fremgikk imidlertid av fylkesmannens uttalelse at han ikke hadde funnet å kunne opprettholde anerkjennelsen av J-styret, men fant å måtte holde seg til «de personer som hadde reinen under kontroll, nemlig hovedvolkteren og hans medhjelpere». Den samme linje hadde lappfogden fulgt, og det kunne da ikke gi grunn til innvendinger at han hadde handlet på samme måte som fylkesmannen.

Klagen fra J-styret kom inn 12. desember 1966 og ble forelagt for Landbruksdepartementet med brev av 21. s. m., der det ble bedt innhentet uttalelse fra fylkesmannen og lappfogden. Saken ble oversendt lappfogden ved fylkesmannens ekspedisjon av 6. januar 1967. Det ble senere både fra ombudsmannen og fra departementet og fylkesmannen purret en rekke ganger for å få saken tilbake fra lappfogden, uten at denne reagerte. Først etter at jeg i brev av 29. januar 1968 til departementet gjorde det klart at forholdet ikke lenger kunne fortsette og departementet hadde sendt statssekretæren til Karasjok for å hente

saken, ga lappefogden uttalelse i brev av 2. februar 1968 og sendte fra seg sakens dokumenter.

Lappefogden ga i brev av 3. februar 1968 uttalelse om hvorfor saken var blitt liggende uekspedert så lenge, og jeg finner det riktig å gjengi hans forklaring om forholdet helt ut:

«Jeg beklager meget det uføre saken til ombudsmannen er kommet i, noe som skyldes at jeg ikke har ekspedert den på tross av gjentagne purringer. Jeg burde derfor ikke ha noen grunn til å forsvare meg, eller gi en forklaring om årsaken til at saken er blitt liggende så lenge. Men la meg allikevel få lov til å gi en del opplysninger som muligens kan bidra til å belyse den meget alvorlige situasjon som jeg er kommet opp i, og som jeg ikke har vært klar over.

I Finnmark lappefogddistrikt er det ca. 120 000 rein og som eies av 370 flyttsamefamilier, ca. 600 fastboende samer og andre, samt de 3 reindriftslagene i Sør-Varanger. Til sammenlikning kan jeg nevne at landets øvrige 4 lappefogder har hver i sitt distrikt fra ca. 6 000 rein til ca. 15 000 rein. Av familier har de fra ca. 10 til ca. 35, og samlet reinbestand i de 4 distriktene er ca. 36 000.

I 1967 kjørte jeg med egen bil 14 070 km på tjenestereiser, og hadde ca. 100 reisedager.

Ved kontoret hadde jeg i 1967 av inngående skriv og saker 1 200, og utgående ca. 1 000. I tillegg kommer alle reinmerkesakene, noe som av erfaring viser seg å ta mye av arbeidstiden. Flyttsamene er meget flittige til å oppsøke lappefogden på kontoret og også privat. De har mange problemer å drøfte og saker som trenger nærmere forklaring, og til disse besøkene har de alltid satt av rikelig tid. Mye av min arbeidstid om dagen går derfor bort til samtaler og drøftinger om div. problemer, samt saker som trenger nærmere forklaring. Ofte får en også oppdrag om å skrive ett eller annet, da de selv ikke kan det. Om en da forsøker å antyde noe om at en har liten tid, så blir dette ikke forstått, men det blir tatt som bevis på at en ikke er interessert i å hjelpe dem. Selv om en forsøker å gjøre oppmerksom på at en ikke har noe med saken å gjøre, så får en dette spørsmål: «Er ikke du vår «far» og ansatt ved dette kontoret for å hjelpe oss.»

Som kjent lever en langt ute i periferien, og en må ta hurtige avgjørelser og ofte på egen hånd uten å ha fått anledning til å konferere om saken med høyere myndighet. Hele dagen er fylt av vanskelige problemer og krav som krever svar. Det hender derfor at det en regner for minst viktig etter eget skjønn, må utsettes.

Hovedårsaken er at arbeidspresset er blitt for stort, og selv om en har tatt kveldene til hjelp, så er mange saker ikke blitt besvart hurtig nok. Arbeidspresset — særlig kveldsarbeidet — har i mange tilfeller gått ut over helsa, og familien har nektet meg å gå på kontoret om kvelden. Særlig min hustru er blitt engstelig og har reagert sterkt.

At distriktet er for stort og arbeidsmengden uoverkommelig, ble jeg tidlig klar over, og jeg framsatte derfor krav om deling av distriktet. Som et foreløbig svar på dette ble det ansatt en sekretær ved kontoret. Han hadde selv vært flyttsame, og det tok ikke lang tid før han hadde satt seg inn i de mange gjøremål til min

tilfredshet. Jeg kunne derfor overføre en god del av saksbehandlingen til han, da jeg selv ikke klarte å komme over alt. Her bør nevnes at han var inne til militærtjeneste 1 år, og da var jeg helt alene.

Da det ble bestemt at jeg skulle opprette et avdelingskontor i Kautokeino, ble det samtidig bestemt at min sekretær skulle bestyre det. Han flyttet til Kautokeino i august 1966, og denne ordningen var ingen heldig løsning på kravet om deling, sett fra mitt synspunkt. Riktignok fikk jeg en fagassistent fra 1. januar 1967. Han kommer fra et norsk-talende hjem ute ved kysten i Øst-Finnmark, og det tar tid før han blir fortrolig med lappefogdens mange gjøremål. Det har derfor gått mye tid til å sette han inn i arbeidet.

Under statsråd — — —s befarung i Finnmark siste høst, fikk jeg anledning til å orientere han om de problemer og vanskeligheter en har, bl. a. dette at distriktet er for stort og må deles. Jeg er derfor glad for at statsråden tok det alvorlig opp, og bevirket at saken nå ser ut til å bli løst. Det vil da bli noe rimeligere arbeidsforhold, for av erfaring vet jeg at det er ikke lett å arbeide blandt flyttsamen, og slettes ikke med reindriftslagene i Sør-Varanger. En bør helst ha god tid.

Nevnes bør også de kommunale verv jeg er pålagt, noe som også er en plikt men er blitt et ekstra arbeidspress. Jeg er medlem av Karasjok kommunestyre, 1. varamann til formannskapet, formann i overformynderiet, formann i overligningsnemnda, formann i skolestyret, ordfører i A/L Luostejok Kraftlags representantskap, og en del andre mindre tilitsverv.

La meg ganske kort si noe om de klagemålene som de «herrer» fra Neiden har rettet mot meg og sendt til ombudsmannen. Påstandene er ukorrekte, misvisende og i høyeste grad insinuasjoner mot meg. Hvis disse beskyldningene skal gå hen upåtalt, så går det på æra løs. Da jeg fikk saken og hadde lest flyktig gjennom den, da ble jeg både harm og deprimeret. Jeg hadde ikke ventet dette fra klagerne, selv om jeg ble advart og bedt om å passe nøye på. Saken var så motbydelig, at jeg gruet meg hver gang jeg tok den fram og forsøkte å arbeide med den. Den var meget vanskelig, og jeg måtte foreta diverse undersøkelser i saken før jeg kunne gi svar. Annet arbeide tok også tid, og saken ble lagt til sides for videre behandling senere. På den måten gikk tiden, og jeg var ikke klar over at når krav om ekspedering av saken kom fra ombudsmannen, så var det meget alvorlig og krevde hurtig ekspedering.

Til slutt vil jeg bare gjenta min beklagelse så sterkt jeg kan over det som har hendt, og særlig det ubehag jeg har påført mine overordnede. For ettertiden skal jeg love at noe liknende ikke skal inntreffe, noe jeg har godt håp om å kunne holde nå når distriktet blir delt, og arbeidspresset dermed redusert betraktelig.»

Departementet uttalte om lappefogdens behandling av klagesaken:

«— — — Det er jo ikke tvilsomt at lappefogden har begått en alvorlig tjenesteforsømmelse i denne sak, og at departementet må tildele ham en skarp reprimande i den anled-

ning. Lappefogd — — — har i den tid han har vært ansatt som lappefogd, alltid vært en dyktig og arbeidsom tjenestemann, og han har aldri tidligere fått noen påtale fra departementet for sine tjenesteforhold. Han har i sin redegjørelse av 3. februar 1968 innrømmet sin klanderverdige opptreden i denne sak, og samtidig gjort rede for de forhold som kan tjene til hans unnskyldning. Departementet må innrømme at hans arbeidsforhold er og har vært vanskelige.»

Jeg uttalte i brev til departementet:

«— — — Selv om lappefogdens arbeidsforhold har vært vanskelige, gir det ingen tilstrekkelig forklaring på at han lot saken ligge i over ett år og fullstend- ignorerte alle de henvendelser han fikk fra sine overordnede om den. Jeg er enig med Landbruksdepartementet i at lappefogden ved sitt forhold har gjort seg skyldig i en alvorlig tjenesteforsømmelse, og det er bemerket at departementet vil gi ham en skarp reprimande. Etter dette gir forholdet ikke grunn til noe mer herfra.»

47.

- 1) Spørsmål om når en anbyder senest måtte oppfylle de krav til autorisasjon og kvalifikasjoner som var oppstilt i anbudsinnydelsen for et anleggsarbeid for forsvaret, og
- 2) Spørsmål om industridepartementet kunne treffe avgjørelse i en autorisasjonssak etter entreprenørloven før oppfyllelsen av et fastsatt autorisasjonsvilkår om at det skulle være foretatt endelig ansettelse av en bestemt driftsbestyrer i firmaet.

(Sak 840/67).

En sammenslutning av entreprenører klaget over:

- 1) At entreprenør A. hadde fått anledning til å inngi anbud på utvidelsesarbeid på en militær flyplass, skjønt han ved anbudsfristens utløp ikke tilfredsstilte de krav til autorisasjon og kvalifikasjoner som var stilt i anbudsinnydelsen, og over at hans anbud senere ble antatt på grunnlag av en autorisasjon som var meddelt ham etter anbudsfristens utløp, og uten at de forutsetninger autorisasjonen var gitt under, var oppfylt hverken ved antagelsen eller da arbeidet ble igangsatt,
- 2) at A. av Industridepartementet ble gitt autorisasjon etter entreprenørloven i klasse D 2, med B. som driftsbestyrer, skjønt B. etter klagerens mening ikke hadde de nødvendige kvalifikasjoner og hverken var ansatt i A.s firma på det tidspunkt da autorisasjon ble gitt, eller tiltrådt som driftsbestyrer da arbeidene ble satt igang. Det ble også hevdet at det var begått saksbehandlingsfeil i autorisasjons-saken.

Spørsmålet om de forhold som var påklaget i anbudssaken, helt eller delvis hørte under Riksrevisjonen og dermed falt utenfor ombudsmannens arbeidsområde, jfr. ombudsmannslovens § 4 første ledd nr. 3, ble tatt opp

med Riksrevisjonen. Det ble pekt på at saken lå annerledes an enn tidligere anbudssaker som hadde vært drøftet med Riksrevisjonen, for så vidt som det antatte anbud i det foreliggende tilfelle var det laveste. De innvendinger som var reist i klagen, behøvde, om de skulle føre frem, ikke nødvendigvis medføre at statens økonomiske interesser var tilside-satt. Dette utelukket imidlertid ikke at spørsmålet om adgangen til å fravike anbudsinnydelsens vilkår kunne ha prinsipiell interesse og generelt ha økonomisk betydning også for staten på lengre sikt. Jeg bemerket videre:

«— — — Hvis innvendingene mot klagerens kvalifikasjoner og ordningen med driftsbestyrer skulle være holdbare, ligger det vel kanskje også nær å spørre om ikke dette måtte medføre tvil om A.s muligheter for å gjennomføre arbeidet på forsvarlig måte, og således ha betydning for spørsmålet om anbudet, selv om det var det laveste, kanskje likevel ikke var det «fordelaktigste for staten» alt i alt. På bakgrunn av dette vil jeg gjerne ha Riksrevisjonens uttalelse om i hvilken utstrekning de innvendinger som er reist mot at A.s anbud ble tatt i betraktning og til slutt antatt, antas å høre under Riksrevisjonen.

Det er i klagen pekt på at Forsvarets bygningstjeneste i brev av 13. mars d.å. (1967) hadde anbefalt anbyderne å benytte lokale underentreprenører, hvoriblant A. Flere av anbyderne har hatt kontakt med A. for å benytte ham som underentreprenør og har etter det anførte hensett til at de ikke regnet med ham som konkurrent, åpent drøftet kalkulasjonsproblemer med ham. Dette klagepunkt synes ikke å berøre statens interesser. Det bes opplyst om Riksrevisjonen antas å ha anledning til i tilfelle også å ta opp dette spørsmål.»

Riksrevisjonen svarte:

«Riksrevisjonen betrakter sin kontrollplikt bare rettet mot statsadministrasjonens disposisjoner og ansvar like overfor staten. Ved bedømmelsen herav vil det bli tatt hensyn til alle tilgjengelige opplysninger, også — i dette tilfelle — de ankepunkter som — — — (klageren) har fremsatt.

Via — — — (klageren) betrakter en seg saken utedkommende.

Hvorvidt antakelsen av anbudet fra firma A. vil bli gjenstand for kritikk eller ikke vil avhenge av det endelige resultat når anleggsarbeidet er ferdig og garantitiden er ute. I dag er stillingen denne: Anbudet er ca. 1/2 mill. kroner billigere enn nestbilligste. Industridepartementet har gitt anbyderne den fornødne autorisasjon. Det vises også til vedlagte notat fra fung. direktør i Forsvarets bygningstjeneste.

Hvis det tilslutt viser seg at anlegget ikke holder mål — at det endelige resultat ikke blir det beste og billigste — vil ansvarsspørsmålet bli vurdert. Dette gjelder både Forsvarets bygningstjeneste's Forsvarsdepartementet's og Industridepartementet's medvirken og ansvar. I denne sammenheng vil en overfor Forsvarets bygningstjeneste ikke utelukke ad-

gangen til kritikk av det forhold at det i anbudsinnydelsen er henvist til A. som under-entreprenør.»

Jeg skrev deretter slik til Riksrevisjonen:

«Riksrevisjonen vil, etter det som anføres, bare ta de spørsmål som er tatt opp i — — —s (klagerens) klage, opp til vurdering dersom det, når anleggsarbeidet er ferdig og garanti-tiden er ute, skulle vise seg at anlegget ikke holder mål — at det endelige resultat ikke er blitt det beste og billigste. Skulle det vise seg at det ikke kan reises innvendinger mot antagelsen av anbudet ut fra hensynet til statens økonomiske interesser i saken, vil det ikke bli tatt standpunkt til om det etter anbudsvilkårene var adgang til å anta anbudet. Jeg forstår dette slik at spørsmålet om det var adgang til å anta anbudet under de nevnte forutsetninger, kan bli tatt opp av Riksrevisjonen, men at det ikke i seg selv er et forhold som Riksrevisjonen anser som hørende under seg, med mindre det har ført til at staten er blitt økonomisk skadelidende. Under disse omstendigheter antar jeg at det er riktigst at — — —s (klagerens) klage i sin helhet tas opp til vurdering her, men at det blir Riksrevisjonens sak i tilfelle å bedømme om forholdet har hatt økonomisk betydning for staten. Dette siste spørsmål vil derfor ikke bli behandlet i klagesaken hit. — — —»

Riksrevisjonen hadde ikke noe å bemerke til dette, og anbudssaken ble deretter tatt opp til undersøkelse.

Det ble innhentet uttalelse fra Forsvarsdepartementet og Forsvarets bygningstjeneste i anbudssaken og fra Departementet for industri og håndverk i autorisasjonssaken. I anbudssaken ga også statsministerens kontor uttalelse, fordi denne saken hadde vært behandlet i regjeringskonferanse. Klageren og vedkommende forvaltningsorganer ble gjensidig gjort kjent med de uttalelser som var gitt fra den annen side, og fikk anledning til å fremkomme med bemerkninger.

De faktiske forhold i saken var i hovedtrekk følgende:

Forsvarets bygningstjeneste (FBT) kunngjorde at det skulle innhentes anbud på større anleggsarbeider på flyplass og ba interesserte firmaer om å melde seg skriftlig til FBT innen 22. februar 1967. I kunnngjøringen het det bl. a.:

«— — — Det forlanges entreprenørautorisasjon for fagområdet D 2 og erfaring fra tilsvarende arbeider. — — —»

I anbudsinnydelsen av 27. februar var fristen for å inngi anbud satt til 14. april. Anbudåpning skulle finne sted den 15. april. Vedståelsesfristen var 30 dager fra innleversfristen, dvs. 14. mai 1967.

A., som var autorisert i fagområde D 1 men

ikke i D 2, meldte seg som interessert og fikk utlevert anbudsdokumentene. Han sendte den 3. april 1967 søknad til Industridepartementet om autorisasjon også i D 2. Søknaden ble forelagt formannen i Landsnemnda for autorisasjon av entreprenører, som i påtegning av 28. april bl. a. uttalte at han ikke fant «å kunne anbefale at søkeren autoriseres i D 2».

A. var allerede tidligere under en konferanse i departementet blitt meddelt at han måtte regne med at søknaden ville bli avslått og hadde da reist spørsmålet om han kunne bli autorisert dersom han tilsatte ingeniør B. — den gang ansatt i — — — kommune — som driftsbestyrer. Han hadde deretter foranlediget at B. ved brev av 26. april 1967 sendte departementet opplysninger om utdanning og praksis m. v.

Etter at saken på ny var forelagt formannen i landsnemnda, ble A. den 5. mai meddelt autorisasjon i klasse D 2 «med ingeniør B. som driftsbestyrer». I følgeskriv av samme dato het det:

«— — — Man gjør oppmerksom på at etter bestemmelsen i § 10, tredje ledd, må B. være fast ansatt i Deres firma og ha den daglige ledelse av D 2-arbeidene. — — —»

Industridepartementet har i klagesaken presisert at departementet hadde «gjort tilstrekkelig klart både for A. og Forsvarets bygningstjeneste at firma A. ikke kunne utføre D 2-arbeider før B. var sluttet i sin tidligere stilling og blitt fast ansatt i firmaet».

A.s anbud ble tatt med ved vurderingen av anbudene allerede før avgjørelsen i autorisasjonsspørsmålet forelå. Av Forsvarsdepartementets brev av 28. juni 1967 til klageren fremgår det at avgjørelsen i anbudssaken også ble utsatt i påvente av avgjørelsen i autorisasjonssaken. Departementet anførte at FBT etter opplysninger bekreftet av Industridepartementet, ventet en snarlig avgjørelse og da fant det «rimelig og rettferdig å avvente resultatet av søknaden, såfremt det kunne foreligge innen rimelig tid og i hvert fall før fristen for vedståelsen av anbudet løp ut». Autorisasjon ble, som nevnt, gitt 5. mai.

Anbudene ble først vurdert av FBT som ga sin innstilling til Forsvarsdepartementet i brev av 12. mai. A.s anbud var det laveste. FBT fant imidlertid at hans firma ikke hadde tilstrekkelig teknisk og økonomisk kapasitet og heller ikke tilstrekkelig erfaring, og innstilte på at nest laveste anbud skulle antas. Det var opplyst at A. hadde «oppnådd autorisasjon for D 2-arbeider ved at han har forpliktet seg til å ansette ingeniør B. som ansvarlig teknisk leder».

Den 16. mai (etter at vedståelsesfristen var

utløpt den 14. mai) ble saken forelagt for regjeringen med et notat fra Forsvarsdepartementet, der departementet på samme måte som FBT foreslo nest laveste anbud antatt. Saken ble drøftet i regjeringskonferanse, og det ble besluttet at A.s anbud skulle antas. Det vil senere bli redegjort for de grunner som er gitt for antagelsen.

Etter avgjørelsen ba FBT i brev til A. bekreftet at B. var fast ansatt i firmaet som daglig leder av de aktuelle arbeider «og at han har tiltrådt stillingen». FBT mottok deretter en bekreftelse, datert 1. juni, om at B. var «tilsatt som teknisk leder». Noen bekreftelse for at han var tiltrådt ble ikke gitt og, så vidt sees, heller ikke etterlyst av FBT senere. Det må anses på det rene at B. på dette tidspunkt ikke hadde fratrudd sin tidligere stilling. Etter det som uimotsagt er anført av klageren, fratrudd han denne først 31. august. Arbeidet i marken ble igangsatt den 12. juni. FBT har imidlertid anført at B., selv om han avvirket sin stilling i — — —, også var til stede ved anlegget.

Autorisasjonssaken

Klageren hadde anført at det var en feil at saken ble avgjort uten at den var forelagt for landsnemnda. En foreleggelse for formannen i nemnda var etter klagerens mening ikke tilstrekkelig.

Til dette bemerket jeg at de nemnder som er nevnt i entreprenørlovens § 6, etter loven bare er rådgivende. Det er hverken i loven eller i forskrifter i medhold av loven fastsatt at alle saker skal forelegges vedkommende nemnd før avgjørelsen treffes av fylkesmannen eller departementet. Det fremgår også av lovens forarbeider at det ikke har vært forutsetningen at alle saker skal forelegges for de rådgivende nemnder. I Ot. prp. nr. 22 (1950) var det i § 7 første ledd tatt inn en bestemmelse om at autorisasjonsmyndigheten «i alminnelighet» skulle innhente uttalelse fra vedkommende nemnd før den traff sin avgjørelse. Denne bestemmelse ble tatt ut under Justiskomiteéns behandling av loven, jfr. innst. O. VII (1952), der det heter:

«N e m n d a har late fyrste punktum i § 7 gå ut. Til vanleg kan det ikkje vera turvande at godkjenningsmakta legg søknader om godkjenning fram for ei nemnd, når det er sagt i lova kva for vitnemål søkjarane må leggja fram for å få løyvebrev.»

Industridepartementet hadde i sin uttalelse fremhevet at det hastet meget med å få tatt stilling til anbudene og at det var rettet sterke henstillinger til departementet om at A. av distriktshensyn måtte få autorisasjon «slik at

han kunne komme i betraktning under behandlingen av anbudene». Jeg antok at forholdet med at saken hastet sterkt, var et reelt og viktig hensyn, og fant ikke at det var grunnlag for å fastslå at det i seg selv var en feil ved saksbehandlingen at saken under de foreliggende forhold ikke ble forelagt for landsnemnda.

Når det gjaldt spørsmålet om departementet, da avgjørelsen ble truffet, hadde tilstrekkelig grunnlag til å foreta en forsvarlig vurdering, pekte jeg innledningsvis på at betingelsene for autorisasjon med driftsbestyrer er at driftsbestyreren etterviser at han fyller betingelsene i § 9 punkt 1—5 og punkt 7 og at vedkommende er fast tilsatt i foretagendet og er daglig leder av den del av entreprenørvirksomheten det gjelder (§ 10 tredje ledd), men at departementet i særlige tilfelle kan dispensere fra disse kravene.

B. hadde i sitt brev til departementet av 26. april 1967 gitt opplysninger om utdanning og praksis og vedlagt attester og vitnemål. Brevet ble av departementet oversendt til formannen i landsnemnda med brev av 29. april med anmodning om uttalelse om hvorvidt det kunne tilrås å godkjenne bedriften i klasse D 2 med B. som driftsbestyrer. I de attester som var fremlagt av B., forelå det opplysninger om en del anleggsarbeider han hadde hatt befattning med. Formannen i landsnemnda innskrenket seg så vidt skjønnes i det vesentlige til å vurdere disse opplysningene. Han festet seg ved tre arbeider som muligens kunne kvalifisere, men bemerket at det ikke forelå noe om størrelsen eller anleggstiden for disse anlegg. Hans konklusjon var:

«Da det etter dette kan tenkes at han har bortimot 6 års praksis i D 2-arbeider, tillater jeg meg — dog under noen tvil — å anbefale at han blir autorisert i denne gruppe.»

De opplysninger som forelå om B.s praksis fra D 2-arbeider, var således mangelfulle og uttalelsen fra formannen i landsnemnda meget forbeholden. Sterke grunner kunne derfor tilsi at opplysningene ble søkt supplert. Departementet så det imidlertid slik at det ikke lenger var tid til å innhente ytterligere opplysninger. Av distriktshensyn var det meget om å gjøre at A. ikke ble avskåret fra å delta i konkurransen, men en utsettelse av autorisasjonsspørsmålet ville ha betydd at A.s anbud ikke kunne behandles. Industridepartementets konklusjon i brev av 20. november 1967 var følgende:

«— — — Enten måtte nå søknaden innvilges eller avslås. Da departementet på grunn av B.s utdanning og praksis, sammenholdt med uttalelsen fra formannen i Landsnemnda,

mente at B. måtte anses som tilstrekkelig kvalifisert for utførelse av D 2-arbeider, var departementet ikke i tvil om at søknaden burde innvilges.

På det tidspunkt da autorisasjonen ble gitt forelå det ikke for departementet opplysninger som tydet på at det ville bli nødvendig å utføre arbeider på flyplassen innenfor fagområde D 2 så snart at ikke B. ville være tiltrådt som driftsbestyrer om A. fikk anbudet.»

Autorisasjonen ble som nevnt gitt med dispensasjon fra bestemmelsene i lovens § 9 punkt 1—4, — noe departementet etter § 10 siste ledd kan gjøre «i serhøve». Det måtte etter det som forelå, legges til grunn at departementet ved vurderingen av om det forelå et «serhøve» som ga grunn til dispensasjon, ved siden av sin oppfatning av B.s skikket for arbeidene, hadde lagt betydelig vekt på distriktsinteressene i saken. Etter min oppfatning var hensynet til disse interesser et moment som det etter loven måtte være adgang til å ta i betraktning.

Spørsmålet om autorisasjon under de foreliggende forhold burde gis eller avslås, var et vurderingsspørsmål. Ombudsmannens kompetanse når det gjelder slike spørsmål er begrenset — instruksens § 9 siste ledd, og jeg fant ikke at det var grunnlag for å fastslå at avgjørelsen var uriktig.

Et spørsmål for seg er det om autorisasjon kunne gis før B. hadde tiltrådt stilling som driftsbestyrer. Etter det som forelå, måtte det anses på det rene at firmaet, også etter Industridepartementets mening, i realiteten først var å anse som autorisert fra det tidspunkt da B. var tiltrådt. Industridepartementet har i klagesaken uttalt at A.s firma «ikke kunne utføre D 2-arbeider før B. var sluttet i sin tidligere stilling og blitt fast ansatt i firmaet».

Jeg var enig med departementet i at det likevel måtte kunne ta standpunkt til om firmaet kunne bli autorisert med B. som driftsbestyrer, før B. var ansatt og tiltrådt. Både A. og B. hadde en klar interesse av å få departementets standpunkt før ansettelse i tilfelle fant sted. Det kunne etter min mening heller ikke være noe i veien for at departementet når det fant at autorisasjon kunne gis med B. som driftsbestyrer, utferdiget en betinget autorisasjon eller en autorisasjon som først skulle gjelde fra det senere tidspunkt da B. tiltrådte som driftsbestyrer. Forutsetningen måtte imidlertid være at det ble gjort klart når autorisasjonen skulle tre i kraft. I selve autorisasjonsdokumentet var sagt at autorisasjonen var gitt «med ingeniør B. som driftsbestyrer», og departementet mente at forutsetningen for autorisasjonen dermed var klargjort. Det kunne imidlertid innvendes at

oppdragsgivere som ikke hadde nærmere kjennskap til forholdet, lett kunne oppfatte dokumentet slik at departementet hadde konstatert at B. var ansatt som driftsbestyrer og vilkårene således oppfylt, jfr. i denne forbindelse § 10 tredje ledd i entreprenørloven, hvor det bl. a. heter:

«— — Berre den kan reknast for driftsstyrar som er fast tilsett i føretaket og er dagleg leiar for den faggreina i entreprenørverksemda.»

Det var imidlertid på det rene at så vel Forsvarsdepartementet (FBT) som A. uttrykkelig var blitt gjort kjent med forutsetningene for autorisasjonen og således var på det rene med at autorisasjonen først trådte i kraft når B. var fast ansatt i firmaet og hadde den daglige ledelse av D 2-arbeidene. Siden autorisasjonsdokumentet var generelt formet og derfor også kunne brukes overfor andre oppdragsgivere, ville det likevel vært tryggere om dette hadde vært presisert i selve dokumentet, i stedet for i følgeskrivelsen. Det var imidlertid ikke i klagesaken anført noe om at autorisasjonen hadde vært nyttet overfor andre oppdragsgivere før B. var tiltrådt i firmaet, og jeg gikk da ikke nærmere inn på forholdet.

Anbudssaken

Som nevnt innledningsvis kunne de sider av saken som hører under Riksrevisjonen, ikke behandles av ombudsmannen. Det kunne således ikke vurderes om det anbud som ble antatt, var det «fordelaktigste for staten», men bare om det var adgang til å ta A.s anbud i betraktning ved bedømmelsen av anbudene og senere anta det.

Ifølge brevet av 24. juni 1968 fra statsministerens kontor ble avgjørelsen av hvilket anbud som skulle antas, truffet i regjeringskonferanse. Det ble bekreftet at saken ikke var behandlet i statsråd, og unntaksregelen i ombudsmannslovens § 4 første ledd nr. 1 fikk da ikke anvendelse.

I brevet fra statsministerens kontor ble det gjort rede for hvilke forhold som det særlig ble lagt vekt på ved antagelsen av anbudet. Det het her bl. a.:

«— — Når Regjeringen fant at anbudet fra den lokale entreprenør, firma A., burde antas, skyldtes dette — foruten at anbudet var det laveste — at Regjeringen alle forhold tatt i betraktning kom til at anbudet måtte anses som det fordelaktigste for staten, jfr. anbudsforskriftens § 24, pkt. 2. Det ble særlig lagt vekt på distriktsutbyggingsinteressene og på den betydning det har i beredskapsmessig sammenheng at også lokale entreprenører gis anledning til å utføre større arbeider for forsvaret. På den måte kan en oppnå en viss sikkerhet for at den nødvendige ekspertise finnes

på stedet hvis det skulle oppstå en kritisk situasjon. Regjeringen anså det riktig å firmaet A. fikk entreprisen til tross for den tvil som var kommet til uttrykk i innstillingen fra Forsvarets Bygningstjeneste med hensyn til spørsmålet om firmaets tekniske og administrative kapasitet. Skulle anbudet vært satt ut av betraktning, måtte dette skjedd på det grunnlag at firmaet «utvilsomt» manglet den fornødne innsikt og dugelighet for at arbeidets utførelse kunne betros det (anbudsforskriftens § 23, litra g). Etter de opplysninger som forelå, kunne imidlertid ikke Regjeringen se at det var tilstrekkelig holdepunkt for en slik karakteristikk. En hadde også for øye at firmaet i samsvar med vanlig praksis ville bli pålagt å stille sikkerhet for riktig oppfyllelse av kontrakten.»

Jeg antok for min del at det ved vurderingen var adgang til å ta i betraktning hensyn som de nevnte. Spørsmålet om hvilke momenter som kan tillegges vekt ved bedømmelsen av hvilket anbud som «må anses som det fordelaktigste for staten», ble omhandlet i en interpellasjonsdebatt i Stortinget 4. mai 1960 (Stortingets forhandlinger 1959—60 side 3008 fig.) Den daværende industriminister uttalte bl. a. (side 3010—11):

«— — — Når man vurderer hva som er til størst fordel for staten, er det en rekke momenter som kan komme i betraktning. Disse momenter vil ofte variere fra tilfelle til tilfelle. Mens det i mange saker vil være prisen som er den avgjørende faktor, vil det i andre saker være kvaliteten det kommer an på. Av og til spiller tidsfaktoren også en avgjørende rolle. I en del tilfelle er det nødvendig å ta i betraktning den etterfølgende service vedkommende leverandør kan yte.

Også andre momenter enn de nevnte kan komme inn i bildet når man skal avgjøre hvilket anbud det vil være mest fordelaktig for staten å velge. Ved å plassere bestillinger i forskjellige distrikter kan staten f. eks. gjøre sitt til å styrke næringslivet der. Dette moment er fremhevet i rundskriv av 5. mars 1956 fra Samferdselsdepartementet, som den gang administrerte forskriftene, og gjentatt i Industridepartementets rundskriv av 11. september 1958. — — —»

I utlysingen av anbudet ble det forlangt «entreprenørautorisasjon for fagområdet D 2 og erfaring fra tilsvarende arbeider». Anbudsforskriftene inneholder ingen uttrykkelig bestemmelse om fra hvilket tidspunkt en anbyder må oppfylle kvalifikasjonskrav som er oppstilt i anbudsinnbydelsen. Klageren hevdet at en som ikke fyller vilkårene, overhodet ikke bør kunne få utlevert anbudsdokumenter og inngi anbud. Selv om det måtte være så at det normalt blir forholdt på denne måte, kunne jeg ikke finne at det kunne fastslås som en alminnelig, bindende regel at kravene alltid må være oppfylt allerede før anbudsdokumentene kan utleveres og anbud inngis, uansett om

det på dette tidspunkt er en rimelig mulighet for at forholdet vil være i orden før anbudsfristen er ute, eventuelt før bedømmelsen av anbudene finner sted.

Når det gjaldt spørsmålet om en anbyder som heller ikke ved anbudsfristens utløp fyller vilkårene, kan tas i betraktning, måtte man etter min mening ta utgangspunkt i anbudsforskriftens § 23 første ledd, som angir hvilke anbud som er utelukket fra å komme i betraktning ved bedømmelsen. Det punkt som i tilfelle skulle være aktuelt her, er punkt g, som gjelder anbud «som er avgitt av personer, der utvilsomt mangler den fornødne innsikt og dugelighet for at arbeidets utførelse med trygghet kan betroes dem, medmindre de har stilt en representant, som godkjennes av administrasjonen, og med hvem denne har rett til å forhandle om alt vedkommende arbeidets utførelse med forpliktende virkning for entreprenøren». Bestemmelsen dekker etter sin ordlyd ikke det foreliggende tilfelle. Det som manglet ved anbudsfristens utløp, var Industridepartementets avgjørelse av autorisasjonssøknaden, et forhold som etter min mening var av annen karakter enn de mangler punkt g. omhandler.

Klageren hadde anført at det er et anerkjent prinsipp i anbudskonkurranser at forholdene ved anbudsfristens utløp er avgjørende, idet et annet system vil åpne muligheter for manipulasjoner. En ikke-autorisert entreprenør ville f. eks. kunne trekke sin autorisasjonssøknad tilbake og på denne måte få en valgtrett med hensyn til hvorvidt han ville vedstå seg sitt opprinnelige anbud eller ikke.

Jeg fant ikke at det på dette grunnlag kunne fastslås at det ikke var adgang til å ta A.s anbud i betraktning. Reglene om anbyders plikt til å vedstå seg sine anbud i en bestemt tid hadde etter mitt syn først og fremst utlyserens (her statens) interesser for øye og kunne, slik jeg så det, ikke gi tilstrekkelig grunnlag for den alminnelige slutning som var trukket.

Da anbudet ble antatt, hadde A. fått en formell autorisasjon som imidlertid først ble reell fra et senere tidspunkt.

Blir det lagt til grunn at A.s anbud kunne tas med ved bedømmelsen, måtte det i et hvert fall være adgang til å anta det dersom han fylte vilkårene ved antagelsen. Dette løste imidlertid ikke problemet, fordi det vanskelig kunne sees at han fylte vilkårene på dette tidspunkt. Spørsmålet ble derfor om det, selv om vilkårene da ikke forelå, likevel var adgang til å anta anbudet under forutsetning av at det hele ville være i orden ved igangsettelse.

sen av arbeidene. Spørsmålet må anses tvil- somt, men jeg fant for min del ikke å kunne fastslå at anbudsforskriftene var til hinder for dette. Spørsmålet hører i siste instans under domstolene og egnet seg bedre for løsning ved rettslig avgjørelse enn gjennom uforbindende uttalelse.

Under enhver omstendighet mente jeg imidlertid at de undersøkelser som ble foretatt om B.s tiltredelse, var utilstrekkelige. FBT nøyde seg med en erklæring om at B. var «tilsatt som teknisk leder», men kontrollerte ikke at han også hadde tiltrådt stillingen (og fra-trådt sin tidligere stilling) før D 2-arbeider ble satt i gang. Når A. ikke svarte på FBT's anmodning om å bekrefte at ingeniør B. hadde tiltrådt stillingen, burde FBT ha fulgt spørsmålet opp. Det forhold at det ble forsømt påsett at vilkåret for autorisasjonen var oppfylt før D 2-arbeider ble igangsatt, kan imidlertid neppe få følger for antagelsen av A.s anbud. Spørsmålet om forholdet har hatt økonomiske konsekvenser til skade for staten, er det som nevnt Riksrevisjonens sak i tilfelle å ta standpunkt til i sin tid.

48.

Klage over avgjørelse og saksbehandling i anbuds-sak-forholdet til riksrevisjonens arbeidsområde.

(Sak 745/67).

En advokat klaget på vegne av en forhandler av odontologisk utstyr over behandlingen av et anbud på tannlegeutstyr til Universitetets odontologiske klinikker. Jeg tok kompetansespørsmålet opp med Riksrevisjonen og anførte i brev av 13. september 1967:

«Det er ved flere anledninger klaget hertil over at det er gjort feil ved saksbehandling eller avgjørelser i saker om anbud på leveranser til eller arbeider for staten. Jeg har i slike saker vist til at spørsmål som det hører under Riksrevisjonen å vurdere, ikke kan tas opp til behandling her, jfr. bestemmelsen i lov av 22. juni 1962 § 4 om at Riksrevisjonens virksomhet er unntatt fra ombudsmannens arbeidsområde. Denne bestemmelse forstår jeg slik at både det sakområde som hører under Riksrevisjonen, og måten Riksrevisjonen utfører sin virksomhet på, ligger utenfor ombudsmannens kompetanse.

Når det gjelder spørsmål om antagelse av anbud, har jeg sett det slik at det er statens interesser som er de primære, jfr. bestemmelse i anbudsforskriftens § 24 om at det «fordelaktigste for staten» skal antas. Ut fra dette syn er bl. a. en klage fra — — — over at firmaets anbud på elektrisk anlegg i — — — ikke ble antatt, avvist. Gjenpart av brev herfra den 7. juni d. å. til klageren ble sendt Riksrevisjonen til orientering.

Spørsmålet om hvordan kompetansegrensen skal trekkes i praksis, kan i grensetilfelle by på tvil, særlig når det gjelder spørsmål om det er begått feil ved administrasjonsorganets av-

gjørelse. Det foreligger nå en klage fra advokat — — — på vegne av — — — (forhandleren), som representerer — — —, over behandlingen av dette firmas anbud på tannlegeutstyr til Universitetets odontologiske klinikker, og jeg har funnet å burde ta spørsmålet om kompetansegrensen i denne sak opp med Riksrevisjonen. Det vedlegges gjenpart av klagen, som nærmere angir hvilke feil som påstås begått.

Jeg finner det klart at spørsmålet om en anbudsavgjørelse er forsvarlig og i samsvar med anbudsforskriftene hører under Riksrevisjonen. Av dette må vel imidlertid også følge at det er Riksrevisjonen som må vurdere om det er begått slike feil ved saksbehandlingen at det kan ha hatt betydning for anbudvalget. En saksbehandling som ikke har vært forsvarlig, vil vel i alminnelighet vanskelig kunne gi betryggende grunnlag for avgjørelsen.

Er dette så, vil ombudsmannen i anbudssaker neppe ha kompetanse i andre tilfeller enn der det måtte være klart at den påberopte feil ikke har betydning for Riksrevisjonens vurdering av den økonomiske disposisjon som er truffet. F. eks. at en tjenestemann har opptrådt klanderverdig eller at god administrativ praksis på andre måter er tilsidesatt, uten at det blir gjort gjeldende at dette har hatt betydning for utfallet i saken. Men her vil det være av betydning å vite om Riksrevisjonen i praksis også tar opp forhold som disse, selv om de ikke inngår som momenter ved bedømmelsen av den økonomiske disposisjon.

Jeg vil gjerne høre hvordan Riksrevisjonen ser på disse spørsmål.»

Riksrevisjonen svarte i brev av 25. september:

«En er enig med Dem i at § 4 i lov av 22. juni 1962 må forstås slik at både det sakområde som hører under Riksrevisjonen, og den måten Riksrevisjonen utfører sin virksomhet på, ligger utenfor Ombudsmannens kompetanse.

Spørsmålet om en anbudsavgjørelse er forsvarlig og i samsvar med anbudsforskriftene, hører under Riksrevisjonen. Derav følger at Riksrevisjonen også må vurdere om det er begått slike feil ved saksbehandlingen at det kan ha hatt betydning for anbudvalget. Selv om muligheten for at en feil kan ha hatt betydning i det konkrete tilfelle, er liten eller ingen, blir den påtalt hvis en regner med at det bør gjøres av hensyn til fremtidig praksis på området. Dette kan gjelde formelle feil, f. eks. at det er gitt for kort frist ved anbudsinnbydelsen, uten at en kan se at det har hatt uheldige økonomiske følger. Eller det kan gjelde andre feil, f. eks. at det er foretatt innkjøp i strid med reglene for innkjøp i staten, selv om innkjøpet er til en like gunstig pris. Under feil går også unnlattelse av å ivareta statens økonomiske tarv ved forsømt tilsyn etc.

Forhold (feil) som etter sin art ikke har eller kan ha økonomisk virkning for staten, faller utenfor Riksrevisjonens sakområde.

Anbudssaken vedrørende tannlegeutstyr til Odontologisk Institutt er for tiden under behandling her, og de opplysninger som er gitt i klagen, vil da bli brukt, hvis klageren ikke har noe å innvende mot det.»

Klagesaken ble deretter stillet i bero inntil det kunne sees om det var klagepunkter som ikke ble behandlet av Riksrevisjonen. Riksrevisjonen meddelte deretter i brev av 1. februar 1968 at saken var tatt opp i post 5 av antegnelse til Universitetets regnskap for 1967, og oversendte bl. a. gjenpart av desisjon avsagt 30. januar 1968. Det fremgikk av saken at Riksrevisjonen hadde vurdert alle forhold som var tatt opp i klagen, som dermed lå utenfor ombudsmannens kompetanse. Saken ble deretter endelig avvist.

49.

Klage over at Priserådet ikke foretok noe overfor en ervervsdrivende som etter klagerens mening opptrådte i strid med forutsetningene for et vedtak av Priserådet.

(Sak 212/68).

En urmaker klaget over at Priserådet ikke hadde villet foreta noe overfor en urgrossist som etter klagerens mening i sin reklame opptrådte i strid med de forutsetninger Priserådet hadde lagt til grunn, da rådet i en sak etter prislovens § 23 hadde tillatt ham å opprettholde sin nektelse av forretningsforbindelse bl. a. med klageren.

I Prisdirektoratets representants innstilling, som Priserådet i det vesentlige hadde sluttet seg til, het det bl. a. (jfr. Pristidende nr. 3 for 1964):

«Det kan være forståelig at de urmakere som står utenfor — — —s (grossistens) salgssystem føler seg faglig støtt over den form han har nyttet i sin reklamekampanje for — — —-urene. Selv om publikum kanskje ikke legger særlig vekt på uttrykksmåten, må det være i samsvar med Priserådets forutsetninger for å godta systemet at — — — (grossisten) unnlater å nytte slike uttrykk som er nevnt foran. Det samme gjelder i særlig grad — — —s (grossistens) bruk av uttrykket «autorisert» om de forhandlere han har antatt. Dette siste uttrykket kan gi grunnlag for den misforståelse at det står en offentlig myndighet bak «autorisasjonen»»

Grossisten hadde etter dette lagt om sin reklame og omtalte de forhandlere han hadde forbindelse med som «godkjente. — — —forhandlere». Klageren fant at dette ikke innebar noen realitetsforandring og henvendte seg til Priserådet, som imidlertid ikke fant grunn til å foreta noe.

I brev til klageren pekte jeg innledningsvis på at overtredelse av Priserådets forbud i henhold til prislovens § 23 mot nektelse av forretningsforbindelse er forbundet med straffansvar, jfr. lovens §§ 52 og 53, men at det i det foreliggende tilfelle ikke var nedlagt noe forbud. Spørsmålet om Priserådet hadde satt som vilkår for at grossisten skulle kunne opprettholde sin nektelse av forretningsforbindelse, at

han endret sin reklame, kunne i seg selv være tvilsomt. Selv om det var en klar forutsetning for Priserådets avgjørelse at reklamen ble omgjort, ville det imidlertid ikke være grunnlag for å gripe direkte inn mot reklamen. En ervervsdrivendes unnlattelse av å etterleve Priserådets forutsetninger for ikke å gripe inn mot en nektelse, er ikke forbundet med straffansvar. Det som i tilfelle kunne skje, var at Priserådet tok saken opp til ny vurdering og nedla forbud mot nektelsen av forretningsforbindelse. Om dette skulle gjøres, ville imidlertid i prinsippet måtte bero på om Priserådet nå fant at vilkårene for et forbud etter § 23 var til stede, ikke på en fortolkning av premissene for den tidligere avgjørelse.

Om den reklame grossisten for tiden drev, var av en slik art at det var tilstrekkelig grunn til å ta hans nektelse av forretningsforbindelse overfor klageren opp til ny vurdering, ville måtte bero på et skjønn, og jeg fant ikke at det var grunnlag for å reise innvendinger mot at Priserådet ikke hadde tatt saken opp igjen.

50.

Lotteritillatelse til organisasjoner og foreninger som arbeider for fritidsvirksomhet.

(Sak 529/67).

Justis- og politidepartementet hadde avslått en rekke søknader om lotteritillatelse til inntekt for Norges Sjakkforbunds og sjakkforeningers alminnelige virksomhet. Det ble klaget over dette og anført at sjakkspill er en samfunnsgagnlig fritidssyssel som må gå inn under lotterilovens § 4, hvor det heter at lotteritillatelse bare kan gis «til inntekt for et samfunnsnyttig eller veddedig formål».

Justis- og politidepartementet opplyste at det var riktig at søknader om lotteritillatelse for forbundets alminnelige virksomhet var avslått. Derimot hadde departementet i rundskriv til politimestrene av 31. mai 1962 samtykket «i at Norges Sjakkforbund og lokale sjakkklag gis tillatelse til å holde lotteri til inntekt for sjakkinstruksjon og sjakkspill blant elever ved skolene». Når departementet hadde avslått å gi lotteritillatelsen til inntekt for selskapets alminnelige virksomhet, var grunnen bl. a. at en slik tillatelse ville trekke etter seg lignende søknader fra «en rekke andre organisasjoner med formål som vanskelig uten videre vil kunne prioriteres lavere enn de som Norges Sjakkforbund søker å fremme».

For å få grunnlaget for avslaget helt klart ba jeg departementet opplyse om forbundets søknader var avslått fordi formålet ikke ble ansett «samfunnsnyttig», slik at tillatelse ikke kunne gis. Jeg pekte på at det av lotterilovens forarbeider (Ot. prp. nr. 35 (1938) side 4)

fremgikk at det ble forutsatt at lotteritillatelse skulle kunne gis f. eks. idretts- og sangforeninger. På bakgrunn av dette var det av interesse å få nærmere opplysninger om hvorledes man trakk grensen for «samfunnsnyttig» formål. Jeg ba opplyst om det for andre foreninger og forbund var truffet en slik ordning at det ikke ble gitt lotteritillatelse for den «alminnelige virksomhet», men f. eks. for instruksjonsvirksomhet. Det ble endelig bedt opplyst om lotteriloven ble forstått slik at det uten videre skulle gis tillatelse til de formål som var godtatt i loven, eller om det også ble foretatt en begrensning innenfor disse formål og i tilfelle etter hvilke retningslinjer. Justis- og politidepartementet svarte:

«Justisdepartementet har en rekke ganger avslått søknader fra Norges sjakkforbund om å få holde lotteri til inntekt for sin alminnelige virksomhet. Det skjedde mens lotteriloven krevet at formålet med lotteriet skulle være «almennyttig», og det er skjedd hver gang forbundet har sendt inn søknad etter at lotteriloven 3. juli 1953 ble endret på dette punkt slik at det nå er et vilkår at formålet er «samfunnsnyttig». Derimot ga departementet, som tidligere nevnt, i 1962 forbundet og de lokale sjakkforeninger tillatelse til å holde lotteri til inntekt for sjakkinstruksjon og sjakkspill blant elever ved skolene.

Grunnen til at søknadene om å få holde lotteri til inntekt for sjakkforbundets alminnelige virksomhet er avslått, er at departementet ikke har funnet at formålet er samfunnsnyttig i lotterilovens forstand, dvs. etter departementets tolking av hva som er «samfunnsnyttig» i relasjon til denne lov. Lovens uttrykk gjør det nødvendig for departementet å bygge sine avgjørelser på et skjønn. Og for å unngå at dette skjønn skal bli vilkårlig, har departementet søkt å trekke opp visse retningslinjer.

Innledningsvis kan det da vises til at det kommer inn et overordentlig stort antall søknader om å få holde lotteri til inntekt for formål som er mere eller mindre gode. På den annen side er det imidlertid begrenset hva man totalt sett kan gjøre seg håp om å få inn til gode formål ved hjelp av lotterier. Departementet har gjennom årene funnet å måtte legge en viss vekt på dette, og vise en viss varsomhet når det gjelder å gi lotteritillatelser. Dette har dels gitt seg uttrykk ved at man har foretatt en viss prioritering innenfor den kategori av formål som kan sies å falle innenfor gruppen «samfunnsnyttig eller veldedig». Søkere som har ønsket lotteritillatelse til inntekt for formål av humanitær eller veldedig art, har således hatt lettere for å få tillatelse oftere enn hvert tredje år. (Det vises til lotterilovens § 3, tredje ledd slik dette lød før lovendringen av 21. juli d. å. (1967).) Som det fremgår av vedlagte Ot. prp. nr. 20 (1966—67) har dog departementet skrittvis endret denne praksis slik at man ikke lenger foretar noen forskjellsbehandling av søkerne dersom formålet klart faller innenfor kategorien «samfunnsnyttig eller veldedig». Dels har man nok også lagt en forholdsvis streng målestokk på lovens uttrykk «samfunnsnyttig», i forhold til

hva vanlig språkbruk kanskje kunne tilsi. Denne form for begrensning av tallet på lotteritillatelser anvendes fortsatt.

Det har vist seg vanskelig å foreta en helt tilfredsstillende grensdragning mellom de formål som betraktes som «samfunnsnyttige» i relasjon til lotteriloven og de som faller utenfor denne gruppen. Departementet har lagt til grunn som et hovedsynspunkt ikke uten videre å betrakte som «lotteriverdige» slike tiltak som tar sikte på å fremme eller støtte formål som vesentlig fremtrer som fritids- og hobbyvirksomhet. Organisasjoner med virkefelt på dette område får som hovedregel ikke tillatelse til å holde lotteri til inntekt for sin alminnelige virksomhet. Som eksempler kan nevnes filatelist-, kamera-, sjakk- og bridgeorganisasjoner. For ordens skyld vil en tilføye at de avslag som her er gitt selvsagt ikke innebærer noen nedvurdering av de fritidssysler slike organisasjoner arbeider for å fremme eller noen antagelse av at disse sysler (spill eller hva det kan være) i seg selv «mangler samfunnsnytte».

Organisasjoner som driver hobby- og fritidsvirksomhet har likevel fått tillatelse til å holde lotteri til inntekt for sin alminnelige virksomhet dersom denne må betraktes som særlig verdifull fra en samfunnsmessig synsvinkel. Som eksempel på organisasjoner som har fått slik lotteritillatelse kan nevnes skytterlag, lavinehundklubber og de fleste organisasjoner som arbeider for idrett og sport. Når det gjelder idrett og sport har departementet særlig sett hen til virksomhetens betydning for mosjon og fysisk fostring og derigjennom for folkehelsen i det hele. En viss vekt har det også vært lagt på om dyrkingen av vedkommende sportsgren krever betydelige økonomiske utgifter, f. eks. til lokaler, baner, materiell og instruktører.

Departementet er av den oppfatning at en tillatelse til lotteri til inntekt for sjakkforbundets alminnelige drift, vil måtte få konsekvenser også for den øvrige masse av organisasjoner som har satt seg som mål å aktivisere folk til fritidsvirksomhet av sunn og nyttig karakter. En slik utvikling ville departementet betrakte som betenkelig. Man er videre av den oppfatning at det vil være lite heldig om departementet skulle måtte fortolke loven slik at man i disse sakene står overfor et enten-eller, uten mulighet for å foreta et mer nyanisert skjønn. Eller med andre ord at den forståelse skulle måtte legges til grunn at fordi om en fritidssysler eller hobbyvirksomhet — i dette tilfelle sjakkspillet som sådant — i og for seg kan betraktes som samfunnsnyttig, skal departementet måtte anse seg forpliktet til uten videre å innrømme organisasjoner som ivaretar et slikt formål rett til — med kortere eller lengere mellomrom — å holde lotteri til støtte for disse organisasjoners alminnelige drift.

Departementet har ellers fulgt den praksis at en rekke organisasjoner o. l. som ikke får tillatelse til å holde lotteri til inntekt for sin alminnelige virksomhet, har fått lotteritillatelse til spesielle tiltak. I den forbindelse kan nevnes at de politiske organisasjoner i de første år etter lovendringen i 1953 bare fikk tillatelse til å holde lotteri til inntekt for partiets studie- og opplysningsarbeid. Videre kan det nevnes at f. eks. fagforeninger har fått holde lotteri til inntekt for

feriehjem og at organisasjoner knyttet til skoler og barnehager har fått arrangere lotteri til inntekt for spesielle anskaffelser. Det samme gjelder i en viss utstrekning organisasjoner innenfor hovedgruppen fritids- og hobbyvirksomhet. Kameraklubber har eksempelvis fått tillatelse til å holde lotteri til delvis dekning av utgifter i forbindelse med fotokonkurranser. På samme måte har en filatelistklubb fått adgang til å holde lotteri til dekning av utgifter i samband med en spesiell frimerkeutstilling. Det er således for så vidt ikke noe særegent ved at Norges sjakkforbund fikk lotteritillatelse «til inntekt for sjakkinstruksjon og sjakkspill blant elever ved skolene». Dette var uttrykk for at departementet fant dette spesielle formål for å være i høy grad samfunnsnyttig og at man derfor ønsket å medvirke til at det ble skaffet midler til denne virksomhet.»

Jeg uttalte:

«Etter lotterilovens § 4 kan lotteritillatelse «bare gis til inntekt for et samfunnsnyttig eller veldedig formål». Selv om tiltak fra en organisasjon på bestemte områder har et samfunnsnyttig formål, behøver dette ikke å innebære at det samme er tilfelle med dens alminnelige virksomhet. Når lotteriet søkes holdt til inntekt for organisasjonens alminnelige virksomhet, må det avgjørende etter loven være om virksomheten generelt sett har et samfunnsnyttig formål. Dette må nødvendigvis i noen grad bero på et skjønn.

Jeg finner ikke at det kan sies å være i strid med loven når departementet som et hovedsynspunkt legger til grunn at formål som vesentlig fremtrer som fritids- og hobbyvirksomhet, ikke er «samfunnsnyttige».

Det har likevel ikke vært til hinder for at organisasjoner som arbeider for slike fritidsvirksomheter, i en del tilfelle har fått lotteritillatelse for spesielle tiltak som har vært ansett som samfunnsnyttige i lovens forstand. Således har Sjakkforbundet fått lotteritillatelse for å skaffe midler til sjakkinstruksjon i skolen. Sjakkforbundet har i brevet hertil av 4. april d. å. (1968) anført at dette viser at departementet anser sjakk som samfunnsnyttig virksomhet, og at det derfor er inkonsekvent å nekte lotteritillatelse til inntekt for Sjakkforbundets alminnelige virksomhet. Jeg kan ikke være enig i at det foreligger noen inkonsekvens her. Det er etter min mening grunnlag for å bedømme utgifter i forbindelse med tiltak for å utbre kjennskap til sjakk (eller andre gavnlige fritidssystemer) blant barn og ungdom annerledes enn de utgifter sjakkinteresserte eller klubber av sjakkinteresserte har i forbindelse med virksomheten i det hele.

Etter det som foreligger, finner jeg ikke at det kan fastslås at departementets avgjørelse av Sjakkforbundets lotterisøknader er i strid med lotteriloven.»

51.

Klage over tolltarifferingen av stol til bruk i fotpleieklinikk.

(Sak 455/68).

En klager som driver fotpleieklinikk sammen med sin sønn, klaget over at en stol som var innført fra Tyskland til bruk i klinikken,

ble belagt med 20 % toll etter tolltariffens avsnitt XX nr. 94.01.210. Etter hans oppfatning skulle stolen fortolles etter nr. 94.02.000, hvor tollsatsen var 10 %.

I Tolldirektoratets brev av 20. september 1967 til klageren het det:

«Tolldirektoratet finner at den under tollnr. 12690 den 12. august 1967 fortollete spesialstol for fotpleie uten mekanisk heve- og senkeanordning og som etter det opplyste er påmontert en fotskammel, for øvrig av beskaffenhet som vist på den innsendte brosjyre, er i sin helhet riktig ført under tariffens varenr. 94.01.210. — — —»

Finans- og tolldepartementet hadde erklært seg enig i «at omhandlede spesialstol som er uten mekanisk heve- og senkeanordning, rettelig er ført under tolltariffens varenr. 94.01.210».

Klageren anførte at stolen skulle nyttes til medisinsk fotpleie og ikke hadde tilleggsutstyr for manicure. Den var dreibar og hadde heve- og senkeanordning i ryggsetet. Han presiserte at den fotpleie som utførtes, var rent medisinsk og at det også var leger som henviste sine pasienter til spesialbehandling ved hans fotklinikk. Klagerens sønn var utdannet som fotpleier i Tyskland.

I tolltariffens nr. 94.02.000, som klageren mente kom til anvendelse, heter det:

«Møbler til medisinsk eller kirurgisk bruk (f. eks. operasjonsbord, undersøkelsesbord, sykesenger med mekanisk utstyr); tannlegestoler og lignende stoler med mekanisk heve-, dreie- og vippeanordninger; deler til disse varer.»

Jeg forela klagen for Finans- og tolldepartementet og pekte på at nr. 94.02.000 for klagerens vedkommende syntes å gi to alternativ:

- 1) Møbler til medisinsk eller kirurgisk bruk uten hensyn til om vedkommende møbel har mekaniske heve-, dreie- og vippeanordninger.
- 2) Tannlegestoler og lignende stoler med mekaniske heve-, dreie- og vippeanordninger.

Den omstendighet at administrasjonen så sterkt hadde fremhevet at stolen var uten mekanisk heve- og senkeanordning og ikke hadde berørt spørsmålet om den kunne anses som møbel «til medisinsk eller kirurgisk bruk», kunne tyde på at det bare var spørsmålet om stolen gikk under alternativ 2 som var vurdert. I så fall ba jeg overveiet om det ikke burde vurderes om stolen kunne fortolles etter første alternativ.

For det tilfelle at departementet også hadde vurdert om stolen kunne anses som møbel «til medisinsk eller kirurgisk bruk», pekte jeg på klagerens anførsel om at Skattedirektøren i

relasjon til omsetningsavgiften hadde lagt til grunn at enkelte former for fotpleie måtte anses som medisinsk behandling, noe klageren mente gjaldt hans klinikk. Departementet ble bedt om å si sin mening også om dette spørsmål.

Departementet innhentet uttalelse fra Tolldirektoratet, hvor det bl. a. het:

«Ved tariffieringsavgjørelsen har Tolldirektoratet vurdert om stolen kunne anses som møbel til medisinsk eller kirurgisk bruk under tariffens posisjon 94.02, men fant ikke at en stol til fotpleie av beskaffenhet som den foreliggende kunne anses som spesiallaget til medisinsk eller kirurgisk bruk. I kommentarene (Explanatory Notes) til tariffens posisjon 94.02 er det blant annet anført: «the heading is restricted to furniture of a type specially designed for medical or surgical use; furniture for general use not having such characteristics is therefore excluded.» Av dette går det frem at posisjon 94.02 bare omfatter møbler som er spesiallaget til medisinsk eller kirurgisk bruk. Av den innsendte brosjyre går det ikke frem at stolen er konstruert og fremstilt spesielt for den fotpleie som importøren hevder er medisinsk behandling. Derimot tyder brosjyren på at stolen er konstruert og fremstilt for så vel fotpleie i sin alminnelighet som manikyr.

Direktoratet er av den oppfatning at det ikke er avgjørende for tariffieringen at vedkommende importør i dette tilfelle bruker stolen til sitt formål, selv om Skattedirektøren i relasjon til alminnelig omsetningsavgift anser visse former for fotpleie som medisinsk behandling. — — —»

For sin del anførte departementet:

«— — — Også departementet vurderte ved sin avgjørelse av — — —s (klagerens) klage hvorvidt stolen kunne anses som møbel til medisinsk eller kirurgisk bruk, selv om den ikke var utstyrt med mekanisk heve-, dreie- eller vippeanordning.

Som det vil framgå av Tolldirektoratets brev omfatter første del av teksten under posisjon 94.02 i henhold til «Kommentarer til Brusel-nomenklaturen» kun møbler som er spesiallaget til medisinsk eller kirurgisk bruk. Det er således ikke tilstrekkelig at varen skal anvendes til slikt formål av importøren. En kan videre ikke se at det foreligger opplysninger som tyder på at den omhandlede spesialstol for fotpleie er spesiallaget til medisinsk eller kirurgisk bruk. I denne forbindelse kan det også nevnes at den innsendte brosjyre viste at det selges en tilsvarende stol med manicuresett. Det synes klart at denne stol ikke kan gå inn under 94.02, men å gjøre forskjell på stolene enten det er tilleggsutstyr eller ikke, går neppe an. — — —»

Jeg fant at det ikke kunne reises innvendinger mot den tolltariffiering som var foretatt. I mitt svar til klageren sa jeg meg enig i departementets syn og pekte for øvrig på at stolen måtte anses konstruert for alminnelig fotpleie så vel som for manicure. Det var ikke

tilstrekkelig til å gi alternativet «Møbler til medisinsk eller kirurgisk bruk» anvendelse at stolen kunne nyttes og faktisk også ble nyttet til fotpleie av medisinsk art.

For alternativ 2 pekte jeg på at det avgjørende måtte være at klagerens stol ikke kunne sies å være forsynt med slik mekanisk heveanordning som krevdes. Den naturlige forståelse var at det var stolens setehøyde som måtte kunne reguleres, og at det ikke var tilstrekkelig at vinkelen på stolryggen kunne forandres. At klageren ved å montere en fotskammel til stolen med en forstøtte som kunne reguleres opp og ned, hadde oppnådd en heve/senkeanordning som var hensiktsmessig for hans formål, kunne ikke influere på tolltariffieringen.

52.

Støtte fra feriefondet til feriereiser for pensjonister.

(Sak 314/67).

En pensjonistforening klaget over at foreningens søknad om støtte fra Feriefondet til ferieturer som foreningen arrangerte for medlemmene, var avslått. I avslaget hadde styret for Feriefondet henvist foreningen til Alderstrygdene og pensjonisters landsforbund eller Norsk pensjonistforbund. Foreningen anførte i sin klage at den måtte ha samme rett til bidrag av Feriefondet som andre pensjonistforeninger, selv om den ikke var tilknyttet noen av de eksisterende landsforbund.

Klagen ble forelagt for Feriefondets styre. Det ble også innhentet uttalelser fra de to landsforbund.

Regler om anvendelsen av Feriefondets overskott er gitt i kgl. resolusjon av 10. februar 1950, avsnitt II, som er sålydende:

«Feriefondets overskott skal — etter at nødvendige administrasjonsutgifter ved feriemerkeordningen og de utgifter som er nevnt nedfor i punkt IV, tredje avsnitt og V, femte avsnitt er dekket — nyttes til støtte for tiltak som fremmer en sunn og hensiktsmessig bruk av ferien og utvikler gode feriemuligheter for en større krets av personer. Støtte kan også gis til tiltak som skaffer ferie til grupper av personer som ikke makter å skaffe seg tilfredsstillende ferie på egen hånd. Støtte kan ikke gis direkte til enkeltpersoner.

Feriefondets styre avgjør i det enkelte tilfelle om, og i tilfelle hvilken støtte skal gis og fastsetter de nærmere vilkår og formen for denne. Styrets vedtak må dog for å settes i verk være godkjent av departementet. Dette kan på egen hånd sette vilkår som er nødvendige av omsyn til kontrollen med at støtten blir nyttet i samsvar med forutsetningene.»

Feriefondets styre har med hjemmel i denne bestemmelse ytet støtte til ferieturer, arran-

gert av lokale pensjonistforeninger, men støtten er i sin helhet gitt til de to forannevnte forbund, som har fordelt den på de tilsluttede lokalforeninger. Søknader fra frittstående pensjonistforeninger har vært avslått. Etter det som ble anført i klagesaken, ville fondets styre ikke ha noe å innvende om de to forbund ga utenforstående foreninger del i støtten, men styret hadde ikke villet gi forbundene pålegg om dette. I praksis har, som nevnt, bare medlemsforeningene kommet i betraktning.

Det som hadde vært avgjørende for fondets styre, var etter de uttalelser som ble gitt, at man ville hindre en «utklating» av de begrensede midler som sto til rådighet og at man ved å holde seg til de to forbund fikk «en bedre mulighet for å få midlene fordelt mest mulig rettferdig og effektivt». Noen nærmere forklaring av hvorfor fordelingen ble mer effektiv og rettferdig på denne måte, ble ikke gitt.

Jeg fant det ikke uten videre klart at dette var tilstrekkelig til å begrunne at frittstående pensjonistforeninger ble holdt utenfor. Siden styrets vedtak måtte godkjennes av Kommunal- og arbeidsdepartementet, fant jeg å burde legge saken frem for dette. I brev til departementet anførte jeg at jeg var klar over at det kunne medføre arbeids- og kontrollmessige fordeler for fondets styre å holde seg til de to landsforbund. Dette burde imidlertid neppe være avgjørende dersom ikke reelle saklige grunner tilsa at bare lokalforeninger som var tilsluttet det ene eller det andre av de to forbund, burde tilgodeses med tilskott. Jeg kunne ikke se at det var påvist slike grunner og anførte:

« — — — Selv om det skulle være så at man kan oppnå en bedre fordeling mellom de foreninger som er tilsluttet forbundene, vil det vel være rimelig å veie de fordeler man på denne måte oppnår, mot ulempene ved at enkelte foreninger holdes helt utenfor. Jeg kan vanskelig se at det som er anført, er tilstrekkelig til å begrunne den fordelingsmåte fondets styre har valgt. At utenforstående lokalforeninger for å komme med måtte underkaste seg den samme kontroll som medlemsforeningene, gir seg selv. — — — »

Kommunal- og arbeidsdepartementet tok saken opp med styret for Feriefondet og bemerket bl. a.:

« — — — Departementet er klar over at Styret ved å la støtten gå gjennom disse forbund — på en for styret og dets sekretariat praktisk og enkel måte — har oppnådd en ganske god utbredelse av den feriehjelp det tas sikte på. Det finner det imidlertid lite heldig at den valgte framgangsmåte leder til at pensjonistforeninger utenom de to forbund i realiteten ikke får sine søknader prøvet. Det gjel-

der her søknader som er sendt inn til et offentlig organ i henhold til en alminnelig offentlig kunngjøring.

Departementet finner å burde anmode styret om å ta den hittil brukte framgangsmåte opp til nærmere vurdering med sikte på en endret praksis slik at det ikke blir grunnlag for klager av den art det her gjelder.»

Feriefondets styre traff deretter vedtak om å ta fordelingsmåten opp til ny vurdering.

Det er senere meddelt at den forening som tok saken opp, har fått støtte til ferieturer for eldre i 1968 med kr. 5 000,—.

53.

Kritisert at et tollkammer hadde krevet fremlagt attest for at et vareparti var tilintetgjort før en søknad om refusjon av toll og avgift ble tatt under behandling.

(Sak 267/67).

Et importfirma klaget over at en søknad om refusjon av toll og kosmetikkavgift for et vareparti som hadde vist seg uselgelig, var blitt avslått. Det ble videre klaget over at firmaet, uten at dette var nødvendig, var blitt pålagt å fremlegge attest for at partiet var destruert, før søknaden ble tatt under behandling. Det ble krevet erstatning for det tap firmaet var blitt påført ved den unødvendige tilintetgjørelse av partiet. Det faktiske forhold var i hovedtrekk følgende:

Firmaet søkte ved brev av 14. oktober 1965 til Oslo tollsted om refusjon av spesiell kosmetikkavgift og toll for et parti kosmetikk det hadde importert fra USA, mot at partiet ble «makulert». Oslo tollsted ba i sitt svarbrev av 19. s. m. om at følgende måtte bli lagt ved søknaden «før videre behandling av saken kan foretas her»:

Originale tollregninger vedrørende innførselen.

Fakturakopier vedrørende innførselen.

Eventuelle kreditnotaer.

All skriftveksling (— — —) som er ført i sakens anledning.

Forklaring om hvorfor varene ønskes tilintetgjort.

Tilintetgjørelsesattest utferdiget av tollvesenet.

Firmaet svarte i brev av 18. november s. å.:

«Grunnen til at vi ønsker de nevnte varer tilintetgjort, er at vår eneforhandler i Norge, — — —, har hatt meget dårlige salgserfaringer med varen og de kan ikke se at det er mulighet for å få plassere det resterende lager på markedet.

Det er heller ikke mulig for oss å returnere varene til produsenten i U.S.A.

De nevnte varer ligger på — — —s lager i Drammen, og vi ber derfor om tillatelse til å ta kontakt med Drammen Tollsted vedrørende tilintetgjørelsen.»

Firmaet kom tilbake til saken i brev av 7. januar 1966 som sluttet slik:

«— — — Vi ber om tillatelse til å ta kontakt med Drammen Tollvesen for makulering av disse varer som viser seg å være uselgelige. Tilintetgjørelsesattest vil derefter bli utferdiget av Drammen Tollvesen.

Alle nødvendige papirer i saken vedlegges herved, og vi imøteser Deres snarlige svar.»

I påtegning av 13. januar skrev tollkamret:

«— — — Før tollkamret (Tolldirektoratet) kan ta stilling til om toll og kosmetikkavgift kan betales tilbake skal en, som tidligere bedt om i tollkamrets stensilbrev av 19.10. f. å., be om å få opplyst grunnen til at varene ønskes tilintetgjort. Det er ikke nok å anføre at de er uselgelige, en må få vite HVORFOR de er uselgelige, og om leverandøren av varene bærer ansvar for det. Likeledes bes opplyst hvorfor det er gått så lang tid siden innførselen. — — —»

Varene ble tilintetgjort ved Drammen tollsted den 4. april, så vidt skjønnes, uten at firmaet hadde fått ytterligere meddelelser fra Oslo tollsted. Firmaet ga den 12. april melding til Oslo tollsted om at varene var tilintetgjort. Oslo tollsted sendte deretter saken til Tolldirektoratet, som forela den for Avgiftsdirektoratet for så vidt angikk den spesielle kosmetikkavgift. Avgiftsdirektoratet videresendte søknaden til Finans- og tolldepartementet.

Saken ble avgjort i november 1966. Tolldirektoratet fant ikke å kunne samtykke i tilbakebetaling av toll, når tilintetgjørelsen av varene skyldtes at de var uselgelige. Finansdepartementet fant heller ikke å kunne gå med på tilbakebetaling av den spesielle omsetningsavgift. Finansdepartementet pekte på at det fremtidig så vidt mulig bør påses «at destruksjon under offentlig kontroll ikke foretas før (i tilfelle etter at) kompetent myndighet har erklært at avgiftsrefusjon kan tilstås».

Jeg bemerket at det etter det som forelå, måtte være på det rene at firmaets søknad kunne ha vært behandlet uten at varepartiet ble destruert på forhånd. Det måtte under disse omstendigheter anses uheldig at Oslo tollsted i sitt brev av 19. oktober 1965 ba om at tilintetgjørelsesattest, utstedt av tollvesenet, ble vedlagt søknaden. Jeg pekte på dette i brev til Finansdepartementet og sa meg også enig med departementet i at tollvesenet ikke burde ha medvirket ved destruksjon av varene før søknaden var avgjort.

Jeg kunne imidlertid ikke se at disse forhold kunne gi firmaet noe krav på å få refusjonssøknaden vurdert etter andre retningslinjer enn om varene ikke var destruert. Jeg la

da vekt på at Oslo tollsteds brev av 19. oktober 1965 ikke under noen omstendigheter kunne oppfattes som et tilsagn om at firmaet uten videre ville få refusjon når attest for varenes ødeleggelse ble fremlagt. Det ble bl. a. også krevet opplysninger om hvorfor firmaet ønsket varene tilintetgjort. I Oslo tollsteds påtegning av 13. januar 1966 var det på ny presisert at det ikke var nok for tollvesenet å få vite at varene var uselgelige, men at man også måtte få vite grunnen og om leverandøren av varene hadde ansvaret. Firmaet måtte derfor, da varene den 4. april ble tilintetgjort, være klar over at det på ingen måte var avgjort at det ville få søknaden innvilget.

Etter det som forelå, måtte det legges til grunn at det i praksis ikke ble gitt toll- eller avgiftsrefusjon i tilfeller som det foreliggende, hvor importerte varer, etter at de på vanlig måte var markedsført, viste seg vanskelige å omsette. Jeg kunne derfor ikke se at det var grunnlag for å kritisere at søknaden var avslått.

Et spørsmål for seg var om tollvesenets forhold i forbindelse med destruksjon av varene kunne gi firmaet et erstatningskrav. Et slikt krav ville i tilfelle være begrenset til det tap firmaet var påført ved at varene ble tilintetgjort. Det som forelå, ga ikke grunnlag for å fastslå at varene hadde noen salgsverdi, og jeg fant allerede av den grunn at det ikke kunne reises innvendinger mot at departementet ikke har villet erkjenne erstatningsansvar. Jeg tilføyet at det heller ikke uten videre var klart at det ville foreligge erstatningsansvar om firmaet skulle kunne påvise at tilintetgjørelsen har påført det tap. Det hadde etter min mening vært oppfordring for firmaet til å bringe sikrere på det rene om forhåndsdestruksjon av varene var nødvendig, før det gikk til dette skritt.

54.

Klage over avslått søknad om etterbevilling av fri sakførsel. Påstått forskjellsbehandling.

(Sak 275/68).

En advokat klaget over at hans klient, A., ikke fikk etterbevilget fri sakførsel i en farskapssak for lagmannsrett, til tross for at A. av lagmannsretten ble frifunnet for farskapet. I herredsretten var A. dømt å være far til barnet, mens B. var frifunnet, idet herredsretten fant godtgjort at han ikke hadde hatt samleie med barnemoren på en slik tid at han kunne være far. A. anket til lagmannsretten og B. ble trukket inn som part i medhold av § 22 tredje ledd i lov om born utanom ekteskap. Begge søkte om fri sakførsel for lagmannsretten, men bare B. fikk innvilget sin søknad.

Barnemoren hadde fri sakførsel i begge instanser.

Advokaten hadde tidligere klaget til ombudsmannen over avslaget på søknaden om fri sakførsel for å anke, og jeg viste den gang til Justis- og politidepartementets rundskriv av 26. oktober 1952 hvor det bl. a. er uttalt at den som er dømt til barnefar, som regel ikke kan regne med fri sakførsel for å anke til høyere rett.

A.s advokat anførte i den nye klagen at A. bare var en av de mange som kunne være far til barnet og at han som følge av Justisdepartementets første avslag ble stående hjelpeløs uten midler til å føre saken. Advokaten hadde funnet dette så urettferdig at han hadde tatt saken på egen bekostning. I og med den enstemmige frifinnelse i lagmannsretten var det på det rene at A. ville ha lidd rettstap om saken ikke var ført videre, og A. måtte etter advokatens mening være berettiget til etterbevilning. Det ble også pekt på at A. og B. var stillet forskjellig til tross for at begge nå var frifunnet.

Saken ble forelagt for Justisdepartementet, og jeg ba bl. a. opplyst om departementet anså saken for å være kommet i en annen stilling ved den frifinnende dom enn da søknaden ble avslått før saken var behandlet i lagmannsretten. Departementet bekreftet at det ikke er noe i veien for å søke om fri sakførsel etter at en sak er pådømt og uttalte at om en søknad er avslått før rettssaken er avgjort, er det ikke til hinder for at en søknad om etterbevilning kan innvilges. Domsresultatet kan etter omstendighetene bli tillagt en viss vekt. Men A.s søknad om fri sakførsel for lagmannsretten ble ikke avslått fordi departementet regnet med at hans anke ikke ville føre frem. Domsresultatet hadde derfor i dette tilfelle lite eller intet å si for avgjørelsen av søknaden om etterbevilning. Departementet pekte bl. a. på at B. ble frifunnet i herredsretten fordi retten fant godtgjort at han ikke hadde hatt samleie med barnemoren til slik tid som nevnt og at B.s økonomiske forhold var svakere enn A.s.

Jeg fant ikke grunnlag for å reise innvendinger mot Justisdepartementets avgjørelse. Det er et skjønsspørsmål om en søknad om fri sakførsel skal innvilges eller ikke. En part har ikke uten videre krav på å få bevilling til fri sakførsel selv om han vinner sin sak. At B. fikk fri sakførsel for lagmannsretten og ikke A., viste ikke at det forelå urettmessig forskjellbehandling. Selv om de begge ble frifunnet, sto de på avgjørende punkt ulikt. B. kunne etter hva både herredsretten og lagmannsretten la til grunn, ikke være far til barnet. I denne stilling var ikke A. For ham var grunnlaget for frifinnelse et helt annet.

55.

Spørsmål om det kan gis statstilskott til innlosjering av skolebarn når foreldrene midlertidig flytter til skolestedet for at barna kan bo hos dem under skolegangen.

(Sak 137/68).

En småbruker klaget over at Kirke- og undervisningsdepartementet hadde avslått å gi innlosjeringstilskott etter folkeskoleloven til hans barn for skoleåret 1966/67. Småbruket lå slik til at barna ikke kunne gå til skolen hjemmefra og det kunne ikke ordnes med skyss. Barna hadde i tidligere skoleår vært innkvartert hos private på skolestedet. Klageren fikk da et tilskott, som for skoleåret 1965/66 beløp seg til kr. 1 700,—. Fra høsten 1966 hadde klageren fire barn i skolepliktig alder og da det ikke hadde latt seg ordne med innlosjering hos andre, så klageren seg nødt til å flytte med familien fra småbruket og leie hus på skolestedet. Siden flyttingen var midlertidig og utelukkende var foretatt av hensyn til barnas skolegang, mente han å ha rett til innlosjeringstilskott.

Ved oversendelsen av klagen til Kirke- og undervisningsdepartementet anførte jeg:

« — — — Som det vil sees her — — — (klageren) opplyst at han før skoleåret 1966/67 så seg nødt til å flytte fra sitt småbruk i — — — fordi han ikke på annen måte kunne få innlosjert sine 4 barn på skolestedet, — — —, jfr. også det som er referert fra et kommunestyremøte i vedlagte utklipp fra — — — Tidende av — — — (klageren) har anført at flyttingen til — — — er midlertidig og at han vil flytte tilbake til småbruket når veien dit blir ferdig. I sitt siste brev opplyser klageren at vegsjefen offentlig har uttalt at veien antagelig blir ferdig til bruk etter 1968.

Departementet sees i brev av 14. februar f. å. til skoledirektøren i — — — å ha avslått — — —s (klagerens) søknad om innlosjeringstilskott. Det er vist til at barna her bor hjemme og at tilskott til innlosjering bare blir gitt for å spare foreldre og forsørgere for merutgifter ved at barna må bo utenfor hjemmet. Hvis det imidlertid er så at flyttingen, slik tilfellet etter det som nå foreligger her må antas å være, jfr. skoleinspektørens påtegning, utelukkende er skjedd av hensyn til barnas skolegang, fordi en innlosjering av barna på skolestedet ikke kunne ordnes på annen måte, synes forholdet å ligge så vel på linje med tilskottsordningen ved innlosjering, at det synes grunn til å overveie på ny om loven avskjærer adgangen til å yte statstilskott. Departementet bes uttale seg om dette. Det er opplyst at klageren etter flyttingen har en husleie på kr. 260,— pr. måned, og han har anført at han ved flyttingen har mistet inntekter av småbruket og også fått større utgifter til brensel og strøm.»

Departementet uttalte i sitt svarbrev bl. a.:

« — — — Vår tidligere avgjørelse om å avslå tilskott er i samsvar med vår tidligere

praksis i slike saker. Det avgjørende har vært om barna har bodd heime i skolelovens forstand. Når barna har bodd sammen med foreldrene har dette vært regnet som at barna har bodd heime og tilskott er ikke blitt gitt.

Etter det som er opplyst er det i nærværende sak utelukkende av hensyn til barnas skolegang at familien har flyttet. Det er videre opplyst at annen innlosjering var umulig og at familien vil flytte tilbake til — — — når veien er utbygd.

På denne bakgrunn antar departementet at skoleloven neppe kan være til hinder for å gi statstilskott til innlosjering i dette spesielle tilfellet.»

Departementet underrettet etter dette skolelederen om at det ut fra forholdene i dette spesielle tilfelle, fant å kunne samtykke i vanlig statstilskott til innlosjering av klagerens fire skolepliktige barn.

Register over saker, referert i meldingene for 1963—68.

(Henvisningene angir år og side i de trykte meldinger.)*

Advarsel, se *Påtaleunnlatelse*.

Alderstrygd, se *Trygdeordninger*.

Almenningsrett, for nedlagt småbruk, 65/89.

Anbud,

brudd på kontrakt inngått etter —, 66/29.
når vilkårene i innbydelsen må foreligge,
68/88.

prisstignings betydning for anbudspris,
64/16.

Andelskraftlag, Industridepartementets adgang til å oppnevne interimsstyre i, 66/73.

Anke,

omkostninger ved appell-leges undersøkelse av sjømenn, 64/73.

over ansettelse ikke meddelt ansettelsesrådet eller den ansatte, 64/35.

Ankeordning, ved godkjenning av farmasøytiske preparater, 63/27, jfr. 64/10.

Ankerett, se *Klagerett*.

Anmeldelse, se *Påtalemyndigheten*.

Ansettelse,

når — binder kommunen, 64/41.

se også *Tjenestemenn*.

Arbeidshus,

anbringelsesbeslutning omgjort, 65/55.

overføring fra fengsel til, 64/44.

se også *Tvangsarbeid og Fengselsforhold*.

Arbeidsløysetrygden, se *Trygdeordninger*.

Arbeidsulykke, påtalemyndighetens forhold ved straffeforfølgning etter, 65/34.

Arrestant,

midler fratatt — brukt til inndekning av ilagt bot, 65/22.

politiets forvaring av —'s verdisaker, 63/24.

Arveavgift, se *Avgifter*.

Attføring, se *Trygdeordninger*.

Avgifter,

arveavgift, fradrag for betalt — i utlandet, 65/59.

kosmetikkavgift, 68/98.

motorvognavgift,

avgiftsinnfordring og avskilting, 63/15.
ettergivelse av,

biloppbyggingsavgift, 67/53.

kilometeravgift, 66/68.

feil utbetaling av registreringsavgift, 66/68.

omsetningsavgift,

av billedhoggerarbeid, 65/89.

av frakttølse, 63/36.

ettergivelse av, 63/36.

på ukeblad, 65/59.

refusjon av — for skolebygg, 63/51.

refusjon av etterberegnet — for arbeid utført for vegvesenet, 63/77.

spørsmål om oversittelse av klagefrist, 65/53.

tilbakebetaling av — for billedhoggerarbeid, 65/89.

Barnebidrag,

innfordringsgodtgjørelse for innkreving av — foreldet, 68/62.

mangelfull innfordring av, 64/72, jfr. 65/9, 66/45.

underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.

Barnevernsnemnd,

kompetanse ved krav om besøksrett for besteforeldre, 67/71.

mangelfull saksbehandling i, 65/27, jfr. 66/10, 67/73.

omsorg for barn som overføres til åndssvakeheim, 65/70.

overtakelse av omsorg for barn, 63/54, jfr. 64/10, 67/73.

Behandlingstid, se *Saksbehandling*.

Bergelønn, etter lov om stranding og vrak, 65/41.

Beslag,

manglende foreleggelse for retten av, 65/63, 66/62, 68/51.

politiets disponering av beløp som hadde vært undergitt —, 68/52.

Besøksrett, for besteforeldre, 67/71.

Billedhoggerarbeid, tilbakebetaling av omsetningsavgift, 65/89.

Bilsakkyndige, avskilting av motorvogn, 63/15.

Bistillingsregulativet, godtgjøringen for time-lærere ved Sjøkrigsskolen, 66/32.

Bot,

for beruselse under permisjon eller prøveløslatelse fra tvangsarbeidshus, 65/22, 66/58.

inndrivelse ved trekk i sykepenger, 67/39.

Brevsensur, se *Sensur*.

Bygningssaker,

byggeavstand med samtykke fra naboer, 68/73.

bygning i strid med lovens formelle regler, 63/14.

forskjellsbehandling ved — etter strandloven, 67/69.

nabovarsel unnlatt, 68/73.

Dagpenger, fra arbeidsløysetrygden, 64/42.

*) De tidligere meldinger er: 1963, Dok. nr. 7 (1963—64), 1964, Dok. nr. 6 (1964—65), 1965, Dok. nr. 9 (1965—66), 1966, Dok. nr. 8 (1966—67) og 1967, Dok. nr. 7 (1967—68).

Delegasjon,

av innstillingsmyndighet etter yrkesskoleloven fra fylkesskolestyre til skoleutvalg, 66/11.

av myndighet fra Forbrukerrådet til sekretariatet, 66/24, jfr. 67/12.

av myndighet fra politimester til fullmektig, 63/29.

Den norske stats husbank, stønadsregler for leilighet til enslige, 64/53.

Departement, parts klagerett til Kongen, 64/18.

Direktoratet for sjømenn,

omkostninger ved appell-leges undersøkelse, 64/73.

sjømannsskatt, båter under 100 b.r.t., 64/74.

Direktoratet for statens skoger, feste av statsgrunn i Finnmark, 64/17.

Dispensasjon,

forskjellsbehandling ved — etter lov om byggeforbud i strandområder, 67/69.

fra ansettelsesregler, 66/23.

fra reglene i husleiereguleringsloven, 67/58.

fra reglene om byggeavstand etter bygningsloven, 68/73.

Distriktsleges tjenesteforhold, 64/73.

Drosjebevilling, se Samferdselssaker.

Dyrket mark, til hyttetomt, 64/25.

Eksamen,

godtgjøring som sensor ved —, 68/13.

nektet å gå opp til — i pedagogikk for faglærer, 64/21.

spørsmål om gyldighet av, 66/10.

Eksportrett,

for frossen fisk, 68/76.

for kunstig tørket fisk, 64/12.

Ekspropriasjon, besittelsestagelse før rettskraftig skjønn, 63/37.

Embete, mangler ved kunngjøring av ledig, 63/39.

Enslige, Husbankens stønadsregler for leilighet til, 64/53.

Entreprenører, utferdigelse av autorisasjonsdokument før vilkårene forelå, 68/88.

Erstatning,

etter feilaktig utmålsforretning, 66/16.

feilaktig fordeling av, 64/34.

for behandlingen av lærersak, 65/29.

for beslag av fiskegarn, 65/63.

for eiendomsskade påført ved Forsvarets arbeider, 64/15.

for geværer bortkommet under forvaring hos politiet, 65/66.

for hårdhent behandling ved anholdelse, 66/14.

for penger bortkommet under fangetransport, 68/49.

for råteskader på hus oppført etter Boligdirektoratets tegninger, 65/38.

for skade på effekter under forvaring i

fengselsanstalt, 64/45, jfr. 65/9.

for tapt inntekt under befalskurs i Sivilforsvaret, 68/15.

for uberettiget avskilting av motorvogn, 63/15.

for ulovlig slaktet rein, 68/75.

for vannskade etter oppfylling av veibane, 64/71.

for verdisaker bortkommet under forvaring hos politi, 63/24.

Ettergivelse, se Avgifter og Skatt.

Fangeerstatning, for politiske fanger, 64/34.

Fanger, se Fengselsforhold.

Farmasøytiske preparater, godkjenning av, 63/27, jfr. 64/10.

Fartsområde, begrensning av — for sjømenn, 63/33.

Fengselsforhold,

anonymitetshensynet overfor utenforståendes besøk, 68/46.

arbeidslønn, trekk i — til betaling av fjernsynsapparat i forlegning, 67/46.

behandling av søknader om,

endring av sikringsform, 65/77.

prøveløslatelse fra Ungdomsfengslet, 68/47.

besøksforbud,

på lørdager og søndager, 65/87, jfr. 67/12.

varigheten av — etter rettens beslutning, 65/70, jfr. 67/11.

betydningen av tidligere tilsagn om innleggelse på sykehus uten vakthold, 65/88.

direktørs utøvelse av refselsmyndighet, 63/57, jfr. 64/11.

fullbyrding i Norge av dansk dom, 65/67.

gaver fra innsatte til deres nærmeste, 67/45.

hygieniske forhold, 63/39, 65/72, jfr. 67/12.

innsatte,

brevveksling mellom — og ombudsmanen, 63/20.

fotografering av —, 67/51.

gaver fra — til deres nærmeste, 67/45.

kaffe til — etter kostholdsreglene, 64/44.

legekontroll av —, 67/50.

lufting av — på Fengselspsykehusets vakt-sal, 65/45.

medisintildeling til —, 67/48.

overføring av — til arbeidshus, 64/44.

underretning til —,

ikke gitt om avslag på søknad om prøveløslatelse, 64/50.

om Fengselsstyrets avgjørelse i klagesak, 65/81.

om refselsesbeslutning, 63/57, jfr. 64/11.

innsattes,

adgang til fyrstikker og røykesaker, 64/47.

adgang til å motta pakker, 65/60, jfr. 66/10.

- anonymitet ved utenforståendes besøk, 68/46.
- bevegelsesfrihet og isolasjon, 63/39, 64/43.
- bruk av private midler til formål utenfor anstalten, 64/48, 65/78, 67/45.
- erstatning for skade på — effekter, 64/45, jfr. 65/9.
- fellesskapsbehandling, 63/39.
- klagerett til ombudsmannen, 66/71.
- korrespondanse med ombudsmannen, 63/20.
- manglende registrering av — eiendeler, 64/46, 67/46.
- portoutgifter, 66/70.
- rusdrikk tilintetgjort, 68/50.
- kommunisering av Fengselsstyrets avgjørelser i klagesaker, 65/81.
- oppsigelse av vaktmester ved hjelpefengsel, 64/18, jfr. 66/8.
- refsellesbeslutning, fremgangsmåten ved underretning om, 63/57, jfr. 64/11.
- refsellesmyndighet, koordinering av, 63/57, jfr. 64/11.
- rusdrikk tilintetgjort, 68/50.
- sikkerhetstiltak, vilkår og varighet av, 64/43.
- smittefare, 65/72, jfr. 67/12.
- «sniffing» i anstaltene, 66/56.
- soningsavbrudd, forhold som kan betinge, 68/48.
- tjenestemann gitt valg å søke avskjed eller bli avskjediget, 66/61.
- tjenestemanns taushetsplikt, 64/44.
- transport, penger bortkommet under —, 68/49.
- trekk i arbeidslønn til betaling av fjernsynsapparat i forlegning, 67/46.
- varetektsfengslede, se også *Varetektsfra-drag*.
- dødsfall etter varetektsopphold, 67/47.
- fengslet ut over fastsatt frist, 67/44.
- innkjøpsordningen for, 65/90, 68/42.
- tipping for, 68/42.
- varigheten av besøks- og brevforbud etter fengselslovens § 54, 65/70, jfr. 67/11.
- Fengslingskjennelse*, når sak er sendt forhørsretten til pådømmelse, 64/48.
- Feriefondet*, støtte til turer for pensjonister, 68/97.
- Festekontrakt*, på statsgrunn i Finnmark, 64/17, jfr. 65/8.
- Fiskeeksport*,
- for frossen fisk, 68/76.
- for tørrfisk, 64/12.
- Fiskefartøy*, kondemneringstilskott for, 63/11, 63/49.
- Forbrukerrådet*,
- adgang til å gi uttalelser om juridiske spørsmål i partstvist, 66/24.
- delegasjon av myndighet og instruks til sekretariatet, 66/24, jfr. 67/12.
- Foreldremyndighet*, barnevernsnemnds overtagelse av, 63/54, jfr. 64/10, 65/70.
- Forelegg*, omgjøring av —, etter lov av 9. juli 1948 nr. 3, 63/63.
- Forkjøpsrett etter jordloven*,
- bare hvis frivillig avtale ikke kan istandbringes, 65/82.
- foreleggelse for motpart ved anke, 67/41.
- frist for departementet til å gjøre — gjeldende, 67/42, jfr. 68/12.
- fylkeslandbruksstyrets adgang til å omgjøre sitt eget vedtak, 67/42, jfr. 68/12.
- utgangspunktet for fristberegning ved, 65/91.
- Forpleiningsgodtgjørelse for sinnssyke*, 64/66.
- Forskjellsbehandling*, se *Saksbehandling*.
- Forsvarets provianteringsmagasin*, salg av varer til kommunale sykehus, 65/54.
- Forsvarets skoler*, ansiennitetstillegg i sivil stilling for utdanning ved, 63/22, jfr. 64/10.
- Forvaltningsvedtak*, se også *Omgjøring og Utenforliggende hensyn*.
- annullering av — gitt i strid med lovens betingelser, 67/40.
- betydning av forhåndstilsagn, 65/56, 65/88.
- byggningsråds pålegg om nedrivning stiftet ikke rett for nabo, 63/14.
- virkning av uklarhet i, 65/43.
- Forvaringsansvar*,
- fengselsvesenets ansvar for innsattes effekter, 63/24, 64/45.
- for fanges penger under fangetransport, 68/49.
- for geværer innlevert til politiet, 65/66.
- Fribillett*, ved Norges Statsbaner for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
- Frihetsberøvedes*, rett til ukontrollert brevveksling med ombudsmannen, 63/20.
- Fri sakførelse*,
- etterbevilgning nektet i farskapssak etter frifinnelse, 68/99.
- i sak om gyldighet av oppsigelse, 64/18, jfr. 66/8.
- Frister*,
- klage over etterberegning av omsetningsavgift, feilaktig avvist som for sent fremsatt, 65/53.
- manglende kjennskap til, 63/26.
- Fullbyrding*, i Norge av dansk straffedom, 65/67.
- Fylkeslandbruksstyre*,
- adgang til å avgi ikke foreskrevet uttalelse i konsesjonssak, 64/25.
- ankerett over vedtak av, 65/92.
- medvirkning til å få i stand kjøp av tilleggsjord, 66/83.
- underretning til parter om vedtak i jordfordelingssak, 65/92.

- Fylkesmann,*
anmodning fra — om ny behandling av ansettelsessak i kommunestyre, 64/41.
prøving av barnevernsmnds overtagelse av omsorg for barn, 63/54, jfr. 64/10.
- Fylkesskolestyre,* opphevet vedtak av skoleutvalg i klagesak mot lærer, 65/29.
- Førerkort,* se *Motorvogn.*
- Gjerdeplikt,* 63/26.
- Godkjenning,* inkompetanse ikke avhjulpet ved senere, 64/29.
- Habilitet,* se *Saksbehandling.*
- Handelsbrev,* frigivelse av, 63/19.
- Heftelse,* forholdet til rasjonaliseringstiltak etter jordloven, 63/70.
- Heimevernsbladet,* kompetanseforholdet mellom redaktøren for — og Generalinspektøren for HV, 65/47.
- Husleiebonus,* beskatning av tilbakebetalt, 63/10.
- Husleieregulering,* se også *Pristakst.*
fordeling av leien på lokaler i to byggetrinn, 67/54.
partsoffentlighet i sak om —, 67/58.
spørsmål om garasjeleie var unntatt fra husleiereguleringsloven, 63/99.
vurdering av renteutgifter, 67/54.
- Håndverksbrev,*
oppbevaring av, 63/37.
overføring til annen kommune, 63/37.
- Industridepartementet,*
firmas rett til å se revisjonsrapport til — om sine regnskaper, 64/17.
spørsmål om adgang for — til å oppnevne interimsstyre i andelskraftlag, 66/73.
- Inndragning,* av ulovlig merpris, til fordel for kjøper, 63/63.
til fordel for staten, 67/30.
- Innsatte,* se *Fengselsforhold.*
- Invalditet,* betydningen av — ved førerkort for offentlig personbefordring, 64/68.
- Juridisk bistand,* utgifter til — i forvaltnings-sak, 63/26, 65/29.
- Kgl. resolusjon,*
fornærmedes klagerett til Kongen over avgjørelse av Riksadvokaten, 64/18.
ordning istandbrakt ved —, brakt til opphør ved beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
- Kirke,* forbud mot bebyggelse nær —, 67/37.
- Kirkegård,* urnenedsettelse etter omregulering av, 67/63.
- Klagerett,*
over vedtak av fylkeslandbruksstyre, 65/92.
over vedtak om øking av bevillingsantall, 66/83.
til Kongen over Riksadvokatens henleggelse av anmeldelse, 64/18.
til Kongen over Justisdepartementets unnløstelse av å gjøre ansvar gjeldende overfor advokat, 64/18.
- Kommunal tjenestemann,* når kommunestyrevedtak om ansettelse av — er bindende for kommunen, 64/41.
- Kommunale tjenestepensjoner,* se *Pensjonsordninger.*
- Kommunestyre,* ny behandling av ansettelsessak, 64/41.
- Kommunevalg,* fremgangsmåten ved stemmegivning, 64/25.
- Kompensasjon,* i lønn, 65/86.
- Kompetanse,*
manglende — ikke avhjulpet ved senere godkjenning av rett myndighet, 64/29.
se også *Ombudsmann, Saksbehandling.*
- Kompetanseforhold,* mellom redaktøren for Heimevernsbladet og Generalinspektøren for HV, 65/47.
- Kondemneringstilskott,* for fiskefartøyer, 63/11, 63/49.
- Konfirmantforberedelse,* forholdet mellom det obligatoriske kurs og frivillig tilleggsundervisning, 66/64.
- Kongen,* klage til — etter regjeringsinstruksens § 5, nr. 2, 64/18.
se også *Kgl. resolusjon.*
- Konsesjon,* se også *Samferdselssaker.*
avslag på søknad om — omgjort etter selgerens død uten at saken var forelagt arvingene, 66/66.
avslått på mangelfullt grunnlag, 65/24, jfr. 66/10.
praksis i konsesjonssaker som gjelder dyrket mark, skog eller fjellstrekninger, 65/80.
på dyrket mark til hyttetomt, 64/25.
på heistrekning, 64/26.
på jordbruksleiidom, 63/53, 65/24, jfr. 66/10.
- Kontraksbrudd,* av avdeling i Luftforsvaret, 66/29.
- Kontroll,*
med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9, 66/9 og 67/10.
se også *Sensur.*
- Kontrollkommisjoner,* se *Psykisk helsevern.*
- Kraftledning,* valg av trasé for, 63/37.
- Krigsmedalje,* ordning med utdeling av —, ved kgl. resolusjon, opphørt ved beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
- Krigsskole,* ansiennitet for befal utdannet ved, 63/22, jfr. 64/10.
- Kunngjøring,*
av embete, mangler ved, 63/39.
se også *Saksbehandling, Tjenestemenn.*
- Kunstig tørket fisk,* eksportrett for tilvirker av, 64/12.
- Legundersøkelse,*
dekning av omkostninger ved — av sjø-

- menn, 64/73.
 pasients krav på opplysninger, 63/23, 63/33, 63/53, 68/59.
 pasients krav på tilbakelevering av egne opptegnelser etter psykiatrisk observasjon, 63/53.
Leievognbevilning, se *Samferdselssaker*.
Lensmann, se *Politi*.
Los, fartstidsberegning for kystlos, 63/35.
Lotteritillatelse, ikke gitt til fritidsvirksomhet, 68/94.
Lovendring,
 betydning av senere — ved avgjørelse om skattnedsettelse av billighetsgrunner, 63/13.
 betydning av senere — avgjørelse om fritak for arveavgift, 65/59.
Lærere, se også *Tjenestemenn*.
 ansettelse,
 av timelærer i ungdomsskolen, 68/23.
 engasjement som timelærer ved høyskole ikke fornyet, 68/68.
 innstillingsmyndighet ved — i yrkesskole, 66/11.
 om lærer ved spesialskole var fast ansatt eller konstituert, 65/43.
 om reservasjoner og forbehold ved søknad om —, 68/20.
 spørsmål om forbigåelse ved — i yrkesskole, 65/29, 68/20.
 disiplinærsak, lærer kritisert på utilstrekkelig grunnlag, 65/29.
 flyttegodtgjørelse for lærer i yrkesskole, 68/71.
 godtgjørelse for skolestyrers, egenvikartimer, 67/18.
 ekstratimer, 67/18.
 inspeksjon, 67/18.
 kandidat nektet å gå opp til eksamen for faglærere, 64/21.
 lønnsansiennitet,
 betingelsene for opptjening av — i gymnas, 68/17.
 lønnsansiennitet,
 ved overgang fra annen statsstilling, 63/66, 65/51.
 under videreutdanning, 63/31, jfr. 64/11.
 utgangspunktet for beregning av —, 67/14.
 lønnsberegning,
 for timelærere etter bistillingsregulativet, 66/32.
 overtidsbetaling for rektor ved navigasjonsskole, 63/36.
 skoledirektørs plikt til medvirkning, 64/23.
 under videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
 ved endring av lønnsregulativet før tiltredelsen, 63/73, 66/36.
 lønnsendring,
 betydningen av — før tiltredelse, 63/73, 66/36.
 manglende underretning om, 64/22.
 tidspunktet for omberegning,
 av godtgjørelse for ekstratimer ved Luftkrigsskolen, 66/35,
 ved tilstått bedret lønnsstatus, 67/13.
 oppsigelse fra midlertidig stilling ved spesialskole, 68/25.
 oppsigelsesfrist for,
 midlertidig realskolelærere, 66/41.
 midlertidig stilling ved spesialskole, 68/25.
 stipend for videreutdanning, 63/71.
 timelærergodtgjøring ved Sjøkrigsskolen etter bistillingsregulativet, 66/32.
 tjenestefrihet for videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
 undervisningskompetanse,
 krav om — p. g. a. uklarhet i skoleplan og mangelfull orientering fra Lærerutdanningsrådet, 68/65.
 meddelt på grunn av forhåndstilsagn av Lærerutdanningsrådet, 65/56.
 som faglærer i ungdomsskolen, 68/65.
 spørsmål om — og lønn som lektor, 66/37.
Motorvogner,
 avgiftsinnfordring og avskilting, 63/15, 66/68.
 avskilting og borttauing av parkert bil, 63/65.
 ettergivelse av kilometeravgift, 66/68.
 førerkort,
 annullering av, 67/40.
 behovsattest for døde, 66/86.
 inndragning av, 63/29, 66/85.
 inndragningstiden forlenget etter klage, 66/85, jfr. 68/11.
 invalids — for offentlig personbefordring, 64/68, jfr. 67/10.
 spørsmål om utgifter ved borttauing av — kunne belastes eieren, 65/64.
Musikklærere, gruppering av — i telefonkatalogen, 63/30.
Navn,
 bevilning for barn av fraskilte foreldre til å anta stefars —, 67/72.
 valg av slekts—, 65/55.
Nedsettelse, se *Ettergivelse*.
Norges Statsbaner, fribillett for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52, jfr. 66/9.
Ombudsmann, *Stortingets* — for forvaltningen,
 brevveksling med innsatte, 63/20.
 klage til — ikke oppsettende virkning, 63/48, 64/26.
 kompetanse, overfor,
 avgjørelse av kommunalt organ, 67/18, 67/69.
 domstolene, 64/26, 64/48, 67/51.

- fylkeskommune, 65/61.
 Riksrevisjonen, 68/88, 68/93.
 Stortinget, 63/18, 63/21, 63/24, 63/39,
 63/51, 64/11, 64/12, 64/28, 64/53, 68/55.
 kritikk over klage til—,
 fra fengselstjenestemann over innsattes,
 66/71.
 fra polititjenestemann over anmelders,
 64/50.
 fra skoledirektør over lærers, 64/23.
- Omgjøring,*
 av ansettelse etter tiltredelse, 64/35.
 av avslag på søknad om konsesjon etter
 selgerens død uten at saken var forelagt
 arvingene, 66/66.
 av begunstigende forvaltningsavgjørelse,
 66/89, 67/61, 68/12.
 av forelegg etter lov av 9. juli 1948 nr. 3,
 63/63, 67/30.
 av førerkort utferdiget i strid med lovens
 betingelser (annullering), 67/40.
 av inndragningstid for førerkort, 66/85,
 jfr. 68/11.
 av samtykke til dobbeltstilling, 67/21.
 av vedtak om krigspensjon, 67/60.
 fylkeslandbruksstyres adgang til — av eget
 vedtak, 67/42, jfr. 68/12.
 overordnet forvaltningsorgans vedtak om
 —, omgjort etter klage, 68/12.
- Omkostninger,*
 til juridisk bistand, 63/26, 65/29.
 ved appell-leges undersøkelse, 64/73.
 ved takstforretning etter reindriftsloven,
 66/15.
- Omsetningsavgift, se Avgifter.*
Opplysningsvesenets fond, om frafallelse av
klausul på eiendom kjøpt av —, 67/64.
Oppsigelse og ordensstraff, se Tjenestemenn.
Partsoffentlighet, se Saksbehandling.
Pasient, se Legeundersøkelse.
Passnektelse, 67/37, jfr. 68/12.
Pensjonsordninger,
 duplikatkort når postgirokort er kommet
 bort, 67/53.
 Krigspensjoneringsen, omgjøring av vedtak
 om pensjon, 67/60.
 pensjoner av statskassen utenfor ombuds-
 mannens kompetanse, 68/55.
 Pensjonsordningen for statens arbeidere,
 forskjellsbehandling ved beregning av
 pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.
 mangelfulle opplysninger om pensjonsgi-
 vende tjenestetid, 64/57.
 Pensjonstrygden for sjømenn,
 beregning av fartstid for kystlos, 63/35.
 etterbetaling ved endring av pensjons-
 grunnlaget, 63/14.
 Pensjonstrygden for skogsarbeidere, frist
 for krav om godskrivning av premieuker,
 63/26, 68/54.
- samordning,
 av tjenestepensjoner, 63/20, 64/56.
 av tjenestepensjon og alderstrygd, 63/20.
 Statens pensjonskasse,
 etterbetaling av pensjon ved omregning
 etter nye regler, 65/87.
 godskrivning av midlertidig tjeneste i
 innlemmet stilling, 68/55.
 karenstid, utgangspunkt for, 64/57.
 pensjonsinnskott, spørsmål om tilbake-
 betaling etter plikttjeneste, 63/11.
Plikttjeneste, for tannleger, innskott i Statens
pensjonskasse, 63/11.
Politiet, se også Påtalemyndigheten og tje-
nestemenn,
 anholdelse,
 hårdhendt fremgangsmåte ved —, 66/14,
 67/35.
 personforveksling ved —, 66/14.
 anmerkning om irettesettelse av tjeneste-
 mann på rullebladet som ordensstraff,
 66/50.
 avansementskurs som vilkår for opprykk
 til førstebetjent, 67/33, jfr. 68/12.
 avskilting av motorvogn, 63/15, 63/65.
 begrunnelse av uttalelser i skjeneretts-
 saker, 66/78.
 beslag uten rettens samtykke, 65/63, 66/62,
 68/51.
 beslaglagte penger,
 bortkommet, 66/53.
 disponert av politiet, 68/52.
 borttauing av bil, parkert til ulempe for
 trafikken, 65/64.
 borttauing av feilparkert bil, 63/65, 65/64.
 bot,
 dekket ved trekk i sykepenger, 67/39.
 innekket av penger fratatt bøtelagte ved
 arrestasjon, 65/22.
 bruk av opplysninger fra tystere, 65/14.
 delegasjon av myndighet fra politimester
 til politifullmektig, 63/29.
 forvaring,
 av gevær, 65/66.
 av rusdrikk tilhørende innsatt, 68/50.
 av verdisaker tilhørende arrestant, 63/24.
 inndragning av førerkort, 63/29, 66/85.
 innfordring av idømt erstatning i straffe-
 sak, 67/37, 68/52.
 lensmanns plikter etter lov om stranding
 og vrak, 65/41.
 omgjøring av forelegg etter prisloven,
 fristen for — oversittet, 67/30.
 tilbakebetaling av ulovlig merpris til
 kjøperen, 63/63.
 passnektelse, 67/37, jfr. 68/12.
 påbud om flytting av kiosk manglet hjem-
 mel, 67/37.
 salg underhånden av ting utlevert til dek-
 ning av fornærmedes erstatningskrav,

- 68/52.
taushetsplikt, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11.
underretning om avgjørelser i prissaker, 67/30.
uriktige opplysninger fra polititjenestemann, 66/53.
- Politilege*, ansettelse av, 64/20.
- Postsparebanken*, sperring av konto og tilbakeholdelse av innskuddsbok, 66/62.
- Postverket*, straffeporto for underfrankert tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.
- Prestegård*, vegrett og gjerdeplikt for, 63/26.
- Pris*,
forhåndsopplysning om — ved skoleinter-
nat ikke til hinder for forhøyelse i skole-
året, 65/61.
inndragning av lovlig merpris,
til fordel for kjøper, 63/63.
til fordel for staten, 67/30.
- Prisdirektoratet*, rettelse av feil ved eller opp-
hevelse av pristakst av eget tiltak, 65/19,
66/77, 67/54.
- Prisrådsvedtak*,
overtredelse av forutsetningene for —,
68/94.
- Pristakst*,
avgjørelse av kjøpers anke over — ikke
til hinder for senere anke fra selger,
65/19.
for leilighet, 63/21, 65/19.
kan ikke kreves ved ikke takstpliktig salg,
66/77.
rett til å begjære takst og til å anke, 66/77.
- Pristilskott*, på råfisk, 63/51.
- Privat brev*, offentliggjørelse etter omsten-
dighetene ikke uberettiget, 67/77.
- Psykisk helsevern*,
brevsensur i psykiatriske sykehus, 65/78.
kontrollkommisjons,
behandling av klage over innleggelsen
etter at pasienten er utskrevet, 65/91,
jfr. 67/12.
kjennelse ikke meddelt pasient, 68/59.
saksbehandling, 63/80.
- pasients,
krav om å bli kjent med dokumenter fra
psykiatrisk observasjon, 63/53.
krav på å få se innleggelsesdokumenter,
63/23.
sinnslidende som ikke kan ivareta sitt tarv,
66/78.
underretning til pasienter om klagerett til
kontrollkommisjon, 63/79.
vilkår for å tvangsinnlegge og beholde
pasient i psykiatrisk sykehus, 63/79,
63/80.
- Påtalemyndigheten*, se også *Politiet*,
beslag ikke forelagt for retten, 65/63, 66/62,
68/51.
- fornærmedes klagerett til Kongen, 64/18.
henleggelse av anmeldelse, 64/50.
manglende bestemmelse om varetektsfra-
drag, 66/59.
manglende svar på søknad om løslatelse fra
varetektsfengsel, 64/49.
påtaleunntatelse i forseelsessaker når til-
ståelse ikke foreligger, 65/36, jfr. 67/11.
underretning ikke gitt,
om at søknad om prøveløslatelse var av-
slått, 64/50.
om prøvevilkår, 65/55.
til anmelder om henleggelse, 63/12, 63/39.
til skadelidte om henleggelse av straffe-
sak etter arbeidsulykke, 65/34.
varigheten av besøks- og brevforbud etter
fengselslovens § 54, 65/70.
- Påtaleunntatelse*, i forseelsessaker når tilstå-
else ikke foreligger, 65/36, jfr. 67/11.
- Rasjonaliseringstiltak etter jordloven*, ikke
hindret av klausul i skjøte, 63/70.
- Regjeringskonferanse*, uformell beslutning i —
brakte til opphør ordning istandbrakt ved
kgl. resolusjon, 65/57.
- Reindrif*, administrasjonens stilling overfor
privat reindrifslag, 68/82.
- Reindrifsfondet*, erstatning av — for ulovlig
slaktet rein, 68/75.
- Reiseutgifter*, refusjon av — i Sivilforsvaret,
63/21.
- Rekvisisjon*,
oppretholdelse av krigstidsrekvisisjon for
kontorlokaler, 63/58.
til Sivilforsvaret, 65/71.
- Rettspsykiatrisk observasjon*, pasients krav
på å bli kjent med grunnlaget for psyki-
atrisk erklæring, 63/53.
- Revisjonsrapport*, firmas krav på å få se —
til departement om sine regnskaper, 64/17.
- Revisor*, registrering som, 65/62.
- Riksadvokaten*, se *Påtalemyndigheten*.
- Riksrevisjonen*, kompetanseforholdet mellom
— og ombudsmannen, 68/88, 68/93.
- Riksskattestyret*, spørsmål om — har plikt
til å gi forhåndsuttalelse om skattespør-
smål, 65/37.
- Sakkyndige*,
ombudsmannens bruk av —, 65/38, 67/78.
partsoffentlighet ved uttalelse fra —, 64/17,
67/40.
Sosialdepartementets — råd ved innkjøp av
utstyr til åndssvakehjem, 67/67.
uttalelser fra — som grunnlag for avgjø-
relser, 63/37.
- Saksbehandling*,
begrunnelse, 66/49 (i disiplinærsak), 63/33
(i helsesak), 66/78 (i skjenkerettssak).
behandlingsregler, tilsidesatt,
av forberedende instans (ved ansettelse)
64/39.

- av politiet for oppbevaring av penger, 66/53.
- av skoledirektør (ved ansettelse), 68/23.
- for barnevernssaker, 65/27, jfr. 66/10, 67/73.
- i fengselssak, 67/44.
- behandlingstid, 63/15, 63/44, 63/56, 63/68, 64/23, 64/24, 64/32, 64/61, 64/64, 64/72, 65/49, 65/56, 65/63, 65/77, 66/40, 66/42, 66/46, 66/62, 67/52, 67/62, 67/73, 68/55, 68/56, 68/57, 68/70, 68/71, 68/82.
- feilprotokollering, 65/10.
- feilutbetaling av refusjonsbeløp, 66/68.
- forskjellsbehandling,
- ansiennitetsberegning, 63/66.
- boliggodtgjørelse for utenriktjenesten, 68/28.
- dispensasjon fra lov om byggeforbud i strandområder, 67/69.
- gruppering av abonnenter i telefonkatalog, 63/30.
- konsesjonssak, 64/25, 65/80.
- lærerstipend, 63/71.
- lønnsansiennitet ved overgang fra annen statsstilling, 63/11.
- pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.
- permisjon til lærer for videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
- sikkerhetstiltak i fengsel, 64/43.
- forutsatt behandlingsmåte fraveket, 63/45, 66/29, 67/37.
- fylkeslandbruksstyres adgang til å uttale seg i jordkonsesjonssak, 64/25.
- habilitet,
- for Fiskeridepartementets tjenestemenn som medlem i Frionors råd og som sekretærer i eksportutvalg, 68/76.
- i innstillings- eller ansettelsesråd, 64/37, 68/29.
- spørsmål om — for ankeinstans som tidligere har uttalt seg om saken, 65/76.
- virkingen av inhabilitet i ansettelsesråd, 63/32.
- henvendelser ubesvart, 63/44, 64/23, 64/24, 64/34, 64/46, 64/49, 64/50, 64/52, 64/69, 64/71, 66/45, 68/59, 68/68.
- journalisering unnlatt, 64/75, jfr. 65/9, 66/9 og 67/10.
- kommunisering av avgjørelse, i klagesaker, 65/81.
- i refselsaker, 63/57, jfr. 64/11.
- kompetanse,
- for personale ved barnevernsmemnds kontor, 65/27, jfr. 66/10.
- for samferdselskonsulent, 64/29.
- kontroll med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9, 66/9, 67/10, 68/55.
- kontrollkommissjonen ved psykiatriske sykehus, 63/79, 63/80.
- kunngjøring av,
- endringer i pensjonsregler, 65/87.
- stilling, 63/39, 64/20, 65/85.
- stipend, 63/71.
- mangelfull kontakt mellom forvaltningsorganer, 64/17, 67/37.
- mangelfull orientering til lærer som søkte tilleggsutdanning, 68/65.
- mangelfullt grunnlag for avgjørelse, 63/30, 64/12, 64/32, 65/10, 65/24, jfr. 66/10, 65/29, 65/36, 66/82, 67/41, 67/54, 68/76.
- oversittelse av fristen til å nytte forkjøpsretten etter jordloven, 65/91, 67/42.
- partsoffentlighet,
- i byggesak, 68/73.
- i husleiereguleringssak, 67/58.
- lege-erklæringer, 63/23, 63/33, 63/53, 68/59.
- opplysninger til sinnsyks advokat, 68/59.
- revisjonsrapport, 64/17.
- sakkyndig uttalelse innhentet av Vegvesenet om virkingen av vegtrafikk, 67/40.
- uttalelser avgitt av forvaltningsorgan hvis avgjørelse er innbrakt for overordnet organ, 67/54.
- ved anke,
- i jordlovssak, 67/41.
- i samferdselssak, 66/82.
- ved ordensstraff, 66/50.
- ved søknader om opprykksstillinger i staten, 65/68, jfr. 68/11.
- registrering av innsattes eiendeler, 64/46, 67/46.
- saksdokumenter bortkommet, 64/75, jfr. 65/9, 66/9 og 67/10, 65/66, 66/43.
- underretning ikke gitt om,
- anke i ansettelsessak, 64/35.
- at langvarig engasjement ikke ble fornyet, 68/68.
- at tjenesten i sivilforsvarskurs var frivillig, 68/15.
- avgjørelser, 63/12, 63/39, 63/71, 64/22, 64/23, 64/50, 65/92.
- klagerett til kontrollkommissjon, 63/79.
- prøvevilkår, 65/55.
- underretning om,
- ankeadgang etter lov om enke- og mors-trygd, 65/78.
- innfordringsgodtgjørelse for bidrag, 68/62.
- klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
- politiets avgjørelse i prissaker, 67/30.
- fylkeslandbruksstyres vedtak i jordfordelingssak, 65/92.
- underretning til advokat, 68/70.
- undersøkelsesplikt,
- drosjebevilling, 64/32.
- konsesjonssak, 65/24, jfr. 66/10.
- oppsigelse, 64/18.

- ordensstraff, 63/48, jfr. 64/11, 65/29.
stipend, 63/71.
- utbetaling av,
fangeerstatning, 64/34.
lærerlønn, 64/23.
tilstått erstatningsbeløp, 64/65.
- Samferdselsaker,*
ankerrett ved øking av bevillingsantallet, 66/83.
bilrute, forlengelse av, 63/83.
drosjebevilling,
ankebehandling, 66/82.
ansiennitetsberegning ved fravær fra yrket på grunn av sykdom, 63/55.
dokumentasjon av ansienniteten, 64/32.
kontrakt med drosje-eier om sykekjøring ikke i strid med samferdselsloven, 65/40.
leievognbevilling, 63/68, 65/10.
skolerute, 63/45, 64/29.
- Samferdselsnemnd,*
behandling av ankesak, 63/68, 66/82, 66/83.
uheldig saksbehandling, 65/10.
- Samordning,* av pensjoner og trygder, se *Pensjonsordninger.*
- Sensur,*
brev,
i psykiatriske sykehus, 65/78.
i åndssvakehjem, 66/13.
frihetsberøvedes rett til ukontrollert korrespondanse med ombudsmannen, 63/20.
- Sikringsanstalt,* se *Fengselsforhold.*
- Siktede,* spørsmål om —s adgang til rettslig prøving av påtaleunntalelse i forseelsesaker, 65/36, jfr. 67/11.
- Sinnssyke,* se *Psykisk helsevern.*
- Sivilforsvaret,*
erstatning for tapt inntekt under befalskurs, 68/15.
refusjon av reiseutgifter, 63/21.
rekvisisjon til, 65/71.
- Sjømannsskatt,* se *Skatt.*
- Sjømenn,*
helseerklæring for, 63/33.
hjemsending av hyre for, 63/34.
omkostninger ved appell-leges undersøkelse av, 64/73.
pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger.*
varigheten av udyktighetserklæring, 66/43.
- Skatt,*
beskatning av tilbakebetalt husleiebeløp («husleiebonus»), 63/10.
ettergivelse av skatt, 63/13, 63/25, 63/73.
forhåndsuttalelse om skattespørsmål hadde ikke Riksskattestyret plikt til å gi, 65/37.
fradrag ved inntektslikning for avdrag på lån i Statens lånekasse for studerende ungdom, 65/21.
jordbrukseiendom med tomteverdi, vurderingsprinsippene ved ligningstakst, 63/62.
sjømannsskatt, 64/74, jfr. 65/9.
skjønsmessig ligning når regnskap er godkjent for beregning av omsetningsavgift, 63/73.
skog, skattefri avvirkning av, 63/62.
uføreattest som vilkår for klassefradrag, 67/52.
underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
utenlandsopphold, skatteplikt under, 63/25.
Skattetrekk, trekkprosent ikke nedsatt ved forlengelse av trekkperioden, 66/18.
Skipsmaskinister, krav til vandel, 68/64.
Skjenkerett, begrunnelse av politiets uttalelser i skjenkerettssaker, 66/78.
Skjønn, helhetsvurdering ved —, betydning av feil ved enkeltposter, 63/21.
Skogsarbeidere, pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger.*
Skogvern, skattefri avvirkning, 63/62.
Skole, se også *Lærere,*
delegasjon av myndighet fra fylkesskolestyre til skoleutvalg, 66/11.
forholdene ved Statens spesialskoler for evneveike, 67/78.
forhøyelse av kostpenger ved —internat, 65/61.
gyldighet av eksamen, 66/10.
innløsringstilskott for skolebarn, 68/100.
inspeksjon, betaling for skolestyrsers —, 67/18.
nektelse av å gå opp til eksamen, 64/21.
saksbehandling i skoleutvalg for fylkesyrkesskole, 65/29.
sendrektig etterkommelse av påbud om å fastsette årskaraktér, 66/40.
—bygg, refusjon av omsetningsavgift for, 63/51.
—direktørs plikt til medvirkning ved beregning av lønn, 64/23.
—rute, 63/45, 64/29.
—styre, ankeordning ved nektelse av permisjon for lærere til videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
utvisning av elev fra, 65/49, 66/89.
- Skylddeling,*
annullasjon av feilaktig skylddelingsforretning, 66/17.
feil ved utmålsforretning over statsgrunn i Finnmark, 66/16.
utmål av statsgrunn i Finnmark, 66/16.
Skyssmiddel, tilbakevirkning av samtykke til bruk av eget —, 67/24.
Smittefare, i fengsel, 65/72, jfr. 67/12.
Sosialdepartementet, sakkyndig råd om innkjøp av tannlegeutstyr til åndssvakehjem, 67/67.
Spesialskolene,
forholdene ved — for evneveike, 67/78.

- Statens*, salg av varer, 65/54.
- Statens arbeidere*, se *Pensjonsordninger og Tjenestemenn*.
- Statens lånekasse for studerende ungdom*, fradrag ved inntektslikning for avdrag på lån i, 65/21.
- opplysninger i søknader om inntekts- og formuesforhold, 68/66.
- Statens pensjonskasse*, se *Pensjonsordninger*.
- Statsadvokat*, se *Påtalemyndigheten*.
- Statsråd*, parts krav om behandling i, 64/18.
- Straffepoorto*, ved underfrankering med tjenestemerker, 64/74, jfr. 65/9.
- Strandområder*, dispensasjon etter lov om byggeforbud i—, 67/69.
- Syketrygd*, se *Trygdeordninger*.
- Tannleger*, pensjonsinnskott under pliktjeneste, 63/11.
- Tannrøkt*, aldersgrense for rett til fri —, 67/67.
- Taresanking*, kondemneringstilskott for fartøy, 63/11.
- Taushetsplikt*, se under *Tjenestemenn*.
- Telefonkatalog*, gruppering av abonnenter i yrkesliste, 63/30.
- Telefonregning*, telefonanleggets rett til å bygge på tellerutstyrets registreringer, 67/70.
- Tilbakebetalingskrav*, for uriktig utbetalt kunstgjødseltilskott, frafalt, 68/76.
- ved uriktig betalt syketrygdpremie, 67/52.
- ved uriktig utbetalt lønn, 65/86.
- Tilbakevirkende kraft*, samordningsloven, 63/20.
- Tiltalebeslutning*, sen forkynnelse av, 64/49.
- som grunnlag for varetektsfengsling, 64/49.
- Tjenestemenn*, se også *Lærere og Politiet*.
- adgang til å se tjenstlige uttalelser om opprykksstillinger, 65/68, jfr. 68/11.
- alders betydning for ansettelse i høyere stilling, 63/13.
- ansettelse,
- av lærer i yrkesskolen, 68/20.
 - av timelærer i ungdomsskolen, 68/23.
 - beregning av tjenesteansiennitet, 65/52.
 - dispensasjon fra ansettelsesregler, 66/23.
 - endelig fra hvilket tidspunkt, 64/41.
 - etter fravikelse av kunngjorte krav, 64/28, jfr. 66/9.
 - etter ny kunngjøring, 64/20.
 - etter vikartjeneste i stillingen, 63/56.
 - kunngjøring av ledig stilling burde vært unnlatt, 65/85.
 - omgjort etter tiltredelsen, 64/35.
 - om reservasjon og forbehold ved søknad om —, 68/20.
 - på grunnlag av innstilling fra uriktig sammensatt ansettelsesråd, 63/32.
- spørsmål om det forelå fast — eller konstitusjon, 65/43.
- tjenestemanns unnværlighet i stilling han innehar gjør i alminnelighet ikke forbigåelse berettiget, 66/21.
- tjenestemanns andre muligheter for avansement er utenforliggende hensyn ved —, 67/31, jfr. 68/11.
- ulovlig vilkår satt for —, 67/33, jfr. 68/12.
- vedtak om — nektet godkjent et år senere, 66/20, jfr. 67/12.
- velferdsgrunners betydning i forhold til kvalifikasjoner og ansiennitet, 67/28.
- ansettelsesråd,
- dispensasjon fra ansettelsesregler, 66/23.
 - habilitetsspørsmål, 63/32, 68/29.
 - valg av tjenestemannsrepresentant til, 68/29.
- ansiennitet,
- fortolkning av tilsagn om bestemt —, 67/14.
 - godskrivning av tidligere statstjeneste for lærer, 65/51, 68/69.
 - tillegg for militær utdanning, 63/22, jfr. 64/10.
 - tillegg for videreutdanning som lærer, 63/61, jfr. 64/11.
 - attest, ved søknad om ny stilling, 64/36.
 - avskjed, gitt valget mellom — etter søknad eller avskjedigelse, 65/61, 66/61.
 - behandlingsregler for ansettelse fraveket i forberedende instans, 64/39.
 - berettigelse av å offentliggjøre privat brev, 67/77.
 - boliggodtgjørelse for utenriktjenesten, 68/28.
 - boligplikt, spørsmål om — i funksjonærbolig i NSB, 67/19.
 - flyttegodtgjøring for lærer i yrkesskole, 68/71.
 - fribilletter ved NSB for kvinnelige funksjonærs familie, 64/52, jfr. 66/9.
 - habilitetsspørsmål for innstillingsråd, 64/37.
 - ligningsfunksjonær pålagt å avvike sin private handelsvirksomhet, 66/48.
 - lønnsforhold, se også ansiennitet,
 - akkordavsavn under sykefravær etter skade i tjenesten, 63/59.
 - bestyrertillegg etter utenriksinstruksen, 66/25.
 - bistilling ikke tillatt for ligningsfunksjonær, 66/48.
 - for bruvokter i Vegvesenet, 68/40.
 - fradrag i lønn når det tidligere er utbetalt for meget, 65/86.
 - gjennomføring av normerings- og justeringsresultatet i Forsvaret, 66/29, 68/30.
 - godtgjøring,
 - for timelærere etter bistillingsregulativet, 66/32.

- som sensor ved eksamen, 68/13.
lønn i oppsigelsestid, 64/22.
overgang til nytt lønnsregulativ, 63/73, 66/36, 67/16.
overtidsbetaling ut over fastsatt grense, 63/36.
tidspunktet for omberegning etter lønnsendring,
av godtgjørelse for ekstratimer, 66/35.
ved overgang fra høyere til lavere stilling og deretter opprykk til ny høyere stilling, 65/50.
ved tilstått bedret lønnsstatus, 66/35, 67/13.
under permisjon, 68/12.
vederlag for oppdrag utenfor det ordinære arbeid, 67/22.
offentliggjørelse av privat prev etter omstendighetene berettiget, 67/77.
opplysninger til pressen, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11.
opptrykk,
 avansementskurs som vilkår for — i politiet, 67/33.
 etter justerings- og normeringsforhandlinger, 66/29, 68/30.
oppsigelse, gyldigheten av,
 beregning av tjenestetid etter tjenestemannsloven § 19, 67/27.
 etter klage fra arbeidslag i Vassdragsvesenet, 68/38.
for rengjøringshjelp ved bytte av kontorlokaler, 68/36.
fra midlertidig stilling ved spesialscole, 68/25.
fravær fra tjenesten ikke ansett som egen oppsigelse, 68/27.
hvor formelt vedtak ikke forelå, men var underforstått, 68/35.
på grunn av straffbart forhold utenfor tjenesten, 64/60.
ved nedleggelse av stilling p. g. a. innehaverens forhold, 64/18, jfr. 66/8.
oppsigelsesfrist,
 for midlertidig realskoletimelærer, 66/41.
 for midlertidig spesialscolelærer, 68/25.
lønn ved fratreden før utløpet av —, 68/35.
spørsmål om — når avskjedsgrunn forelå, 65/61.
opptreden, tjenestemanns, 63/34, 66/87.
ordensstraff,
 anmerkning på rulleblad som, 66/50.
 ansettelsesmyndighetens undersøkelsesplikt, 63/48, jfr. 64/10.
 begrunnelse av vedtak om, 66/49.
 for beruselse i tjenesten opphevet, 63/48.
 overflytting til lavere tjenestestilling, 66/49.
 tjenestemannens rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, 66/50.
 utenforliggende forhold nevnt i beslutning om ileggelse av, 66/50.
 permisjon, for å delta i valgkamp, 67/17.
 plikttjeneste, pensjonsforhold under tannlegers, 63/11.
 rengjøringshjelp, oppsigelse av —, 68/36.
 skyss- og kostgodtgjørelse,
 etterbetaling av godtgjøring for eget skyssmiddel, 67/24.
 på grunnlag av tilsagn ved ansettelse, 63/50.
taushetsplikt,
 fengselsfunksjonærers, 64/44.
 gir ikke tjenestemenn rett til å gi uriktige opplysninger, 65/56, jfr. 66/10 og 67/11.
 ikke brudd på — ved offentliggjørelse av privat brev, 67/77.
tilbakekallelse av samtykke til å inneha flere stillinger, 67/21.
tjenestebolig,
 beskatning av husleiebonus, 63/10.
 leie av garasje tilknyttet, 63/19.
 spørsmål om det forelå — med boligplikt, 67/19.
tjenestetid, beregning av — ved oppsigelse, 67/27.
uriktige opplysninger,
 fra polititjenestemann, 66/53.
 på grunn av taushetsplikt, 65/66, jfr. 66/10 og 67/11.
utdanning, gjennomgåelse av kurs som vilkår for opprykk i politiet, 67/33.
vikartjeneste,
 nektet av utenforliggende hensyn, 64/51.
 søkers fordel av — ved ansettelse, 63/56.
- Toll,*
fritaksregel for medisinsk utstyr gjelder ikke fotpleie, 68/96.
søknad om refusjon avslått, 68/98.
- Trygdeordninger,*
arbeidsløsetrygden, vilkår for dagpenger, 64/42.
behandlingstid,
 hos lege, 68/56.
 i fylkesnemnd, 64/64.
 i kassenemnd, 64/61, 66/46.
 i Rikstrygdeverket, 67/62.
 ved anke til Trygderetten, 68/57.
duplikatkort når postgirokort er kommet bort, 67/53.
enke- og morstrygd,
 holdt tilbake uten vedtak av Rikstrygdeverket, 67/62.
 underretning om ankeadgang, 65/78.
etterbetaling av ytelser for tiden før søknaden, 63/60, 66/12.
klasseføring i trygdekasse og refusjon av alders- og uføretrygdpremie, 63/64, jfr. 66/8.

saksdokumenter bortkommet, 66/43.
 syketrygd,
 dekning av utgifter ved overføring av pasient fra et sykehus til et annet, 64/62.
 for sjømenn bosatt i Norge, men forhyrt på svenske skip, 64/59.
 kontrakt om sykekjøring gav ikke drosje-eier kjøremonopol, 65/40.
 krav om tilbakebetaling av syketrygd-premie, 67/52.
 opplysning om inntektsgrunnlaget ved premieberegningen for ikke-arbeidstaker, 66/13.
 premiefritt medlemskap som arbeidstaker under sykdom, 65/28.
 tidspunkt for endring av klasseføring for ikke-arbeidstaker, 65/58.
 trekk i sykepengen til dekning av bot, 67/39.
 underretning om klageadgang etter tvangslovens § 49, 68/67.
 trygdedes krav på å bli kjent med legeerklæringer i skadesaker, 63/23.
 uføretrygd,
 attest om uførhet etter skattelovene, 67/52.
 attføringspenger i ventetid, 64/64.
 attføring som vilkår for uførepensjon, 66/79.
 ervervsmessig uførhet etter uføretrygd-loven, 65/46, 66/79, 66/81.
 fra hvilken tid, 64/63, 68/54.
 grunnstønad og hjelpestønad for diabetikere, 63/64.
 hjelpestønad under offentlig forpleining, 64/66.
 legeerklæring fra spesialist, 68/56.
 medisinsk uførhet etter uføretrygdloven, 64/64, 66/79.
 søkerens inntekt skyldtes hustruens og barnas arbeid, 66/81.
 uførhet bedømt i relasjon til søkerens arbeidsevne som arbeidstaker, ikke som husmor, 65/62, 66/81.
 ulykkestrygd for sjømenn, kontanterstatning forsømt utbetalt, 64/55.
 yrkesskadetrygd,
 arbeidsgivers plikt til å sende skademelding, 68/59.

nektelse av å gjenoppta sak, 66/80.
 ved plassering i arbeidshjem etter lov om sosial omsorg, 67/61.

Tvangsarbeid,
 behandlingen av overtredelser av løsgjengerloven begått,
 under permisjon fra, 65/22.
 under prøveløslatelse fra, 65/23, 66/58.
 se også *Arbeidshus* og *Fengselsforhold*.
Tystere, se *Politiet*.

Uføretrygd, se *Trygdeordninger*.
Ulykkestrygd for sjømenn, se *Trygdeordninger*.

Underholdsbidrag,
 underfogds mangelfulle innfordring av —, 64/72, jfr. 65/9.
 underretning til bidragspliktige om innfordringsgodtgjørelse, 68/62.

Underfrankering, av offentlig tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.

Underretning, se *Saksbehandling*.

Undersøkelsesplikt, se *Saksbehandling*.

Utenforliggende hensyn, ved avgjørelse, 64/51, 66/21, 67/28, 67/31, jfr. 68/11, 67/33, jfr. 68/12.

Utmålsforretning, se *Skylddeling*.

Utenlandsopphold, skatteplikt under, 63/25.

Utenriksstasjon,
 medvirkning ved hjemsendelse av hyre, 63/34.

lønnstillegg for bestyrelse av, 66/25.

Utvising, av skole-elev, 65/49, 66/89.

Vandel, krav til —, for skipsmaskinister, 68/64.

Vanføre, øvelseskjøring for, 64/67.

Varetektsfengsel, se *Fengselsforhold*.

Varetektsfradrag, se ellers *Fengselsforhold*,
 for tiden etter at tvangsanbringelse er besluttet, 66/59.

ved domfeltes bruk av rettsmidler, 66/58.

Vrakgods, lensmanns behandling av, 65/41.

Andssvakeomsorgen,
 barnevernsnemnds stilling til, 65/70.
 brevsensur, 66/13.

innkjøp av tannlegeutstyr til privat åndssvakehjem med statsbidrag, 67/67.

underretning til foreldre om flytting av umyndig pasient innen institusjonen, 67/74.

Lovregister.

I. Lover.	
17.5.1814 Grunnloven	
§ 97	64/56
1.7.1887 nr. 5, straffeprosessloven	
§ 85	65/36, jfr. 67/11
§ 86	65/34
§ 91	65/34
§ 215	65/63, 68/51
§ 239.5	64/48, 64/49
§ 244	67/44
§ 475	66/58
20.7.1893 om stranding og vrak	
§ 6	65/41
§ 7	65/41
§ 10	65/41
3.8.1897 nr. 1, om kirker og kirkegårder	
§ 24	67/37
31.5.1900 nr. 5, løsgjengerloven	
§ 16	65/22
§ 18	65/22, 65/23, 65/55, 66/58
§ 20	68/50
§ 27	65/22
§ 28	66/59
22.5.1902, straffeloven	
§ 28	65/22, 67/39
§ 80	65/34
8.4.1905 om arveavgift	
§ 1	65/59
20.8.1909 om skylddeling	
§ 14	66/17
18.9.1909 om erverv av skog	
§ 21	64/26
15.8.1911 om konfirmantforberedelse	
§ 1	66/64
18.8.1911 nr. 8, landsskatteloven	
§ 17	63/25
§ 21	63/13
§ 36	63/62
§ 37 a	63/62
§ 42	63/10
§ 70.2	64/35
§ 75.9	67/52
§ 85	63/73
18.8.1911 nr. 9, byskatteloven	
§ 12	63/25
§ 16	63/13
§ 36	63/10
§ 78	63/73
25.7.1913 nr. 11, håndverksloven	63/37
13.8.1915, nr. 7, tvangsfullbyrdelsesloven	
§ 49	68/67
§ 148	64/26
15.2.1918 nr. 1, tjenestemannsloven	
§ 2.3	63/56
§ 19	67/27, 68/25
§ 20	68/35
§ 21.2 c	63/48, 66/49
§ 22	65/61, 66/61
§ 23	63/48, 66/61
10.12.1920 nr. 3 om erverv av dyrket mark	
§ 1	65/24, 65/80
§ 11	64/25
9.2.1923 om personnavn	
§ 2	65/55
22.2.1924 nr. 2 om bygningsvesenet	
§ 153.2	63/14
10.7.1925 nr. 6, om kommunevalg	
§ 27	64/25
§ 41, nr. 3	64/25
20.2.1926 nr. 2, motorvognloven	
§ 10 a	63/65
§ 15	64/68, 66/86, 67/40
§ 18	63/29, 66/85
§ 35 b	63/65, 65/64
5.4.1927 alkoholloven	
§ 17	66/78
§ 24	66/78
24.6.1931 om ulykkestrygd for sjømenn	
§ 11.2	64/65
§ 24 nr. 2	64/65
12.5.1933 om reindrift	
§ 17	68/75
§ 58	66/15
§ 83	66/15
§ 84	68/75
§ 84.6	68/82
8.3.1935 om handelsnæring	
§ 4	65/54
§ 32.2	63/19
13.3.1936 politiloven	
§ 17	67/33
§ 18	66/50
16.7.1936 om hjelp til blinde og vanføre	
§ 12	63/60
24.6.1938 nr. 12 om innførsel av apotekvarer og gifter	
§ 3	63/27, 64/10
17.2.1939 om deponering	
§ 1	66/68
§ 4	66/68
12.5.1939 nr. 3 lotteriloven	
§ 4	68/94
1.3.1940 om yrkesskoler	
§ 13	66/11
§ 18	66/11
21.3.1947 nr. 2 om skattlegging av sjømenn	
§ 1	64/74, 65/9
§ 2	64/74, 65/9
11.7.1947 om samferdsloven	
§ 3.3	64/29
§ 5	64/29

9.7.1948 nr. 3, prisrettergangsloven	§ 13	65/91, 67/41, 67/42, jfr. 68/12
§ 14	§ 14	63/70
§ 15	§ 19	63/63
3.12.1948 nr. 7 om pensjonstrygd for sjømenn	30.6.1955, fiskeeksportloven	
§ 1	§ 2	68/76
28.7.1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse	§ 3	64/12
§ 19	§ 6	64/12
§ 24	9.12.1955 innkreving av bidrag	
§ 27	§ 24	68/62
§ 33	2.3.1956 nr. 2, syketrygdloven	
28.8.1949 nr. 10, om folketannrøkt	§ 1	64/59
§ 1	§ 2 c	64/59
23.11.1951 om spesialskolene	§ 14	67/52
§§ 1, 2, 3, 5, 7	§ 20	65/58
§ 9	§ 23	64/59
§§ 12, 14, 16, 22	§ 27	64/59, 65/58, 66/13
3.12.1951 om pensjonstrygd for skogsarbeidere	§ 38	64/62
§ 39	§ 39	64/62
§ 41	§ 43	65/28
§ 49	§ 48	65/28
24.10.1952 om entreprenører	§ 57.1	64/62, 65/40
§§ 9, 10	§ 80	65/28
21.11.1952 nr. 2 skattebetalingsloven	§ 82.1	64/59
§ 41	§ 106	66/46
§ 42	§ 111	64/59
12.12.1952 nr. 11 endr. til landsskatte- loven	7.12.1956 arbeidervernloven	
26.6.1953 nr. 4, prisloven	§ 40	65/86
§ 14	§ 41.b	68/25
§ 23	§ 43	68/36
§ 56.4	§ 45	64/36
§ 59.1	26.4.1957 nr. 4 om oppfostringsbidrag	
17.7.1953 nr. 9 om sivilforsvaret	§ 5	66/45
§ 30, siste ledd	28.6.1957 nr. 20 om husleieregulering	
17.7.1953 nr. 14, barnevernsloven	§ 5	67/54
§ 5	§ 17	63/21
§ 8	§ 20	67/54
§ 9	§ 23	65/19
§ 11	6.7.1957 nr. 26, samordningsloven	
§ 16, 18, 19	§ 7	63/20, 64/56
§ 48	§ 19	63/20
17.7.1953 nr. 25, sjømannsloven	§ 27.2	63/20
§ 19.3	18.7.1958 nr. 2, tjenestetvistloven	64/37
§ 26	12.12.1958 nr. 7 om fengselsvesen	
3.12.1953 nr. 12 om skogsarbeider- pensjon	§ 1	64/11
§ 49	§ 6	66/61
12.11.1954 om styret i kommunene	§ 7	64/44
§ 16	§ 12	64/44
§ 44	§ 16	64/43
§ 60	§ 17	68/42
18.3.1955 nr. 2, jordloven	§ 26.4	63/57, 64/11
§ 1	§ 26.5	63/57, 64/11
§ 2	§ 30	68/50
§ 6	§§ 33, 34	68/48
§ 7	§ 44	65/23
§ 10	§ 45	65/23
	§ 49	68/42
	§ 51	65/90, 68/42
	§ 54	65/70, jfr. 67/11
	12.12.1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd	
	§ 1	67/61

26.5.1939, ansettelsesreglement for fengselsvesenet		21.4.1961 om pensjonstrygd for skogsarbeidere	63/26
§ 6	63/32	16.6.1961 om psykisk helsevern pkt. 3 ..	63/80
15.7.1949 anbudsforskrifter			
§ 23	68/88		
10.2.1950 anvendelse av Feriefondets overskott			
II	68/97		
9.6.1950 om beregning og oppkreving av omsetningsavgift			
§ 13, 2. ledd	65/59		
16.6.1950, forskrifter for behandling av søknader om konsesjon m. v. etter lov om samferdsla			
§ 11.3	64/29		
16.6.1950, regler om samferdselsnemndenes organisasjon og virksomhet			
§ 3, pkt. 3	64/29		
§ 5	64/29		
2.10.1953 forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn	64/73		
§ 9	63/33		
§ 10	66/43		
15.10.1954 om prisbestemmelser for fast eiendom			
§ 7	66/77		
§ 9	66/77		
3.2.1956 om eksport av fisk	64/12		
5.10.1956 om skattlegging av sjømenn	64/74		
26.4.1957 om trafikkregler			
§ 17, pkt. 4	65/64		
§ 31, 1. ledd	65/64		
6.7.1957 om retningslinjer for fastsetting av basisleie for husrom			
Kap. II 2 a og 3	67/54		
20.11.1959, forskrifter etter husleiereguleringsloven			
§ 6	63/21		
1.7.1960 om statsstønad til elektrisitetsforsyningen			
§ 6	66/73		
2.9.1960 om kondemneringstilskott for fiskefartøyer	63/11		
§ 2	63/49		
		IV. Andre reglementer og vedtekter.	
		11.3.1960 Instruks for utenriktjenestemenn	
		Kap. 14, §§ 1 og 2	66/25
		Kap. 16, § 9	66/25
		12.12.1961 Reglement for fengselsvesenet (gitt av Fengselsstyret)	
		§ 22.7, 2. ledd	65/72
		§ 22.8, siste ledd	65/72
		§ 31.2, 3. ledd	63/39
		§ 31.2, 4. ledd	63/39
		§ 42.2	64/45
		§ 43.4	64/46, 67/46
		§ 43.8	64/48
		§ 45.3	66/59
		§ 45.8	66/59
		§ 53.2	64/43
		§ 58	68/42
		§ 59	68/48
		§ 61.4	64/45
		§ 61.7	64/47
		§ 62.2	65/45
		§ 62.6	67/48
		§ 63.3	65/60
		§ 63.8	64/48, 65/78, 67/45, 68/42
		§ 64.1	66/70
		§ 64.6	66/70
		§ 66.2, 3. ledd	65/88
		§ 83	65/90
		§ 89.4	67/44
		15.3.1964 Kontrollkommisjoners saksbehandling	
		§ 7.3	68/59
		15.4.1964 Regulativ for offentlige tjenestemenns flytningsgodtgjørelse	
		§ 2	68/71
		18.12.1964 Reglement for ligningskontorene	
		§ 4	66/48

